

చరిత్ర

హిందూ దేశ, ఆంధ్రుల, సాహిత్య, తత్వ

తెలుగు వార్తయము

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కౌతిక మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శిక్షవృక్ష

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాఢీ

గురు గౌరమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు పీఠప్రభాకర స్వామి

యోగి పరమహంస

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు త్రిలింగ స్వామి

గురు లాహిరీ మహాశయి

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు పోయి బాలా

గురు ఆరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు చక్రవర్తి ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమారాధ్య

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్చుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 9000000005021

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

* సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు *

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language:

Scanning Centre: Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or](#)
[Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
Rashtrapati Bhavan CMU-Books Sanskrit TTD Tirupathi Kerala Sahitya Akademi	INSA	Times of India Indian Express The Hindu Deccan Herald Eenadu Vaartha	Tamil Heritage Foundation AnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z

Author's Last Name

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

తెలుగు వాఙ్మయము

సంగ్రహ చరిత్ర

సంకలనం :

శ్రీ కూర్మా వేణుగోపాలస్వామి

రచయితలు :

శ్రీ గంటి జోగిసోమయాజి

శ్రీ కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తి

శ్రీ శరణి చెన్నారెడ్డి

శ్రీ విద్వాన్ విశ్వం

శ్రీ కూర్మా వేణుగోపాలస్వామి

కవిరాజ పబ్లిషర్స్

తెనాలి :: సికింద్రాబాదు

విషయ విభాగము : రచయితలు

పేజీ

1. ప్రాచీనాంధ్ర వాఙ్మయము 1
 'ఆచార్య గంటి జోగిసోమయాజి, ఎమ్. ఏ., ఎల్. టి.,
 విద్యాన్, పి. ఓ. ఎల్.
 ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ తెలుగు శాఖాధ్యక్షులు, వారైరు.
2. దక్షిణాంధ్రయుగ వాఙ్మయము 80
 కొర్రపాటి శ్రీరామమూర్తి, బి. ఏ. (ఆనర్స్)
 ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ తెలుగు శాఖ, వారైరు.
3. ఆధునిక గద్యవాఙ్మయము 143
 విద్యాన్ జీరెడ్డి చెన్నారెడ్డి, ఎమ్. ఏ., బి. యిడి.,
 డైరెక్టరు, ఓరియంటల్ రీసెర్చ్ ఇన్ స్టిట్యూట్,
 వేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయము, తిరుపతి.
4. నవ్య కవిత్వం 195
 విద్యాన్ విశ్వం
 ఆంధ్రజ్యోతి సహాయ సంపాదకులు, విజయవాడ.
5. తెలుగు నాటకాలు 272
 కూర్మా వేణుగోపాలస్వామి
 రిజిస్ట్రారు, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము, వారైరు.

ప్రాచీనాంధ్ర వాఙ్మయము

ఆచార్య శ్రీ విద్వాన్ గంటి జోగిసోమయాజి

నాటకములు, నవలలు, పద్యకావ్యములు, వచన కావ్యములు, వ్యాసములు, విమర్శనలు, హాస్యరచనములు, గేయములు మొదలయిన వివిధ జాతుల రచనలతో గూడిన నేటి తెలుగు వాఙ్మయము తెలుగువారి కందరికిని పరిచితముగానున్నది. నేడు పయి జాతుల గ్రంథము లనేకములుగా వివిధ రచయితలు వెలయించుచున్నారు. అందు త్తమములయినవి పాఠకుల మెప్పును బడసి చిరస్థాయిగా రాబోవు వారికి సంక్రమించుచు వాఙ్మయ మనబడుచున్నవి. ఒక భాషలోని యుత్తమములయిన రచనల సమూహమును మనము వాఙ్మయ మనుచున్నాము. సుమారు 11 వ శతాబ్దమునుండి యిప్పటివఱకును గల మహాకవుల రచనల సమూహమే మన తెలుగు వాఙ్మయము. ఈ వాఙ్మయము కాలక్రమమునఁ బెరిగినది. పదునొకండవ శతాబ్దమునకు ముందు గ్రంథములు మనకు నేడు లభింపవు. ఉన్ననని చెప్పటకు నాధారములుగూడ లేవనవచ్చును. మఱికొంత మెనుకకు బోయినచో తెనుఁగు భాష యొక్క యునికియే సందేహస్పదమయినట్లు తోచుచున్నది.

క్రీస్తుపూర్వము ప్రథమ శతాబ్దమునకు ముందు తెలుగు భాష యుండినట్లు ప్రత్యక్ష నిదర్శనములు లేవుగాని

వ్యవహారములో నుండినట్లు మాత్రము నిశ్చయముగా నూహింపవచ్చును. తరువాతి రాజులు వేయించిన శిలాశాసనములు, దానములు చేసినప్పుడు వ్రాయించిన రాగిరేకుల శాసనములు నేడు కొన్ని లభించుచున్నవి. తెనుఁగునాట గొఱకిన యిట్టి శాసనములలోని భాష సంస్కృతము లేక ప్రాకృతము. అనగా నాటి రాజు లాదరించిన భాషలు ఆ రెండును ననవచ్చును. తెనుఁగున్నదా లేదా యను సందేహ మేర్పడుచున్నది. కాని అట్టి శాసనములలోని పదములను పరిశీలించినచో తెలుఁగుండినట్లు నిదర్శనములు గనపట్టుచున్నవి. మనవాడుకలో నున్న తెనుఁగులో అనేకములయిన సంస్కృత పదములు చేరియున్నవి. ఆ పదములకును స్వతస్సిద్ధములయిన తెనుఁగు పదములకును భేదము స్పష్టముగా తెలియుచుండును. ఆ కాలమునను ఈ దేశములో ప్రజలు తమ నిత్యజీవనములో వాడుచుండిన భాష తెలుఁగే యగుటవలన నట్టి తెలుఁగు మాటలతోనే మనుష్యుల పేళ్ళును, ఊళ్ళ పేళ్ళును చాలవఱకు నుండినవి. కొన్ని గ్రామనామములు సంస్కృతమునను, ప్రాకృతమునను గూడ నుండియుండినవి. నేటి మనదేశములో వాడుకలోనున్న పేళ్ళు నట్లేయున్నవి.

పయిని జెప్పిన రాజశాసనములు సాధారణముగా రాజులు చేసిన దానములకు సంబంధించినవి. ఇందు దానమిచ్చిన గ్రామముల పేళ్లు దానమును గ్రహించిన మనుష్యుల పేళ్ళును చెప్పక తప్పదుగదా. అట్టి పేళ్లు గూడ కొన్ని, నేటి వలెనే, సంస్కృతముననే యుండెడివి. విశ్వేశ్వరరావు, శ్రీని

వాసుడు, ధర్మరాజు మొదలయినవి సంస్కృతపు పేర్లు. అచ్చన్న, రామక్క, అప్పడు, దాలెప్ప, పెంటయ్య మొదలయినవి తెనుగుపేర్లు. అట్లే సింహాచలము, రాజమహేంద్రవరము, యాదవగిరి మొదలయినవి సంస్కృతపు పేర్లు. నెల్లూరు, ఆదుట్టు, పెంటపాడు, గుంటూరు మొదలయినవి తెనుగుపేర్లు. ఈ రెండు జాతుల శబ్దములకు గల భేదమును చాల వఱకు స్పష్టముగా నెఱుగనగును. వానిని గుర్తించుటయు సులభమే. తెనుగు సామాన్య జనుల భాష. సంస్కృతము, ప్రాకృతము అను రెండు భాషలును, రాజులు, షండితులు, మతకర్తలు వాడుచుండినవి. గ్రామ నామములు, మనుష్య నామములును ప్రజలు కల్పించుకొని పెట్టుకొన్నవే. అట్టి పేర్లు దేశములో వాడుకలో నుండగా వానిని సంస్కృతము లోనికి గాని, ప్రాకృతములోనికి గాని మార్చి వ్రాసినచో అవి యర్థము కాక యే గ్రామము, ఏ పురుషుడు ఉద్దేశింపబడిరో తెలియక శాసనముయొక్క ప్రయోజనము సిద్ధింపదు. కాబట్టి శాసనములలో కొన్నియయినను తెనుగు శబ్దములు ఆనాటి శాసనకర్తలు వాడక తప్పినదికాదు. కాబట్టి ఆనాటి శాసనములను మనము పరిశీలించినచో లభించిన అట్టి తెనుగు పదములనుబట్టి తెనుగుభాష దేశమువందంతటను వాడుకలో నుండినదని సిద్ధాంతము చేయకతప్పదు.

దేశమునం దంతటను తెనుగే వాడుకలో నుండినప్పుడు తెనుగులో వారు శాసనములు వ్రాయలేదేల యని మన మడుగవచ్చును. సంస్కృతము, ప్రాకృతము, రాజాదరణమును పొంది, మతకర్తల ప్రోత్సహము గలిగి,

పండితుల వాడుకలో నుండియుండుటయే దానికి హేతువు. తెనుఁగును జనులు ప్రతిదినమును ఇచ్చి పుచ్చుకొనుచోటను, శ్వాపారమునందును, ఇంట మాటడుకొనునప్పుడును వాడుకొనుచుండిరని యూహింపవచ్చును. రాజులు సభలలో ప్రసంగించునపుడును, తమ లిఖితములు వ్రాయించుటలోను, పండితులు గ్రంథములు వ్రాయుటలోను, దేవాలయములలోను మతములయందును మతగురువులు పూజించుట బోధించుట మొదలగువానియందును, సంస్కృతము గాని ప్రాకృతము గాని వాడుచుండిరి. తెనుఁగునకు ఆ కార్యములయందు ప్రవేశము లేకుండెను. ఆనాటి తెనుఁగునందు అధికముగా పదజాలము చేరియుండలేదు. ఈనాడు ఉన్నతములైన పాశ్చాత్య శాస్త్రములను బోధించుటకు గాని, కొత్త కొత్త శాస్త్ర పరిశోధనలలో గ్రంథములను వ్రాయుటకుగాని నేటి తెనుఁగులో 'నెట్లు వీలుతక్కువగానున్నదో' అట్లే నాటి తెనుఁగునందు ఆనాటి కావ్యములు, మత గ్రంథములు వ్రాయుటకు వీలులేకుండెనని యూహింపవచ్చును.

ఇకనానాడు తెనుఁగు ఉండెనా లేదాయని యూహించుటకు సంస్కృత ప్రాకృత శాసనములే యాధారముగా నున్నవని ముందే చెప్పబడినది. అట్టి శాసనములయినను చాల తక్కువగా నున్నవి. అట్టి శాసనములను పరిశీలించినచో నందున్న పదములలో పాలు, పెరుగు, కట్టెలు, ఉప్పు మొదలగు వాడుక వస్తువులకుగూడ తెనుఁగుపేళ్లు వాడక, ప్రాకృత శాసనములు గావున వానియందు ప్రాకృత పదములయిన దూధ, దహి, కాట్ట, లోణ మొదలయినవే వాడబడినవి.

క్రీ. ప్తే. ఏడవ శతాబ్ది వఱకు గల కాలములో రచింపబడి నేడు మనకు లభించిన సంస్కృత ప్రాకృత శాసనములలో పయిరీతి పదములు గాక పరిశీలించి చూడగా నీ క్రింది గ్రామ నామములు కనుపట్టినవి. “విరిపఱ, పాంఢూర, కూడూర, చిల్లరెక, కొలవాల, దాల్వూర, తాంటికొంట, ఆంతుక్కుర, ఒంగోడు, వేంగీ, ఏలూరు, కురవక, మూలకుర, అఱుతొణ్ణె, ముణ్ణూర, చెంచెఱువ, కంబురాంచెఱువ, చిన్నపుర, దెందులూర, నఱాచేఱు, కడాకుదురు, పెఱుకుపఱ్ఱు, పేరువాడ” ఇవి యన్నియు తెనుఁగు పదములే. సంస్కృత పదములుకావు. ఈ పేళ్లు గల గ్రామములలో ననేకములు నేటికిని ఉన్నవి. ఆపేళ్లు కొంచెము నేటికి మారియున్నవి. “విప్పర్తి, కూడూరు, చిల్లరిగె, దాల్వూరు, తాంటికొండ, ఆంతుక్కురు, ఒంగోలు, చిన్నాపురము” అనునవి పయివానిలో కొన్నిటికి నేటి పేళ్లు. ఈ గ్రామము లన్నియు తెనుఁగుదేశములో నక్కడక్కడివి గాని యొక్క మూలవిగావు. అనఁగా నేటి తెనుఁగుదేశమునందంతటను తెనుఁగుపేళ్లు గ్రామ నామములుగా వాడుకలో నుండినవని ‘స్పష్టపడుటచేత నప్పటికి తెనుఁగు సామాన్య జనుల వ్యవహారములో నుండె నని నిశ్చయింపక తప్పదు. కొన్ని సంస్కృత శాసనములలో తెనుఁగుపేళ్లను సంస్కృతములోనికి మార్చి వ్రాయు నాచారము గూడ నుండెడిది. ‘చేంబ్రోలు’ అను తెనుఁగు పేరిని ‘తామ్రపురీ, శోణపురీ’యనియు, ‘కొలను’ గ్రామమును సారసపురీ యనియు మార్చిన యుదాహరణములు శాసనము లలో లభించుచున్నవి. / కాని యీ పద్ధతిలో, నొక గట్టి

చిక్కేర్పడుచున్నది. శోణపురీ అనగా ఎఱ్ఱని గ్రామము అని యర్థము. చేంబ్రోలు అను పదమునకు అదే యర్థము. కాని ఎఱ్ఱపాలెము, ఎఱ్ఱదుర్తి అను పేళ్లును శోణపురీ యను పదమునకు సమానార్థకములగుచున్నవి. పేళ్లును అట్లే అవి పుట్టిన భాషలో నున్నట్లే వాడవలెనుగాని యితర భాషల లోనికి అనువదింపరాదను చిక్కును మనస్సులో నుంచుకొని, పొలముపేళ్లు, వాని హద్దులు, వ్రాయునప్పుడును శాసన కర్తలు వాని నట్లేయుంచక తప్పినదికాదు. ఇట్టి పై పేళ్ళను బట్టి తెనుగు భాష వ్యవహారస్థముగా తెనుగు దేశమునందంతటను నుండెననక తప్పదు గదా !

ఏడవ శతాబ్ది వఱకును తెనుగు భాషయొక్క యునికినే ఊహించవలసి వచ్చినపుడు అనాడు తెలుగులో నెట్టి వాఙ్మయ ముండెనో యని యూహించుట కాధారములు లేవని చెప్పనక్కరలేదు.

వాఙ్మయ మనగా ఒక జాతి జనులు తమ భాషలో వెలయించిన యుత్తమ రచనల సమూహమే యనవచ్చువని స్పష్టపడినది. ఇక ఏడవ శతాబ్దికి ముందరి తెనుగున నుత్తమ రచనలే మున్నవనుటకు సమాధానమేమి? అది కేవలమూహానిధ్యమే. ఉత్తములయిన జనులు అనగా రాజులు, పండితులు, మతకర్తలు సంస్కృత ప్రాకృతములలో తమ రచనలను సాగించుటచేత తెనుగున రచనలు చేయువారే లేకుండి యుండవచ్చును. కాని యెంత అనాగర్థులు మాటాడు భాషలను మనము నేడు పరిశీలించినను వారికి కొన్ని పాటలు, వర్ణనలు, వివాద రూపములయిన రచనల్లు

ధర్మములు, సామెతలు వాడుకలో కన్నట్టుచున్నవి. వీనిని బట్టి మన మాలోచింపగా ఆనాటి తెనుఁగునను ఇట్టివి యుండక తప్పదని యూహింపవగును. ఆ నాఁడు తెనుఁగు జనులు పంటకాలమున పాడుచుండిన పాటలు, పెళ్ళికాలమున గానము చేయుచుండిన గేయములు, పదిమంది పల్లెటూరి జనులు సాంఘికముగా గూడునపుడు చెప్పకొనుచుండిన యుత్తమ భావములతో గూడిన సంవాదములు, సామెతలు, ఆనాటి వాఙ్మయ మనవచ్చును. మన భారతము రామాణయము మొదలయిన వానివంటి కావ్యములే వాఙ్మయ మనియు నితరము గాదనియు తలంచినచో ఆనాటికి వాఙ్మయమే లేదని చెప్పవలెను. కాని ఒక జాతి యొక్క ఆధ్యాత్మిక జీవనము, నైతికవృత్తి, ఆశలు, ఆనందము, ఆవేశము, సుఖదుఃఖములు, నాగరకత వీనిని ఔలియజేయు రచనలే వాఙ్మయముయొక్క సారమని మన మంగీకరించినచో, ఎంతటి ప్రాథమిక స్థితిలో నుండినను, ఒకానొక జాతిలో నుండిన యా రచనలే యా నాటి వాఙ్మయముగా గ్రహింపక తప్పదు.

కాబట్టి తెనుఁగు వాడుచుండిన జనులు క్రీస్తు ప్రథమ శతాబ్దమునుండి పదునొకొండవ శతాబ్ది వఱకును ఎట్టి రచనలలో తమ హావభావములను ఔలియపఱచుచు రసానుభూతి నందుచుండిరి అను ప్రశ్నకు సమాధానము రావలెను. దీనికి రెండ్లు విధములయిన ఆధారములు గలవు. మనకు నేడు పరిచితములయి ప్రారంభావస్థలో నున్న యనేక భాషలు కలవు. వీనికి లిపి, గ్రంథరాజములు లేకపోయినను ఏదోవిధ

మైన వాఙ్మయ మున్నదని మన మనుకొనుచున్నాము. అట్టి వాఙ్మయమే తెనుఁగునకును ఆ నాఁడు ఉండియుండవచ్చునని మనము ఊహింపనగును.

సవర, గదబ మొదలయిన భాషలలో కొన్ని పాటలు మాత్రము గలవు. ఆ పాటలు ఆ యా జాతి జనులు ఉత్సవ ములలోను, వివాహాది కార్యములలోను పాడుచుందురు. ఇట్టి వాఙ్మయమే తెనుఁగునను ప్రాథమికముగా నుండెనని యూహింపనగును. మానవుని మానవత్వము నెలకొనిన నాడే రాగ ద్వేషములు, హావభావములు స్థిరపడి వ్యక్తమగు చుండుటవలనను, వాని మూలమున బయలుదేరినవే ప్రాథమిక సంగీత సాహిత్యములగుటవలనను పై రీతిని తెనుఁగునను ప్రాథమిక స్వతంత్ర సాహిత్య ముండెననియు దాని రూప మిట్టిదనియు సిద్ధాంత పఱుపనగును.

సుమారు పండ్రెండవ శతాబ్దమున నుండిన సోమ నాథుడు వ్రాసిన పండితారాధ్య చరిత్రలో శిష్యులు “తుమ్మెద పదములు, ప్రభాతపదములు, శంకరపదములు, నివాళిపదములు, వాలేశు పదములు, గొబ్బిపదములు, వెన్నెలపదములు, సంజవర్ణన, మఱి గణవర్ణన పదములు బాడుచు నాడుచు నుండిరి” అని వ్రాసియున్నాడు. పై కవికాలము నన్నయ భారతమునకు సుమారు ఒక నూరు సంవత్సరములు తరువాతిది. ఆనాఁడుండినవని చెప్పబడిన పయివెన్నెల పదములు, గొబ్బి పదములు, శివగీతములు మొదలయినవన్నియు తెనుఁగు నాట మిక్కిలి ప్రాచీనకాలమున నుండినట్లు హింపవచ్చును. ఇదియే తెనుఁగు నందలి మిక్కిలి ప్రాచీనస్థితి.

సుమారు ఏడవ శతాబ్దమునుండియు తెనుఁగు భాషలో వ్రాయబడిన గద్యశాసనములు పద్యశాసనములు మనకు లభించుచున్నవి. ఇది తూర్పు చాళుక్యుల పాలనకాలము. క్రీ. వె. 615 వ సంవత్సరమునుండియు నీ రాజవంశజుల పరిపాలన యారంభమయినది. ఇంతకు ముందు పాలించిన రాజులలో మొదటివారు శాతవాహను లనెడి ఆంధ్రరాజులు. వీరి తరువాత ఇక్ష్వాకులు, పల్లవులు, బృహత్పలాయనులు, శాలంకాయనులు, కందరనృపతులు, విష్ణుకుండినులు అను వంశనామములు గల రాజులు, తెనుఁగునాటిని పాలించిరిగాని (వీరి శాసనములు ప్రాకృతమునను, సంస్కృతమునను మాత్రమే గలవు. దేశభాష మాత్రము తెలుఁగునుట ముందు చెప్పిన యనేక కారణములచేత నిశ్చితము. ఈ భాషకు రాజపోషణ, పండితాదరము లేదు. విశేష పదజాలమును గొప్ప గ్రంథములను వ్రాయుటకు వీలయిన వాక్యరచనా పద్ధతియు నందు ఉండలేదనుట స్పష్టముగా నెఱుగనగును.

ఏడవ శతాబ్దము నుండియు తెనుఁగు, రాజపోషణ గలిగి సంస్కృత శబ్దములను జేర్చుకొని క్రమవికాసమును పొంది 11 వ శతాబ్దమునాటికి ఈ రాజవంశములో 27 వ పురుషుడయిన రాజనరేంద్రుని యాస్థానమున, మొట్టమొదటి గ్రంథముగ ఆంధ్ర మహాభారత రూపమున వెలసినది.

కావున తెనుఁగునాటి తెనుఁగును వెలయించినవారు తూర్పు చాళుక్యనృపతులు. ఏడవ శతాబ్దమునుండి పదునొకొండవ శతాబ్దము వఱకును గల తెలుఁగు భాషావాఙ్మయ

వికాసము మనము చక్కగా విమర్శించి నిశ్చితమయిన యాధారములతో నిరూపించవచ్చును. -

క్రీ. శ. 641 సంవత్సరమున జయసింహ వల్లభ మహారాజుచే వేయింపబడిన విష్ణుర్ల శాసనమున*, తెలుగు వ్యరూపము స్పష్టముగా నున్నది. ఇందనేక సంస్కృత పదములు కలసిన రీతిని వాక్యనిర్మాణము కన్పట్టుచున్నది. ఇది రాజశాసనమగుటచేత రాజానుమతిని పొందినదన్న మాట. దీనినిబట్టి భాషారూపమే తెలియుచున్నది, గాని వాఙ్మయము యొక్క చాయ లంతగా మనకు గనుపట్టుట లేదు. పయిగా నిది గణబద్ధముగాదు. కావ్యరచనకు గణబద్ధమైన రూపము నియతమని కొందరి యభిప్రాయము. అనగా భావ ప్రధానమైన వాక్కు వెడలినప్పు డది గణబద్ధముగానే వెనుటునని యొకయూహ. ఇది సార్వత్రికముగాదు. అయినను, బహుళమయిన విషయమనక తప్పదు. ప్రపంచమున తొలి వాఙ్మయమనదగిన ఋగ్వేదము ఛందోబద్ధముగానే బయలు వెడలినది. తరువాత తాకికమయిన సంస్కృత

* స్వస్తి శ్రీమత్ సకల లోకాశ్రయ జయసింహ మహారాజు లాకున్ ప్రవర్ధ్ద మానవిజయ రాజ్య సంవత్సరంబుల్ ఎఱుంబొది, ఆస్నేజ్ఞి ఆమృత్ పూణ్యమనాణ్డుం మ్లావిండిరాజుల యుట్టు కలిమిడి రాజుల్ మ్లావిండి సముద్రరంబు నాకు బణిసేసిన కల్చి వీరరుద్దు మద్దికదు మాటికి విత్పర్తి ఉత్తరంబున పులంబున చెఱువు పడుమాటి కోటన్ ఎఱుంబొదిపుట్టు ఆఱుపట్టు సేను. తూర్పునకోటి తాఱుతోంటళాయ పడువారంబు ఇచ్చిరి. పాఱుపడువారంబు మ్లావిండిశ్వరంబున కళాకణ్ణగు మిచ్చి కుడుచువారు.

వాఙ్మయము వాల్మీకి యుచ్చరించిన శాపరూపమయిన శ్లోకముతో బయలుదేరినది. ఇదియే ఆదికావ్యమయిన రామాయణమునకు పునాది. అట్లే ఆంగ్లవాఙ్మయమునను మొదటి కావ్యములు ఛందోబద్ధములే. కావున ప్రధానముగా భావ సంభరితమై, ఛందోబద్ధముగా నుండిన రచనయే మనము కావ్య మనుకొనుచున్నాము గావున పయితెలుగు శాసనములను కావ్యవాఙ్మయ మనజాలము.

తరువాత తొమ్మిదవ శతాబ్దమున బయలుదేరిన గుణగ విజయాదిత్యుని శాసనములు పద్యబద్ధములుగా నున్నవి. ఇవియు రాజచరిత్రమును నిరూపించు కేవల వస్తు ప్రధానమయిన రచనలేగాని యిందు వాఙ్మయ లక్షణములు స్పష్టముగా గోచరించుచున్నవి. తరువోజ అని మనము చెప్ప ఛందోవిశేషములలో నున్నవీ రచనలు. ఇది యొక ముఖ్య విషయము. ఇవి దేశీయచ్ఛందస్సులు అనగా సంస్కృత సంబంధ మక్కఱలేకయే తెనుగునాట తెనుగు రచనలలో వాడుచుండిన ఛందస్సులని యర్థము. ఇవి తొమ్మిదవశతాబ్దపు శాసనములలో నుండుటవలన నంతకుముందు కొన్ని శతాబ్దములనుండి దేశములో వాడుకలో నుండెడివనియు, ఆనాటికి రాజశాసనములలో వ్రాయఁబడు గౌరవము వానికి లభించిన దనియు మన మనుకొనవచ్చును.

గుణగ విజయాదిత్యుని శాసనములలోని విషయము రాజవర్ణనము. అతడు చేసిన దానమో, సంపాదించిన విజయమో, లేక సాధించిన యే యితరకార్యమో వర్ణనీయమయి యుండునుగాని యాభాగము పూర్తిగా లభింపక

పోవుటచేత కొన్ని అంశములను మాత్రమే మనము విమర్శింప వీలగుచున్నది. 'శ్రీ నిరవద్యుండు, చిత్తజాతసముడు, శివపద వర సేవితుండు' అను పదములనుబట్టి సంస్కృత పదములు తెలుఁగున విశేషముగా చేరుచుండిన వనుట స్పష్టము. ఈ పదములు రెండు రకములు. వ్యస్త పదములు. సమస్త పదములు. వ్యస్తము లనగా వేరువేరుగా నున్నవి. సమస్తము లనగా రెండుమూడు కలసి సంస్కృతములోనే యొక పదముగా నేర్పడి తెలుఁగునకు వచ్చినవి. ఇట్టి పదములు మిక్కిలి యెక్కువగా ప్రవాహమువలె వచ్చి 'చేరుచుండిన వనుట తెలియుచున్నది. ఆ పదములతో అందలి కవితా భావములు అలంకారములు సంప్రదాయములు వర్ణనలు మొదలయిన వన్నియు చేరక తప్పదు. 'చిత్తజాతసముడు' అను పదము రాజునుగూర్చి వాడబడిన విశేషణము. మన్మథునితో సమామడని యర్థము. మన్మథు డను నొక వ్యక్తి యుండెననియు అతడు రూపమున నెల్లరలోను శ్రేష్ఠుడనియు నట్టివాడు రాజునకు సమానుడుగా వర్ణింపదగినవాడనియు సంప్రదాయముగా నెఱిగి వ్రాయుట తెలుఁగువారు తెలుఁగుభాషలో కనిపెట్టినది కాదు. ఇది సంస్కృతములో నుండి వచ్చినది. ఇట్లే 'శివపద వర సేవితుండు' మొదలయిన పదములు, అందలి కవితామూలములైన కల్పనలు సంస్కృతములోనుండియే గదా తెలుఁగునకు వచ్చి చేరినవని నిశ్చయింపనగును. ఈ తీతి రచన తెలుఁగు ఛందస్సులలో తెలుఁగుదేశమున సంస్కృత ప్రభావమున వెలసినది.

ఈ గుణగ విజయాదిత్యునినాటిదే అద్దంకి పండరంగని శాసన మొకటి గలదు. ఈ పండరంగు అను సేనానాయకుడు శత్రురాజులను జయించి ఆదిత్యభట్టారకునికి భూమి దానము చేసిన సందర్భ మిందు వర్ణింపబడినది. ఇందలి 'చండస్సు' దేశీయ మయిన తరువోజ అనునదియే. అట్లే అక్కరలలో సుమారు 930 సం. మున వ్రాయబడినదని చెప్పదగిన యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శాసనమందును విషయము, రాజు కట్టించిన బెజవాడ కుమారస్వామి దేవాలయము, స్థాపించిన మఠము, చేసిన దానము మొదలయినవాని కథనము. ఇదియు వస్తు ప్రధానమే. 'సత్యత్రిణేత్రుడు,' 'అనవద్య విఖ్యాత కీర్తి,' 'త్రిభువనాభరణుడు' మొదలయిన పదములును ముందు చెప్పిన రెండు శాసనముల పద్ధతినే యవలంబించుచున్నవి.

ఇదియయిన తరువాత మనము వివరింపవలసిన విషయము నన్నయ కాలమే. నన్నయ రచింప నారంభించినది ఆంధ్ర మహాభారతము. అతడు తన కృతిని రాజరాజున కొసంగెను. ఆ రాజరాజు 1022-1063 వ సంవత్సరము వఱకు ఆంధ్రదేశమును రాజమహేంద్రవరము రాజధానిగా పాలించెను. ఆయన యనుమతిని గ్రంథరచన మొనర్చిన నన్నయయు ఆ నలువది సంవత్సరములలోనే గదా గ్రంథ రచనము చేసియుండవలయును. ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్రలో నన్నయ భారతరచన మొక ఘట్టము. ఆ నాటినుండి బయలుదేరిన వాఙ్మయ మొక యుగమునాటి దనవచ్చును. నన్నయకు పూర్వము ఉండిన చరిత్రను రెండు యుగములుగా విభజింపవచ్చును. తూర్పు చాళుక్యపాలన మారంభించిన

ఏడవ శతాబ్దమునండి, నన్నయనాటివఱకు నొక యుగము. ఏడవ శతాబ్దవఱకును ప్రాథమిక యుగము. ఈ మూడు భిన్నయుగములలోని వాఙ్మయముయొక్క లక్షణములు ఈ క్రింది విధముగా సూహింపవచ్చును.

1. ప్రాథమిక యుగము:—క్రీ.వె. ఒకటవశతాబ్దము నుండి 7 వ శతాబ్దము వఱకును - ఈ యుగమునందు ఆంధ్రదేశమున వైజ్ఞానిక ప్రచారములో నున్న భాషలు సంస్కృత ప్రాకృతములు. సంస్కృతమున వైదికవాఙ్మయము, శాస్త్రములు, కళలు మొదలగునవన్నియు నున్నవి. ఈ గ్రంథములకు ప్రచారము కలిగించువారు వైదిక మతానుయాయులయిన చాతుర్వర్ణ్యమువారు. ముఖ్యముగా బ్రాహ్మణులు, అగ్నివాయు బ్రహ్మాండ పురాణములు మొదలుగాగల పదునెనిమిది పురాణములు, రామాయణ మహాభారతము లనెడి ఇతిహాసములు, కాళిదాసు మొదలయిన కవులు వ్రాసిన కావ్యనాటకములు, ప్రజలు చదువుకొనుచుండిన ఉత్తమగ్రంథములు. ఇవి సంస్కృత మెఱింగిన వారే చదువుకొందురు. రాజులును వీరినే ఆదరించుచుండిరి.

ఇవిగాక ప్రాకృతములో ననేక గ్రంథములుండినవి. జాతకకథలు, త్రిపిటకములు అను పేరితో నున్న బుద్ధోపదేశముల సంగ్రహము, సుత్తములు అనుపేరు గల బౌద్ధధర్మములను దెల్పు గ్రంథములు, సేతుబంధము మొదలయిన కావ్యములు, కొన్ని నాటకములు, అనాటి జనులకు పరిచితములు. ఈ గ్రంథముల కాధారమయిన పాళీభాషను నాటి బౌద్ధులందఱును చదువుచునే యుండిరి. బౌద్ధుల మతప్రమాణముగా

ఆధారము పాళీభాష. ఈ భాషనే రాజులు బౌద్ధమతస్థులును ఆదరించుచుండిరి.

పయివిగాక జైనమత మొకటి ఆంధ్రదేశమున ఆకాలమున కొంత ప్రచారములో నుండెడిది. వీరి వాఙ్మయమంతయు ఆధిమాగధి యను నొక ప్రాకృతములోను, సంస్కృతములో నున్నది. ఈ మూడు వాఙ్మయములును నాటి తెనుఁగుదేశమున ప్రచారములో నుండినవి. పద్మకవి, గజాంకుశుడు అనువారు తెనుఁగున కావ్యములు వ్రాసెయుండి రనినట్లు పేర్కొనిరిగాని వారి కాలమును గూర్చియు, గ్రంథములను గూర్చియు నిర్ణయించుట కాధారములు చాలవు.

ఇక నానాఁడు తెనుఁగున నుత్తమ గ్రంథము లుండిన వనుటకు సాక్ష్యములేదు. పయిగా లేవనుటకే యాధారములు కనుపట్టుచున్నవి. తెనుఁగు జనసామాన్యము వాఙ్మయ భాష. అందు తుమ్మెద పదములవంటి పదములు మాత్రమే వాఙ్మయముగా ప్రచారములో నుండిన వనుట నిశ్చయముగా నూహింపనగును.

2. ద్వితీయ యుగము :— ఇది ఏడవ శతాబ్దమునండి పడునొకొండవ శతాబ్దము వఱకును నుండిన కాలము. ఈ యుగారంభమునుండి తెనుఁగునకు ప్రాధాన్యము వచ్చినది. ఈ భాష నవలంబించినవారు తూర్పు చాళుక్యులు, బౌద్ధులు, జైనులు, వైదికులు తమతమ ప్రాధాన్యము కొఱకు పాటుపడి వలసినవారైరి. కాలక్రమమున జైన బౌద్ధమతములు, రాజ

పోషణ లేకపోవుటచేతను, బ్రాహ్మణులయొక్క సామర్థ్యము వలనను, యుక్తులచేతను, జైన బౌద్ధ సన్యాసులు మతములు మొదలయినవాని యెడల గనుపట్టు దోషములవలనను, నామ కూత్రములై తెనుఁగునాట రూపరిపోవుచుండెను. సామాన్య జనులకు ప్రాకృతము రాలేదు. సంస్కృత మంతకంటె దూరమైనది. జనాదరణము నందుటకు రాజులు, మత గురువులు తెనుఁగు నాదరింపక తప్పినదికాదు. ఆ నాటి తెనుఁగు మొదట రాజశాసనములను వ్రాయుటకు తగిన భాషగా రాజులచే నంగీకరింపబడినది. కాలక్రమమున ప్రాకృతమున శాసనములు వ్రాయుట పూర్తిగా నశించినది. సంస్కృత శాసనములును తగ్గిపోయి దేశభాషయే ముందు నకు వచ్చినది.

ఈ నాటి వాఙ్మయ సృష్టికి, సామాన్య జనులును, పండితులును కొంత కొంత పరిశ్రమింప జొచ్చిరి. ఇంతకు ముందు ప్రజలలో వాడుక నందుచుండిన గేయ వాఙ్మయము మాత్రమే గాక పద్య వాఙ్మయము గూడ వాడుకలో నుండినట్లు ముందు చెప్పిన రెండు మూడు శాసనములను బట్టి స్పష్టము. అది దేశీయచ్ఛందస్సులలోనే యున్నది. సంస్కృత చ్ఛందస్సు లింకను వాడుకలోనికి వచ్చినట్లులేదు. దేశీయ చ్ఛందస్సులు మాత్రాగణములలో నుండును. మాత్రాగణములు రెండు, మూడు, నాలుగు, ఐదు అను మాత్రా సంఖ్యలో గూడిన కాలపరిమితి గలవి. దీర్ఘము, సంయుక్తాక్షరమునకు ముందుగా నున్నవి పొల్లుతో గూడినవియు గురువులు, రెండు మాత్రలు గలవి. హ్రస్వము లయినవి

ఒక్కొక్క మాత్ర. ఇవి లఘువులు. పాదమునకు మొత్తము మాత్రలెన్ని? నాలుగు మాత్రల గణములెన్ని యుండవలెను, రెండు మాత్రల గణము లెన్ని యుండవలయును, అనువానివంటి నియమములతో గూడుకొనిన లక్షణములు గలవి దేశీయ చ్ఛందస్సులు. సంస్కృత చ్ఛందస్సులు, శార్దూలము, మత్తేభము, స్రగ్ధర మొదలయినవి నియతములయిన అక్షర క్రమముతో నుండునవి. నేటి తెనుఁగు వాఙ్మయమున, దేశీయ చ్ఛందస్సులయిన, తేటగీతి, ఆటవెలది, సీసము మొదలయినవి మాత్రమేగాక ఇతరములయిన సంస్కృత చ్ఛందస్సులును గూడ వాడుకలో నున్నవి.

రెండవ యుగము తెనుఁగు వాఙ్మయములో సంస్కృత చ్ఛందస్సులు వాడుకలో నున్నవనుటకు ఉదాహరణములు స్పష్టముగా కానరావు. వస్తుప్రధానమైన శాసన రచనములే మనకు దొఱకినవిగాని భావ ప్రధానములైన కావ్యరచనలు కనుపట్టలేదు. పాటలు మొదలయిన గేయ వాఙ్మయము మాత్రమే భావ ప్రధానమైన రచనలు. వస్తు ప్రధానమనగా ఏదో యొక కథను విషయమును మాత్రమే చెప్పినట్టి రచన యని యభిప్రాయము. అట్టివే పయి మూడు శాసనములు. ఈనాడు మనము చదువుచున్న మనుచరిత్ర మొదలయిన కావ్యములు కథా మాత్రము కొఱకు వ్రాయబడలేదు. అందలి రసము, భావము, అలంకారములు ముఖ్యములు. చదువువారికి ఆనందము కలిగించుట వాని ముఖ్యోద్దేశము. ఇట్టి పద్యరచనలు కావ్యబంధములు ఆనాఁడు వెలసి యుండెనని నిరూపించుట కాధారములు లేవు. నన్నయ

భారతమే అట్టివానిలో మొదటి మెట్టుగా మనకు గనుపట్టుచున్నది. కాని ఆనాడుండిన యితర తెలుగు వాఙ్మయము నాధారముగా గొనియే తన భారతమును నన్నయ రచించెను. భారతము, తెలుగు వాఙ్మయ వికాసములో నొక విశిష్టమైన మెట్టు, ఒక ఘట్టమే గాని, కేవలము ఆదిమాత్రముగాదు. అంతకు ముందుండిన పరమ శూన్యమునుండి యొక్క సారిగా నావిర్భవించిన సృష్టిమాత్రముగాదు.

3. మూడవ యుగము :— ఈ యుగము నన్నయ భారతముతో అనగా 1020 నుండి ప్రారంభించుచున్నది. ఈ యుగ లక్షణములను ఎఱుగుటకు మున్ను ఆనాటి భాషా వాఙ్మయ వాతావరణమున నన్నయభారత మవతరించుటకు గల కారణములను మనము పరిశీలింపవలెను. నన్నయ తన భారతావతారికయందు భారత రచననుగూర్చి యేమి చెప్పెనో ప్రస్తావించుటవలన నిది కొంతవఱకు స్పష్టపడును.

ఇతర రాజులను బలిమినడంచి కప్పములను గొనుచు బ్రాహ్మణులను అగ్రహారాదికములిచ్చి రక్షించుచు మను మార్గమున దేశమును బాలించుచు, తన రాజధానీ నగరంబయిన రాజమహేంద్రవరమున వైయాకరణులు, అనేక పురాణ ప్రవీణులయిన పోరాణికులు, వైణికులు, గాయకులు, కవులు కొలుచుచుండగా పేరోలగంబుండి, రాజరాజు నన్నయ భట్టుతో నీ క్రిందిరీతి ననియెను. నన్నయభట్టారాజునకు కుల బ్రాహ్మణుడు, బ్రహ్మర్షిగాది నానాపురాణముల నెఱింగిన వాడు, ఉభయ భాషా కావ్యరచనాభి శోభితుడును, ఉభయ

మనగా సంస్కృతాంధ్రములు రెంటియందును అర్థమని యూహింపబడినది.

“నేను అనేక పురాణములను వింటిని. అర్థ ధర్మ శాస్త్రములను తెలిసికొంటిని. గొప్పవయిన కావ్యనాటకములు సూచితిని. ఈశ్వరాగమములయందు బుద్ధినిల్పితిని. నేను అనేక భాషలయందు భారతమును అనేక జనుల చేర వింటిని. అట్లు వినుటవలన గొప్ప సత్ఫలము కలుగునని నే నెఱుఁగుదును. ఇంతియగాక, భారతమునందలి రాజులు మా చంద్రవంశమువారు. మా వంశకర్తలయిన యా మహామహుల చరిత్రము తెనుఁగున మీరు వ్రాసి వినిపించిన వినవలెనని కుతూహలపడుచున్నాను.”

పై యర్థముగల మాటలను రాజు పలికిన విని, రాజ సన్మానము పొందుచు సభలో పెద్దరికముదాల్చిన నన్నయ యాపనికి దొరకొనక తప్పదని నిశ్చయించుకొని తగురీతిని సమాధాన మిచ్చెను. తెనిగించుటకు భారతమును గ్రంథముగా నన్నయయే యెంచుకొనలేదు. అది రాజు ముదల. చేయక తప్పనిది. చేయలేననుట చేతగానితనమును నిరూపించును. రాజాజ్ఞకు విరుద్ధము. కావున నీ రీతిని సమాధాన మిచ్చెను. “దేవా, ఆకాశమున గల నక్షత్రములను లెక్కపెట్టుట, లోకములో నేఁడు ప్రచారములోనున్న వేదములు, శాస్త్రములు అన్నియు సాంతముగా చదువుట, కేవలము తెలివితెడి రెక్కల బలముచేత, మిక్కిలి లోతైన యర్థము గల భారత మనెడి సముద్రమును ఈదుటయు బ్రహ్మదేవునకును శక్యముగాదు. ఇంత క్లిష్టమయిన కార్యమయినను నీ దయ

వలన సభలోని పండితుల సహకారమున, నాకు చేతనయినంత వరకు చేయుదు” నని పల్కి వ్రాయ మొదలిడెను.

భారత స్వభావము

ఆంధ్రవాఙ్మయము అనునది గోదావరినది వంటిది. అది అనంతమైన ప్రవాహ రూపముగా కాలమునందు ప్రవహింప వలసినది. నన్నయకు ముందు దానికున్న స్వరూపమును సంగ్రహముగా వివరించితిని. ఈ వాఙ్మయమునకు ప్రోద్బలము కలిగించునట్టివి తెనుగునాటనున్న పండితులు, ప్రజలు, రచయితలు ఉపయోగింపగల శక్తి, శ్రద్ధ అనునవి. వీని నే మార్గమున నే రీతి నుపయోగింప వలయునను నట్టిది ప్రశ్న. దానికి మార్గదర్శకుడు నన్నయ. అట్టి మార్గదర్శకుడయిన నన్నయ తెనుగు వాఙ్మయ ప్రవాహమును, ప్రజోపయోగ మార్గమునకు త్రిప్పటకు భారత రచన మను నట్టి నిర్మాణ క్రమమునకు దొరకొనెను. ఈ గ్రంథమునకు మూలము సంస్కృత భారతము. ఈ గ్రంథము స్వభావము కొంత తెలిసిన గాని దానివలన నాంధ్రవాఙ్మయము ప్రవహించుటకు నీర్పడిన మార్గములు బోధపడవు.

భారతము పంచమ వేదమని ప్రసిద్ధి. ఇందు పదు నేనిమిది పర్వములు గలవు. ఇందలి విషయము భారతవంశపు రాజులయిన కురు పాండవుల చరిత్ర. ఆ చరిత్ర నిమిత్తముగా లోక ధర్మము, రాజనీతి, అత్మానాత్మ విచారము, కాలము, ఈశ్వరుడు అను వాని స్వరూపము, మొదలయిన సహస్రాధిక విషయములు అందు చెప్పబడినవి. ఇవి యొకనా షోకరిచేత

కనిపెట్టబడినవి గాని కల్పింపబడినవి గాని కావు. ఆ గ్రంథమునకు వ్యాసుడు కర్తయైనను ఆయన, భారతదేశముపలక్షలమంది ప్రతిభావంతులు వేల సంవత్సరములు శ్రమించి సంపాదించిన విజ్ఞానమును, తపస్సు వలన ఋషులకు సాక్షాత్కరించిన సత్యమును, అనంత ప్రజాసమూహముయొక్క అనుభవమును, క్రోడీకరించి భారతీయ నాగరికతా సారమును ఆధారముగాగొని వ్రాసెనని చెప్పక తప్పదు. ఈ గ్రంథములోని విషయమునకు, తెలుగు, అరవము, కన్నడము మొదలయిన నేటి భాషాభేదము వలన నేర్పడిన విభజనము భేదకము కాజాలదు. ఇది భారతదేశమునందంతటను ప్రవాహముగా వెల్లివిరిసి యెల్లరను పవిత్ర మొనర్చిన గ్రంథము.

భారతము ఎట్టి గ్రంథమో నన్నయ తెల్పియున్నాడు. “అది విశ్వజనీనముగా వివిధ తత్త్వవేదియైన వేదవ్యాసుడు రచియించెను. అది ధర్మశాస్త్రము, వేదాంతము, నీతి శాస్త్రము, మహాకావ్యము. సర్వలక్షణ సంగ్రహము, ఇతిహాసము, బహుపురాణసముచ్చయము.” ఇట్టి గ్రంథమును లోకహితార్థముగా, తెనుగువారికి, సులభముగా నుండుటకు తెనిగింపవలసి వచ్చినది. భారతము మతగ్రంథమనియు నయ్యది కేవల వైదికమతవ్యాప్తికొఱకు బాహ్మణ పక్షపాతముగా నన్నయ వ్రాసెనని కొందఱు తలంప వచ్చును. కాని నన్నయ యట్లనుకొనలేదు. మతగ్రంథములందు స్వమత స్థాపనము పరమత ఖండనము అనునట్టి రెండు ఘట్టములు ఉండక తప్పదు. బసవపురాణము, శివపారమ్యముగు బక్షవ సిద్ధాంతమును జెప్పటకు వ్రాయబడిన గ్రంథము. శివపురా

ణము, విష్ణుపురాణము అనునవి శైవ వైష్ణవ మత సంప్రదాయములను స్థాపించుటకు వ్రాయబడిన గ్రంథములన్నచో సత్యము అనవచ్చును. భారతము భరతరాజ వంశజుల చరిత్రమైన గ్రంథము. అందు ఆద్యంతములతో గూడిన కథయు, పాఠకులయందు రసోత్పాదక సామగ్రియు, రచనయు గలవు. పరమత ఖండనములు, అనగా వైదికేతర మతము లగు జైన బౌద్ధ చార్వాకాదుల ఖండనములుగాని విచారణగాని లేదనవచ్చును. ఈ భారతము సంస్కృతమున మొదట రచియింపబడినప్పుడు ఈ బౌద్ధచార్వాకాది మతము లెట్లున్నవో, ఉండినవో లేవో యెఱుగుట కిందాధారములు లేవు. కావున నన్నయ్య దీనిని మతగ్రంథముగా నుద్దేశించి వ్రాసెనని చెప్పట యథార్థమునకు దూరము. ఆతడు చెప్పిన మాటలతో నతుకవు.

పయిరీతిని మహానముద్రమువంటి భారతమును వ్రాయవలయునన్న నాటి తెనుఁగుభాష సమర్థముగాదు. పదములు లేవు. వాక్యరచనా పద్ధతియు పెంపొందలేదు. సంప్రదాయములు పరిభాష, సంస్కృతమునం దేర్పడినవి గాని తెనుఁగున వానికి ప్రవేశములేదు. తెనుఁగుఛందస్సు గూడ విరివియైనక నూతన వృత్తములతో వెలయలేదు. నాటి తెనుఁగున భాష కొక లక్షణము ప్రామాణికమార్గము ఏర్పడియుండలేదు. ఇవి యన్నియు సంపాదించికొనినఁగాని నన్నయకు గ్రంథరచన సాగదు. కావున వానినన్నిటిని నన్నయ సంపాదించి స్థిరీకరింపవలసి వచ్చినది. నన్నయ భాషావాఙ్మయములను రెండింటిని సృజింపవలసి వచ్చినది.

భాషావిషయమున అతడు చేసిన సృష్టి :—1. క్రొత్త భావములను దెల్పుటకు పదములు తెలుఁగున లేకపోవుటచే క్రొత్తపదములను సృజించుట యెట్లు అనునది సమస్య. ఆయనకు ముందుండిన శాసనముల స్వరూపమును ముందు నిరూపించితిని. అందు సంస్కృత పదములు పండితులు విరివిగా వాడుచుండిరి. ఆ యలవాటు నీతడు గ్రహించి మార్గ దర్శకముగా నెంచికొనెను. దానినే స్థిరపఱచి యనుసరించి తెనుఁగున లేనిమట్టుకు సంస్కృత పదముల నున్నవానిని తెనుఁగునకు తెనుఁగు పద్ధతుల ననుసరించి తెచ్చుకొన జూచ్చెను. ఈ పద్ధతి వలన తెనుఁగు నూటికి అరువదిపాళ్ళు తత్సమభూయిష్టముగా స్థిరమైనది.

2. తెనుఁగువాక్యము చాల అల్పమయిన విన్యాసము గలది. అనగా సంస్కృతమున నున్న చిక్కులు లేక, సరళ స్వరూపమయి, సృష్టమయిన పద్ధతి గలది. ఈ రచనలో, సూక్ష్మములయిన అభిప్రాయభేదములు తెలియునట్లు వ్రాయుట సులభసాధ్యము గాదు. కాబట్టి యాతడు తానెఱింగిన సంస్కృత వాక్య మార్గమును వ్యాకరణపద్ధతిని తెనుఁగున ప్రవేశపెట్టెను. కావున తెనుఁగుభాష పెరుగుదల సంస్కృత భాషా రచన ననుసరించిన యాతరువాత నంతయు జరిగినది.

3. తెలుఁగు ఛందస్సులు మాత్రమేగాక యనేకములయిన సంస్కృత వృత్తములను తెనుఁగు రచన కనుకూలముగా సన్నయ యనుసరించెను. ఈ రచనములో నాతనికి, ప్రక్కనున్న కర్ణాటసాహిత్యము ఉపకరించెను. అందు ఆనాటికే వెలసిన పంపభారతము, గదాయుద్ధము మొద

లయిన గ్రంథములు, సంస్కృత వృత్తములను గూడి యున్నవి. ఈ పద్ధతిలో నొక విశేషముగూడ నన్నయ యవలంబించెను. సంస్కృత పద్యములలో ప్రాస యను నియమము లేదు. ప్రాస యనగా పద్యమునందలి ప్రతి పాదములోను డెండవ యక్షరము ఒక్కటిగానే యుండ వలయుననుట. ఈ నియమము సంస్కృతములో లేకుండుట వలన సంస్కృత శ్లోక రచన కొంత సౌలభ్యమును పొంది యున్నది. కాని తెనుఁగు కన్నడముల రచనలలోని జీవము ఇట్టి ప్రాసముండుట కాబట్టి కన్నడ కవులు ఈ ప్రాస నియమము నంగీకరించి సంస్కృత చ్ఛందస్సులను కన్నడము నకు దెచ్చుకొనిరి. సంస్కృత వృత్తములలో ప్రతిపాదమునను, నడుమ నొక నియతస్థానమున విరుపు డండవలెను. దీనినే, యతి, విరామము అని చెప్పుదురు. దీర్ఘమయివ యా పాద మును ఉచ్చరించుటకు సౌలభ్యము కొఱ కా విరు పేర్పడినది. అట్టి విరుపు (విచ్ఛేదము) లేనిచో పాదమంతయు నొక్క సారిగా నుచ్చరించుట శ్రమకరమగును. కన్నడ కవులు ఆ విరుపు నట్లే అంగీకరించి యూరకుండిరి.

నన్నయ గ్రంథమునందు కన్నడ వృత్తములలోవలె గ్రాక యింకొక యధికమయిన నియమము గూడ నవలంబింప బడెను. పాదము మొదటి యక్షరమునకు సజాతీయ మయిన యక్షర మాయతిస్థానమున రావలెననుటయే యానియమము. ఇది తెనుఁగురచనలలోని ముఖ్యలక్షణము. నన్నయ గ్రంథ ములోనున్న యీ నియమమే తెనుఁగువారి కందరికిని తరువాత ననుకరణీయమయి, తెనుఁగు పద్యరచన, సంస్కృత

కర్ణాటక భాషలలోని పద్యరచనకంటె నెక్కువ శ్రమకరమయినది. కాని నేటికిని ఆ పద్ధతియే నడచుచున్నది.

పయిని జెప్పిన మూడు విషయములును కవిత్వమునకు బహిరంగ స్వరూపమునకు సంబంధించినవి. మొదటి రెండును శబ్దస్వరూపమును, మూడవది గణనియమమును, అక్షర విన్యాసమును సంబంధించినవి. కాని యింతకంటె నధికప్రాముఖ్యము వహించినవి అర్థము భావము, ఇతివృత్తము (కథ) ఉక్తివైచిత్రి యనునవి. ఇవి కవితామూర్తి యొక్క అంతరంగికమయిన మానసిక స్వరూపమును వెలయించునవి. ఆ రచనయందును నన్నయయే తరువాతి కవుల కందఱును ననుకరణీయుడయ్యెను.

స్వతంత్రుడయిన కవి, తన జాతియొక్క నాగరకత, విజ్ఞానము, సంప్రదాయము మొదలయినవాని సంస్కారము వలన, తన ప్రతిభ ననుసరించి కావ్యస్వరూపమును, నిర్మాణ ప్రక్రియను స్వతంత్రముగా నేర్పఱుచుకొనవచ్చును. అప్పుడతడజాతికి ఒకానొక సృష్టి నొసంగును. అనగా నేడు మన వాఙ్మయ రచనలోనున్న వివిధజాతులయిన నవల, నాటకము, శతకము మొదలయిన జాతుల కావ్యరచనను మనము పరిశీలించినచో నందేది మనజాతిలో స్వతంత్రముగా బయలు వెడలినది, ఏది ప్రియవాఙ్మయమున మోటియొకరిచే సృజింపబడగా ననుకరింపబడినది యని విమర్శించి తెలుగువాడు సృజించుకొనినదేమి యని సమాధానము చెప్పకొనవచ్చును.

నన్నయ తన కావ్యములను, చిన్నచిన్న విషయములను గ్రహించి దేశ్యములయిన పదములతో, తెలుగుదనము

ఉట్టిపడునట్లు సృష్టిచేసియుండినచో మన వాఙ్మయ చరిత్రయే యంతకంటె భిన్నముగా నుండెడిది. అట్లుగాక ఆర్యనాగర కతా ప్రవాహరూపమున వెలువడిన భారతేతివృత్తమును గ్రహించుటకు కారణము రాజరాజు నాజ్ఞ కదా! కృత్తికర్త కృత్తిభర్త యిరువురును, భారతమునే తెనిగింప పూనుకొనుటకు ఇతర హేతువులు లేకపోలేదు. అవి యీ క్రింది రీతి నూహింపవచ్చును. 1 అఖండభారత దేశము ఏకము. ప్రజా నిత్యజీవనమునను, ధర్మమునను, విశ్వాసములయందును ఆత్మిజ్ఞాన విషయమునను, స్వల్పములయిన ప్రాదేశిక భేదములను తొలగించినచో, ఏకస్వరూపము గోచరించుటఁ బట్టి ఆ స్వరూపమునే, సంస్కృతములో నున్న దానిని తెనుగునకు దింపి, సంస్కృతమురాని వారి కందించుట యీ రచన యొక్క ముఖ్యోద్దేశము.)

భారతమును సౌధమునకు పునాదియగు కథా ప్రణాళిక ఐతిహాసికము. ఇది ప్రాదేశికముగాదు. ఇందలి ధర్మములు, అర్థవిషయములు సనాతనములు. అఖిల భారత దేశము నందలివి. ఇక రచనలోని యలంకారములు సన్నివేశ సృష్టి, కథలవలన వ్యంగ్యముగా ధర్మమును బోధించు విధానము, ఐహికాముష్మికముల చింతన, మన్మథుడు రతి మొదలయిన వారి సృష్టి, మనుష్యభావములకు సంకేతములుగా రూపెత్తిన పాత్రలు, వాని వలని యర్థకల్పన, మొదలయిన వన్నియు అఖిలభారత సిద్ధములయిన వానినే నన్నయ గ్రహించుటచే నాతని తరువాతి మహాకవులకందఱికి నదియే మార్గమయ్యెను. 2 తెనుగు వాఙ్మయమునకు మహా

గ్రంథములను ప్రసాదించిన వారందఱిలో ముఖ్యులు, అందఱును సంస్కృత ప్రాకృతములయందు రెండిటియందు గాక పోయినను సంస్కృతమునందైనను పండితులే. చంపూ మార్గమున సంస్కృత గ్రంథానుసరణము భాషాంతరీకరణమును తెలుగుకవులనుసరించుటకు నన్నయ వేసినదే బాట. ఆ బాట నేటికిని అనుసరింపబడుచునే యున్నది. సంస్కృత భాషానుసారిత్యము ఈ నన్నయ యుగమునకు ఒక ముఖ్య లక్షణము. అయ్యదియే నవ్యయుగము వఱకును నభిన్నముగా నుండినది. స్థూలరూపమున ఆంధ్రవాఙ్మయమున రెండే యుగములు. ఒకటి నన్నయయుగము, రెండవది నవ్యయుగము అనుట స్థిరమయినది.

భారతాంధ్రీకరణ విధానము

భారతాంధ్రీకరణము మువ్వురు కవులచే సుమారు 300 సంవత్సరములలో పూర్తిచేయబడినది. నన్నయ తన రచనను సుమారు 1050 సంవత్సరములో నారంభించె నను కొన్నచో సుమారు 1350 వఱకు నుండిన యెఱ్ఱాప్రగడచే పూర్తిచేయబడిన భారత రచనకు సుమారు మూడువందల యేళ్ళయినది. పదునెనిమిది పర్వములు విస్తృతిగల యీగ్రంథములో నన్నయ రెండున్నర పర్వములు మాత్రము తెనిగించెను. మిగిలిన పదునేను పర్వములును తిక్కన మహాకవిచే రచియింప బడెను. ఈ పని సుమారు 1250 వ సంవత్సరము ప్రాంతమున జరిగి యుండును. నన్నయ వ్రాయగా మిగిలిన అరణ్య పర్వములోని భాగమును ఎఱ్ఱన 1350 సంవత్సరము నకు ముందు రచియించి పూర్తిచేసెను.

ఈ రచనా విధానమునకు మార్గదర్శకుడు నన్నయ గావున ఆయన మార్గమునే యితరు లిద్దఱును అనుసరించిరి. ఎఱ్ఱన తన కృత్యాదిలో 'తద్రచనయకా' అనగా నన్నయ రచనయే యగునట్లు రచించుచున్నానని వ్రాసెను. తనకు ముందుండిన "ఆంధ్రకవిత్వ విశారదుడు, విద్యాదయితుడు, మహితాత్ముడు అయిన నన్నయభట్టు దక్షతతో" తెనుగున మూడు పర్వములు వ్రాసెనని తిక్కన చెప్పెను. తానును సమర్థతతోడనే వ్రాసెను. వ్యక్తి విషయక మయిన భేదములు తప్ప ఆంధ్రీకరణ విధానము మాత్రము నన్నయ, తిక్కనలది యొక్కటేయే యనక తప్పదు. ఆది అర్థరచనా విషయము. భాషా విషయమున నన్నయకాలమునుండి, సుమారు పందొమ్మిదవ శతాబ్దము నంతము వఱకును నన్నయ మార్గమే యవలంబింపబడినది. ఈ విషయమే యప్పకవి యిట్లు చెప్పెను. "ఆదిని శబ్దశాసన మహాకవి నన్నయ రచించిన మూడు పర్వములలో నుడువు తెనుగు లరసికొని తిక్కసుధీ మణి మొదలయిన తొంటి కపింద్రులు తెనుగు కృతులు వ్రాసిరి." ఈ యభిప్రాయ మెంతయు సత్యము.

భాషా విషయమున నన్నయ చూపించిన మార్గములను ముందు నిరూపించితిని. ఇప్పుడు అర్థరచనా విధానమున గల విశేషములను వివరించి మరల భాషావిషయమును విమర్శింతును.

ఒక గ్రంథమును భాషాంతరీకరించునపుడు రచయిత స్వాతంత్ర్యము మిక్కిలి స్వల్పమయిపోవును. శాస్త్ర గ్రంథ మయినచో మూలమును ఎంతమాత్రము అతిక్రమింపరాదు. కావ్యగ్రంథమును గ్రహించినచో నింతటి నిర్బంధముండదు.

కథాప్రణాళిక, పాత్రలు, సన్నివేశములు, రసము, వాద ప్రతి
వాదములు, భావపరంపర అన్నియు ముందే సిద్ధములయి
యుండును. కవి మూలగ్రంథములోని రచనను ఆత్మప్రత్య
క్షము చేసికొని తన మనస్సులో భావించుకొని, దానిని తన
భాషలో తిరిగి రచింపవలయును. మూలములోని ప్రతి
పదమును అట్లే ఉంచవలెనా, లేక అభిప్రాయమును
మాత్రము తన భాషలో తిరిగి వ్రాయవలయునా యను
ప్రశ్న తప్పదు. మూలములోని యర్థమునంతటిని చక్కగా
సాక్షాత్కరించికొని తన సొంత రచనవలెనే తెనుగువానికి
సులభముగా నవగతమగునట్లు ఎడనెడ జౌచిత్యము ననుస
రించి యలంతి మాధులుచేసి నూతనసృష్టిని నన్నయ
రచించెను. నన్నయ తన యవతారికలో మూలగ్రంథ
మయిన భారతము స్వభావమును జెప్పి తరువాత తన
రచనను గూర్చి యిట్లు చెప్పెను. “కవీంద్రులు ప్రసన్న
కథాకలితార్థయుక్తి” గ్రహించి మేలనునట్లును ఇతరులు
అక్షర రమ్యత నాదరించునట్లును నన్నయ భారతమును
తేనిగించెను. భాషాంతరీకరణమున కవి తాను క్రొత్తకల్ప
లనను సృష్టిని చేసెనని చెప్పకొన వీలులేదుగదా! ప్రసన్న
శబ్దమునకు స్పష్టము, యథార్థము, అను నర్థములు గలవు.
స్పష్టముగా మూలములోని కథల సందర్భములలో నర్థములు
పొందుపడిన రీతిని జూచి కవులు మెచ్చుకొందురు. అక్షరము
లనగా, అకారాది ధ్వను లనియు, పదము లనియు, భాష
యనియు నర్థములు గలవు. కవులుగానివారందఱు, పదముల
పొందిక భాషసొంపు విని మెచ్చుకొనునట్లున్నదని యర్థము.

తన కాలమునకు ముందుండిన శాసనములవలన దెలియదగిన భాషవలె, అస్తవ్యస్తముగా, నియమరహితముగా, కాసట బీసటగా నుండక, రమ్యమయి యుండునని యాతని భావ మనవచ్చును.

పయిరీతిని స్వేచ్ఛతో గూడిన మూలానువాద విధాన మునే తిక్కనయు ననుసరించెను గాని, యాయన మార్గము దివ్యమై కావ్యరసముం గొనియాడెడు నట్లుండును. భిన్న ఘట్టములయిన భారత పర్వముల కైక్యమును మనసులో నుంచుకొని, నానారసోల్లాసి యయిన విరాటోద్యోగ పర్వములతో నారంభించిన భారత భాగమును, ఆత్మీయ శిల్పమును కళాచాతుర్యమును వెలయించుచు తెనిగించెను. తిక్కననాటికి, నన్నయనాటి కంటె తెలుఁగుభాషలో గొంత యభివృద్ధియు స్వాతంత్ర్యమును, రూఢములయి వెలసినవి. తిక్కన రచనలోని శిల్పము ఏమనగా, మూలములోనున్న ఘట్టమునకు సరిపడిన తెలుఁగు పదముల నెత్తికొని, వానిని ముత్యములతోవ కూర్చినట్లుగా, వ్యాసుని భావమనెను బంగా రమును తన మూసలో, ఆత్మీయ ప్రతిభాగ్నిని కరగించి క్రొత్తదయిన రూపమును సృజించినట్లును రచించుటయే యయ్యది. సంస్కృతము ననుసరించియు, సంస్కృతపదములను నన్నయవలెనే అతని మార్గముననే గొన్నియెడల వాడియు గూడ, తెలుఁగు దనము ఉట్టిపడునట్లు, తెలుఁగు పదములలోని భావవిస్తరణశక్తి ఉజ్వలమయి ప్రకాశించునట్లు అనేక స్థలములలో తిక్కన భారతిమును తెనిగించెను.

ఎఱ్ఱన రచన, తేద్రచనయాకావ్, అనగా నన్నయ రచనగానే యున్నదని తాను చెప్పుకొనెనుగాని అతని రచనా

విధానములో తనకు పూర్వదేయిన తిక్కన రచనావిధానము నవగాహనము చేసికొని తనకు స్వాభావికమయిన గాంధీ ర్యము, ఉదాత్తగమనము వెలయునట్లు రచియించినాడని చెప్పక తప్పదు.

నన్నయ తిక్కనల ఆత్మస్వరూపమును, వారి రచనా విధానము ననుసరించి యూహించుటకు విమర్శకులు ప్రయత్నించిరి. వేదప్రామాణ్యవిషయమునను, ధర్మప్రాధాన్యము నను, వైదిక దృష్టియందును నన్నయ తిక్కనలకు భేదము లేదు. “నన్నయ విపుల జప హోమ తత్పరుడు, లోకజ్ఞుడు, ఉభయ భాషాకావ్య రచనాభి శోభితుడు.” తిక్కన “వైదిక మార్గ నిష్ఠుడుగు వర్తనమున సోమయాజియయి పంచమ వేదంబును భారతంబును అఖండిత భక్తిని” తెనిగించెను. పయిమాటలచేత వైదిక ప్రాధాన్యమిరువురకును సమానమే. కాని తిక్కన రచియించిన ఘట్టమున రాజనీతి, రాయ భారము, తంత్రవాపము మొదలయిన వుండుటచేతను, ఆయన చరిత్రమును ఇతరాధారములను బట్టి చూచుటవలనను ఆయన రాజనీతి కుశలత, కార్యజ్ఞత లోకజ్ఞత మొఱలయిన శక్తులు మనకు స్పష్టముగా భారతమున గోచరించును. ఉద్యోగపర్వమునందలి వాక్యోప వాక్యములు మూలము లోనివే యయినను, ఆ భావములను తెనుఁగు మాటలలో అట్లు పొందుపఱచుట, ప్రత్యక్షమయిన అనుభవము నేర్చును లేనివాడు, దక్షత లేనివాడు చేయజాలడు. తిక్కన మహామంత్రి, రాజనీతి కుశలుడు అనుట అతని వ్రాతవలన స్పష్టము.

భారత రచనతో తెలుగు వాఙ్మయ రచనమునకు మార్గము ఏర్పడిపోయినది. ఆ బాటనే యితరులందఱును అనుసరించినను, ఆ యా కాలపరిస్థితులు, కవులప్రతిభ, తమ్ము పోషించిన రాజులయభిరుచులు మొదలయినవి కావ్యములందు కనుపట్టుచునే యుండును. నన్నయతరువాతి వాఙ్మయమున ముఖ్యములయిన రెండు ప్రవాహములు కనుపట్టును. 1. దేశీయరచన 2. సంస్కృత భాషాసంప్రదాయ ప్రాధాన్యము. ఈ రెండును రెండు భిన్నదృష్టలు. మార్గములును భిన్నములే. ఒకటి లేకుండ కేవలము రెండవదిగాని, రెండవదిలేక మొదటి మార్గముగాని యుండనేరదు. ఆయా రచనలలో నేదృష్టికి ప్రాముఖ్యమనుటయే విచారణీయము. రెండవది శైవవైష్ణవ మత సంప్రదాయ భేదము.

(శైవమతము సనాతనముగా వేదములలో నున్నట్లు, దుద్రుడు దేవతగా స్తుతింపబడుచుండినట్లును ప్రమాణములు గలవు. ఆశైవమే తెలుగు దేశమునను స్థిరమై కొంత వైశిష్ట్యము సంపాదించి తెలుగు వాఙ్మయమున ప్రాముఖ్యమును పొందినది.) తొమ్మిదవ శతాబ్దమునకు సంబంధించిన బెజవాడ శాసనమునుబట్టి యీ దేశమున శైవ మతము ప్రచారములో నున్నట్లు మనకు స్పష్టముగా తెలియుచున్నది. అంతేగాక శైవ భక్తులు చీరలో నిప్పులు ముడుచుట మొదలయిన యద్భుత కార్యములు చేయుచుండినట్లు తెలియుచున్నది. శ్రీశైలము, దక్షిణామము, కాళహస్తి అను మూడు ప్రదేశములలో శివాలయములు ప్రసిద్ధములయి తెలుగు అను పేరేర్పడు

టకు హేతువు లయినట్లు మనకు స్పష్టము. పదునాలుగవ శతాబ్దమున ఆంధ్రదేశములో పంచశివమతము లుండినట్లు అందు గోళకీ మతము అనునది చాల ప్రసిద్ధమయినట్లును శాసనములవలన దెలియుచున్నది. ఈ శైవమతమున ముఖ్యములయిన రెండు సంప్రదాయములు, ఒకటి ఆరాధ్య సంప్రదాయము, రెండు లింగాయత మనబడెడు వీరశైవ బసవేశ్వర సంప్రదాయమును, తెనుఁగు దేశమున వైదిక శైవము మూలముగానే బయల్పడలి స్థిరపడినవి. ఆ సంప్రదాయముల వలన ఆంధ్రవాఙ్మయము చాలవఱకు పోషింపబడి కొంత ప్రత్యేకతను నిరూపించుకొన్నది.

ఈ శైవ వాఙ్మయము ముఖ్యలక్షణము, శివుని లీలలు, శివుని ఆధిక్యము, శైవమతానుయాయుల ఆచారములు, శివభక్తుల కథలు శివదీక్ష మొదలయినవానిని సులభముగా సామాన్యులకు బోధపడునట్లు రచించుట. దేశీయుల ఆదరణ ముఖ్యముగా గావలసిన మతమగుటచే గ్రొత్తగా ననేకులను మతమున జేర్చుకొనవలసిన యవసరముండుట చేతను ఈ గ్రంథములు, సామాన్యుల యందుబాటుతో నుండునట్లు జాను తెనుఁగున ప్రసన్నతా గుణముతో వ్రాయబడినవి.

శైవ వాఙ్మయమున ముఖ్య గ్రంథము నన్నిచోడుని కుమార సంభవము. ఈ కవికాలమును గూర్చి భిన్నాభిప్రాయములు గలవు. గాని ఈతడు నన్నయకు గొంచెము. తరువాతివాడని యూహింపవచ్చును. సంస్కృతము నందలి కావ్యమయిన కుమార సంభవమును ఇతర కృతులను ఆధార

ముగా గొని యొక స్వతంత్ర గ్రంథమును కేవల భాషాంతరీ కరణము కాని దానిని రచించుటచే నీత డాంధ్రవాఙ్మయ మున గ్రొత్త మార్గమును ద్రొక్కినా డనవచ్చును. నన్నయ మార్గమునకును నన్నిచోడుని మార్గమునకును వాస్తవముగా విశేషభేదము లేకపోయినను దృష్టిభేద మున్నట్లు స్పష్టముగా గోచరించును. “సరళముగాగ భావములు జాను దేనుంగున నింపు పెంపుతోఁ బిరిగొన,” దేశి మార్గములు దేశీయము లుగా “రచియింతు”నని సంకల్పించినవాడు నన్నిచోడుడు. ఇట్టి సంకల్పము నన్నయ యెచ్చటను తెలుపలేదు. సంస్కృతముయొక్క ప్రాబల్యమును దగ్గించి తెలుగు ప్రాధాన్యము కావ్యములయందు వెలయవలయునను నభిప్రాయము స్పష్టపఱచినవారిలో మొదటివాడు నన్నిచోడుడు. ఈతని రచనలో కొన్ని దేశీయ విశేషములయిన నానుడులు గోచరించును. రచనా మార్గమును గొంత స్వతంత్రమే. కాని సంస్కృతాను సారిత్యము, కథయందు, కల్పనలలోను, దీర్ఘ సంస్కృత సమాసములలోను, వర్ణనలలోను, సంస్కారములోను పూర్ణముగా నుండియే తీరినది.

కాని ఈ యుద్యమముయొక్క ఫలితము విశేషముగా పాలకురికి సోమన వ్రాసిన బసవ పురాణమున పూర్ణత నందినది. ఈ సోమన కాలనిర్ణయమునను కొంత అభిప్రాయ భేదము కలదు. అతడు 1190-1250 వఱకు నుండి యుండెనని కొందఱూహించిరి. ఈత డనేక శైవ గ్రంథములను వ్రాసెను గాని యందు మిక్కిలి ప్రసిద్ధమయినది బసవ పురాణము. ఇది నన్నయాదుల మార్గముకంటె స్పష్టముగా భిన్న

మయినది. ఇది కేవలము మతగ్రంథము. సులభమైన శైలిని ద్విపదలలో, జాను తెనుఁగున రసము ఉట్టిపడునట్లు, ఆవేశ మేర్పడునట్లు వ్రాయబడిన గ్రంథము. ఇందలి కథలు చాకళ్ళు, మంగళ్ళు, బోయలు మొదలయిన శివభక్తులను పారి మహిమలను వర్ణించునవి. వైదిక మత సంప్రదాయ ములుగాని, సంస్కృత కావ్యములలోని వర్ణనలుగాని, శృంగార రస ప్రాధాన్యముగాని విశేషము లేక, దేశీయములయిన పలుకుబళ్ళతో వ్రాయబడినది. తెనుఁగుతన ముట్టిపడునట్టి గ్రంథము. ఈతడు వ్రాసిన పండితారాధ్య చరిత్రమును నిట్టి గ్రంథమే యనవచ్చును. కాని ఖేదములనుండియు, భాష్యముల నుండియు, పురాణములనుండియు, వచన ముల నెత్తి యందు చొప్పించి యుండుటచే సంస్కృత భాషా ప్రాముఖ్యము ఉండక తప్పినదిగాదు. తానెంత తప్పించుకొని దేశీయ వాఙ్మయ విధానము ననుసరింపనలెనని ప్రయత్నించినను ప్రామాణికమైన యపార సంస్కృత వాఙ్మయము నెట్లీతడు కాదని తన సిద్ధాంతమును నిలువ జెట్టుకొనగలడు? సామాన్యులకుగూడ నీతని రచనలపై శౌరవము గలుగవలెనన్న నీతని సంస్కృత పాండిత్యము చూపించియే తీరవలయును. ఇతర మత ఖండనము స్వమత స్థాపనకును నిట్టిది తప్పనిదాయెను. శ్రీపతి పండితుడు, శివలెంక మంచన, మల్లికార్జున పండితుడు ఈయనకు పూర్వులు. వీరు ఆరాధ్య సంప్రదాయమువారే. వారును భక్తులు, కవులు, మత ప్రవర్తకులునయి యుండిరి. శ్రీపతి పండితుని యాంధ్ర గ్రంథములు లభింపవుగాని యీయనను

గుఱించి తరువాతివాడు గొప్పగా పేర్కొనిరి. మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు తన శివతత్త్వసారమున శ్రీప్రతి పండితుని బేర్కొనెను. మల్లికార్జున పండితుని చరిత్రమును పండితారాధ్యచరిత్ర మనుపేర పాల్కురికి సోమనాథుడు గొప్ప గ్రంథముగా వ్రాసెను. పండిత త్రయము సంప్రదాయము నెఱింగి అనేక గ్రంథకర్తయైన పాలకురికి సోమనాథునిచే వీరశైవవాఙ్మయ మను నొక నూతనశాఖ ప్రతిభావంతమయి ప్రకాశించినది. ఈతని బసవపురాణము రసవంతమయిన ఉత్తమ కావ్యము. శైవ సిద్ధాంత నిరూపకము. ఈతని వృషాధిపశతకము భక్తిపూరితమయినది. యథావాక్కుల అన్నమయ్య యను నతడు సర్వేశ్వర శతకమును శ్రీ. శ. 1242 లో వ్రాసెను. శైవగ్రంథమే యయినను బసవ పురాణము శైలివంటి శైలిలో లేదు. కాకతీయ గణపతి దేవునకు దీక్షానొసంగిన విశ్వేశ్వర దేశికులు శివతత్త్వసారమును నాంధ్ర గ్రంథమును రచించినట్లు వినబడుచున్నది. ఆకాలముననే శివదేవయ్య యను నొక శివభక్తుడును గ్రంథములు వ్రాసినట్లు తెలియుచున్నది.

శివభక్తిని ప్రజలలో వ్యాపింపజేయుటకు కవులు అనేకములయిన భిన్నవాఙ్మయ ప్రక్రియలకు జొచ్చిరి. శతకములలో ప్రధానములైన వానిని రెంటిని ముందు బేర్కొంటిని. రావిపాటి త్రిపురాంతకుడను కవి పదమూడవ శతాబ్దమున త్రిపురాంతకోదాహరణమును వ్రాసెను.

శైవాచార సంగ్రహమును నొక గ్రంథమును 15 వ శతాబ్దమున కుంటముక్కల తిరుమలనాథుడు కేవలార్చనా

విధానమును గూర్చి వ్రాసెను. పిడుపర్తి సోమనాథుడు, బసవపురాణమును, పద్యకృతిగా వృత్తములలో 15 వ శతాబ్దమున రచించెను. భక్తుల నిత్యపారాయణము కొఱకు రగడలు, అంతాదులయిన గద్యలు, కవులచే వ్రాయఁబడినవి. శరణు బసవరగడ, పర్వత లింగరగడ, మల్లికేశ్వర గద్యము మొదలగురచనలు బయలుదేరినవి. శివతత్త్వబోధకములయిన యక్షగానములును ఆంధ్రవాఙ్మయమున వెలువడినవి.

పై వాఙ్మయము నంతటిని శైవవాఙ్మయమని వ్యవహరింతురు. ఈ శైవ వాఙ్మయమున, బసవేశ్వరారాధ్య సంప్రదాయములు రెండును ఎడనెడ గోచరించుచుండును. శైవవాఙ్మయములో కొంతభాగము యొక్క ముఖ్యలక్షణము, సంస్కృత ప్రభావము తగ్గించి దేశీరచనకు ప్రాధాన్యము నిచ్చుటయని ముందు వినరించితిని. పండిత త్రయముతో నారంభించిన శైవవాఙ్మయము తరువాత ఆరేడు శతాబ్దముల వఱకు నట్లే సాగుచునే యుండినది.

తిక్కన కాలము

కవిబ్రహ్మ యయిన తిక్కనను గూర్చి కొంత ప్రసంగించితిని. ఈ ఆంధ్ర వాఙ్మయ ప్రపంచమును సృజించినవాడు నన్నయ యనియు, నిల్పినవాడు తిక్కన యనియు నొక మహాకవి చెప్పెను. నన్నయ పని, శబ్దసృష్టి, వ్యాకరణవిధానము, కావ్యరచనా మార్గము ఏర్పఱుచుట తోనే సరిపోయినది. మార్గము అతడు వేసినగాని దాని పూర్తి నొందించినవాడు తిక్కన. నన్నయ సృష్టికి రెండు

విధములయినవారు విరుద్ధులు. దేశభాషలో పవిత్రగ్రంథము లుండరాదనువారి చొప్పున భారతము తెనిగించుట తప్ప. తెనిగించిననాడుగాని తెనుఁగునకు ప్రాధాన్యములేదు. సంస్కృతమును నిరాకరించి దేశ్యతాగుణము గావలెనని మొఱపెట్టు వారు రెండవ జాతివారు. ఈయిరువురు విరుద్ధుల సతి క్రమించి నన్నయ తన మార్గము వేసెను. ఆ శైలినే అంత కంటె మెఱుగుపెట్టి మఱిత తెనుఁగుతనము నేర్పఱచి, తెనుఁగులోనికి ఆర్యవిజ్ఞానప్రవాహమును ప్రవేశ పెట్టి జనులకు ధర్మార్థకామమోక్షము లనెడు చతుర్విధఫలములను గల్పించి నాడు తిక్కన. పాలకునికి సోమనాథులు అనుసరించిన మార్గమునకు భిన్నమైన సాంస్కృతిక మార్గమును పాక్షికత లేనిదానిని, తెనుఁగుదన ముట్టిపడునట్లు, సకల వినీతిజ్ఞుడయిన తిక్కన తన భారత రచనవలన స్థిరపఱచుటచేత సమర్థు లాతరువాత నా మార్గము ననుసరించిరి.

ఆయన నిర్వచనోత్తర రామాయణము, బహుశః భాస్కర రామాయణోత్తర వర్తియై రామాయణమును పూర్తిగా నాంధ్రుల కందిచ్చినది. భారత, రామాయణములు రెండును ఆంధ్రవాఙ్మయ క్షేత్రమున స్థిరపడినవి. నాడు జనులలో భేదము కల్పించుచున్న శైవ వైష్ణవ భేదమును పోగొట్టుటకు హఠిహరనాథోపాసనమును తిక్కన యుపదేశించి యున్నాడు. రామాయణము పైరీతి నుదయించుటయే గాక యిక్కాలము ననే తిక్కనకు గొంచెము ముందుగనే, ద్విపద రూపమున రంగనాథ రామాయణ మనుపేర పండిత పామరుల కెల్లరకును శుపాదేయమై ఆంధ్రదేశస్థుల నానందాభిని ముంచినది. ఈ

కాలమునకు జేరిన మఱి యిరువురు కవులు మారన, కేతన యనువారలు ప్రశంసార్హులు. మారన తిక్కనకు శిష్యుడై మార్గంఁడేయ పురాణమును దెనిగించెను. అప్పుడే రామాయణ మహాభారతములు దెనుగున స్థిరపడగా, పురాణములను దెనిగింపవలెనని మారన యారంభించుట యొక గొప్ప విషయము. పురాణములయందు భారతదేశము యొక్క మత సాంఘిక రాజకీయాది వివిధమయిన చరిత్ర కథారూపమున ప్రత్యక్షీకరింపబడినది. కేతన దశకుమార చరిత్ర మఱియొక క్రొత్తత్రోవ నప్పుడే త్రొక్కినది. పౌరాణిక గ్రంథములు నీతిదాయకములు నయినవి మాత్రమే తెనుఁగునకు దెచ్చుట గాక కల్పిత కథలుగా సంస్కృతముననున్న గద్య వాఙ్మయము తెనుఁగున నుండవలసిన దనుట స్థిరమైనది. పై గ్రంథములలో కావ్య ధర్మము నిబిడముగా నున్నను, పవిత్రత, మతము, నీతి మొదలయినవియు కొంత గలవు. అట్టివి ప్రధానముగా లేని కావ్యములు ఆనందజనకములు మాత్రమైనవిగా నుండవచ్చుననియు వానిని తెనుఁగులోనికి దేవాలెననియు కేతన నిర్ణయించెను గదా! నన్నయ తిక్కనల తరువాత కవితా పద్ధతుల విషయమున నెల్లరును వారి ననుసరించినవారే యని చెప్పవచ్చును. ఇట్టి సందర్భమున కేతన మారనలు తిక్కన ననుసరించిరని చెప్పటలో విశేషములేదు. కేతన వ్రాసిన వ్యాకరణము మరియొక నూతన మార్గమునకు దారితీసినది. అది శాస్త్ర గ్రంథ రచన.

1. తరువాత పేర్కొనదగినవారు ఎఱ్ఱన: 1300-1350: నాచన సోమన 1450. ఈ యెఱ్ఱన భారతారణ్య పర్వశేష

మును బూరించుటయే గాక, హరివంశమును, రామాయణమును గూడ రచించెను. మిక్కిలి స్వల్పకాలము ఎడముండు నట్లే రామాయణము నలుగురు కవులచే వ్రాయబడినది. వ్యాస నిర్మిత మనదగువానిలో హరివంశమును ఎఱ్ఱన గ్రహించెను. ఈతడు ప్రబంధ పరమేశ్వర బిరుదాంకితుడు. ఈతని నృసింహపురాణము మున్నుండు పేర్కొనదగిన ప్రబంధ సృష్టికి నొక మెట్టనక తప్పదు. నాచన సోమనాథుడు నవీనగుణ సనాథుడు. ఈతని ఉత్తర హరివంశము మొక విశిష్టత నందినది. మూలగ్రంథములోని రసవంతములైన ఘట్టములను మాత్రము గ్రహించి, గడుసుదనపు పోకడలతో వ్రాయగల్గిన మేటి నాచన సోముడు. కథ మూలములోనిదే యయినను నవ్యమైన రీతిని చమత్కార జనకములయిన సంభాషణములతో వ్రాయుటలో నీతడు జోడులేనివాడు.

కొంచె మించుమించుగ ఈ సమయములో నుండినవాడు (1290 - 1330) రావిపాటి త్రిపురాంతకుడు లేక తిప్పయ. ఈతడు ప్రేమాభిరామ మను సంస్కృతరూపకమును వ్రాసెనని పేర్కొనబడినదిగాని యది లభింపలేదు. ఈతడు వ్రాసిన త్రిపురాంతకోదాహరణము మాత్రము సుప్రసిద్ధము. ఉదాహరణ వాఙ్మయమున మేలయినది. ప్రేమాభిరామ మనునది క్రీడాభిరామ మను గ్రంథమునకు మూలమనుటచే నీతడు శృంగార హాస్యరసములను; లోకవృత్తమును రచించుటలో గొప్ప నేర్పరి యనదగును. త్రిపురాంతకోదాహరణము ఈయన భక్తి ప్రపత్తులను జాటుచున్నది.

మణికి సింగన : 1375-1435. పద్మపురాణోత్తర ఖండమును, జ్ఞానవాసిష్టము, సకల నీతి సమ్మతము అను గ్రంథములను వ్రాయుటచే పురాణములు, వేదాంత గ్రంథములు, నీతి గ్రంథములు తెనుఁగునకు రావలసినవను నాతని ప్రయత్నము స్పష్టమగుచున్నది. నన్నయ తిక్కనాదుల మార్గమునే వీరనుసరించి పూర్తిచేసిందించుచున్నారనుట నిశ్చితము.

పేరంరాజు జక్కయ: (1400) రచించిన విక్రమార్కచరిత్రము, అనంతమాత్యుషు (1380 - 1450) రచించిన భోజరాజీయమును ముందుజెప్పినవానికంటె భిన్నములయిన మార్గము గలవి. విక్రమార్క భోజరాజులు చారిత్రక పురుషులేగాని యతిలోక మహిమగలవారు. వీరిని సంబంధించిన కథలు నీతి ధర్మబోధకములు. దశకుమారచరిత్రము కేవల కల్పితకథ. ఇవియును గదలే యున్నను, చారిత్రక పురుషుల నాశ్రయించుట వీనియందు విశేషము. కథా విధానమున వీరిశైలియు చాలప్రశస్తమయినదియే. ఈ కాలముననే 1400 సం. విశాఖమండలములోనుండి చళుక్య భూపతికి కృతిగా కావ్యాలంకారచూడామణి యను గ్రంథమును రచించి తెనుఁగువాఙ్మయమునెడి నిచ్చెనకు విన్నకోట పెద్దన మఱియొక మెట్టువేసెను. కావ్యాలంకార చూడామణి అలంకారశాస్త్రములోని సిద్ధాంతములను తెలుఁగువారి కందించునట్టి గ్రంథము. సంస్కృతమునందలి కావ్యధర్మ ప్రతాపదుద్రీయాదుల వంటి గ్రంథములను బోలినది. ఈక్రొత్త ప్రక్రియను తెనుఁగునకు మిక్కిలి సమర్థతతో దింపినవా డీతడు. సంస్కృత కావ్యములలో నెన్ని మెఱుగులున్నవో యన్ని

యును తెనుఁగునకు దెచ్చియు నంతకంటె నధికమైన ప్రాస విశ్రమ నియమములను పాటించు క్లేశమున్నను తెనుఁగురచనలను తెనుఁగని, నిరాకరించు సంస్కృత పండితుల గర్వమును బేర్కొనెను. ఈ తరువాతనే కావ్యాలంకారసంగ్రహాది గ్రంథము లీజాతివి బయలుదేరినవి. 1385 - 1445 సంవత్సరములలో నుండెనని యూహింపదగిన గౌరన మహాకవి అసదృశమైన శైలిలో హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమును, నవనాథ చరిత్రమును ద్విపద కావ్యములుగా వ్రాసెను. ఇవి స్వతంత్రములయిన గ్రంథములే. అధారములు సంస్కృతముననున్నను కవులయొక్క స్వేచ్ఛ, కల్పనాశక్తి, శబ్దసృష్టి, సన్నివేశకల్పన ప్రత్యక్షముగా కనుపట్టును. ధార యసదృశము. ఈతడు శైవమతాభిమానము గలవాడు.

శ్రీనాథుని కాలము 1380 — 1440. నన్నయ తిక్కనల తరువాత నాంధ్రవాఙ్మయమున స్వతంత్రఖ్యాతితో ననేక మార్గముల వెలయించిన మహాత్ముడు శ్రీనాథుడు. ఈతడు మహా విద్వాంసుడు. ఈయన త్రొక్కని మార్గమే లేదు. వాదసరణిలో డిండిమభట్టు నోడించినాడు. జీవితమంతయు రసమయమొనర్చి తన రచనలలో నెల్లను తన రూపును దృగ్గోచరముచేసి తెనుఁగు వాఙ్మయమును ప్రోచి రక్షించినవాడు శ్రీనాథుడు. ఈతని పల్నాటివీరచరిత్రము ద్విపదకావ్యములమేటియైన రసగుళిక. తెలుఁగుదేశపు కథ, తెలుఁగు జీవనము ప్రతిబింబించినట్లువ్రాసి సజీవమూర్తులను పుజించె నీతడు. సంస్కృతముననున్న ప్రౌఢకావ్యములు

తెనుఁగునకు దేదగినవని శృంగారనైషధమున నిరూపించి సంస్కృతప్రాధిని తెలుఁగునుడికారము వెలయించెను. హర విలాస భీమేశ్వర కాశీఖండములు త్కేత్రమాహాత్మ్యములకు, శివపారమ్యబోధకును, కవితాప్రాధిమకును 'ఎనలేని నిధులు. అందలి పౌరాణిక మూర్తులు తెనుఁగునాటజనించిన యవ తారమూర్తులై తెనుఁగువారగుట యీ మహామహుని ప్రతిభవలననేగదా. ఈయన వ్రాసినదనబడు క్రీడాభిరామ మొక విచిత్రమయిన గ్రంథము. దీనికి మూలము ప్రేమాభి రామము. కవి యెవ్వరయినంగావచ్చును. నిత్యజీవితము లోని వృత్తము నింతటి రసోదంచితముగ వ్రాసిన గ్రంథ మాంధ్ర వాఙ్మయములోనే లేదనవచ్చును. శ్రీనాథుడు నవ్య వాఙ్మయమార్గములోనే గాక, శైలియందును కల్పనల లోను, శబ్దసృష్టియందును అప్రతిముడై యాంధ్రవాఙ్మయ మున శాశ్వతుడైనాడు. క్రీడాభిరామము వినుకొండ వల్లభ రాయలచే వ్రాయబడెననుట గ్రంథమున నున్నది. సత్య మెట్టున్నను మనకు దాని ప్రత్యక్షరమున గన్పించుమూర్తి శ్రీనాథుడే. ఈయన చాటువులు, ఆంధ్రదేశమున చిర స్థాయులు. వానియందే యొక వైశిష్ట్యము గలదు.

ఆంధ్రవాఙ్మయములో పేర్కొనవలసినది తాళ్లపాక వారి సంప్రదాయమొకటి. కేవల భక్తి ప్రధానమైనగేయ కావ్యములను ద్విపదకావ్యములనువ్రాసి వారి యిష్టదైవత మగు శ్రీ వేంకటేశ్వరులను సేవించిరి. శ్రీ వేంకటేశ్వర త్కేత్రమును, దైవతమును గూర్చిన గొప్ప వాఙ్మయము ఆంధ్రదేశమున బంధులుదేరి జనులను తరింపజేసినది.

ఈ వాఙ్మయమున తాళ్ళపాక వారిలో ప్రథముడగు అన్నమాచార్యుల (1408 - 1503) శృంగార సంకీర్తనలు, ఆధ్యాత్మ సంకీర్తనలు తెనుఁగున వైశిష్ట్యమును పొందినవి. ఆయన భార్యయైన తిమ్మక్క సుభద్రాకల్యాణ మను ద్విపదను రచించినది. పెద తిరుమలాచార్యులు (1460 - 1547), సంకీర్తనలు, సీసపద్యముల శతకము, సుదర్శన రగడ, వెంకటేశ్వర వచనములు మొదలయిన వివిధ వాఙ్మయ జాతుల గ్రంథములను రచించి ఆంధ్ర వాఙ్మయ మును వృద్ధి పఱచెను. రేఫరకార నిర్ణయము, ఆంధ్ర భగవద్గీత మొదలగునవి యీతని శాస్త్రగ్రంథములు. ఈ సంప్రదాయమువారే చిన తిరుమాలాచార్యుడును, పెద తిరు మలాచార్యుని కొమరుడు తిరువేంగళనాథుడును. ఈ తిరు వేంగళనాథుడు పరమయోగి విలాసము, అష్టమహిమీ కళ్యాణము, అను ద్విపద కావ్యములను రచించి వైష్ణవ సంప్ర దాయమును వెలయించెను.

శ్రీనాథుని యుగమని పేర్కొనఁదగిన (1350 - 1500) యీ కాలములో వాఙ్మయశాఖా బాహుళ్యము ముఖ్య లక్షణము. శ్రీనాథుని గ్రంథములలోనే, నన్నయ తిక్కనల యనువాదసరళిగాక మూలము ననుసరించిన ప్వతంత్ర కల్పనలతో గూడిన గ్రంథములు, నైషధమువంటి ప్రౌఢ కావ్యముల తెనుఁగుసేత, చాటువులు, క్రీడాభి రామము వంటి ప్రాదేశిక జీవన ప్రతిబింబము గల రచనలు, బయలుదేరినవి. తాళ్ళపాకవారి సంప్రదాయము వెలసినది. ఐమ్మెర పోతనామాత్యుడు (1450 - 1500) ఈ కాలము

ననే ఆంధ్ర మహాభాగవతమును వ్రాసెను. భక్తి రసమై మహా ప్రవాహముగా ప్రవహించిన ఈ గ్రంథమును మనుజే శులకు కృతియివ్వక భాగవతమ్ము జగద్ధితంబుగా తెనిగించిన యీ సుకృతి, రాజులకు, మంత్రులకు, ధనాధిపతులకు కృతు లిచ్చి లక్షలాదిగ ధనము సంపాదించిన శ్రీనాథునకు ప్రతిస్ఫుర్ణి యనక తప్పదు. రెండును రెండు భిన్నమార్గములలో భిన్న రూపములు ధరించి ప్రభవించిన మూర్తులు. శృంగార శాకుంతలమును జైమినీ భారతమును రచియించి వాణి నారాణి యనగలిగిన పిల్లలమఱ్ఱి వీరనయు నీ కాలమువాడే. శృంగార శాకుంతల రచనమును ముందటి యుగ రచనకు మార్గదర్శక మయినది. ఈతని జైమిని భారతముతో భారతకథా ప్రధాన మయిన రచన మఱియొకటి బయలు వెడలిన ట్లయినది. దగ్గుబల్లి దుగ్గన తన నాసికేతూపాఖ్యానమును, కాంచీపుర మాహాత్మ్యమును రచియించి స్వతంత్ర ప్రబంధరచనకు మార్గదర్శకులలోనొకడయ్యెను. నాసికేతు చరిత్రమున ఉపనిషద్గతమును, భారతోదితమును నయిన యుత్కృష్ట కథ స్వతంత్ర కావ్య ఘక్తిని బయల్పెడలినది. దూబగుంట నారాయణకవి రచించిన పంచతంత్ర మను పద్య కావ్యము సంస్కృతమునందలి నీతి ప్రధానము లయిన కథాసంపుటిని తెలుగునకు దెచ్చినది. కొఱవి గోపరాజు సింహాసన ద్వాత్రింశిక యను కావ్యమును వ్రాసి హరిహరన కంకితము చేసెను. విక్రమార్కుడు భోజరాజు అను నీ యిద్దరు పురుషులను సంబంధించిన దీకధారచన. నంది మల్లయ ఘంట సింగయ యను కవు లీ యుగముననే ప్రబోధ చంద్రోదయమును వరాహపురాణ

మును వ్రాసిరి. వేదాంత విషయ ప్రధానమయిన యీరూప కమును తెనుఁగున శ్రవ్యకావ్యముగ వ్రాయుట యొక విశేషమే. పరాహపురాణము, ఇంతకుముందే బయలుదేరిన పురాణ రచనకు జెందినదే. ఈ కాలమునకు కొంచెము వెనుక నుండినవాడు వేమారెడ్డి. ఈ మహామహుడు తెనుఁగు కవులలో ప్రత్యేకత నందినవాడు. సంస్కృత విజ్ఞాన వర్షము ఆంధ్రప్రపంచమున వెల్లివిరిసి, తెనుఁగు ధారగా బయలుదేరిన యూట యాయన కవితారూపము. పదాడంబరము లేక భావస్ఫూర్తి గలిగి, తెనుఁగుతనము పరిపూర్ణమయి, వేదాంతము, లోక వృత్తము నీతి, మొదలగు సర్వవిషయములను, రసగుళికలవలె సృజించిన యాయన కవితామృతము తెనుఁగు దేశమున నాబాలగోపాలము ననుభవించినదే. ఈతనిదే తెనుఁగు కవిత్వమన విశేషోక్తికాదు. ఇతర కవులనేకుల విషయమునందు వలెనే, ఈతని కాలమును గూర్చియు భిన్నాభిప్రాయములు కలవు.

ఈ తరువాతి కాలము 1500 - 1600 వఱకు నుండిన కృష్ణదేవరాయల స్వర్ణయుగము. తెలుఁగు రాజుల సామ్రాజ్యము తెలుఁగు మంత్రుల మంత్రశక్తి తెనుఁగు కవుల దివ్య ప్రతిభ యిక్కాలమున ప్రజ్వరిల్లినది. రాయల సంస్కృత కర్ణాట, తమిళాంధ్ర భాషల నన్నిటిని పోషించినను దేశంబు తెనుఁగు, 'దేశభాషలందు తెనుఁగు లెస్స' అని చెప్పకొనెను. ఈయన కాలమున అష్టదిగ్గజములను మహాకవులుండిరి. తెనుఁగు వాఙ్మయమున విశిష్టమని మనమిప్పుడ వాకొను ప్రబంధ రచనా విధానము ఈ కాలమున స్థిరపడినది

దీనికిని సంస్కృతమునందే మూలము గలదు. అష్టాదశ వర్ణనములనుగూర్చి, రాజాద్యుత్తమ నాయక చరిత్రమును వ్రాయు ఘోషానికి ఈనాటి తరువాతివారిలో చాలమందికి రాచబాట యిప్పుడే తెలియనది. ఇందు మార్గదర్శకుడు అల్లనాని పెద్దన. ఈతని మనుచరిత్రము తెనుఁగువారికి తెనుఁగు పంచ కావ్యములలో మొదటిదిగ పఠనీయముగ నున్నది. ఇందలి పరూధినీ ప్రవరాఖ్య పాత్రలు మిక్కిలి ప్రసిద్ధములు. నంది తిమ్మన్న పారిజాతాపహరణమున సత్యభామపాత్ర యొక విశిష్ట కల్పనము. సత్యభామ తన భర్తయగు శ్రీకృష్ణుని పాదముతో తన్నుట యను కథాంశమునకు మూలము శ్రీకృష్ణరాయల యంతఃపుర చరిత్రమున జరిగిన యొక సంఘటనము అని విమర్శకు లనుచున్నారు. కాని దీనికి ప్రమాణములేదు. మాదయ్యగారి మల్లన యను కవి రాజశేఖర చరిత్ర యను నొక ప్రబంధమును వ్రాసినది. ఈయుగముననే. నాదెండ్ల గోపమంత్రి యను నాయన కృష్ణార్జున సంవాద మను నొక చిన్న ద్విపద కావ్యమును ఇక్కాలముననే వ్రాసెను. ఈతడు కృష్ణదేవరాయలకు మంత్రియైన తిమ్మరుసునకు మేనల్లుడు. ఈతడు గుత్తి దుర్గమునకు, కొండవీటికిని పాలకుడై యుండెను. దుర్గ పరిపాలకులు, దండనాథులు, గ్రామకరణము లయినవారు తాము పండితులను ప్రోత్సహించి గ్రంథములు కృతినందుటయే కాక, స్వయముగా కావ్యములను రచించుచుండుట యొక ముఖ్యమయిన యాచార మిక్కాలమున నుండినది. ఇందుకు ఆదర్శపురుషుడు శ్రీకృష్ణదేవరాయలు.

ఈయన సంస్థానమున నిరంతరము కవితాగోష్ఠి జరుగుచుండెడిది. శాస్త్రవాదములు జరుపుచు పండితులు కావ్య విమర్శన చేయుచుండినట్లు స్పష్టముగా దెలియుచున్నది. అల్లసాని పెద్దన, నంది తిమ్మన మొదలగు కవులనేకులు అగ్ర హారములను రాయలవలన పొందిరి. రాయలు స్వయముగా పల్లకినెత్తి అల్లసాని పెద్దనగారి నూరేగించినవాడు. రాయల సామంతులును దండనాథులును రాయలను అనుసరించుచుండినవారనుట వింతగాదు గదా! శ్రీకృష్ణదేవరాయలు అనేక సంస్కృతాంధ్ర ప్రబంధములను వ్రాసినట్లు నిదర్శనములు గలవు. ఆయనవ్రాసిన ఆముక్తమాల్యద ప్రౌఢమయిన ప్రబంధము. అనేక విషయములు గలిగి గొప్ప వర్ణనలతో నొప్పారుచు ఆంధ్రవాఙ్మయమున కొక యలంకారముగా నున్నది. ఆ గ్రంథమునుండి యానాటి యాంధ్ర దేశజీవన విధానమున కొన్ని విశేషములు మన మెఱుంగును.

రాయల సంస్థానమున నుండిన యష్టదిగ్గజము తెవ్వరను విషయము వివాదస్థము. అల్లసాని పెద్దన, నంది తిమ్మన, ధూర్జటి, మాదయగారిమల్లన, అయ్యలరాజు రామభద్రుడు, పింగళి సూరన, రామరాజభూషణుడు, తెనాలి రామకృష్ణుడు అనువారీ యష్టదిగ్గజములని వాడుక. పై వారిలో కొందరు రాయలకాలమున మిక్కిలి చిన్నవా రయినట్లు ఇతర ప్రమాణములచే నూహించుట కవకాశము లున్నవి. పై వారిలో అయ్యలరాజు రామభద్రుడు రామాభ్యుదయమును ప్రబంధమును వ్రాసెను. ధూర్జటి కాళహస్తి

మాహాత్మ్యమును స్థలపురాణమును బ్రబంధముగా వ్రాసి ప్రసిద్ధి పొందెను. ఈతని కాశహస్తీశ్వర శతకము మిక్కిలి సరసమై కవి మనోవృత్తులను దెలుపుచున్నది. ఈకాలమున తెనుఁగు కవులు స్వతంత్రులయి స్వతంత్ర కల్పనలతో సంస్కృతము నందున్న మూలగ్రంథములను మించిన రచనలుచేసి మెప్పు గాంచిరి.

తెనాలి రామకృష్ణకవి (1500—1560) పాండురంగ మాహాత్మ్యమును పేరుగల ప్రౌఢప్రబంధమును వ్రాసి తెనుఁగున నొక శాశ్వతాలంకారము నొసంగెను. ఈతని పేరు ఆంధ్ర దేశమున అనేక విధములయిన కథలతో హాస్యరస ప్రధాన మగు సన్నివేశములతో గూడియున్నది. ఈతని రచనలో హాస్యరచనా వైశిష్ట్యము గలదు. పింగళి సూరస ఆంధ్ర వాఙ్మయమున నొక ప్రత్యేకవ్యక్తి. ఈయన రాఘవ పాండ వీయము, కళాపూర్ణోదయము, ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నమును గొప్ప ప్రసిద్ధిపొందినవి. రామాయణ భారత కథలను రెంటిని జతచేసి యొక్కసారిగా నొక్క కావ్యమును సంస్కృతాంధ్రముల భాషా పాటవమును మాధుర్యమును నిరూపింప గలిగినాడు. ఇంతకుముందు రాఘవ పాండవీయమును గ్రంథ మొక్కటి సంస్కృతమున నుండినది, గాని యది యీ యాంధ్రగ్రంథమున కేవిషయమునను సరిరాదు. కళా పూర్ణోదయముతో ఆంధ్రవాఙ్మయమును నాకాశమున పూర్ణ చంద్రోదయమయినది. ఇందలి కల్పనలు, కథాచాతుర్యము, సన్నివేశములు, పాత్రలసృష్టి మొదలయిన విశేషములు క్రొత్తమార్గమున జరిగినవి. అనేకములయి వేర్వేరు స్వభా

వములుగల పాత్రలు దీనియందు ప్రవేశముగాంచి యున్నవి. భారతమునందు ఎన్నియో పాత్రలున్నను వారిని సృజించిన వాడు వ్యాసుడు. నన్నయ తిక్కనలు గారు. ఇందు కొన్ని పాత్రల పేర్లు, వీరిస్వభావము, వీరు కథావిధానమున రూపించిన స్వీయ ప్రత్యేకత, అభిరుచులు, అన్నియు సూరనగారి ప్రతిభ వలన నేర్పడినవి. ఇంతకుముందున్న తెనుఁగు కవుల ప్రతిభ పయి యనేక విషయములలో ప్రాచీన సంస్కృత కవులు ఏర్పటచిన యొకానొక యేల్లక నాథారముచేసికొనియే ప్రసరించినది. ఈయన ఆసీమల నతిక్రమించి కేవల స్వతంత్రమై యుజ్జ్వలమైన మార్గమున సంచరించినాడు. స్వర్ణ మర్త్య లోకము లన్నిటియందును అకుంతితముగా ప్రసరించిన దీయన కల్పన. ఇక వర్ణనలలోను పద్యరచనలయందును శైలి లోను భావములయందును గూడ నీ కావ్యమొక నూతనతన ఆంధ్రవాఙ్మయమునకుఁ బ్రసాదించినది.

ఈతనితో సమకాలికుడైన భట్టుమూర్తి లేక రామరాజ భూషణుడు అను నొక మహాకవి శారదామూర్తి యనదగినవాడే. సూరనకును మూర్తికిని కొంత స్పర్శ పరస్పర జగీషయు ఉండిన దననచ్చును. భట్టుమూర్తి, భట్టుకులముఖ బుట్టి తన వాతావరణమున నేర్పడిన యడ్డంకుల నతిక్రమించి పాండిత్యమును కవనశక్తిని సంపాదించి యభివృద్ధికి వచ్చిన వాడు. కృష్ణరాయల యాస్థానమున నుండిన పెద్దనాదికవుల కడ శిష్యుడుగా నుండెనని కథలు గలవు. ఆతని వసుచరిత్ర కావ్య మొక విచిత్రమయిన యుత్తమరచన. మనుచరిత్రమును ప్రబంధము ప్రసిద్ధమైయుండ దానిని అన్ని విధములను

మించవలెనని వ్రాసిన సంకల్ప మందు కన్పట్టుచున్నది. ఒక్క మనుచరిత్రమను ప్రబంధమునేకాక ఆజాతి గ్రంథములలో నివి తలమానికమనియు దీని నెక్కుడనుకరించుటయే కావ్య రచనా పరమావధియని యూహించి పిల్ల వసుచరిత్రములను రచించిన కవుల నేకులు తరువాత బయలుదేరిరి. శబ్దశక్తివలనను అర్థశక్తివలనను సందర్భానుసారముగ స్ఫురించు భావములు, అర్థాంతరములు, అలంకారములు, చమత్కృతులు లెక్కకు మిక్కిలి యిందు గలవు. ఈతని హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానము సూరన మార్గము ననుసరించి, సూరన గ్రంథము నతిక్రమింప వలెనను ప్రయత్నముతో వ్రాయబడినట్లు తోచును. కాని సూరన కవితా మాధుర్యము ఇందు లేదని చాలమంది యభిప్రాయము. ఈతడు వ్రాసిన కావ్యాలంకార సంగ్రహము తెనుఁగు అలంకార గ్రంథములలో నొక విశిష్టతను సంపాదించి విన్నకోట పెద్దన పెట్టిన మార్గమును ముందునకు దెచ్చినది.

కృష్ణ దేవరాయల యుగముతో తెనుఁగు వాఙ్మయము అనెడు ప్రవాహము బహుముఖముల ప్రవహించినది. గ్రంథ వైవిధ్యము, మార్గముల భిన్నత, కవులకు స్వాతంత్ర్యము ఏర్పడినది. ఈ లక్షణము లన్నిటను ప్రాచీన సంప్రదాయములు ఊతగా నేర్పడి చక్కని క్రొంగొత్త సృష్టి సిద్ధమయినది. రాయల కాలమున తంజావూరు మధుర వాఙ్మయములు ఏర్పడి అందు తెలుఁగు రాజులు స్థిరపడుటచే నచ్చట ఆంధ్ర వాఙ్మయమును కవులును అభివృద్ధి గాజొచ్చిరి. దానివలన పక్షిణదేశ వాఙ్మయము అనబడు నొక విశిష్టశాఖ బయలు

దేరి ప్రత్యేక లక్షణములతో ఆ దేశముల యందు వర్ణిల్లినది, దానిని గూర్చి ప్రత్యేకముగ వ్రాయబడును.

ఈ యుగమునకు సంబంధించిన యితర ప్రసిద్ధ కవుల నేకులు గలరు. వారివారి గ్రంథములలోని రచనలలో గల విశేషములు, నవ్యత కొంచెము నిరూపింపబడును. ఈ కాలమున బయలుదేరిన వైజయంతీవిలాస మనబడు నొక హృద్య గ్రంథమును సారంగు తమ్మయ (1510) యను నాతడు రచించెను. శైవభక్తుల చరిత్రములు, వీరశైవ వాఙ్మయమున బేర్కొనబడినవి. అట్లే వైష్ణవ యోగుల, చరిత్రములును దక్షిణ దేశమున మిక్కిలిగాఁ బ్రచారములో నున్నవి. ఆ చరిత్రములలో నొకటైన తొండర డిప్పొడి యాళ్వారు కథ యిందు హృద్యముగా వ్రాయబడినది. నాయీకా నాయకుల విషయమునను, రసపోషణయందును ఇందొక ప్రత్యేకత గలదు. అట్లే పన్నిద్దరు ఆళ్వారుల చరిత్రములను పరమయోగి విలాసమనుపేర తాళ్ళపాక చిన్నన్న (1556) రచియించి యున్నాడు. వెన్నెలకంటి సూరన (1550) యను కవి రచియించిన విష్ణుపురాణము, పురాణశాఖకుఁ జెందినది. ఈ కాలమున సంకుసాల నృసింహకవి రచితమయిన కవికర్ణ రసాయనము అను గ్రంథము కొంత వైశిష్ట్యము వహించినది. కృష్ణ దేవరాయలచే గౌరవీంపబడిన చింతలపూడి యెల్ల నాద్యుడు రచించిన రాధామాధవము అనునది రాధామాధవుల శృంగారమును వర్ణించిన గ్రంథము. శృంగారరసము వర్ణించు పట్ల నితర ప్రబంధకవుల మార్గమునే యనుసరించినను ఈతడు రాధను మాత్రము పరకీయగా గాక స్వీయగా వర్ణించినాడు.

ఈ రాధ పరకీయగా వాఙ్మయమున ప్రశస్తి కెక్కినది. దాని విచారణము ఆశాఖయందు చేయబడును. పచ్చకప్పురపు తిరువేంగళనాథుడను కవి (1500-1560) వ్రాసిన చొక్కనాథ చరిత్రము, సంస్కృతమునందలి హాలాస్య మాహాత్మ్యము అను గ్రంథమునకు తెనుఁగు. చొక్కనాథుడను దేవుని యొక్క లీల లిందు వర్ణితములైనవి. బైచరాజు వేంకటనాథు డను కవి (1550) పంచతంత్రమును తెనిగించెను. ఈ గ్రంథ మింతకుమున్నే యొకసారి తెనిగింపబడినది. కలిదిండి భావనారాయణకవి (1550) విష్ణుపురాణమును తెనిగించెను. కుంటముక్కల తిరుమలనాథకవి (1510) శైవాచార సంగ్రహము అను నొక శైవపూజా విధానాదికమును తెలుపు గ్రంథమును వ్రాసియున్నాడు. లింగముకుంట రామకవి(1550) మత్స్యపురాణము, వామనపురాణము అనువానిని తెనిగించి పురాణశాఖ నభివృద్ధిచేసెను. లింగముకుంట తిమ్మకవి యను నతడు పై కవికి తమ్ముడు సులక్షణసారము అను నొక లక్షణ గ్రంథమును రచియించెను. ఇది తెనుఁగు కవిత్వము వ్రాయుటకు పద్యలక్షణముల నెఱుగదలచు నభ్యాసకులకు మిక్కిలి యుపయోగకరముగా నున్నది. శంకరకవి యనునతడు హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమును చంపువుగా వ్రాసెను. ఈ కావ్యమునే గౌరన యింతకుముందు ద్విపదగా వ్రాసెను. తరువాత కంచి శరభకవి యను నాతడు మఱల నీ కథనే గ్రహించి చంపువుగా వ్రాసెను. ఈ కాలముననే భాస్కరాచార్యులను కవి వైశ్యపురాణమును వ్రాసెను. ఇందు వైశ్యుల యుత్పత్తియు వాసవీకన్యయొక్క చరిత్రమును.

వర్ణింపబడినది. ఈమెయే కన్యకాపరమేశ్వరి యను పేరి నేడు వైశ్యులచే నారాధింపబడుచున్నది. మొల్లయను నొక కవయిత్రి రామాయణకథను సంగ్రహముగా వ్రాసినది. కావూరి యెల్లయకవి (1600) బ్రహ్మాండ పురాణములో నొక భాగమును దెనిగించెను. 1547 వ సంవత్సరమున దోనూరి కోనేడుకవి ద్వీపద భాగవతమును రచించెను, పద్యబాల భాగవత మను గ్రంథమునుగూడ నాతడే రచించెను. తరిగొప్పల మల్లన (1600) వ్రాసిన చంద్రభాను చరిత్రము ప్రబంధఫక్కిలోనున్న యొక గ్రంథము చదువ దగినదియే. అద్దంకి గంగాధరకవి యను నాతడు తపతీ సంవరణోపాఖ్యనమును వ్రాసి మల్కిభరాముడు అను మహమ్మదీయ ప్రభువున కంకిత మిచ్చెను. మహమ్మదీయ ప్రభువులును ఆంధ్రవాఙ్మయమును పోషించినటులకు పైవిషయముదాహరణము. అద్దంకి గంగాధరకవి, పొన్నగంటి తెలగన (1550) యను కవులు పై సంస్థానమున కవులుగా నుండిరి. తెలగన్న యయాతీచరిత్రమను అచ్చ తెనుఁగు కావ్యమును వ్రాసి మల్కిభరామునికడ నుద్యోగిగానున్న అమీనుఖానునకు కృతి నిచ్చెను. ఇందలి వైశిష్ట్యము భాషావిషయము. పూర్వకవులందరును తత్సమభూయిష్ఠమయిన భాషను వ్రాయగా తత్సమములను బరిహరించి, కేవల మచ్చ తెనుఁగున వ్రాయుటకు సాహసించుట యీతని క్రొత్తత్రోవ. ఈ త్రోవ నమసరించి (1750) లో కూచిమంచి తిమ్మకవి, నీలాసుందరీ పరిణయమును, అచ్చ తెనుఁగు రామాయణమును వ్రాసెను. ఎలకూచి బాలసరస్వతి యను

నొక కవి (1600) భర్తృహరిచే సంస్కృతమున వ్రాయబడిన నీతి శృంగార వైరాగ్యములను గూర్చిన శతకములను మల్లభూపాలుని పేరి సంబుద్ధితో తెనిగించెను. ఇది యొక నూత్నగ్రంథమును దెనుఁగునకు తెచ్చుటయే. ఈయన మార్గమునే యనుసరించి తరువాత ఏనుగు లక్ష్మణకవి (1780) పుష్పగిరి తిమ్మనయు నాంధ్రీకరించి యుండిరి. ఎలకూచి బాలసరస్వతి ఆంధ్రశబ్దచింతామణి కొక వ్యాఖ్య తెనుఁగు వచనమున వ్రాసి వ్యాకరణరచన కుపకారకు డయ్యెను. కట్టా వరదరాజు (1630) అను నాతడు రామాయణమును మఱల ద్విపదకావ్యముగా వ్రాసెను. ఇంతకుముందే రంగనాథ రామాయణము సుప్రసిద్ధమయి ప్రచారములో నుండినది. కంకంటి పాపరాజు ఉత్తర రామాయణమును చంపువుగా వ్రాసెను. తిక్కన ఇంతకు ముందే నిర్వచోత్తర రామాయణము వ్రాసెను.

పయిని నిరూపింపబడిన కూచిమంచి తిమ్మకవి (1680-1760) యు నతని తమ్ముడగు జగ్గకవియు ఆంధ్ర వాఙ్మయ సేవ జేసిరి. మొదటివాడయిన తిమ్మకవి సర్వ లక్షణసారసంగ్రహము అను పేరుగల యొక పద్యలక్షణ గ్రంథమును వ్రాసెను. ఇందు వ్యాకరణము విషయము. రసికజన మనోభిరామము మొదలయిన యితర గ్రంథములు ఈతడు వ్రాసెను. ఈతని తమ్ముడు జగ్గకవి (1700-1760) చంద్రచేఖావిలాపము అను నొక గ్రంథమును వ్రాసెను. ఇది అసభ్యముగా నుండునుగాని కవి తన ప్రతిభాదికమును ఈర్ష్యకు పాలుసేసి యొక నూతన మార్గమును సృజించెను.

పూర్వకవుల ఉత్తమ వర్ణనల కన్నింటికిని విరుద్ధములయిన నర్ణనలను నైచ్యాపాదకములుగా కల్పించుట యిందలి విశేషము. కవి ప్రతిభావంతుడే. అడిదము సూరకవి యను నాతడు (1730-1780) కవిజనరంజనమును పిల్ల వసుచరిత్రము రామలింగేశ్వర శతకము, కవి సంశయ విచ్ఛేదము, ఆంధ్రచంద్రాలోకమును వ్రాసెను. ఈతని కవిసంశయ విచ్ఛేదమునందు గొంత వైశిష్ట్యము గలదు. గణపవరపు వేంకట కవి యను నాతడు చిత్రకవిత్వము బంధకవిత్వము అను రచనలు విశిష్టముగా గల ప్రబంధరాజపరమేశ్వర విలాసమును వ్రాసెను. మంగళగిరి ఆనందకవి యను నతడు (1750) కైస్త్రపుడయి వేదాంత రసాయన మను గ్రంథమును, యేసుక్రీస్తు చరిత్రమును ప్రబంధపాకమున వ్రాసెను. పిండి ప్రోలి లక్ష్మణకవి యను నాతడు (1770-1840) లంకా విజయమును గ్రంథమును రెండర్థములు గలిగిన తిట్టు కావ్యముగా వ్రాసెను. ఇతని శత్రువగు ధర్మారాయుడను నతనిపై నీళ్లేష కావ్యము వ్రాయబడెను. ఇది యొక విశేషమే.

కృష్ణ దేవరాయల యనంతరము ఆంధ్రవాఙ్మయ లక్ష్మీ దక్షిణ దేశమున ననేక భూమికలతో తంజావూరుము, మధుర రాజ్యముల (1600-1770) వఱకును స్వీయవిలాసముల నెఱపినది. అందలి మోహశృంగారాది లక్షణములును చాయలును తెనుఁగునాటగూడ చిత్రకవి సింగనాద్వయి బిల్వణీయమునను (1750) చెళ్ళపిళ్ళ నరసకవి (1800) యామినీ పూర్ణతిల కావిలాసమునను గనుపించుచున్నవి. కృష్ణ దేవరాయల యనంతరము దక్షిణ దేశ వాఙ్మయమును బరి

హరించినచో పేర్కొనదగిన వైశిష్ట్యము కనుపట్టదు. భట్టు మూర్తి పింగళి సూరన మొదలయిన మహామహాలు గరించిన తరువాత ఆంధ్రవాఙ్మయము విశాలమయి బహు శాఖా విలసితమయి పోవుటచేత తరువాతి కవులకు పూర్వులు వ్రాసిన సంస్కృతానుకృతులనే మఱల మఱల వ్రాయుట ఆచారమయినది. భారతము నొకరు ద్విపదగాను, నొకరు వచనముగాను, తిరిగి రామాయణమునే మఱికొందరు మఱి యొక అనుసరణగ్రంథముగను వ్రాయజొచ్చిరి. 1750-1850 వఱకు గల కాలమును క్షీణయుగమని గొందరు వ్యవహరించు చున్నారు.

ఆంధ్రవాఙ్మయమున ముఖ్యములైన యుగములు మూడు అని ముందే సూచించితిని. నన్నయ ముందటిది కేవల మజ్జాత యుగము. నన్నయనుండి పందొమ్మిదవ శతాబ్ది వఱకును సంస్కృతాను సరణము ముఖ్యలక్షణముగా గల యుగము అని స్థూలముగా చెప్పవచ్చును. మూడవది పాశ్చాత్య విజ్ఞాన ప్రభావము, స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ మొదలగు నవి గల నవ్యయుగమని చెప్పవచ్చును. 1611 వ సంవత్సరములో మచిలీపట్నములో ఆంగ్లేయులు ఫ్యాక్టరీ స్థాపించిరి. వారి యధికారముతోపాటు వారి విజ్ఞాన ప్రభావమును అఖిల భారతదేశమునందు వలెనే, ఆంధ్రదేశమునను, వాఙ్మయమునను సర్వతోముఖముగ ప్రసరించినది. మంగళగిరి ఆనందకవి వ్రాసిన వేదాంత రసాయనము, పాశ్చాత్య ప్రభావమును జూపుటలో నొక తొలిచాయ.

ఆతని తరువాత సి. పి. బ్రౌను దొరగారు 1824 లో తెనుఁగు పరిపన్నారంభించి పండితుడయి తెనుఁగు వాఙ్మయ మునకు మహోపకారమును చేసెను. ఆ తరువాత (శ్రీ) కందుకూరి వీరేశలింగంగారు (1848-1919) ఆంధ్ర వాఙ్మయముయొక్క నవ్యయుగ నిర్మాణమునకు అనేక మార్గములను జూపి యుగస్థాపకులయిరి. ఆంధ్రవాఙ్మయ మున అనేక శాఖలు ఉద్భవించినవి. నేటి భారతీయ వాఙ్మయ ములలో ఆంధ్రవాఙ్మయ మొక యుత్తమ వాఙ్మయముగా పరిగణింపబడుచున్నది.

తెనుఁగు కవుల రచనలగు సంస్కృతానుసరణములు మొదలగువాని గొప్పదనమును తక్కిన దేశభాషలలోనున్న యనువాదములు మొదలయినవి పఠించినవారు చక్కగా తెలిసికొన గలరు. తరతమ భావజ్ఞానమునఁగాని యీ విషయ మెఱుగరాదు.

ప్రాచీనాంధ్రవాఙ్మయము రాజపోషణమున చాలగా పెఱుగుటచేత తెనుఁగునాట పాలించిన రాజవంశముల క్రమ మును వాఙ్మయముతో వారికి గల సంబంధమును గొంచెము స్థూలముగా నెఱుగ నగును. ఆంధ్రదేశము నందలి రాజ చరిత్రము ఆంధ్రు లనబడెడి శాతవాహనులతో ప్రారంభ మగుచున్నది. వీరు సుమారు క్రీ. పూ. 220 - క్రీ. వె. 230 వఱకును ముప్పదిమంది రాజులు పాలించిరి. వీరి శాసనము లన్నియు ప్రాకృతములోనే యున్నవి. వీరి వాఙ్మయము సత్తన ఈ (గాథాసప్తశతి), ప్రాకృతభాషలో నున్నది. వీరి తరువాతివారు ఇక్ష్వాకులు. వీరును సుమారు (225 - 275)

ఏబది సంవత్సరములు పాలించిరి. వీరి శాసనములును ప్రాకృతముననే యున్నవి. తరువాతఁ జేర్కొననయినవారు బృహత్పలాయన గోత్రులయిన రాజులు (300 - 310) వీరి శాసనములు ప్రాకృతమే, పల్లవుల శాసనములు క్రీ. వె. 250 మొదలు సుమారు 600 సం. వఱకును గనుపట్టుచున్నవి. ఇందు మొదటి భాగములోని శాసనములు ప్రాకృతమున నున్నవి. తరువాతి శాసనములలో సంస్కృత భాషలో వ్రాసినవిగూడ నున్నవి.

ఆనంద గోత్రజులు 375-500 వఱకును నేటి ఆంధ్ర దేశమున గొంత భాగమును పాలించిరి. వీరి శాసనములలో సంస్కృతము ప్రాకృతముగూడ నున్నవి. శాలంకాయనులు 525-500 వఱకును బాలించిరి. వీరి శాసనములు ప్రాకృతములో నున్నవి. విష్ణుకుండినులు 500-610 సం. వఱకును పాలించిన ట్లూహింపనగును. వీరి శాసనములు సంస్కృతములో నున్నవి. ఇంతవఱకును తెనుఁగునకు ప్రాముఖ్యము లేదు. మొదట ప్రాకృతమునకును, ఆ తరువాత సంస్కృతమునకును బ్రచారము. తరువాతి తూర్పు చాళుక్యుల పాలనములో 616-1022 వఱకును తెనుఁగు శాసనములును సంస్కృత శాసనములును బయలుపెడలినవి. తెలుఁగు తూర్పు చాళుక్యుల పాలనములో, రాజాదరణమును బొంది వైజ్ఞానిక భాష యయినది. ఆంధ్రమహాభారత రచన నన్నయచే సుమారు 1050 లో జరిగియుండును. 1118 వఱకును వీరి వంశజుడయిన కులోత్తుంగ చోళుని పాలనము జరిగినది. వీరి రాజధాని రాజమహేంద్రవరము. వీరి

కాలములోని మొదటి కవులు నన్నయయు నారాయణ భట్టును, వీరు ఆంధ్రవాఙ్మయ సృష్టలు. నన్నిచోడుడు ఈ కాలమువాడే యనవచ్చును. పావులూరి మల్లన, వేములవాడ భీమన యీ కాలమువారే యనవచ్చును. గణితశాస్త్రమును పద్యములలో వ్రాసిన పావులూరి మల్లన యొక్క పూర్వులు రాజరాజుచే గౌరవింపబడి రనవచ్చును. పయినిచెప్పబడిన తూర్పు చాళుక్యవంశజులవారు తరువాతి కాలములో నక్కడక్కడ బలవంతులయి ఆంధ్రవాఙ్మయ మును పోషించిరి. అట్టివారిలో విశ్వేశ్వరభూపుడు, విన్నకోట పెద్దనను పోషించెను. కాని వీరిది సామ్రాజ్యముకాదు. కాకతీయ సామ్రాజ్యము 1120 నుండి 1330 వఱకును ఓరుగల్లు రాజధానిగా వర్ధిల్లినది. ఇక్కాలమునం దనేక కవులు అభివృద్ధినందిరి. తెనుగు వాఙ్మయమున శైవశాఖ యభివృద్ధి నొందినది. శ్రీపతి మల్లికార్జున పండితులు, పాల్కురికి సోమన యిక్కాలమువారే. మంత్రి భాస్కరుడు, తిక్కన, అన్నమయ్య, కేతన, మారన, మంచెన మొదలయిన మహాకవుల వలన ఆంధ్రవాఙ్మయము మిక్కిలిగా నభివృద్ధినందినది. వీరిలో గొందరికి రాజపోషణము ఉండి నదని యూహింపవచ్చును. రంగనాథుడును, గోన భూపతియు ఈ కాలమువారే.

ఆ తరువాత రెడ్డిరాజుల పరిపాలనము. రాజమహేంద్ర వరమును (1385-1434) కొండవీడు పురమును (1325-1430) రాజధానులుగా రెండుశాఖలు ప్రబలినవి. వీరి కాలమున ఆంధ్రవాఙ్మయమునకు గొప్ప పోషణము లభించినది.

వీరిలో గొందరు రాజులు స్వయంకృతికర్తలు. పండితులు. కాటయవేమారెడ్డి కాళిదాస నాటకములకు వ్యాఖ్యవ్రాసెను. పెదకోమటి వేమారెడ్డి (1400-1420) అమరుక కావ్యమునకు శృంగారదీపికయను వ్యాఖ్యానమును రచించెను.

రెండవ సింగమనాయనికి (1389-1400) సర్వజ్ఞ బిరుదము లభించినది. తరువాత మాధవభూపతిరావు (1417-1430) శ్రీమద్రామాయణమునకు వ్యాఖ్య వ్రాసెను. కుమారగిరి భూపాలుని కాలమున వసంతోత్సవములు ప్రబలి కవులకు గౌరవము జరుగుచుండెను. ఈ కాలమునందలి కవులలో భారతశేషమును పూర్తిచేసిన యెఱ్ఱాప్రగ్గడ ఆంధ్రవాఙ్మయమును విస్తరింపజేసిన శ్రీనాథుడు ముఖ్యులు. శ్రీనాథుడు రెడ్డిరాజ్యమున విద్యాశాఖాధిపతి. నాచన సోముడు ఇక్కలమువాడే. మడికి సింగన యిక్కలముననే అనేక గ్రంథములను రచించెను.

తరువాత వెలసినది విజయనగర సామ్రాజ్యము. 1335 మొదలు 1485 వఱకును సంగమవంశమువారు విజయనగరమును పాలించిరి. వీరికాలమున సంస్కృతాంధ్రాదిక భాషాకవులకు ప్రోత్సాహముండినది. ఈ కాలముననే ఆంధ్రదేశముయొక్క కొంత భాగము రెడ్డిరాజులచే పాలింపబడుచుండినట్లు ముందే నిరూపించితిని. జక్కనకవి, వినుకొండ వల్లభరాయుడు, దూబగుంట నారాయణకవి, దగ్గుబల్లి దుగ్గన, పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరన, నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగయ మొదలయిన కవులు ఈనాడే యుండిరి. శ్రీనాథుడు ప్రౌఢ దేవరాయల యాస్థానమున కనకాభిషేకమందెను (1408 సం,

కావచ్చు). ఆ తరువాత సుమా రేణెనిమిదేండ్లు సాళువ వంశ జులును తరువాత 1570 వఱకును తుళువ వంశజులును పాలించిరి. ఇక్కాలమున కప్పడే ఆంధ్రవాఙ్మయము విశాల మయిపోయి యనేకమార్గములలో విలసిల్లినది. వీరిలో (1509-1529) శ్రీకృష్ణ దేవరాయల కాలమున ఆంధ్రవాఙ్మయ మహాలక్ష్మి స్వర్ణ సింహాసనాసీనురాలయినది. రాయలు మహాకవి. అష్టదిగ్గజములచే ఆంధ్రవాఙ్మయ ప్రపంచభారము వహింపబడినది. అల్లసానిపెద్దన మొదలుకొని పింగళిసూరన వఱకు గలిగిన మహాకవులనుగూర్చి ముందు ముచ్చటంపబడి నది. ఆంధ్రవాఙ్మయ ప్రపంచమున దివ్యప్రభతో వెలిగిన మహామహాలు వీరు.

తుళువవంశము తరువాత విజయనగర సామ్రాజ్యము సంకుచితమయిపోయి ఆరవీటివంశజుల పరిపాలన సాగినది. పెనుగొండ చంద్రగిరి రాజధానులుగా 1706 వఱకును వర్ధిల్లినది. పదునారవశతాబ్ది ఉత్తరార్ధమున ఆరవీటి రాజులను, వారి జ్ఞాతులును సామంతులునగు నంద్యాల ప్రాంతముల రాజులను ఆశ్రయించిన భట్టుమూర్తి, పింగళి సూరన్న మొదలగువారి చరిత్రము లిదివఱకే తెలుపబడినవి. విజయ నగరమునుండి ఆంధ్రవాఙ్మయలక్ష్మి దక్షిణముననున్న నాయక రాజుల యాస్థానమున బ్రవేశించినది. 1549-167 వఱకును తంజావూరున తెనుగు సరస్వతి విశేషార్చనల నందినది. రఘునాథనాయకుడు విజయరాఘవుడు ప్రభువులయి యనేక గ్రంథముల వ్రాసిరి. అచ్చటి చేమకూర వేంకటకవి

మొదలగు ననేకులఁగూర్చి స్థలాంతరమున (దక్షిణాంధ్రయుగ వాఙ్మయ వ్యాసమున) బ్రస్తావింపబడును.

తరువాత ఉత్తిరాంధ్రదేశమున రాజ్యమంతయు చిన్న చిన్న ప్రభువులచేతులలో బడ్డిపోయి విభక్తమయిపోయినను అందరు ప్రభువులును ఎంతో కొంతవఱకు కవులను పోషించుచు కృతుల నందుచునే యుండిరి. ఆంధ్రవాఙ్మయము ఆంధ్ర రాజులచేతను, గ్రామాధిపతులగు కరణములచేతను, నియోగి ప్రభువులయిన మంత్రివర్యులచేతను ధారావాహికముగా పోషింపబడుచునే యుండినది.

ప్రాచీనాంధ్రవాఙ్మయమున వెలసిన శాఖలను సంగ్రహముగా నీ క్రిందిరీతిని పేర్కొనవచ్చును. 1. భారత రామాయణములు. 2. పురాణములు. 3. శతకములు. 4. ప్రబంధములు. 5. యక్షగానములు. 6. ద్వ్యర్థి కావ్యములు. 7. ఉదాహరణములు. 8. గేయవాఙ్మయము. 9. ద్విపద వాఙ్మయము. 10. స్థలపురాణములు. 11. కథా వాఙ్మయము. 12. శాస్త్ర వాఙ్మయము. 13. వచన వాఙ్మయము.

1. భారత రామాయణములు :—1. భారత రామాయణములును పురాణములు నొక్క తెగగా భావింపవలసిన వేగాని యా రెండిటియందును కావ్యధర్మములు విశిష్టములుగా నుండుటవలనను, నవి మిక్కిలి ప్రచారములో నుండుటవలనను వానిని వేరుగా నెన్నవచ్చును. సుమారు 1050 లో నన్నయచే నారంభింపబడిన భారతము సుమారు 200

సంవత్సరములకు తిక్కన, యెఱ్ఱనల. వలన పూర్తియైనది. ఇదియే ఆంధ్రవాఙ్మయమునకు మూలస్తంభము. ఇది గద్య పద్యమయము. పిల్లలమఱ్ఱ పినవీరన (1450 - 1500) జైమిని భారతమును తెనిగించెను. వ్యాసభారతమునే ద్విపదగా తిమ్మయ, సోమన, బాలసరస్వతి యను ముప్పూరు, 16, 17 శతాబ్దముల నడుమ మఱల తెనిగించిరి.

రామాయణములలో మొదటిది భాస్కరరామాయణము. ఇది మంత్రి భాస్కరుడో హుళక్కి భాస్కరుడో తెనిగించెను. భారతమువలెనే యిదియును అనేక కవులచే పూరింపబడినదిగానే కన్పట్టుచున్నది. ఎఱ్ఱాప్రగడ (1300 - 1350) రామాయణమును వ్రాసెనని చెప్పుకొనెనుగాని యది లభింపలేదు. రంగనాథుడో లేక గోన బుద్ధారెడ్డియో (ఇంకను వివాదస్థమే) రామాయణమును ద్విపదరూపమున వెలయించిరి. కట్టా వరదరాజు రామాయణమును మఱల ద్విపద రూపమున (1600) వెలయించెను. తిక్కన వీరికి మున్ను ఉత్తర రామాయణమును నిర్వచనముగా తెనిగించెను. కంకంటి పాపరాజు సుమారు 1625 సం. లో దీనినే తిరిగి చంపువుగా తెనిగించెను.

నవ్యయుగమునను భారత రామాయణభాగవతములు మఱల మఱల పలుపురచే దెనిగింపఁ బడుచునే యున్నవి. నవ్యులలో మూడింటి యథామూలకాను వాదముల నొక్క చేతిమీదుగా నిర్వహించినవారును గలరు. ఉ. కవిసార్వభౌమ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు.

2. పురాణములు :— ఈ జాతి గ్రంథములు 18 మహాపురాణములు 18 ఉపపురాణములు వ్యాసునిచేత వ్రాయబడినవని సంస్కృతమునందు ప్రచారములో నున్నవి. వీనియందు దేశచరిత్ర, సంఘచరిత్ర, నీతి, ధర్మము, క్షేత్ర ప్రాశస్త్యము మొదలయిన యనేక విషయములు కథాచూపమున విరివిగా చేర్చబడి యుండును. ఈ పురాణము పంచలక్షణము గలదిగా కవులు పేర్కొనియున్నారు. సర్గము, ప్రతిసర్గము, వంశము, మన్వంతరము, వంశానుచరితము అనునవి వీని పేర్లు. ఈ గ్రంథములు మతవిషయమును శివ విష్ణుదేవతా ప్రాధాన్యమును గూడ నిరూపించుచునుండును. అగ్నిపురాణమున అలంకారశాస్త్రాదుల సంగ్రహముగూడ నున్నది. స్కాందపురాణము మహావిశాలమయి యనేక క్షేత్ర మాహాత్మ్యాదులు వ్రతవిధానములు మొదలగువానిని గూడ చేర్చుకొనియున్నది. భారతీయుల వైజ్ఞానిక, మత, నైతిక జీవితములకు నాదర్శములు అయిన యీ సంస్కృత గ్రంథము లెవ్వ రెప్పుడు వ్రాసిరనునది చరిత్రాత్మకముగ విమర్శింపబడి యనేకాభిప్రాయ భేదములకు నాలవాలమయి యున్నది. వాని రచనాకాల మెప్పుడయినను, నన్నయ కాలమునకే బ్రహ్మాండాది నానాపురాణములు తెనుఁగు దేశమున ప్రచారములో నుండినవని యాతని భారతములోని ‘బ్రహ్మాండాది నానాపురాణనిరతు’ అను పదమువలన నెఱుగ నగును. ఈ వాఙ్మయమంతయు అఖిలభారతమునకు సంబంధించినదే, ప్రాదేశిక మాత్రముగాదు. దీనిని చాలవఱకు కవులు తెనుఁగులోని కనువదించిరి. మారన మార్కండేయ

పురాణము; శ్రీనాథుని కాశీఖండ, భీమఖండములు; స్కాండ పురాణాంతర్గతములు; మడికి సింగన పద్మపురాణము; హరి భట్టు మత్స్య కూర్మ నారసింహ పురాణములు; నంది మల్లయ ఘంట సింగయల వరాహపురాణము; పింగళి సూరన్న గరుడ పురాణము. విష్ణుపురాణము, దేవీభాగవతము, లింగపురాణము, బ్రహ్మాండ పురాణము, వాయుపురాణము, వామన పురాణము, భవిష్యత్తర పురాణము మొదలయినవి తెనుఁగు లోనికి స్వేచ్ఛానువాదములుగా వెలసినవి.

3. శతకములు :— శతకము అనగా నూరు అని యర్థము. నూరు పద్యములు గలిగిన యేక కావ్యవిశేషమున కీ పేరు రూఢమయినది. తెనుఁగున నిట్టి శతక కావ్యము లనేకములు రచియింపబడి యాంధ్రభాష కలంకారములుగా నొప్పుచున్నవి. శతకసంఖ్యకు ఒక విధమయిన ప్రాముఖ్యము వేదకాలమునుండియు నుండినది. ప్రాకృతము నందలి కావ్యములలో నూఱుపద్యములు లెక్కగా వ్రాయబడిన గ్రంథము లుండినవి. హాళునిపేర సప్తశతి యని సంకలనము చేయబడిన ప్రాకృత గ్రంథము తెనుఁగుదేశమునకును తెనుఁగునాటి జీవనమునకును గొంత సంబంధముగలది. సంస్కృతమున భర్తృహరి సుభాషితములు మూడు శతకములు ప్రసిద్ధములు. మయూరుడు వ్రాసిన సూర్యశతకము సుప్రసిద్ధము.

ఇట్లు ప్రసిద్ధములైన శతకముల చాయ ననుసరించి తెనుఁగున శతకవాఙ్మయము బయలుదేరినది. సుమారు ఆరువందల శతకములు కనబడినవని శతకవాఙ్మయ కర్తలు చెప్పిరి. ఈ శతకములకు సాధారణముగా నొక మకుటము

అనగా తుది నొక నామము సంబోధనముగా నుండును. 'సర్వేశ్వరా, సుమతి' మొదలయిన వామములు తుదిని మకుటములుకాగా నా శతకముల కాపేశ్యతోనే సర్వేశ్వర శతకము, సుమతి శతకము అను నామములు రూఢములు. సుచూరు 12వ శతాబ్దమునుండిన వాడనదగిన పండితారాధ్యుల రచనను గూర్చి, వివరించుచు శతకము అను గ్రంథనామము పేర్కొనబడినది. ఆ తరువాతి వాడయిన సోమనాథుడు వ్రాసిన వృషాధిప శతకము, అన్నమయ్య వ్రాసిన సర్వేశ్వర శతకమును ప్రసిద్ధములు (1242). ఈ శతకములు భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్య శృంగారములు, నీతులు, లోకవృత్తము మొదలగు నవి విషయములుగా రచింపబడినవి. తెనుఁగువాఙ్మయమున నీ శతక మొక వైశిష్ట్యమును బొంది పండిత పామరుల యాదరమును గాంచినది. ముందు జెప్పిన రెండును గాక ధూర్జటి కాశహస్తీశ్వర శతకము చాల ప్రసిద్ధమైనవానిలో నొకటి. 18, 19 శతాబ్దములయం దీ శతకములకు విశేష మయిన ప్రచారము ఉండినది. కూచిమంచి తిమ్మకవి కుక్కుటేశ్వరశతకము, తెనిగింపబడిన భర్తృహరీశతకములు, (ఏనుగు లక్ష్మణకవి) భాస్కర శతకము, సుమతి శతకము, రఘువీర శతకము, దాశరథీ శతకము, నరసింహ శతకము, బాలగోపాల శతకము మొదలయిన శతకము లనేకములు తెనుఁగుదేశమున ప్రచారములోనున్నవి. ఈ శతకములను బెక్కింటిని భక్తి, శృంగారము మొదలయిన విషయముల ననుసరించి విభజించి సంపుటములుగా వావిళ్ళవారు ప్రచురించి యున్నారు. పే. 11

4. ప్రబంధములు :— ప్రబంధము అను శబ్దము మిక్కిలి ప్రాచీనకాలమునుండియును కాన్యసామాన్యపరముగా సంస్కృతమున వాడబడుచుండినది. కాళిదాసు తన మాళవికాగ్నిమిత్ర మను దృశ్యకావ్యమును ప్రబంధముగా పేర్కొనెను. కాలక్రమమున తెనుఁగున 'ప్రబంధము' అను పదము ఒక వాఙ్మయజాతికి వాచకముగా వాడబడుచున్నది. సంస్కృతమున రఘువంశము, కుమారసంభవము మొదలయిన పంచకావ్యములను తెనుఁగు దేశమునందలి పండితులు చదువుకొని కాలక్రమమున, నందలి వర్ణనలు, మొదలయిన వాని నాధారముగా జేసికొని రచనలు చేయుచు వచ్చిరి. తిక్కన భారతమునందలి పర్వములను కథలను ప్రబంధమండలిగా పేర్కొనెను. ఎఱ్ఱాప్రగడ వృసింహపురాణము, నాచనసోముని ఉత్తర హరివంశము, పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రన శృంగారశాకుంతలము, శ్రీనాథుని నైషధము బయలుదేరిన యనంతరమే ప్రబంధమనుపేర ఒక కావ్యజాతికి పేరుగా ఉపయోగించు నవకాశములు బయలుదేరినవి. మనుచరిత్రము, ఆముక్తమాల్యద, పారిజాతాపహరణము మొదలయినవి ప్రబంధములుగా మనమందరము పేర్కొనుచున్నాము. వస్త్రైక్యము, ఏకనాయకాశ్రయత్వము, రసప్రాధాన్యము, వర్ణనాప్రాచుర్యము, శయ్యానైగనిగ్యము మొదలైన లక్షణములుగల యొక విశిష్ట సాహిత్యప్రక్రియ ప్రబంధమని సామాన్యముగా బేర్కొనబడుచున్నది. ఈ రీతిని వ్రాయబడిన కావ్యము లనేకములను తరువాతి వారు వ్రాసి వాని నక్కడక్కడ ప్రబంధములని వాడు

చుండుటచేత 'ప్రబంధము' అను పేరు తెనుఁగున పయి యర్థవిశేషమున రూఢమయిపోయినది. ఈ ప్రబంధశాఖయు తెనుఁగున నొక వైశిష్ట్యమును బొందినది.

5. యక్షగానములు :— యక్షగానములు అను పేర తెనుఁగున అనేకములయిన గ్రంథములు వ్యవహృతములుగా నున్నవి. ఈ యక్షగానములు కన్నడమున గూడ నున్నవి. యక్షగానము అను శబ్దమునకు, యక్షులయొక్క గానము లేక జక్కులపాట యని యర్థము. పేరినిబట్టి చూచినచో నిది మొదట నొక పదముగా నిరువురు ముగ్గురచే పాడబడు చుండెననవచ్చును. అట్టి పాట లిప్పటికిని బుట్టకథలని పాడ బడుచునే యున్నవి. కాలక్రమమున ఈ యక్షగానములలో వేషములు బయలుదేరి దృశ్య ప్రబంధరీతులు పొడనూపినవి. క్రమముగా నివియే తెలుఁగు నాటకము లయినవి. వీనికి దక్షిణదేశ వాఙ్మయమున ముఖ్యముగా తంజావూరు సంస్థాన మున గొప్ప ప్రాముఖ్యము ఏర్పడి రాజాదరణము గలిగినది. రఘునాథుఁడు, విజయ రాఘవుఁడు తాము స్వయముగా యక్షగానములను వ్రాసియు వ్రాయువారిని ప్రోత్సహించియు ఈ వాఙ్మయశాఖను ముందునకు దెచ్చిరి. ఆ సంస్థానమున ఒక నాటకశాల యేర్పడి ఈ దృశ్యకావ్యములు మిక్కిలిగా ఆడబడుచున్నవి. ఇందు సంగీతము, పదకవిత్యము, ప్రబంధ ముల చాయలు, కథా వైవిధ్యము మొదలగునవి కలిసి వీని కొక వైశిష్ట్యమును సంపాదించినది. ఇందు ఆంధ్రవాఙ్మయ విధాన సర్వస్వ మున్నదని యొకరు స్థాపించిరి. ఈ శాఖలో ప్రోలుగంటి చెన్నశౌరి వ్రాసినదని చెప్పబడు సౌభరి

చరిత్రము మొదటి దనవచ్చును. ఇది 15 వ శతాబ్దిని యూహ. అలభ్యము. ఆ తరువాత చక్రపురి వీర రాఘవా ద్యుడు వ్రాసిన విప్రనారాయణ చరిత్రము 16 వ శతాబ్ది పూర్వార్థము; కందుకూరు రుద్రకవి వ్రాసిన సుగ్రీవ విజయము; 16 వ శ. ఉత్తరార్థము ప్రసిద్ధములు. ఆ తరువాత కంకంటి పాపరాజు వ్రాసిన విష్ణుమాయా విలాసము. ఈ జాతిగ్రంథములు సుమారైదువందల వఱకును గలవు.

6. ద్వ్యర్థికావ్యములు :— ద్వ్యర్థి యనగా రెండర్థములు గలది. ఒక కావ్యమునకు వేఱువేఱుగా రెండర్థములు చెప్పి రెండు కథలను జతచేసిన రచనలు తెనుఁగున నొక వాఙ్మయశాఖగా బయలుదేరినవి. ఇవియును సంస్కృతములో గలవు. రాఘవపాండవీయము ద్వ్యర్థిగా 'కవిరాజు' అను కవిచే వ్రాయబడినది. ఈతడు క్రీ. శ. 12 వ శతాబ్దివాడు.

తెనుఁగున పింగళి సూరన వ్రాసిన రాఘవపాండవీయమే యీ జాతిలో మొదటి గ్రంథమనక తప్పదు. భీమన అంతకు ముందు వ్రాసినట్లు వినబడుచున్నది గాని యది లభింపలేదని యాయనయే చెప్పెను. సంస్కృతాంధ్రములు రెండున్న మేళవించుటచేతను, సూరన ప్రతిభ యసదృశమగుటచేతను తెనుఁగు రాఘవపాండవీయముముందు ఆపేరి సంస్కృత గ్రంథము దివ్యటీముందు దీపమువలె నుండును. తరువాత రామరాజభూషణుని హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానము ప్రసిద్ధమైన ద్వ్యర్థికావ్యము. తరువాత మూడుకథలు జోడించిన రాఘవ యాదవ పాండవీయము అను గ్రంథమును ఎలకూచి బాలసరస్వతి వ్రాసెను. నలయాదవ రాఘవపాండవీయము

అను నాలుగు కథలు ఒక రచనలో నిముడించిన కావ్యమును గునుగుటూరి వేంకటకృష్ణకవి వ్రాసెను.

7. ఉదాహరణములు :— ఉదాహరణము అను పేరితో ఒక విధమయిన లఘుకావ్యము తెనుఁగున ప్రచారములో నున్నది. ఏడు విధములయిన విభక్తులతోడి పద్యములను ఒక ప్రధానవిషయ వర్ణనలో వచ్చునట్లుగా, కళికలు, ఉత్కళికలు, కృతిపతి నామాంకితముగా నున్న యితర పద్యములు గలిసి యీచిన్న కావ్య మేర్పడును. కృతిపతి నామమునుగూర్చిన పద్యము ఒకటి అన్ని విభక్తులతో గూడిన పద్యమొక్కటియు గలిగి సుమారు ముప్పది పద్యములవఱకును నిందుండును. ఇందలి కళికోత్కళికలు తాళ ప్రధానములైన పలురకముల రగడల వికృతులైన గేయములు. ఈ కావ్యములు సంస్కృతమునగూడ నున్నవి. ప్రాచీనములయిన కాళిదాసు కావ్యములలో ఉదాహరణములు గేయములుగానున్నట్లు ఊహించుట కవకాశములు దొఱకుచున్నవి గాని వాని స్వరూప స్వభావము లెఱుకపడవు. తెనుఁగునందు పాల్కురికి సోమనాథుడు వ్రాసిన బసవోదాహరణము తెనుఁగు ఉదాహరణములలో మొదటిది. రావిపాటి త్రిపురాంతకుని త్రిపురాంతకోదాహరణము మిక్కిలి ప్రసిద్ధము. సుమా రిరువదివఱకును ఈ యుదాహరణములు లభించుచున్నవి. ఈ కావ్యముల లక్షణము సంస్కృత కావ్యలక్షణ గ్రంథమైన ప్రతాపరుద్రీయమున సూచింపబడినది. తెనుఁగు లక్షణగ్రంథముల యందును ఈ యుదా

హరణ లక్షణము వివృతమయినది. ఈనాడును ఎడనెడ ఊదాహరణకావ్యములు రచింపబడుచునే యున్నవి.

8. గేయవాఙ్మయము :— గేయ మనగా, తాళ లయాబద్ధముగా పాడుటకు తగినదని యర్థము. మనము చదువు భారత రామాయణములకును, పాడుకొను పాటల కును భేదము గలదు. అందలి పద్యములనుగూడ కొంతవఱకు రాగముచే చదువవచ్చును. కాని అందలి రాగాదులకు ప్రాధాన్యము ఉండదు. పద్యగేయ వాఙ్మయముల రెంటును గొంత అర్థము, కొంత గేయత్వమును ఉండకతప్పదు. వాల్మీకి రచితమయిన రామాయణమును మొదట కుశలవులు తాళ లయాబద్ధముగా గానముచేయుచుండినట్లు తెలియుచున్నది. గాని నేటి తెనుగు రామాయణము మనకు పద్యమయముగా దొరకుచున్నది. కుశలాయకము మొదలయిన పాటలు ప్రత్యేక శాఖగా లభించుచున్నవి. తెనుగు వాఙ్మయము యొక్క ఉత్పత్తియే గేయముగా నుండునని మొదట సూచించి తిని. కావున నీ వాఙ్మయజాతి ప్రాచీనత నెన్న నలవిగాదు. శివగీతము లుండినట్లు పండితారాధ్య చరిత్రమునుండి ఆధారము పేర్కొనబడినది. వీరగాధలు కావ్యములుగా దేశమున వినబడుచునే యున్నవి. జానపద వాఙ్మయములో గేయశాఖ చాల ప్రాధాన్యము వహించినది. శ్రీనాథుని క్రీడాభిరామమున జక్కులపాటలు పేర్కొనబడినవి. భక్తి గీతములలో సుప్రసిద్ధములు తాళ్ళపాకవారి (15, 16 శ) సంకీర్తనములు ప్రధానములు, ఉత్తమములు. శృంగార గేయములలో డైత్రయ మువ్వగోపాల పదములు మిక్కిలి

ప్రసిద్ధములు. అవి అభినయమునకును బనికెరచ్చునట్టివి. త్యాగయ్య కృతులతో తెనుఁగువారి ప్రతిభ పరాంక్షోటి నందినది. ఆ మహానుభావుని రచనలు సుప్రసిద్ధములయి దక్షిణ హిందూస్థానమున అమృతమయవాహినివలె ప్రవహించుచున్నవి. పల్నాటి వీరకథ, బాబ్బిలిరాజుకథ, దేశింగు రాజుకథ, బంగారు తిమ్మరాజుకథ మొదలగునవియు గేయములుగా నేడు ప్రచారములో నున్నవి. ఈ వాఙ్మయ శాఖకు పల్లెటూళ్ళలో మిక్కిలి యాదరము గలదు.

9. ద్వీపద వాఙ్మయము :— ద్వీపద మనునది యొక ఛందస్సు. కావ్యము సంతటిని ఈ ఛందస్సులోనే వ్రాయుట యీ వాఙ్మయ లక్షణము. ఈ ఛందస్సులో గానమునకు గూడ ననుకూలమయినట్లు సామాన్యులకు నర్థమగునట్లు గ్రంథములు వ్రాయబడుచుండినవి. వీనికిని, పద్యప్రబంధములకును, కథ, అర్థము, భావములు మొదలగువానిలో విశేష భేదములేదు. కేవల బాహిరస్వరూపమున మాత్రమే భేదము. ద్వీపద వాఙ్మయములో మిక్కిలి ప్రాచీనమయినవిగా లభించునవి పాల్కురికి సోమన బసవపురాణము, పండితారాధ్య చరిత్రము మొదలయినవి. రంగనాథ రామాయణము, తరువాత మిక్కిలి ప్రసిద్ధమయిన గ్రంథము. గౌరన హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము, నవనాథ చరిత్రము ఈ శాఖలో మిక్కిలి ప్రసిద్ధము లయినవి. భారతము భాగవతముగూడ ద్వీపద బద్ధములుగా వ్రాయబడినట్లు ముం దుదాహరించితిని. ఈ శాఖలో ననేక గ్రంథములు గలవు.

10. స్థలపురాణములు :— ఈ పేరుగల కావ్యములకే డ్డేత్రమాహాత్మ్యములు అని పేరు. ఈ శాఖలోని గ్రంథములు పద్యగద్యమయము లయిన చంపువులుగా నున్నవి. వీనిలో మొదటి దనదగునది ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ నృసింహపురాణము. ఇది అహోబలడేత్ర ప్రాశస్త్యమును జెప్పను. ఒక డనేక పాపములుచేసి తుదకు డ్డేత్రమును దర్శించియో డ్డేత్ర స్వామిని స్తుతించియో స్వర్గమును బొందుట యీ కథలలో సామాన్యాంశము. శ్రీనాథుని కాశీఖండము, భీమఖండము, తెనాలి రామకృష్ణుని పాండురంగ మాహాత్మ్యము, ధూర్జటి కాళహస్తి మాహాత్మ్యము, చాల ప్రసిద్ధములయిన ప్రాథ గ్రంథములు. ఈ డ్డేత్ర మాహాత్మ్యములకు గొన్నిటికి మూలములు స్కాందపురాణమున గలవు. సాధారణముగా ప్రతి డ్డేత్రమునకును ఒక మాహాత్మ్య ప్రతిపాదకమయిన గ్రంథము లభించుచుండును. శ్రీరంగమాహాత్మ్యము, వేంకటాచల మాహాత్మ్యము, హేలాస్యమాహాత్మ్యము మొదలయినవి నూటికంటె నధికముగా తెనుగు వాఙ్మయమున గలవు. ఈ జాతి గ్రంథములలో గొన్ని యక్షగాన రూపమునను నున్నవి.

11. కథా వాఙ్మయము:— ఈ పేర తెనుగులోని ప్రాచీన కావ్యములను గొన్నిటిని విడదీయవచ్చును అని ముందు తెలిపితిని. వీనిలో మిక్కిలి ప్రాచీనమయినది కేతన దశకుమార చరిత్రము. మంచెన కేయూర బహుచరిత్రము జక్కన విక్రమార్కచరిత్ర, అనంతమాత్యుని భోజరాజీ యము, కొఱవి గోపరాజు సింహాసన ద్వారాత్రింశిక, నారా

యణ, వేంకటనాథ భానుకవుల పంచతంత్ర నామక కావ్యములు, పాలవేకరికదిరీపతి శుకసప్తతి, అయ్యలరాజు నారాయణకవి హంసవింశతి మొదలయినవి ఈ శాఖలోనివి. పై వానికన్నిటికిని సంస్కృతమున నాధారములు గలవు.

12. శాస్త్రవాఙ్మయము :—రసప్రధానమయిన కావ్యవాఙ్మయ మెట్లు సంస్కృతమునుండి తెనుఁగును బ్రవేశించినదో యట్లే శాస్త్రవాఙ్మయము గూడ సంస్కృతమునుండి తెనుఁగున ప్రవేశించినది. 11 వ శతాబ్దికే తెనుఁగునాటి కవులకును పండితులకును సంస్కృతమునందలి శాస్త్రవాఙ్మయము మిక్కిలి పరిచితమయిన దే. శాస్త్రవాఙ్మయము విషయ బోధయే ప్రయోజనముగా గలది గావున నందు ఆనందజనకతయను ధర్మముపయిని దృష్టియుండదు. తెనుఁగున బయలుదేరిన శాస్త్రవాఙ్మయము గూడ కావ్యవాఙ్మయము వలెనే గద్యపద్యాత్మకమయిన చంపూరూపమున నావిష్కారము నందినది. పావులూరి మల్లన వ్రాసిన గణితము మొదటి శాస్త్రగ్రంథ మనవచ్చును. బద్దెన నీతి ముక్తావళి నీతి శాస్త్రమని మనము పరిగణింపవచ్చునా! నీతి కావ్యమార్గముతో మిళితమయియుండును గావున దీనిని కేవలము నీతి శాస్త్రమునకు సంబంధించినదానిగా నెంచ వీలులేదు. కేతన ఆంధ్రభాషాభూషణమును, విజ్ఞానేశ్వరీయమును వ్రాసి జేలుఁగు రచనలో వ్యాకరణశాస్త్ర ధర్మశాస్త్రములకు మొదటివాడయ్యెను. వేములవాడ భీమన వ్రాసినదని చెప్పబడు కవిజనాశ్రయము ఛందశ్శాస్త్రమునకును, అలంకార శాస్త్రములోని శ్లోన్ని విషయములకును మొదటిది. లింగము

కుంట తిమ్మకవి సులక్షణసారము, అనంతాని ఛందస్సు, ఛందస్సును గూర్చిన ప్రసిద్ధగ్రంథములు. కాకునూరి అప్పకవి రచించిన అప్పకవీయమున వ్యాకరణము ఛందస్సును గూడ గలవు. ఇది మిక్కిలి ప్రచారములో నున్న గ్రంథము. విన్నకోట పెద్దన వ్రాసిన కావ్యాలంకార చూడామణి, మూర్తికవి వ్రాసిన కావ్యాలంకార సంగ్రహము అలంకార శాస్త్రవిషయమున ప్రాముఖ్యము వహించిన గ్రంథములు. ఈ రెండును సంస్కృతమునందలి కావ్యాదర్శము ప్రతాప రుద్రీయము ఆధారముగాగల గ్రంథములు.

అశ్విదముసూరకవి కృతమగు ఆంధ్రచంద్రాలోక మొకటి సంస్కృతమునందలి జయదేవకృత చంద్రాలోక మాధారముగా గలది. ఆంధ్రశబ్దచింతామణి యను పేర సంస్కృతభాషలో వెలసిన తెనుఁగు వ్యాకరణమునకు ఎలకూచి బాలసరస్వతి తెనుఁగున వచనవ్యాఖ్య వ్రాసెను. కూచిమంచి తిమ్మకవి వ్రాసిన సర్వలక్షణసార సంగ్రహము గూడ నొక లక్షణ గ్రంథమే. తరువాత 19 వ శతాబ్దిలో మామిడి వెంకయ్య తెలుఁగు వ్యాకరణము, చిన్నయసూరి బాలవ్యాకరణము మొదలయినవి బయలుదేరినవి. తెనుఁగు వ్యాకరణములన్నిట నతివిశిష్టమైనది బాలవ్యాకరణము.

13. వచనవాఙ్మయము :— తెనుఁగున నిత విశాల మైన చంపూరూప వాఙ్మయముబయలుదేరినను, కేవల వచనరచన విశేషముగా ప్రాచీనకాలమున బయలుదేరలేదు. మనకు లభించు వచనభాగములు మొదట శాసనములలోనివి తరువాతివి భారతాది పురాణముల యందున్న ఆంధ్ర ప్రబంధ

ములయందును ప్రాచీనములయినవి. ఇవి సమాస జటిలములయి అలంకార బహుళములయి సంస్కృతమునందలి దశకుమార చరిత్రము కాదంటరి మొదలగు గ్రంథముల శైలిలో నున్నవి. పై వచనములు కావ్యచూర్ణానుసారిగా నున్నవి. గద్యము, వచనము, అను రెండును సమానార్థకములుగా వాడుచున్నాము. ప్రాచీనులును నిక్లే వాడిరి. కాని కొన్ని యెడల నీ రెండిటికిని కొంచెముగా నర్థభేదము పరిమిత ప్రయోగమున రూఢమయినది. గద్య, బిరుదు గద్య, చూర్ణిక, వచనము, విన్నపము, అను పేళ్ళతో వచన రచనాభేదము లేర్పడినవి. ఇవి యన్నియును నియతమయిన గణబంధములేని వచన రచనలే. భక్తిప్రధానములయిన వచనములు, విన్నపములు, కృష్ణమాచార్యులు, తాళ్ళపాకమువారు రచించినవి పదునేనవ శతాబ్దమునాటివి ప్రసిద్ధములు. ఇవి భావప్రధానములగుటచేత కావ్యజాతికిఁ జేరినవియే. కాళి కాధీశ్వరవచనములు, భవానీ మనోహర వచనములు మొదలయినవి యీ జాతికిఁ జేరినవియే.

భారత పావిత్రి యను పేరంటరగిన వచనమును (1550) ఇప్పటికిని గొందఱు స్త్రీలు వల్లించుచుందురు. వేదాంత వ్యవహారసారమును దెలుపు వచన రచనములు పదునారవ శతాబ్దినాటివి గలవు. పదునేడవ శతాబ్దము తొలి భాగమున ఎలకూచి బాలసరస్వతి వ్రాసిన బాల సరస్వతీయము టీకారూపక వచన రచనలో ప్రసిద్ధము. విశ్వనాథనాయకుని స్థానాపతిచే వ్రాయంబడిన రాయవాచక మొకటి విషయ ప్రధానమయిన రచన. సముఖము వేంకట

కృష్ణప్ప వ్రాసిన జైమిని భారతము (1730) సమీపమున బయలు వెడలినది. వచనవాఙ్మయము మొదట బయలు దేరినది దక్షిణ దేశముననే యనవచ్చును. కళువె వీర రాజు వ్రాసిన ఆంధ్రభారత వచనములోని (1704) ఆది, సభాపర్వములు ప్రచారములో నున్నవి. ఈతడు మైసూరు రాజ్యములోని వాడు. కొన్ని కథలు, వ్యాఖ్యానములు మొదలయినవి 'కాలము, కర్త' తెలియరాని వ్రాతలు తంజావూరి భాండా గారమున లభించుచున్నవి. 18 వ శతాబ్దముననే వచన వాఙ్మయమునకు ప్రాముఖ్యము వచ్చిన దనవచ్చును. ఇందుకు ముందు శాసనములలోను కౌళ్య కదపాలు మొదలగు తాకిక రచనలలోను వచనము ఉండినది. 19 వ శతాబ్దమున వచన వాఙ్మయము అభివృద్ధికి వచ్చుటకు పాశ్చాత్య వాఙ్మయప్రభావము ముఖ్య హేతువు. ఈ ప్రభావమునకును, ప్రాచీన ప్రబంధవాఙ్మయములోని గద్యముల పోలికలకును బాల్పడి బయలు దేరిన చిన్నయసూరి సీతీచంద్రిక (1856) క్రిందటి శతాబ్దమునందలి గద్యవాఙ్మయమునకు వేగుజుక్కయనవచ్చును. ఆ తరువాత గద్యవాఙ్మయ మనంతముగా బహుళాఖిలుగా వెల్లివిరిసినది.

పయిరీతిని ప్రాచీనాంధ్ర వాఙ్మయముయొక్క స్వభావాదికము స్థూలముగా సంగ్రహింపబడినది. ఈ వాఙ్మయమును యుగములుగా విభజించుటలో మఱియొక పద్ధతిగలదు. ఆ యా కాలములందు ప్రసిద్ధులయిన కవులను యుగకర్తలుగా గొని తక్కినవారిని వారి కమయాయులుగా గొనుట యొకపద్ధతి. ఈ పద్ధతి చొప్పున నన్నయ యుగము,

తిక్కన యుగము, ఎఱ్ఱన యుగము, శ్రీనాథ యుగము, కృష్ణదేవరాయ యుగము, అను రీతిని కొందరు ఆంధ్ర వాఙ్మయములోని యుగ విభజనమును ఏర్పఱచియున్నారు. ఇదియు నొకపద్ధతి కాకపోలేదు. యుగ కర్తయైనవాడు వాఙ్మయములో నొక క్రొత్తమార్గమును కనిపెట్టిన తరువాత నాతని ననుసరించిన వారందరు నాతని యనుయాయులని చెప్పట యీపద్ధతిలోని ముఖ్య గుణము. స్థూలముగా నిరూపించు నిష్పట్టున నాయా కవిత్వములలోని సూక్ష్మభేదములను నిరూపింప వీలులేదు. పయిగా వీరి కవిత్వమునందు సంస్కృత వాఙ్మయానుసారిత్వమును నొక ముఖ్యలక్షణము చాల నధికముగా గనుపట్టుటచేత నావిభాగమే యిందు ప్రధానము చేయబడినది.

ప్రాచీనాంధ్రవాఙ్మయము యొక్క ఉత్పత్తి వికాసములు స్థూలముగా నిరూపించుట యీ సంగ్రహవ్యాసము యొక్క ప్రయోజనము.

దక్షిణాంధ్రయుగ వాఙ్మయము

కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తి

విజయనగర సామ్రాజ్యము విజయధ్వజ మెత్తినది. ఔనుగుసరస్వతి తేజరిల్లినది. ఆ మహాసామ్రాజ్యము అస్తమించినది. ఆంధ్రసరస్వతి అధోముఖ అయినది. తంజావూరు, మధుర, మైసూరు, పుదుక్కోట పాలకులు అంధలములు పట్టిరి. ఆ పాలకుల ఆదరణలో అభివృద్ధిచెందిన ఆంధ్ర సాహిత్యమే దక్షిణాంధ్రయుగ వాఙ్మయము.

మధుర తంజావూరు పాలకులు నాయక రాజులు. వారు మొదట విజయనగర రాజులకు ప్రతినిధులు. క్రీ. శ. 1550 ప్రాంతమున అవి స్వతంత్ర సంస్థానములు. క్రీ. శ. 1565 తల్లికోట పతనము తరువాత మధుర తంజావూరులతోపాటు మైసూరు పుదుక్కోటలును స్వతంత్ర సంస్థానములు. మైసూరుపాలకులు రాయాదివంశీయులు. పుదుక్కోటపాలకులు తొండమాన్ వంశీయులు. మధుర తంజావూరు పాలకులు నాయక రాజులు. తంజావూరును మాత్రము నాయక రాజుల తరువాత క్రీ. శ. 1674 నుండి మహారాష్ట్రులు పాలకులు. ఛత్రస్థతి శివాజి సవతి సోదరుడు ఏకోజీ అందు మొదటివాడు. నాయక రాజులవలె మహారాష్ట్రపాలకులును ఆంధ్రవాఙ్మయమును ఆదరించినవారే.

రఘునాథరాయల తరము

తంజావూరు నాయక రాజులలో నాయక మణి రఘునాథరాయలు. ఇతని రాజ్యకాలము 1600—31. శ్రీకృష్ణ దేవ

రాయలవలె ఇతడును కవి. ఆస్థానకవులకు ఆశ్రయదాత. శ్రీకృష్ణ దేవరాయల సభాభవనమునకు “భువనవిజయము” అని పేరు. రఘునాథరాయల సభాభవనమునకును “ఇందీరామందీరము” అని పేరు. శ్రీకృష్ణ దేవరాయలు సంగీతవేత్త. రఘునాథరాయలును సంగీత వేత్త. సంగీతవేత్త మాత్రమేకాదు, పారంగతుడు కూడను. సంగీతసుధ అను సంగీత శాస్త్రమునకు కర్త. అంతేకాదు, జయంతసేన మొదలైన రాగములు, రామానంద - ఆదిగాగల తాళములు, రఘునాథమేళ అను మేళాంతరము కనిపెట్టిన స్రవ్య. రఘునాథరాయల సభలో “పదచాళి, పేరణి, కోపులు, జక్కిణి, దురుపద, కేళిక, కొరవంజ, దేశి” మొదలైన నృత్యవిశేషములు నిత్యనీరాజనములు. గీత నృత్యములతోపాటు జంత్రవాద్యముల సమ్మేళనమున కావ్యగానము జరుగుటకూడ రఘునాథరాయల సభలోని విశేషము. (రఘునాథరాయల కావ్యములు అనేకములు. రామాయణ(భాగ)ము, శృంగార సావిత్రి, వాల్మీకి చరిత్ర, నలచరిత్ర అను కావ్యములు నేడు లభించునవి. శృంగార సావిత్రి కర్తృత్వము ఇంకను వివాదగ్రస్తము. రఘునాథరాయలు “అచ్యుతాభ్యుదయము” అను కావ్యము “జానకీ కళ్యాణ” మను చాటుకావ్యము, “దుక్కిణీకృష్ణ వివాహము” అను యక్షగానము వ్రాసినట్లు కలదు. ఆయారచన లన్నిట ప్రధానమైన విశేషము ప్రక్రియావైవిధ్యము. అనగా కావ్యభేదత. రామాయణ భాగము సంస్కృత. రామాయణమునకు ఛాయానుకరణము. వాల్మీకి

చరిత్ర, శృంగార సావిత్రి ప్రబంధములు. ప్రబంధమనగా స్వతంత్రకల్పనతో కూడినదని స్థూలార్థము. ఇక నలచరిత్ర ద్వీపదకావ్యము. ఇంతవరకు తెలుగు సాహిత్యమున ద్వీపద కావ్యరచన లేకపోలేదు. పద్య గద్య ప్రధానములైన కావ్యములను వ్రాసిన ద్వీపద కవులు తక్కువ. పైగా ద్వీపద కావ్యములను ప్రబంధములు చేయు పద్ధతి కూడ కలదు. ప్రబంధ కవు లెవరును ద్వీపద కవులు కారు. నిజమునకు ద్వీపద దేశి చ్ఛందస్సు. సంస్కృతమునందలి ద్వీపద కంటె తెలుగు ద్వీపద భిన్నము. అసలు ద్వీపద కావ్య రచనలో ప్రముఖుడు పాల్కురికి సోమనాథుడు. అతనికావ్యములలో ఆనాటి మత ప్రభావమున కవితాస్థాయి తక్కువ. కవితా స్థాయిగల ద్వీపద కావ్యములు గోన బుద్ధారెడ్డి రామాయణము, గౌరన హరిశ్చంద్ర, మొదలైనవి. భారత భాగవతములుకూడ ద్వీపద కావ్యములైనవి. ఆశ్లేషికి చెందిన ద్వీపద కావ్యములు మరల రఘునాథరాయల రచనలు. ఆ ద్వీపద కావ్యములలో “అచ్యుతాభ్యుదయము” మరొక విశిష్టమైన ప్రక్రియ. అందలి విశేషము చారిత్రకముగా రాజయొక్క దినచర్య వ్రాయుట. ఆ రాజును మరెవ్వరోగాదు. ఆ రచన చేసిన వానికి తండ్రియే, రఘునాథరాయల తండ్రి అచ్యుత నాయకుడు. అచ్యుతనాయకుని దినచర్య ఆ నాడెట్లు జరిగెనో అట్లే వ్రాయబడినది అచ్యుతాభ్యుదయము. నిజమునకు అచ్యుతాభ్యుదయము నేడు లభించని గ్రంథము. లభించిన రఘునాథాభ్యుదయము దీనికి అనుకరణముగ పై ఊహ.

ఇకమిగిలిన “దుక్కిణీకృష్ణవివాహము” “జానకీకళ్యాణ చాటుకావ్యము” అనుప లభములే. దుక్కిణీకృష్ణ వివాహము

యక్షగానమని రఘునాథాభ్యుదయమున కలదు. యక్షగాన మొక ప్రక్రియాభేదము. కేయన్మత్య రూపము. ఇది పాల్కురికి సోమనాథుని కాలమున 'అడెడు పాడెడు' నది కావచ్చును. "కీర్తింతురెద్దానికీర్తి గంధర్వులు గాంధర్వమున యక్షగాన సరణి" అని యక్షగాన నామకరణము అందిచ్చిన శ్రీనాథుని కాలమున గాన ప్రధానము. గానమునకు నృత్యమును అనుబంధమైనది యక్షగానము. మొత్తముమీద రఘునాథరాయల రచనలు వివిధ ప్రక్రియలు. పక్రియావైవిధ్యమే గాక రసవత్తరమైన కవితా రచనమును రఘునాథరాయల ప్రత్యేకతయే.

“చెప్పవలెఁ గప్పరంబులు

గుప్పలుగాఁ బోసినట్లు భంకుమపైపైఁ

గప్పినక్రియ విరిపొట్లము

విప్పినగతి ఘమ్మనన్ గవిత్వము సభలన్”

అని వాల్మీకిచరిత్రలో రఘునాథరాయల కవితా నిర్వచనము. రామాయణభాగమున ఆశ్రమవర్ణనము అట్టిదే.

మదితపస్సులచేతి యదకుండికల తొండ

ములఁచెచ్చు గజపోతములను గంటె !

వలచుట్టికొనుచు నివ్వరి యెందుగులకుఁ గా

వలియున్న జింకపిల్లలను గంటె !

వృక్షమ్ము కొమ్మల వ్రేలాడు జపమాలి

కలు చూనులకునిచ్చు కపులఁగంటె !

రువ్విచ్చు మునికుమారుల వేద పాఠమ్ము

లకుఁ దప్పదిద్దు కారికల కంటె !

హోమవేళ లెఱుంగుచుఁ దా మెవచ్చి
 గుండలిడ నిండునటుల పాల్గురిసి మగిడి
 పొలములకుఁబోవు గోగణంబులనుగంటె !
 యిందు మహిమంబులేమన నిందువడన !

ఈ ధోరణిలో ఆంధ్రసాహిత్యమున ఇంతకుముందు ఆశ్రమవర్ణన చేయని కవులులేరు. ఇంత అందముగా చేసిన కవులును లేరు. నాందీపద్మమైన నన్నయగారి పద్యమునకిది పంచెముచరచునది. అంతేకాదు, ఆలంకారికులు తిర్యగ్గత శృంగారము (పశుపక్ష్యాదులు తిర్యక్కులు) రసభాస మన్నను రఘునాథరాయల వర్ణనమది రసభాసమానమే.

“ఒక్క మహిజకాఖపయి నొక్కడ వేడుకఁగూడియుండి యొం
 డొక్కటి తెక్క విప్పకొని యొప్పుగఁ గప్పుచునొయ్యఁబల్కుచున్
 ముక్కున మేను గీటుచును మోమున మోమునుజేర్చి మిక్కిలిన్
 మక్కువనుండఁ గ్రొంచ మిధునంబు గనుంగొన శుంభ్రమంబుగన్”

ఇట్లే శృంగార సావిత్రిలో ఇంకొక కవితా విశేషము. అది సాంకేతిక భావప్రకటన. ఇది నన్నయ సభాపర్వమున ఇతోధికముగా చూపినదే. అయినను మరల అందుకొన్నది రఘునాథరాయలు. శృంగార సావిత్రిలో సత్యవంతుని వెంట సావిత్రి అడవికి బయలు దేరినది. నారదుడు చెప్పిన దుర్మహూర్తము సమీపించినది. అప్పుడు సావిత్రి అన్నది,

“అమెఱాచితె ప్రాణనాయక ! గజం బాపెంటి యేనుండుతోఁ
 గామక్రీడకుఁబాఱెడింగలసి సింగంబుండుటన్ కానలే
 దేహానోయన నేమిగాదు శరభంబెంతే దృఢారంభమే
 యామూలగని పోచియున్నయది సింహంబున్ గ్రహింపన్ దయిన్”

అనంతర కథలో సత్యవంతుని స్వప్నవృత్తాంతమును సాంకేతికమే. వీనితోపాటు రఘునాథరాయల కవిత్వములోని మరొక ప్రధానవిశేషము స్థానప్రకృతి వర్ణనము. అసలాంధ్ర సారస్వతమున స్థానప్రకృతి యెడ రసపరవశుడైన కవిసార్వభౌముడు శ్రీనాథుడు. భీమఖండమున గోదావరీతీర కేదార సీమలు, కదలీవనములు, పుండ్రేక్షుభూములు, కాశీఖండమున ఆంధ్రదేశము, దక్షిణరామవనవాటిక అట్టివి. తదుపరి శ్రీకృష్ణ దేవరాయల మధురానగర వర్ణనము, విల్లిపుత్తూరి వర్ణనము ద్రావిడ దేశమునందలి వాస్తవిషయములే. మరల రఘునాథరాయల వాల్మీక చరిత్రలోని తంజాపుర వర్ణనము అందలి గుడి గోపురములు, పూలతోటలు, శాలిధాన్య విశేషములు, నారికేళ వనములు, చెఱకుమళ్ళు సర్వము తంజావూరు సహజ వాతావరణమే. సహజ వాతావరణమేగాక సహజ వర్ణనమును రఘునాథరాయల ప్రత్యేకతయే. సహజ వర్ణనలకు సమాఖ్య శ్రీకృష్ణదేవరాయలు. ఈ విషయమున కూడ రఘునాథరాయలు శ్రీకృష్ణదేవరాయల శిష్యుడే. నల చరిత్రలోని “పుచ్చిపచ్చని తోకపురుగులు వెడలి లుల,లుల మంచు తొల్చుచునుండ” అను రఘునాథరాయల ధ్వన్యనుకరణము, ఆముక్తమాల్యదలోని “చుఱుచుఱుమన నెత్తురు వెలికుఱుకుచు” అను శ్రీకృష్ణదేవరాయలధ్వన్యనుకరణమునకు ఆడుగుజాడయే. ఇన్ని విశేషములుకల ఈరఘునాథరాయల కవిత్వంలో ఒక పెద్దలోపము కూడ లేకపోలేదు. అనేక స్థలములలో ఔచిత్యదృష్టి లేకపోవుట ఆ లోపము. రామాయణ

మున అయోధ్యావర్ణన * శృంగార సావిత్రిలో విశ్వామిత్రుడు మేనక వెంటపడట, వాల్మీకి చరిత్రలో సప్తముఖులు తంజా పూరు స్త్రీల సౌందర్యమును చూచుట మొదలైనవి అట్టి అసౌచిత్యములు. ఇందుకు హేతువు కాలప్రభావము. అనగా ఆనాటి జీవనము ప్రతిఫలింపజేయు ప్రయత్నము.

రఘునాథరాయల ఆస్థానమున రామభద్రాంబ, మధురవాణి అను కవయిత్రులు, కృష్ణాద్వరి, చేమకూర వేంకటకవి అను కవులు కలరు. రఘునాథరాయల ఆస్థానమున కవిచౌడప్పకూడ కాలువెట్టినట్లు ఒక చాటువు కలదు.

నేరుతునని మాటాడగ

వారిజభవు నంతవాని వశమా? తంజా

పూరి రఘునాథనాయని

గారి కభిన్ గుండవరపు కవిచౌడప్పా.

ఇంతకంటె మరి ఇతరాధారము లేదు.

కవయిత్రులైన రామభద్రాంబ, మధురవాణి సంస్కృతాంధ్రములలో కవన మల్లిన జాణలు. వీరి తెనుగు గ్రంథములు నేడేమియు కానరావు. తెనుగునందేగాక సంస్కృతమందు, ప్రాకృతమందుకూడ, ఆశుకవితా ప్రవీణలు, సమస్యాపూరణ సమర్థులు అని “రఘునాథాభ్యుదయ” మను యక్షగానమును బట్టి తెలియనగు సమాచారము. రామభద్రాంబ గురువు చెంగల్వ కాళకవి. కాళకవి తన

---

* “నకామి నకదశ్యోవా నృశంసః పురుషః క్వచిద్ద్రష్టు మయోధ్యాయాన్నా విద్వాన్నచ నాస్తికః” అని వాల్మీకి ఆనగా రఘునాథరాయలు ఆయోధ్య “విటులకు గెలవల నున్న తంగెటిజున్న!” అనుట గమనార్హము.

‘గాజగోపాల విలాసము’లో రామభద్రదాంబ కవిత్యము
 “మాకందమంజరీ మధుర్గురీ మాధుర్య రచనా విశేషము”
 అన్నాడు. ఈ విశేషము శ్రీనాథుని ఆంధ్రనైషధము నందలి
 “మందారద్రుమ మంజరీ మధుర్గురీ మాధుర్య మాధుర్య
 వాక్సందర్భము” నకు జ్ఞాపిక. శ్రీనాథుని శైలీసాభాగ్య
 మును రామభద్రదాంబ సాధించినదేమో! “రఘునాథాభ్యు
 దయము”ను బట్టి రామభద్రదాంబ, మధురవాణికూడ మంచి
 కవనశక్తికలవారని స్పష్టము.

కవియైన కృష్ణాధ్వరి నైషధ పారిజాతీయమును ద్వ్యర్థి
 కావ్యమును వ్రాసినదిట్లు. తొల్లి భీమనమాట ఏమోగాని,
 ద్వ్యర్థి కావ్యరచనలో పితామహులు పింగళ సూరన,
 రామరాజభూషణుడు అను ప్రబంధ కవులు. అది మొదలు
 ద్వ్యర్థికవులు అనేకులు బయలుదేరిరి. అందులో కృష్ణాధ్వరి
 ఒకడు. ఆతని నైషధ పారిజాతీయము నలచరిత్ర, పారిజాతాప
 హరణ కథల జోడింపు. ద్వ్యర్థికావ్యమొక ప్రక్రియాభేదము.
 రసనిర్భరము కాకపోయినను కథానిర్మాణము చమత్కా-
 రావహము. కృష్ణాధ్వరి అందు కృతకృత్యుడు.

“సరసులలోననే మెలగు జాణకవుల్ మదిమెచ్చ పెద్దయో
 నురతర బుద్ధి జృంభణనయోగణనం బృథుకాంతిమత్త్వసం
 భరణుడు రక్తి రంగెనయుపాటలవర్ణ మృదు ప్రచారణం
 బరగు పదక్రమంబులను బ్రహ్మరథోచితుఁ డెంచిచూచినన్.”

ఇది హంసపరముగాను కవిపరముగాను అర్థద్వయము కల
 పద్యము. ఇట్లే కావ్యమంతట సుకుమారశ్లేష కలదు.

ఇక చేమకూర్ వేంకటకవి. ఈతడు కవి. ఈ దక్షి
 ణాంధ్రయుగమున ఇతడే ధ్రువతార. ఈతని కృతులు - విజయ

విలాసము, సారంగధర చరిత్ర. విజయవిలాసమున అర్జునుడు
 తీర్థయాత్ర వెడలుట, ఉలూచి, చిత్రాంగద, సుభద్ర అను
 కన్యల పరిణయమాడుట ఇతివృత్తము. ఇది మహాభారతము
 నందలి కథయే. కాని భారతమున కథావస్తువు రేఖా
 మాత్రము. అట్టి కథావస్తువు స్వతంత్ర కల్పనలతో చేమకూర
 పాకమునబడి ఉజ్జ్వల ప్రబంధమయినది. ఆలంకారికముగా
 అనేక విశేషము లున్నప్పటికి అన్నిటికంటె విజయవిలాస
 మున ప్రధానమైనది తెనుగుదనము. ఆ నుడికారపుసొంపు
 అనితరసాధ్యము. 'ఆణిమెఱుంగు ముత్తైపు టొయారపు
 మ్రుగ్గులు' - 'చందుర కావిపావడ పిసాళిరుచుల్ సరిగంచు
 జీరవైజిందులు త్రొక్క' - 'చెల్లెల లెస్సలా పెరటి చెట్టుగ
 నాటిన పారిజాతము' వంటి పసిడి పలుకులు కోకొల్లలు.
 "ఆనతి యిచ్చెనా యది శిలాక్షరము" "దానమిచ్చెనా
 యేనుగుపాడి" "నిత్యకళ్యాణము పచ్చతోరణము" వంటి
 జాతీయములు జాతిరత్నములు. "సవ్యసాచి నింద్రోపలరోచిఁ
 జూచి తలయూచి యులూచి రసోచితంబుగన్" వంటి అను
 ప్రాస మొక అలవోక. ఇక యమకము ఈతని సామర్థ్యము.
 "అమ్మక చెల్ల! నా హృదయ మమ్మక చెల్లదు" "రాకొమరు
 నెఱులు వలపు రాకొమరులు" - "మనసు భద్రమయ్యె మన
 సుభద్ర కిప్పుడు" "ఈ వెలంది యెడల్ పైడిలో వెలంది" -
 ఇత్యాదిగ భావ, భావము మేళవింపబడిన ఈ కావ్యము
 జాను తెనుగునకు ఒక జయపతాక. ఇక సారంగధర చరిత్ర.
 ఇది చారిత్రకముకాదు. ప్రధానముగా తెనుగు కవిత్వమును
 తీర్చి దిద్దజేసిన చాళుక్య రాజరాజువకు సంబంధించినది అసలే
 కాదు. రాజమండ్రిలో సారంగధర మెట్ట కలుదుగాక.

నెల్లూరుజిల్లా కొవ్వూరుతాలూకా పెమ్మూరెడ్డి పాలెమున చిత్రాంగికోట చిహ్నములు, కలవట*¹. అసలీకథ అందీయబడిన మొదటి గ్రంథము నవనాథచరిత్రలో కథారంగము దుద్రపురము. రాజు రాజమహేంద్రుడు. ఆతని పట్టపుదేవి చంద్రవతి. స్వయంవరప్రాప్త, శోభవతి. ఈమె చంద్రావతి కొడుకు చంద్రశేఖరుని మోహించి బంతివంకను కథ నడిపించినది. రాజమహేంద్రవరము రాజధానియైన చాళుక్య రాజరాజునకు సారంగధరుడను కొడుకేలేడు. అయినను కట్టుకథ అల్లబడినది. అదిమరి అతివ్యాప్తిలో నున్నది. నవనాథ చరిత్రలోని పై కథ చేమకూర వేంకటకవి సారంగధర చరిత్రలో కొంత మారినది. ఇతరుల రచనలలో ఇంకను మారినది. చేమకూర వేంకటకవి కథలో కథారంగము మాళవదేశములోని రాజమహేంద్రము. రాజు రాజరాజునరేంద్రుడు. కులసతి రత్నాంగి. ఉంపుడుకత్తై చిత్రాంగి*². బంతికి మారు పావురము. కథావిషయమటుంచి కావ్య పరముగా నిదియు తెనుగుదనమునకు మూడలయే. పాత్రచిత్రణ కూడ ప్రశంసా పాత్రము. “కలదమ్మా యిటువంటి కానిపని, యోకామాక్షి! యీ వెట్టిబుద్ధులు నీకేల ఘటిల్లెనమ్మ!... తగదమ్మా ధర్మమూహింపుమా!” అను సారంగధరుని అభ్యర్థనము, అందుకు చిత్రాంగి “పరిరంభం బొనరింపరా, కరుణనాపైఁజూపరా, యాలకింపరా, యేరా యధరామృతం

* 1 భారతి వ్యాసము శ్రీ ఒంగోలు వేంకటరంగయ్య

* 2 కలరాయిల రాయనికిన్, గులసతి రత్నాంగి భోగకుటిల, శిశోజ్ఞా, తిలకము చిత్రాంగియు.

బొసగి, నన్ మన్నింపరా” అను అభ్యర్థనమును దైన్యరేఖా శబలితములుగా ఉభయ కుశలములు. ఉపరి, సారంగధరుని నిరాకరణకు చింతనిష్ఠలు రాల్చుచు చిత్రాంగి “ఇదిగో! నీ యంగమచ్చుంబు నాచే, ఈ లోననే రాజు రావలెగదా, చెక్కింతు నీ కీలుకీలు, కానీ, ఇందులకేమి?” అని తొమ్ము తాటించినది. సంభాషణ మిది పాత్ర స్వభావ ప్రకటన సమర్థము. అది సజీవపాత్ర సాక్షాత్కరణ శిల్పము. అన్నిటికంటె కరచరణ ఖండితుడైన సారంగధరుని అవస్థా చిత్రణము కరుణారస పరాకాష్ఠ — “హా జననీ! హా జనకా!” యని “భూవరసూతి కీలెడలు బొమ్మ విధంబున భూస్థలి వ్రాలి”,

“తలవరులేగ లేగవులి తండము నెత్తుటి గాలుకై హా
హా! మెయిటాంగ తాంగలయినట్టి వృకంబులు క్రొంసొదల్ రొదల్
చిలుకుచు నీగ నీగలును జీమలు దొంతరగాంగ బైపయన్
చిలపిలమూంగ మూంగవలె బెగిలి పల్కుంగ లేక వేదనన్”

“సామ్మనిలి, కొంత తడిసిన గ్రమ్మట దెలివొంది లేచి”

— ఎందుబోతిరో

తలవరులార! మీరయిన దగ్గర వచ్చి వధించి పోవరే
యలమట కోప నోమృగములార! అయో! దవకీలార! తన్
బారియగఁజేయరే వెతలబొందగలేను”

అను సారంగధరుని ఆవేదనము హృదయవిదారకము. స్మరణ మాత్ర భయావహము. మొత్తముమీద చేమకూర వేంకట కవి విజయవిలాసము, సారంగధర చరిత్ర, చేవకల జీవద్రచ నలు. ఈ రెండు కృతులు ఈ యుగమునకే గాక ఆంధ్ర

సాహిత్యమునకే గౌరవదాయకములు. ఈ విధముగ ఆంధ్ర సరస్వతి దక్షిణాధీశు ముత్యాలశాలను దీనారటంకాల తీర్థమాచినది.

రఘునాథరాయల నాటికే మధురలో వెలువడిన గ్రంథము “రాయవాచకము” అను వచన కావ్యము. ఇది విశ్వనాథనాయని స్థానాపతి కృతము. దీని రచనాకాలము 1530 అని పలువురి అభిప్రాయము. కాని ఇందు భాగ్యనగర నిర్మాణము — ఇప్పటి హైదరాబాదు — పేర్కొనుటచే పదునారవ శతాబ్ది తుదిగాని పదునేడవశతాబ్ది ఆదిగాని కావలెనని అర్వాచీన నిర్ణయము. రచనాకాల మెప్పుడైనను రాయవాచకము మధురశాఖను ప్రథమ రచనమే. ఇది వచనగ్రంథమగుట ఇతోధిక విశేషము. పైగా చారిత్రిక విషయము, విజయనగర సామ్రాజ్యము శంకుస్థాపనము మొదలు శ్రీకృష్ణరాయల విజయయాత్రల వరకు ఇందు వివరింపబడినది. కట్టుకథలును లేకపోలేదు. ఇతివృత్తము కంటే ఇందలి వచనరచనమే ఎక్కువ విశేషము. సరళమైన శైలి. సజీవమైన వ్యావహారిక ధోరణి. సలక్షణమైన గ్రాంథిక ధోరణియు కలదు. సమష్టిపై రాజకీయ వ్యవహారభాష కిది రాచబాట. అంతేకాదు. ఆంధ్రవాఙ్మయమున అరుదైన వచనకావ్యముగ ఆణిముత్యము.

రఘునాథరాయల పూర్వ మీ ప్రాంతమున పచ్చ కప్పురపు తిరునెంకళకవి ఒక ప్రసిద్ధకవి. ఇతని కృతి చొక్కనాథ చరిత్ర. అది త్రితమాహాత్మ్య ప్రతిపాదకమైన ద్విపద కావ్యము. రచనాకాలము 1530. తిరువత్తూరు

పాలకుడైన గోళ్ళపేద రామనాయకునికి అంకితము. మలయ ధ్వజ పాండుని కూతురు మీనాక్షి దేవిని వివాహమాడి చొక్కనాథ నామధేయమున మధురాగృహమేధి అయిన పరమేశ్వరుని చొవ్విల్లీల లిందు వర్ణితము. ఇదే హాలాస్య మాహాత్మ్యము.

విజయరాఘవుని తరము

రఘునాథరాయల తరువాత విజయరాఘవ నాయకుడు తంజావూరు పాలకుడు. అతని రాజ్యకాలము 1633-73. తండ్రివలె ఇతడును తానుగాకవి. కవి పోషకుడు కూడ. విజయరాఘవుని సభపేరు విజయరాఘవ విలాసము. అందు “శారదా ధ్వజము” అలరారినది. అసలీ విజయరాఘవుని అంధ్రీతలమున సాహిత్య గండవెండారమే ఘల్లుమన్నది. రఘునాథరాయల సభలోవలె విజయరాఘవుని సభలోను సంగీతమునకు పట్టాభిషేకము. “కేళికలు, పదములు, దరువులు, పేరణులు మొదలైన బహువిధ నాట్యములు అభినయించుట - యక్షగానము, జోల, సువ్వాల, ధవళ ములు, ఏలలు వినిపించుట - కళావతుల అనుదినచర్య*. అంతగా పరాకోటినందినది ఆ నాటి పదకవిత. విజయరాఘవుని, అతని ఆస్థానకవుల రచనలు ప్రధానముగా యక్షగాన ములే. ప్రబంధములు సకృత్తు. పదకవితా పితామహుడైన త్నేత్రయ్య పాదముపెట్టినదీ విజయరాఘవుని సభ.

విజయరాఘవుని ఆస్థానకవి చెంగల్వ కాళకవి. రాజగోపాల విలాసము, పసుపులేటి రంగాజమ్మ అను

* చెంగల్వకాళకవి - రాజగోపాల విలాసము - అవతారిక.

కింఞ్చిత్రి మన్నారదాస విలాసము, ఉపాపరిణయము అనునవి మాత్రము ఆనాటి ప్రబంధములు. రాజగోపాల విలాస మొక రమ్యప్రబంధము. శ్రీకృష్ణుని అష్టమహిమలు, అష్టవిధ శృంగార నాయకలుగ అలంకారికమైన కల్పన ఇందు అపూర్వము. చంపకారణ్య మాహాత్యము, హరిద్రా నదీతీర్థ మాహాత్యము కూడ అనుసంధించబడినవి. నిర్వహణము నిపుణము. కవితాధార ధారాళము. వర్ణనలు ప్రబంధఫక్తి. ఇక ఉపాపరిణయము హరివంశ కథ. ఉష, అనిరుద్ధుల వివాహము ఇందలి విషయము. ఎఱ్ఱాచెగ్గడ హరివంశమున, నాచన సోమనాథుని ఉత్తర హరివంశమున అవి ఉదాత్తములు. రంగాజమ్మ ప్రబంధమున ప్రాబంధిక స్థాయి, పౌరాణిక ప్రతిపత్తికూడతక్కువ. సమకాలికమైన సమాచారము కలదు. శ్రీకృష్ణుని కొలువు సింగారము ఆనాటి రాజుల పద్ధతి. మన్నారదాస విలాసము స్వతంత్ర ప్రబంధము. అందు విజయ రాఘవుని వివాహము ఇతివృత్తము. ప్రబంధ నర్ణనలు అధికము. మన్నారదాస విలాస ప్రబంధము కంటే రంగాజమ్మ మన్నారదాస విలాస నాటకము ప్రసిద్ధము. కారణము పక్రియాబేధము. అనగా నది యక్షగానము. నాటకమనుట నాటి సముదాచారము. విజయ రాఘవుని తరమున యక్షగాన రచనయే ప్రత్యేక విశేషము.

విజయరాఘవుడే అనేక యక్షగానములు వ్రాసినవాడు. ౧. కాళీయ మర్దనము :- ప్రసిద్ధమైన భాగవత

కథయే. ప్రారంభోపసంహారము లొక ప్రత్యేకత. విజయ రాఘవుని ఇలవేల్పు, రాజగోపాలస్వామిని గోభిలుడు, గోప్రశ

యును అను ఇద్దరు మునులు కాళీయమర్దన నాట్యము చూడ గోరగా, ఆదైవము పొరిని కాళిందీ తీరమునకు పంపి, తానంతః పురమునకేగి బాలకృష్ణుడై కాళిందిచేరి కథ ప్రారంభించును. కాళీయమర్దన కథ కాగానే రాజగోపాలస్వామి నగరప్రవేశము, నిజసఖుల సీరాజనము, కొలువు కూటము వగైరాతో కథాంతము. అసలు కథ అంతర్నాటకము వంటిది. అంతర్నాటకము సంస్కృత నాటకసంప్రదాయము. (హద్దుని ప్రియదర్శిక అంతర్నాటకముగల మొదటి సంస్కృత నాటకము.) ౨. ప్రహ్లాద చరిత్ర :- ఇది కూడ భాగవత ప్రసిద్ధ కథానకమే. కథా నిర్వహణము మాత్రము స్వతంత్ర కల్పన. అందును ప్రహ్లాదుని విద్యాభ్యాస ఘట్టము చక్కని నిదర్శనము. “గురువాక్యము :- నమో హిరణ్యాయ అనవోయీ. ప్రహ్లాద వాక్యము :- నమో హిరణ్యాంబరాయ.....” విప్రుల అభిచార హోమము అనగా చేతబడి ఆనాటి విషయమే. ఇందు పాములవాని పాత్ర సహజ చిత్రణ. పురోహితుల మాటలు వ్యావహారికము. “ఎఱ్ఱావధాని: ఓరీ! వజ్రశుంఠ! వయసు చెల్లితేనే నీవాక పెద్దవషరా? నావలె వేదశాస్త్రాలు పరీక్షయిచ్చేవు?”—ఈ పురోహితులు విజయరాఘవుని సమకాలికులే. ఈ యక్షగానమున విలక్షణ పాత్ర ఆస్థానసంతోషి. ఆంగ్లనాటకములందలి, “Court - fool” అను పాత్రకు యాదృచ్ఛిక సాదృశ్యము. అంతేకాదు. ఈ యాస్థాన సంతోషికి సంభాషణలేదు. “ఇక్కడ విదూషకుడు హాస్యపు మాటలాడేది” అని మాత్రమే ప్రయోగ సూచన. ఇది పాత్రధారికి సంభాషణలు కవికృతములు కారాదను ఒకానొక ఆధునిక దృష్టికి అనుకోని ఆద్య ప్రకృతి.

3. పూతినాహారణము :- ఇది కూడ భాగవత ప్రసిద్ధమైన ఇతివృత్తమే. ఇందు పూతన మంచులమారిగా కల్పన. పూతన కళేబరము కొనిపోవుటకు నందుడు పిలువగా వచ్చిన గొల్లల సంభాషణ, తదుపరి ద్విజుల సంభాషణ కూడ పాత్రోచిత భాష. “సింగావధానులు:- కొన్ని తప్పు మంత్రాలు చెప్పి దబ్బర ఊమాలు చేసి నాలుగు పాడియావులు గ్రహించు కోవచ్చునే!”—పమనేడన శతాబ్దిలోని పౌరోహిత్యమిది!

౪. విప్రనారాయణ చరిత్ర :- ఇది పన్నిద్దరాశ్వాసులలో ఒకడైన విప్రనారాయణుడు లేక తొండరసిప్పాడి యాశ్వాసు అను వాని చరిత్ర. ఇంతకు పూర్వమున్న చెదలువాడి మల్లన్న విప్రనారాయణ చరిత్ర, ‘సారంగుతమ్మయ్య నైజయంతీ విలాసము ప్రబంధములు. ఇది యక్షగానము. ఇంతకు ముందు చక్రపురి రాఘవాచార్యులు విప్రనారాయణ చరిత్ర యక్షగానము వ్రాసినట్లు కలదు. ఇక విజయరాఘవుని యక్షగానమున విప్రనారాయణుని కథ విజయరాఘవుని కాలమందే— అదినూడ తంజావూరులోని మన్నారు గుడిలోనే— జరిగినట్లు, అసలు చోళరాజు అంతర్ధానమై విజయరాఘవుడే స్వయముగ విజయంచేసినట్లు విపరీత కల్పన. ఇందు రచనా పరముగా విశేషము ఒక విలక్షణమైన చూర్ణిక. సంస్కృతమున చూర్ణమొక వచన భేదము. “అనావిధ్య లలిత పదం చూర్ణమ్.” అని వామనుని లక్షణము. అసగా సమాసములు లేని అలతి అలతి పదముల వచన రచన. కాని తెనుగు చూర్ణిక ఎట్టా ప్రెగ్గడ నాడే దీర్ఘసమాస బంధురము. శైలితోపాటు తెనుగు చూర్ణిక ‘దైవపరమైన’ వచన స్తోత్రము. మొల్లరామాయ

ణము లోని చూర్ణికమాత్రము బిరుదుగద్యమే. కాని విప్ర
 నారాయణచరిత్రలోని చూర్ణిక ఈ రెంటికిభిన్నము. సంస్కృత
 భాషలో సంభాషణము ఈ చూర్ణిక. అంతేకాదు సంస్కృత
 చూర్ణలక్షణలక్షితము. ఈ యక్షగానమున మరొక విశే
 షము అస్యభాషా వ్యవహారము. పూజారిమాటలు కేవలము
 తమిళము, ఇందలి పదములు నేటి వచన గీతముల వంటివి.
 “మీతో మా కేటి మాటలు ! వినబ్రాతిగాదు మీపాటలు !
 భవనంబులు పర్ణ శాలలు ! మాపాటలు హరిమీది ఏలలు !” —
 మొత్తముమీద విజయరాఘవుని యక్షగానములలో ఇది
 విశిష్టము. ౧. రఘునాథాభ్యుదయము :— రఘునాథా
 భ్యుదయము యక్షగానము, రఘునాథనాయకాభ్యుదయము
 ద్వీపద కావ్యము అనుట కలదు. కాని రెండును కవిచే
 రఘునాథాభ్యుదయము లని వ్యవహరింపబడినవే. ఈ రెంటికి
 ఇతివృత్త మొకటే. అదే విశేషము. ఒకటి యక్షగానము,
 మరొకటి ద్వీపద కావ్యము అయినను రెండును ఇతివృత్తము
 చేతనే ప్రత్యేకత కలవి. రఘునాథరాయల దినచర్య ఇతి
 వృత్తమగుటయే ఆప్రత్యేకత. ఒక రాజయొక్క దినచర్యను
 మాత్రమే ఇతివృత్తముగా గైకొన్న రచన లింతవరకు లేవు.
 రఘునాథరాయల అచ్యుతాభ్యుదయము ఇట్టి రచనలలో
 మొదటిదగును. ఇది రెండవది. ఇందు విజయరాఘవుని తండ్రి
 అయిన రఘునాథరాయల దినచర్య విషయము. రఘునాథ
 రాయలు మేల్కొనుట మొదలు మరల శ్రయించుటవరకు
 యధాతథముగ దినచర్య ఇందు వర్ణితము. వాస్తవికమైన
 విషయమే వస్తువు. ఈ రెండు గ్రంథములందే రఘునాథ
 రాయల, విజయరాఘవుని సభలపేరులు పేర్కొనబడినవి.

ఇంకను రఘునాథరాయల సభావిశేషము లిందు బహుళము. రఘునాథరాయల కొలువు సింగారము మొదలైన సర్వ విషయములు సహజవర్ణనలు. రామభద్రాంబ, మధురవాణి అను కవయిత్రుల ఆశుకవిత్వము, సమస్యపూరణము ద్వీపది కావ్యమునలేని యక్షగాన విశేషము. అట్టిభేదములు అరుదు. రెండు గ్రంథములలోను పంక్తులకు పంక్తులే సమానము. గ్రంథము లివి రెండును చరిత్రోపయోగులు. రచనాపరముగా పక్రియా భేదము ప్రధాన విశేషము.

ఇక విజయరాఘవుని ఆస్థాన కవుల యక్షగానములు :- పసుపులేటి రంగాజమ్మ మన్నారుదాస విలాస నాటకము, పట్టపుకవి కామరుసు వేంకటపతి సోమయాజి విజయరాఘవ చంద్రికా విహారము, కోనేటి దీక్షితచంద్రుని విజయరాఘవ కళ్యాణము ఇంచుమించు ఒకటే ఇతివృత్తములు. విజయరాఘవుని వివిధ వివాహములేకథా విషయములు. ప్రబంధము లందువలె ప్రభువు అయిన విజయరాఘవుడు నగర యాత్ర వెడలగా నారీలోకమునకు నాఁజీవేగము! ఇతఃపూర్వమే నన్నుచోడుడు ఈ దారికి సూత్రధారి. ప్రబంధములను తలదన్నిన ప్రణయకలాపము ఈ యక్షగానముల ప్రతాపము. కవితాకన్య రాజులకు పరిచారిక అయిన సందర్భమిది. రంగాజమ్మ మన్నారుదాస విలాసమున మన్నారుదేవుని తిరునాళ్ల ఊరేగింపు హడావిడిలో కాంతిమతి అను రాకుమారి విజయరాఘవుని చూచి వివశురాలగుట, చెలికత్తె రాయబారము నెరపుట, రాజగురువు శతక్రతు శ్రీనివాస తాతాచార్యులవారు ముద్రవేయుట—పెండ్లికి—ఆ కాంతిమతి

విజయరాఘవుల కళ్యాణము ఇతివృత్తము. ఇందు పంచనము పాత్రోచితభాష, ప్రశంసార్థములు. జ్యోస్యులపమాగాధాలు-విద్వాంసుల యద్వాతద్వాలు - ఎఱుకత సోది - గొల్లె సుద్దులు- ముత్తైదువుల ముచ్చటలు - ముఖ్యమైన ముచ్చటలు. కామరసు వెంకటవతి విజయరాఘవ చంద్రికా విహారమున లీలావతి అను రాకుమారి “వెన్నెల పికారు” నెడలిన విజయరాఘవుని చూచి వివశురాలగుట, చెలికత్తై రాయ బారము లీలావతికి చెలికత్తైయాపమున రంభ ఓదార్పు, అందుకు విజయరాఘవుడు అర్జునావతార మగుట, కడకు లీలావతి విజయరాఘవుల వివాహము - ఇతివృత్తము. ఎఱుకత సోది, సమకాలిక సమాచారము, స్థాన ప్రకృతి సహజవర్ణన మొదలైనవి కలవు. ఇక కోనేటి దీక్షితుని విజయరాఘవ కళ్యాణముకూడ విజయరాఘవుని వలపు వక్కణయే. విజయరాఘవుడు వేటకు వేంచేయుట, అరణ్య మధ్యమున అంతఃపురకన్య సిద్ధముగా నుండుట, ఆ మదన మంజరి మదన వికార అగుట, చెలికత్తై రాయబారము, మరల శతక్రతు శ్రీనివాస తాతాచార్యులవారి ముద్ర, వివాహము, పాడినపాటే. విజయరాఘవుని కొలువున విద్వాంసుల కవుల సాహిత్యగోష్ఠి యీయక్షగానమున ప్రత్యేకాకర్షణ. పాత్రోచిత భాష, చెంచు ప్రసంగములు, ముత్తైదువుల ముచ్చటలు మామూలే. ఇక పురుషోత్తమ దీక్షితుని తంజాపురాన్నదాన మహానాటకము అన్నిటికంటె ఘనము. దీనిని “హాస్య ద్భుత రసప్రధానముగ హావశించినది” కవి కంఠోక్తి. అద్భుతమేమోగాని హాస్యాస్పదమే. దీనికి సత్రమరులు అని మరొకపేరు. అనాటి సత్రముల అధ్వాన్నస్థితికి మాత్రమే

గాక ఆనాటి సాహిత్యముయొక్క అధ్వాన్నస్థితికిపైత మిది నిదర్శనము. తంజాపుర సత్రమున పప్పుతిప్పాభట్లను బ్రాహ్మణ బ్రువుడు ఉత్తరాది వెంగసానితోను, జక్కల రంగసానితోను సాగించిన విరసమైన సరసమిందలి విషయము. ఇందు లంఘ్యముగారు మొదలైన అసభ్య పదములు బాహాటము. భాషాపరముగ ఇందు వ్యావహారికభాషతో వృత్త రచన మొక విశేషము.

“కూస్సున్నున్నవి కోకిలంబులవిగో కోలాహల ప్రక్రియన్
వేస్సున్నాడు మనోభవుండపిఘగా వేమారు నీవున్ననున్
చూస్సుందానవు నీకు ధర్మమపవే శుద్ధాత్ముడన్ బ్రాహ్మడన్
త్రైస్సున్నానిదె గూర్తమొక్కటి రతిందేలింపవే లంఘమా !

ఇది తిప్పాభట్లు “రాగాన చనివే పద్యం”. ఇందు వచనము ఇతోధికమైన విశేషము. అనగా నిది నచన ప్రధానమైన యక్షగానము.

ఆస్థానకవులతోపాటు విజయరాఘవుని కొడుకు మన్నారు దేవుడు కూడ మంచికవి. ఇతని విజయరాఘవాభ్యుదయము నేడు లభింపని గ్రంథము. లభించిన హేమాద్భుతనాయకా స్వయంవరము యక్షగానము. ఇందు పౌరాణిక ప్రతిపత్తి తక్కువ. హేమాద్భుతనాయక అనగా లక్ష్మీదేవి. రాజగోపాలస్వామి విష్ణువు. సముద్ర మథనము, అమృత విభాగము అయిన తరువాత ఆ లక్ష్మీనారాయణుల వివాహము ఇందలి విషయము. ఇందు జగన్మోహిని వర్ణన చమత్కారజనకము. మోహినీకాంతకు “తనదు చిహ్నము తెల్ల తన యంగములనె గనుపట్టునట్లు”గా కల్పన మిది

కవితా వైచిత్ర్యం. ఇక ప్రధానపాత్ర హేమాబ్జనాయక ప్రబంధనాయక మాదిరి. ఆమె విరహాగ్రాధను అరసి విజయరాఘవుడే వివాహ నిశ్చయము చేయుట విపరీత కథనము. ముత్యైదువుల ముచ్చటలు, పురోహితుల ప్రసంగములు పాత్రోచితభాషను హాస్యజనకములే. ఆస్థానకవుల యక్షగానములకంటె ఇది అనేక విధముల నయము.

ఇతివృత్తము లీస్థితి. సాహిత్యస్థాయి తానన్యాత్రము. కాని పరాకోటి నందినది పదకవిత. శృంగార పదములు, సాంగత్య పదములు, చెంచుపదాలు, దరువులు, కొరవంజి దరువులు, ధవళములు, శోభనములు, సువ్యాలలు మొదలైన బహుపదము లీ యక్షగానముల భాసమానములు. యక్షగానము లివి సర్వమును ఆస్థానమున ఆడబయట కూడ ఆడబడినవే. ఇవిగాక విజయరాఘవుడు ప్రత్యేకముగా గోపికాగీతలు, భ్రమరగీతలు మొదలైన గేయ ప్రబంధములు, వాల్మీచి, గుఱ్ఱరివిల్వెడు, చౌపదములు, పదచాళికలు మొదలైన నాట్యప్రబంధములు కూడ వ్రాసినట్లు ప్రహ్లాదచరిత్ర అవతారికలోని సమాచారము. విజయరాఘవుని తరమున ప్రధానమైనది పదకవిత్యమే.

కేవల పదకవితామూర్తి. క్షేత్రయ్య. పుట్టుపేరు వగదయ్య. పెట్టుపేరు క్షేత్రయ్య. బహుక్షేత్ర పర్యటనమే తన్నిమిత్తము. క్షేత్రయ్య పదములు త్రివిధము. ఒకటి - విజయరాఘవుని మీది పదములు :- ఇవి విజయరాఘవుని శృంగార విషయములే. ఆశృంగారము అతి వేలము. అంతే గాదు పదములివి ప్రభుదాస్య ప్రతిపాదకములే. ఒక ఉదా

హరణము, “కలికిరో! అచ్యుత విజయరాఘవేంద్రుండు కంఠుకేళి కూడగా పలుమారు చప్పర గిలకలపట్టి మంచము ఘులఘులు మనగా, మెలతరో ఆసద్దు ఆపె వినీనని మెల్లనే ననుగూడెనే చెలియా! ఇటువంటి వాడు రానేల?” — ప్రసిద్ధమైన డేత్రయ్య పదము “మగునతనకేళికామందిరము వెడలెన్” అన్నది విజయరాఘవుని వలపుకడై పరమని కొందరి అభిప్రాయమే. రెండు — మధుర తిరుమలేంద్రుని మీది పదములు :— తంజావూరు నాయకరాజు విజయ రాఘవుడు వలెనే మధురసాయకరాజు తిరుమలేంద్రుడు. అతనిమీద చెప్పిన పదములే మధుర తిరుమలేంద్రుని మీది పదములు. ఇవికూడ వీజయరాఘవునిమీద పదములు వంటివే. “వేడుకతో నడచుకొన్న విటరాయడే” మొదలై నవి. మూడు — మొవ్వగోపాలుని మీది పదములు :— ఇవి ప్రసిద్ధ డేత్రయ్య పదములు. మొవ్వగోపాలుడు డేత్రయ్య ఇష్టదైవము. డేత్రయ్య భక్తిపారవశ్యమే ఈ పదముల పర మార్థమట. ఈ భక్తి మధురభక్తి, మధురభక్తి యనగా నిది* ప్రతిజీవాత్మయు (ప్రీతి), పరమాత్మయొక్కడే పురుషుడు. జీవాత్మలన్నియు పరమాత్మను పొందుటకై యోగమార్గము నవలంబించుటకై నాయీకా సదృశములు. ఆ నాయీకలకు అనగా జీవాత్మలకు, నాయకుడు అనగా పరమాత్మశ్రీకృష్ణుడు. ఆనాయీకానాయకుల ఐక్యమే రాధాకృష్ణ తత్త్వము. అదే మధుర భావము. తదాగోపమైన, ఆధ్యాత్మికమైన, అతాకిక శృంగారము మధురభక్తి. కాని డేత్రయ్య పదములు తాకిక పరిధిని దాటలేదు. సభ్యతా పరిధిని మాత్రము దాటినవి.

* శ్రీ విస్వా ఆపూరాపు పీఠిక.

“ఇన్నాశ్శకలై కాదమ్నా” “పచ్చియొడలి దాననురా”
 “ఇంతలోనే అల్లలాడి నన్నుగూర్చి” “వెదకితేరాపోయి
 వేరు వెల్లింకి” మొదలైన పదములు మోతాదుమించిన
 మోహపరవశములు. “క్షేత్రయ్య పదములు పచ్చియనుట
 పచ్చి” అని ఒకరి అభిభాషణము. అది చమత్కారమైన
 శబ్దచాలనము. క్షేత్రయ్య విటరాయడని జనశ్రుతియే. అంతే
 కాదు. అదే భక్తి అయిన “It is doubtful whether we
 are spiritualising sex or sexualising spirit.” అన్న* కట్ట
 మంచివారి విచికిత్స అర్థవంతము. ఇక పదము లివి గాన
 యోగ్యములు మాత్రమేగాక అభినయార్హము లగుట వీని
 ప్రత్యేకత. రచనాపరముగా పదలాలిత్యము తెనుఁగుదనము
 పరకోటి. “ఈనిన పులివంటి కోపము” “చేతకాసులేనివాని
 చేసైగలే” “మీరేమైన నాచ్చేరో తీచ్చేరో” “వెన్నెల
 చిచ్చుల రాత్రులు” “మోవి పానకము” మొదలైన
 పలుకులు పసిడి పలుకులే.

మొత్తముమీద విజయరాఘవుని కొలువున, వీధివీధుల
 కూడ పదకవితా ప్రవాహమే. ఈ కాలమున మధురశాఖ
 తాపత్రయము ప్రబంధ రచనమే. అది లింగనమఖ తిరుకామ
 కవి సత్యభామా సాంత్యనము. మధుర నాయకరాజు ముద్దళ
 ఘ్రికి అంకితము. రచనా కాలము 1670. ఇక రచనా
 విషయము — ఇది తంజావూరు పదకవితా పతనావస్థకు
 సదృశమైన ప్రబంధ కవితా పతనావస్థ. నరకాసురవధకు
 ముందును తరువాతను సత్యభామను సమాశ్వస్థించుట

* క్షేత్రయ్య సంఘిక విశాఖపట్నము.

సత్యభామా స్వాంతనమందలి కథావస్తువు. సాంత్యనమనగా సమాశ్వసనము. నాచన సోమనాథుని, తదనుసారి బమ్మెర పోతనామాత్యుని కథానిర్వహణ మెంత ఉదాత్తమో, తిరుకామకవి కథానిర్వహణమంత అనుదాత్తము. శ్రీకృష్ణుని తనయులయిన ప్రద్యుమ్నాదులు వేశ్యవాటికలో మదిరాపాన మత్తులై ఒళ్ళువరచి పడియున్నట్లు ప్రారంభము. మరి కథా ప్రయోజనము గల మహేంద్రుడు శరణార్థి అగుచును శత్రు శ్లేషను వదలడు. శ్రీకృష్ణుడు సమరాంగణమున విరహవిహ్వలుడై సత్యభామను రిప్పించుకొన్నట్లు కల్పనము! పరమాత్మ కేకాదు, కావ్యాత్మకే ఇది కళంకము. తిరుకామకవి మరియొక రచన ధేనుకామహాత్మ్యము. ఇది వచన కావ్యము. ధర్మరాజు గోదానము చేయుట, గోదానఫలము ఇందలి విషయము. అలతి అలతి వాక్యముల వచన రచన అధికము. సరళమైన గ్రాంథికమే. వ్యాకరణ స్థానిత్యములు బహుళము. ద్విత్వనుకార సముచ్చయము బహుధా ప్రయుక్తము. “అది యెవరున్ను యెఱుంగరు. ఇది నిశ్చయము. నేనున్ను ఉత్తములైన మునులున్ను పతివ్రతా స్త్రీలున్ను యెఱుంగుదురు.” — మధురశాఖను మధురఫలము వచన కావ్య రచనమే. ఇది ముద్దళఘరి సవతి సోదరుడు చొక్క నాథ నాయకునికి అంకితము. ముద్దళఘరికి అంకితము చేసిన మరొకకవి గణపవరపు వెంకటకవి. ఇతడు లాక్షణికుడుగా, ప్రబంధ రాజవెంకటేశ్వర విజయవిలాస గ్రంథకర్తగా ప్రసిద్ధుడే. ఇతడు ముద్దళఘరికి అంకితమిచ్చినది విద్యావతీ దండకము. దండకమును ఒక ప్రక్రియాభేదము. విద్యావతి అన వేశ్య ముద్దళఘరిని ప్రేమించగా అత డామెను తన నాట్యశ

లలో సన్మానపాత్రను చేయుట ఈ దండకమందలి విషయము, వెంటకటవి మరొకరచన పెద్దశేఖరి విజయము. అది తంజావూరునకు సంబంధించిన యుద్ధముగురించిన చాటు కృతి. ఇది కూడ ఇదివరకు లేని క్రొత్త ఫక్కిరచనమే. విలక్షణములైన రచన లివి. ఈ విధముగా మధురశాఖను ప్రధానముగా వచనకావ్యము తంజావూరుశాఖను యక్షగానము విజయరాఘవుని తరమున దక్షిణాంధ్రయుగ వాఙ్మయమునందలి విశేషము.

శ హా జీ త ర ము

తంజావూరు నాయక రాజుల పాలన 1672 లో ముగిసినది. ఛత్రపతి శివాజీ సవతి సోదరుడు ఏకోజీ అది మొదలు తంజావూరు పాలకుడు. ఏకోజీ తరువాత శహాజీ కాలమున తంజావూరున మరల తెనుగు వాఙ్మయము వెలసినది. శహాజీ - రాజ్యకాలము 1684 - 1712. శహాజీపేర యక్షగానము లిరువది కలవు. అందు పౌరాణికేతి వృత్తము లెక్కువ. పౌరాణిక ప్రతిపత్తి మాత్రము తక్కువ. సాంఘికేతి వృత్తములు సకృత్తు. శహాజీ ఆస్థానకవులును యక్షగాన కర్తలే. విజయరాఘవుని ఆస్థానకవులకు వీరు అనుగు సహోదరులు. విజయరాఘవుని వివాహకథలు వారికివలెనే శహాజీ వివాహకథలు వీరికి విషయము. శహాజీ తరమునందలి యక్షగానముల ప్రధాన విశేషము మార్గనాటక ప్రభావము. కొరవంజి ఒకడు కొనరు, యక్షగాన ప్రాయములైన ప్రబంధ నాటకములు, పల్లకి సేవాప్రబంధములు, శహాజీ ప్రత్యేక రచనలు.

శహజీ యక్షగానములు :— 1. కిరాత విలాసము
2. కృష్ణవిలాసము 3. గంగాపార్వతీ సంవాదము 4. జల
క్రీడలు 5. త్యాగరాజ వినోదచిత్ర ప్రబంధనాటకము
6. ద్రాపదీ కళ్యాణము 7. పంచరత్న ప్రబంధ నాటకము
8. పార్వతీ పరిణయము 9. రతి కళ్యాణము 10. రామ
పట్టాభిషేకము 11. దుక్కిణీ సత్యభామా సంవాదము 12. వల్లీ
కళ్యాణము 13. విఘ్నేశ్వర కళ్యాణము 14. విష్ణువల్లకి
సేవాప్రబంధము 15. శంకర పల్లకి సేవాప్రబంధము
16. శచీపురందరము 17. శాంతాకళ్యాణము 18. సీతా
కళ్యాణము 19. సతీపతి దానవిలాసము 20. సతిదాన
శూరము.

శహజీ యక్షగానములలో పౌరాణిక ప్రతిపత్తి
తక్కువ. ద్రాపదీ కళ్యాణములో స్వయంవరమైన తరువాత
ద్రుపద మహారాజుమీద దుర్యోధనాధులు దండెత్తగా ప్రతి
ఘటింపఁదలచిన పార్థునితో ధర్మరాజు, “వినవోయీ!
అర్జునా! వారిగొడవ మనకేల? మనము కన్యకా మణిని
దోడ్కొని పోవుదము రావోయీ” అనుట — పార్వతీ
కళ్యాణములో పరమేశ్వరుడు పార్వతి దగ్గరనుండి వెడలిన
తరువాత “పడతియో భోగానఁ బడకపోయె” అనుట —
వల్లీ కళ్యాణములో కుమారస్వామి “మనసిచ్చి దానిమడుకేళి
గూడుట యెన్నఁదో” అనుట వగైరా అందుకు నిదర్శనము.
ఇక శచీపురందరములోని కపిలకన్యమహాద్వలపాత్ర చిత్రణ
పరమ ఘోరము. ఋషిపాత్రల నోట “శుద్ధీ బద్ధీ లేని తిట్ల
వర్షము!” వారి శిష్యుని సంగతి చెప్పనక్కరలేదు. దుక్కిణీ

సత్యభామా సంవాదము, రతి కళ్యాణము మొదలైన పౌరాణిక యక్షగానముల పాత్రలు ప్రబంధ పాత్రలు మాత్రమే. సమధికమైనది సమకాలిక సమాచారము. ద్రాపదీ కళ్యాణములో ద్రుపద మహారాజునకు తలవరులు, ఆ తలవరులకు మెరుగు తుపాకులు, శచీపురందరములో పుగాకుతోట మొదలైనవి. ఇక ప్రతి పురాణదంపతుల కళ్యాణమునకు తంజావూరే కథా రంగము. విజయరాఘవునివలె శహాజీ కూడ పెండ్లి పెద్ద. అసలీ కళ్యాణములు పౌరాణిక పురుషులకుగాక దేవాలయ ప్రతిమలకైన పక్షమున వైపరీత్యముండదు. బొమ్మల పెండ్లిండ్లలో మనుష్యులు పెండ్లి పెద్దలగునట్లే దేవాలయ కళ్యాణ మహోత్సవములలో పాలకులు పెండ్లి పెద్దలగుట సావకాశము. అదే “దేవుని పెండ్లికి అందరును పెద్దలే” అను సామెత అయినదేమో! — అట్టి ఆచారము తొలి రచనలలో ఉద్దేశపూర్వకమై తరువాతి రచనలలో అనుకరణమాత్రమే కావచ్చును. ఇంతకు నిది ఊహమాత్రము. ఇక మరొక విశేషము, శచీపురందరము లోని ఆధునిక ప్రహసనములకు అలవాటైన నిష్పలేని భక్తి విషయము. అది వక్రదంతుని వ్యవహారము “హరిః ఓం ఆగ్నేయం యజ్ఞమధ్వరం విశ్వతః పది బూరెలు .....

ముద్దపప్పు రూకల సంచి దాచవే తాభిర్నోవడా భవ ...”

సకృద్రచనమైనను సాంఘికేతి వృత్తమైన స్తతిదాన శూరము నాటకీయముగ నాణ్యము. పరమేశ్వరుడు ప్రత్యక్షమగునుగాక, ప్రధానమైనది సాంఘికేతి వృత్తమే. అంగిరసము దావ వీరము. అంగరసమైన శృంగారము అతి

మాత్రమైనను అంగిరసోపస్కారకిము. దేవుని మహత్త్వము కంటె మానవుని మనస్తత్వ మిందు ప్రధాన విశేషము. మోరోభట్టు అను బ్రాహ్మణుడు మాచిగస్త్రీయెడ కాము క్షుడై ఒక వంక శిష్యుడు మరొకవంక ఆమె ఎంత వారించినను వినక, ఎత్తైన వాంఛాఫలసిద్ధికి వదరుచు ఆమె భర్త అక్కడికి వచ్చి అదలించినను అదేపాట పాడును. సిచాభి హత్యమైనను ఉత్తమ ప్రవృత్తిగల ఉదార కుటుంబి ఆ మతంగ స్త్రీభర్త ఆ బ్రాహ్మణునికితనదారను ధారవోయును. ఆప్ససు మోరోభట్టు అకన్యాత్తుగా విద్యుద్ధాతము తగిలినవానివలె పరివర్తన మంది పశ్చాత్తప్తుడగును. అంతటితో కథ ఆగలేదు. బ్రాహ్మణుడు పశ్చాత్తప్తుడై ఆమె తనకు అక్కర లేదననే కాని ఆమె భర్త దాన తిరస్కారము చేయరాదని శాసించును. దాన మిచ్చిన తరువాత ఆమె తన భార్య కాదని ఆ కుటుంబి, పరివర్తన మంది పరదార పలదని ఆ బ్రాహ్మణుడు పంతము లాడుటలో వారిద్దరి మధ్య ఆ స్త్రీ రెంటికి జెడిన రేవడ అయినది. ఆస్థితిలో పరమేశ్వర సాక్షాత్కారము. దానభంగము రాకుండ, దాంపత్య ధర్మగ్గాని కలుగకుండ చేయును. కథాంత ముగించిన మనస్తత్వ ప్రధానమై సంఘర్షణాత్మకమైన సంఘటనతో నాటకీయత జవనాడిగా సాగిన యక్షగానమిది. ఇందు సంస్కృత శ్లోకములు ఎక్కువ. కాని యెక్కడికక్కడ అర్థవివరణము అందీయబడినది. అనేక యక్షగానములలో ఇది అగ్రేసరము.

శహజీ రచనలలో ప్రబంధ నాటకమను పేరుగల రెంటిలో త్యాగవినోదచిత్ర ప్రబంధనాటక మొకటి. ఇది

యక్షగానప్రాయము. ఆరింకములుగ ఉండుట అపూర్వ విశేషము. ఇక రెండవది పంచరత్న ప్రబంధనాటకము. ఇది విలక్షణమైన రచన. ఇందు కథగాని సంఘటనగాని లేదు. పరమేశ్వరుని కొలువునకు 1. బిరుదుమిటారులు 2. నవసిద్ధజోగి 3. చెంచునట్టవోజు 4. బిరుదుబంటు 5. సాదనకాండ్రు వచ్చి నాట్యముచేయుట విషయము. రత్నములవంటి నటపంచకముయొక్క నాట్య ప్రబంధ మగుటను పంచరత్న ప్రబంధనాటకమనిపేరు. ఇది ఘన నాట్యశాస్త్ర వైఖరుల మించునని కవి కంఠోక్తియే. ఇక పల్లకి సేవాప్రబంధములు. ఇవి రెండు. 1. విష్ణుపల్లకి సేవా ప్రబంధము 2. శంకరపల్లకి సేవా ప్రబంధము. పల్లకి సేవా ప్రబంధ మొక ప్రత్యేకరచన. విష్ణుశంకర విశేషణములు తత్పరమగుటనే. ప్రధానమైన ప్రక్రియా స్వరూపము రెంటును సమానము. విష్ణుపల్లకిసేవా ప్రబంధరచనావిధాన మిది:— కలశవారాసి సందన (లక్ష్మి) నారాయణుడు రాలేదని విరహ విహ్వలయై ప్రాణేశ్వరుని తోడితెమ్మని ప్రాణసఖులను పంపగా ఆప్రాణసఖులు హరి సన్నిధికివచ్చి ఆయనను వర్ణించుదురు. అంతలో హరి పేరోలగము. సర్వ గీర్వాణాదుల ఆగమనము. వారలకైవారము. లక్ష్మీదేవి ప్రాణసఖులు స్వగతములలో విష్ణు సంకీర్తనము. ఆ సఖులు మంజువాణి, ప్రియంపద అను వారలు. వారు నారదుని పిలిచి తమ మనవి వెన్నునితో తెలుపుమని వేడుదురు. నారదు డట్లు చేయనందున అక్షతలు వేయుదురు. తదుపరి, హరి వాహన మైన పతంగకులాధిపుని (గరుడుని) అడుగుదురు. అతడు కూడ అంతే. అప్పుడు హనుమంతుని ఆశ్రయము. అక్కడ

కూడ అంతే. కడ కా సఖులే కంజాక్షునికి అంచలి ఘటించి పచ్చినపని చెప్పగా హరి అంగీకారము. అప్పుడు బోయీలు పల్లకి తేగా పల్లకిని, పల్లకినెక్కిన శ్రీహరిని క్రీసఖులు పట్టించుదు. ఆమీద హెచ్చరికలు చేయుచు న్నామిని శయ్యామందిరమునకు తీసికొనివత్తురు. అక్కడ మరల ఆత్మసఖుని ప్రశంసించుదు. క్రమముగ లక్ష్మీనారాయణులకు మంగళహారతి. వనజనాభునికి లాలి. ఆరగింపు. ఆఖిరికి పవళింపుసేవ. కాత్తిక ఏకాదశిరాగా అనగా తెల్లవాచగా సుందమాగధుల మేలుకొలుపులు. పిమ్మట “శోభనము నుడివే క్రమము”తో ముగింపు. అందింపు వచనములతో అంతట పదకవితా రచనము. ఇక ప్రదర్శన పద్ధతి * “పల్లకసేవా ప్రబంధములు చిత్రమైన కల్పనతో కూడిన నాట్యాధ్యక్ష్య ప్రధానములైన నాటకములు ... నాట్యకళా ప్రవీణులైన తిరుమణులు ఇందునిమిత్తము పల్లకిబోయీలలో ముందు వారు, వెనుకవారు, రెండు గుంపులుగ ఏర్పడి కథ విని పోతుదు. చిత్రమైన పరికల్పనమిది.” విజముగ ప్రత్యేక మైన ప్రక్రియా విశేషమిది. నిన్న మొన్నటిదాక తంజావూరు ప్రాంతమునందలి దేవాలయములలో ఇవి ప్రదర్శితములు. శహాజీ రచనల రాశిలో ఇవి రమణీయములు.

ఇక శహాజీ ఆస్థాన కవులు:— కవిగిరి దుక్కాంగద చరిత్ర వినా అందరి రచనలు యక్షగానములే. అందు నినర్తి శేషాచలకవి సరస్వతీ కల్యాణము, బాలకవి సుబ్బన్న పంచకన్యాపరిణయము వినా అందరి యక్షగానములు ఒకటే

* శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ.

అచ్చు. అనగా శహజీ వలపు వ్యాపారములు. శహజీ ప్రయాణముగుట, ఒకానొక రాకుమారి మోహపరవశ అగుట, ఆ మోహము రాజనకును అంబువ్యాధి అగుట, విరహము, ఆఖిరికి వివాహము - ఇది విషయము. నివృత్తి శేషాచలకవి శహజీ విలాసము; దర్భాగిరిరాజు శాహేంద్ర చరిత్రము, రాజమోహన కొరవంజి, రాజకన్యాపరిణయము, సర్వాంగసుందరీ విలాసము, లీలావతీ కల్యాణము, బాలకవి సుబ్బన్న లీలావతీ శాహారాజీయము అటువంటివి. గిరిరాజు వాచ విజయము కోత్తపుంత. వారవనిత లిద్దరికి నాట్యవిద్యా నైపుణ్యమున వాదమువచ్చి అందొకతె తన వైదుష్యము ప్రదర్శించి శహజీని మెప్పించి శయనించి తీరెదనని శపథము చేసి సాధించుట కథావస్తువు. సమష్టిపై ఫలస్వామ్యము ప్రభుదాస్యమే. ఆ ప్రభువుల అనుభవ మట్టిదైనను వారి రచనలు పౌరాణికములు. వీరి రచన లివి! అనుభవమున కట్టి అవకాశము లేక యిట్టి రచనలేమో — స్వభావము కంటె అభావమును కొందరి ఆత్మీయత. ఇక గమనార్హమైనది యక్షగాన రచనా పరిణామము. దేశీ విశేషమైన యక్షగానము శహజీ తరమున మార్గనాటకమునకు మక్కువ పడినది. ఇష్ట దేవతాస్తుతిలో విఘ్నేశ్వరుని ప్రవేశ మొక విశేషము. అవతారికా ప్రాయములైన నాందీ ద్విపదలు కలవు. అంక విభజనము ఆరంభమైనది. ప్రయోగ సూచన లతోపాటు శహజీ ప్రవేశ పెట్టినది సూత్రధారి వచనము. ఈ సూత్రధారి మార్గనాటక సూత్రధారికంటె మరొకతీరు. ఆంగ్లనాటకములందలి “Commentator” వంటి పాత్ర. అంత కంటె పాత్రలను పరిచయముచేయుట, పలుకరించుట కూడ

ఈ యక్షగానసూత్రధారిపనులు, సంభాషణలతో సహా ఆస్థానసంతోష కలడు. నాలుకము లివి ఉదారవేష భాషా భాషాపీఠములని పేర్కొనబడినవి. అతి ముఖ్యమైనది కొరవంజి అభిధానము. అది దర్బాగిరిరాజు వ్రాసిన రాజమోహన కొరవంజి, కొరవంజి అనగా ఎరుకత. ఎరుకత సోది ఎప్పటి విశేషమే. కాని పాత్ర ప్రాధాన్యమే కొరవంజి నామ వాఙ్మయము. అనగా కొరవంజి పాత్రకు ప్రాధాన్యముకల యక్షగానమే కొరవంజి.

శహాస కాలమున మైసూరు పాలకుడు కంఠీరవరాజు. కంఠీరవరాజు యక్షగానములు కొరవంజి అభిధానము కలవి. కంఠీరవరాజు కొరవంజి కట్టె అని ప్రసిద్ధిచూ. కంఠీరవరాజు రాజ్యకాలము 1704-1713. కంఠీరవరాజు కొరవంజి కట్టె నాలుగు రకములు. ౧. ఆంధ్ర కొరవంజి. ౨. ప్రాకృత కొరవంజి ౩. తిగుళ కొరవంజి ౪. తమిళ కొరవంజి. ఆంధ్ర కొరవంజి నస్తువు కంఠీరవరాజు శ్రీరంగనాథుని దర్శించి తిరిగి వచ్చుచుండగ పంచాలదేశపు రాజకుమారి కాంచన లత చూచి మోహించుట. కొరవంజి ప్రవేశము, వివాహ సంధానము-ఇతివృత్తము గతానుగతికమే. ఇదివరకు రాజు అనుభవము ఆస్థానకవులు వ్రాసిరి. కాని ఇది రాజు అను భవము రాజే వ్రాసికొన్న సందర్భము. ఇదికాక కంఠీరవ రాజు ప్రత్యేకరచన పంచాయుధ కట్టె. విష్ణుమూర్తి పంచాయుధములు కంఠీరవరాజును కాపాడునట్లుగ ఆ యా పాత్రల అభినయము కలవి పంచాయుధ కట్టె. తానే తుమ్ముకొని తానే చిరంజీవ యనుకొన్నట్లు ఇది స్వీయాశీర్వచనము.

ఇందువలన అన్యకర్తృకమై, ఇట్లు రాజుపేర చలామణి అగుచున్నట్లు అనుమానము. ఎవరు వ్రాసినను కంఠీరవరాజు పేర లక్ష్మీరాజవిలాసము మొదలైన బహురచనలు కలవు. అందు వసంతోత్సవ విలాసము కొంతవిశేషము కలది. అది కంఠీరవరాజుముందు ప్రదర్శించినట్లు, అందుకొరకు మల్లిక, మందాకిక, మంజుభాషిణి, మధురవాహిని మొదలైన నటీమణులు స్త్రీపాత్రలు ధరించినట్లును అందలి సమాచారము. అంతేకాదు, ఆనటీమణులలోని మల్లిక అనునామె కంఠీరవ రాజును చేపట్టి వివాహమాడుట అందలి విషయము. ఇక పదకవిత ఇందును పాడినపాటే.

కంఠీరవరాజు కంటే ముందు మైసూరు శాఖను మరొక యక్షగానము కలదు. అది కేంపరాయలు వ్రాసిన గంగాగోరిసంవాద విలాసము. ఇదే మైసూరు శాఖను తొలిరచనము.

తంజావూరును శహాజీ తరువాత తుక్కోజీ లేక తుళజాజీ (1728 - 36) మరల యక్షగానకర్త. ఇతని కృతులు రెండును ఇశోధిక విశేషములు. ౧. శివకామసుందరీ పఠిణయము, శివకామసుందరి అనగా పార్వతి. ఈకృతి విశేషము రచనా పరము. ప్రారంభమునందలి “జయసర్వ జగదీశా” అను శివస్తుతి సంస్కృతనాందీ సంప్రదాయము. అందు “శివకామసుందరీ మనోహర” అను సంబుద్ధి కథాసూచకము. అనగా వస్తు నిర్దేశము. తదుపరి “నాంద్యంతే సూత్రధారః” అని కలదు. వసంతవర్ణన మొకడు సంస్కృత ప్రస్తావనా సదృశము. సూత్రధారునితోపాటు పారిపార్శ్వముని ప్రవేశ

మును విశేషము. ఇతివృత్తమున వేదాంత విచారణ కలదు. అందును విద్య అవిద్య అను పాత్రలు. కర్తకుగల వేదాంత దృష్టి శీలతనుగ సమష్టిపై శృంగారము సరసము. ౨. రాజ రంజన విద్యానిలాసము. ఇది కేవలము వేదాంతవిషయక యక్షగానము. "సంసారములో నున్నప్పటికిన్ని పూసలలో దారమువలె నిస్సంసారమై నిరామయుండవై యుండవోయి!" అను శివుని ఉపదేశము ఇందలి తత్త్వప్రతిపాదనము. ఇతివృత్త నిర్వహణము నాంకేతికము. ఇది కృష్ణమిశ్రుని ప్రబోధచంద్రోదయమునకు మానసపుత్రిక. మోహునిరాక మోహన రాగమున, శంకర సాత్కారము శంకరా భరణ రాగమున మలచుట శిల్పచమత్కారము. రంగముపై నున్న పాత్ర మాటలలో మరొకపాత్రపేరు తలపెట్టగ ఆపాత్ర ప్రవేశించుట మరొక శిల్పకల్పనము. రచన సరళము. సంస్కృతనాటక సంప్రదాయమైన నాందీ ప్రస్తావనలు సూత్రధార పారిపార్శ్వకులతోసహా ఇందలి విశేషము. ఇతివృత్త స్వీకారమున, తన్నిర్వహణమునకూడ సంస్కృతనాటక ప్రభావము సమధికము. బహువిషయము లచే నిది భవ్యమైన యక్షగానము.

విజయరంగ చొక్కనాథుని తరము

తంజావూరులో శహాజీ మ్మెదలు తుక్కోజీ వరకు మధురపాలకుడు విజయరంగ చొక్కనాథుడు (1706 - 32). ఇతని తరము శహాజీ తరమునకు సమకాలికమైనను, మధుర శాఖను తెనుంగు సాహిత్యము ప్రధానముగ వెలసినది

విజయరంగచోక్కనాథుని కాలమున అగుటచే ఇతనిపేర నొకతరము వర్ణకరించుట అనసరము. వచన రచనా ప్రాధాన్యము ఈ తరమునందలి ఇత్తోధిక విశేషము.

విజయరంగ చోక్కనాథుడు తానుగా కవి. రఘునాథ రాఘవులు, విజయరాఘవ నాయకులరాలె కవిమాత్రమే గాక ఆధ్యాపకపులకును ఆశ్రయదాత. అంతేకాదు, విజయరంగ చోక్కనాథుని దళవాయి సమస్తము వెంకటకృష్ణప్ప నాయకుడు కూడ ప్రసిద్ధకవి. ఇంకను ప్రసిద్ధుడైన శశాంక విజయ కర్త శేషము వెంకటపతికూడ ఈ కాలములోనివాడే.

విజయరంగ చోక్కనాథునికృతులు రెండు. 1. శ్రీరంగ మాహాత్మ్యము. 2. మాఘమాహాత్మ్యము. ఇవి రెండింటి వచన కావ్యములు. ఆంధ్రసాహిత్యమున అరుదైన వచన కావ్యములు ప్రత్యేకముగా వెలసినవి విజయరంగ చోక్కనాథునితరమునందే. శ్రీరంగమాహాత్మ్యము షేత్రమాహాత్మ్య ప్రతిపాదకమైన వచన కావ్యము. విష్ణుభక్తాగ్రగణ్యుడైన నారదమునికి దేవదేవుడు శ్రీరంగముయొక్క మాహాత్మ్యమును తెలుపుట ఇందలి విషయము. ఇటులే మాఘమాసము యొక్క మాహాత్మ్యము తెలుపునది మాఘమాహాత్మ్యము. ఈ రెండు గ్రంథములును అముద్రితములు. వీనిని శ్రీగిడుగు రామమూర్తి పంతులు గద్యచింతామణిలో ఇట్లు పరిచయించిరి. “ఈ పుస్తకములో చేర్చినవి అనేకవిధములైన గ్రంథములలోనుంచి మాదిరిగా ఎత్తి వ్రాసిన ఖండములు. వ్యావహారిక భాషలో ఆయా గ్రంథములు రచితమైనవని యజుచేయడము కోసమే.” అని. ఈ రెంటి తాళగ్రంథ

ముల లేఖనపద్ధతి విలక్షణమే. “శ్రీరంగంబునం బరిగిన విష్ణుస్థలంబు మాహాత్మ్యంబు” నూదిరి. “అప్పటికింపులుక రించినైతి” “శ్రీరంగ శాసనజూచి” “ననబ్రంహ్మయి” నంటి లేఖననైఖరియు లేకపోలేదు. అనేక తాళ పత్రప్రతు లకు అయీ లేఖనపద్ధతి పరిపాటి. అంతమాత్రమున వ్యావ సారికభాష కాజాలదు. రామమూర్తి పంతులుగారు వ్యావ సారిక భాష అనుటకు కారణము ఆలోచనీయాంశమే. పంతులుగారి “ఆంధ్రభాషాభివక్కుల భాషాభేదము”లో “ప్రాచీనాంధ్ర గ్రంథములలోగాని వేద మన వ్యవహారములో గాని ఉన్న భాష వాస్తవమైనది. అందులోగాని ఇందులో గాని లేనిది కృతక భాష.” — “మనుచరిత్ర, వసు చరిత్ర మొదలైన ప్రబంధాలుతప్ప తక్కినవన్నీ వాడుక భాషలోనే రచించినారని ఆ ప్రతులు చూస్తే తెలుస్తుంది.” అను వాక్యములు కలవు. అగుచో వైవచన గ్రంథములు వ్యావహారిక భాషారచనలే అనవలెను. కాని మనుచరిత్ర, వసుచరిత్ర మొదలైన ప్రబంధములకు మకుటమేగాక. పంతులు గారికిని ప్రమాణగ్రంథమైన ఆంధ్రనైషధము తాళపత్రప్రతు లందును ఇట్టి రచనమే కలదు. అందతిభాష వ్యావహారికమని ఎవ్వరును అనలేదు. పంతులుగారును అనలేదు. అట్టి నైష ధమునకు అనేకదోషములు లేఖకల మూలమున కలవు. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయములోని ఒక తాళపత్రప్రతిలో “వొల్ల ననుమాట కర్థమో యుత్పలాక్షి” అని కలదు. ఇక్కడ కవిసాతము యతి మైత్రినిబట్టి ‘ఒల్ల’ అని స్పష్టము. ఇట్టివి అనేకము. ఈ విధమైన లేఖనపద్ధతి ఆంధ్రసాహిత్య పరిపత్

గ్రంథాలయములోని అనేక తాళపత్రప్రతులందు కలదు. కారణము లేఖకుల దోషము. లేఖకుల దోషము తెట్టివో అప్పకవి చెప్పినదే. అంతేకాదు. గ్రాంథికభాషకు వ్యావహారిక భాషకు వ్యత్యాసము లేఖనపద్ధతి కానేకాదు. వ్యాకరణానుసారమైనది గ్రాంథికభాష, ఉచ్చారణానుసారమైనది వ్యావహారిక భాష. భాషకుగల వ్యవహారధర్మము ఉచ్చారణమే. శ్రీ గురజాడ అప్పారావు కన్యాశుల్కము అట్టి వ్యావహారిక భాష. అట్లుకానిది గ్రాంథికము కాకపోయినను కృతక భాషయే. కనుక విజయరంగ చొక్కనాథుని గ్రంథములు రెండును ఇతర గ్రంథములకు వలె లేఖనపద్ధతి, లేఖక దోషములు తొలగించిన గ్రాంథిక భాషయే. వ్యాకరణస్థాలిత్యములు దక్షిణాంధ్రయుగము లోని సర్వగ్రంథములకు సహజలక్షణము.

విజయరంగచొక్కనాథుని దళవాయి సమ్మఖము వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుడు మరొక రెండు వచన కావ్యములు వ్రాసిన కవి. ౧. జైమిని భారతిము. ౨. సారంగధర చరిత్ర. మొదటిది పిల్లలమట్టి పినవీరభద్రుని జైమినిభారత చంపూ కావ్యమునకు, రెండవది చామకూర వేంకటకవి సారంగధర చరిత్ర చంపూ కావ్యమునకు వచన రూపానువాదములు. ఇందలి వచనమును గ్రాంథికమే. శైలి సరళము. వ్యాకరణ స్థాలిత్యములును కలవు. అవి కర్తృకృతములో, లేఖక కృతములో వచనగ్రంథములలో నిర్ణయించుట అసాధ్యము. పై వచన కావ్యములతోపాటు సమ్మఖము వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుని ప్రబంధములు ౧. అహల్యా సంక్రందనము

౨. ఏకాశ్వాసమైన రాధికాసాంత్వనము అనునవి. రాధికా సాంత్వనములోని పద్యములు తరువాతి ముద్దుపళని రాధికా సాంత్వనములో కలవు. పద్యములకు పద్యములు ముద్దుపళని సంక్రమించినదో, మరెవరేని అట్లు మహిళకు అన్యాయము కల్పించిరో చెప్పలేము. ఈ రెండుపనులును 'నావకాశమే. ఇక అహల్యాసంక్రందనము అతిప్రసిద్ధమైన అహల్య కథయే. కాని పౌరాణిక ప్రతిపత్తిలేదు సరికదా పాత్రానాది త్యము పరమావధికము. అహల్య సృష్టికొరకు దేవతలకు, అయిన ఋషులు అందరికి, నడివీధి నాట్యములు! ఒక యోగిని ఇంద్రుని దూతిక! మరి అహల్యేంద్రుల ప్రవర్తన శ్రుతి మించిన శృంగారము. కవితారీతి గొప్పదే. కాని అసత్కావ్యము.

విజయరంగ చోక్కనాథుని ఆస్థానకవి కుందుర్తి వెంకటాచలపతి. మిత్రవిందా పరిణయము కార్తిక మాహా త్మ్యము అను ప్రబంధములకు కర్త. మిత్రవిందా పరిణయము విష్ణునలకు ప్రసిద్ధము. సుకుసాల నృసింహకవి కవికర్త రసాయనముకంటె మించినవర్ణన లిందు మిక్కిటము. శ్రీకృష్ణుడు మిత్రవిందకు (ఈమె అష్టమహిషులలో ఒకతె) పరిణయ మాడుట ఈ ప్రబంధమునందలి ఇతివృత్తము. ఈ వెంకటాచలకవి భారతి భాగవత రామాయణ వచన కావ్యములు వ్రాసినట్లు మిత్రవిందాపరిణయమునుబట్టి తెలియనగు సమాచారము.

విజయరంగ చోక్కనాథుని కాలములోని వాడైన శ్యామారాయకవి రామాయణ వచన కావ్యకర్త.

ఈ కాలమునకు చెందిన ప్రసిద్ధుడైన ప్రబంధ కవి శేషము వేంకటపతి, ఇతని ప్రబంధము శశాంకవిజయము, ఇంద్రకన్ఠ తారాశశాంకుల రహస్యవర్తనము, ఇంతకు పూర్వము వ్రాయబడిన పురాణములందు కావ్యములందు ఈ కథ ప్రసక్తమే కాని ఈ శశాంకవిజయమున ఆ ప్రవర్తనము సమర్థింపబడినది. “తాటాకులలోని వ్రాసిరి పరాంగన గూడిన పాపముచు” అని తార వాదము. [అసలీ “లోకము లోని” పద్యము అంతకుముందే లోకములోని పద్యము. పుత్తేటి రామభద్రకవి. సకల కథాసార సంగ్రహము నందలి “కలిమి గొండలు శ్రోత్రియుల్” అను పద్యమున కిది అందమైన ప్రతిబింబము]* ఈ శశాంకవిజయమునకూడ కవితారీతి గొప్పదే. కాని ఇదికూడ అసత్కావ్యము. ఈ శశాంకవిజయము విజయరంగ చొక్కనాథునిమంత్రి వంగల సీనయ్యకు అంకితము.

వంగల సీనయ్య కృతిభర్త మాత్రమే కాదు, కృతికర్త కూడ. ఇతని కృతులు పదములు. ఇతడు “ఘననయ దేశీయ . . . . . సంగీత విద్యా విశారదుడు, వీణావినోద భూలోక నారదుడు, సరస పద పద్య గద్యరచనా భోజుడు” అని శశాంకవిజయము అవతారికలోని సమాచారము. ఇతని పదములు “మన్నారు రంగ” అను మకుటము కలవి. అతి ప్రసిద్ధమైన “శివపూజాపదురాలనురా” అను పదమీతనిదే. అదే చాలు అశ్లీలమునకు! “మోము మోమునకు జేర్చుకురా-నీనామముతోడ భూతి గూర్చుకురా వేమటు తొడభిక్ష

వేదమురా” అని ప్రయోగము! శివభక్తిపేరిట శివమైత్తినది శృంగారమే కాదు వైష్ణవద్వేషము కూడ. ఈ పదమునందే “శ్రీవైష్ణవపుడంటే చేరనురా” అని హెచ్చరిక. వైష్ణవ పరమైన శ్రీశ్రయ్య పదములు, శైవ పరమైన వంగల సీతయ్య పదములు పదలాలిత్యమునందు భక్తిపేరిట భక్తియందు సమాసములు.

పద, పద్య, గద్య రచనములతోపాటు యక్షగాన రచనముకూడ విజయరంగ చొక్కనాథుని తరమునందు కలదు. విజయరంగ చొక్కనాథుని ఆస్థాని బిరుదులకవి “చిత్రకూట మాహాత్మ్యము” అను యక్షగానమునకు కర్త. దీనికి “తిల్ల గోవిందరాజు నాటకము,” అని కూడ పేరు. తిల్లా దేవి అనగా పార్వతి. ఆమె చిత్రకూటమునకేగుట, అందు వలన విజయమును భరింపలేక వేటకంకను పరమేశ్వరుడు ఆపర్యతమునకేగి ఆమెను కలిసికొనుట ఇందలి కథావస్తువు. ఇది “వచన చమత్కార వైఖరి మీరగను” “నర్తన యోగ్యముగ”ను వ్రాసినట్లు కవికంఠోక్తియే.

శ్రీపతి రామభద్రకవి హాలాస్య మాహాత్మ్యమును వచనకావ్యము ఈ కాలములోనిదే. ఇంకను ప్రబంధములు, లెక్కకు వచ్చునవి ఉన్నప్పటికి మధురశాఖను ప్రత్యేక రచనగా వచనకావ్యమే.

మధురశాఖతోపాటు మైసూరుశాఖను ఈ కాలమున వెలసినది వచనకావ్యమే. మైసూరు దళవాయి కళులె వీరరాజు(1704-24) వచనకావ్యములు వ్రాసిన ప్రసిద్ధ కవి. మహాభారతము ఇతని రచన. ఇందు తుపాకుల

అనంత భూపాలుని సహాయము కలదు. ఈ కావ్యము పూర్తిగా లభింపలేదు. లభించినంతవరకు ఇది వ్యాస భారతాను సారమని తెలియనగును. ఇందు భగవద్గీతకూడ అనుసరింపబడుట విశేషము. ఈ భారత వచనముకూడ వ్యావహారికచ్ఛాయలు, వ్యాకరణ స్థాలిత్యములు వినా గ్రాంథికమే. శైలి సరళము. దీర్ఘవాక్యరచనము కలదు. ఈ మహాభారత వచనకావ్యమున సహాయము చేయుటేగాక తుపాకుల అనంత భూపాలుడు స్వయముగా “విష్ణుపురాణము” “రామాయణ సుందర కాండము” అను వచనగ్రంథములు వ్రాసిన కవి.

కభులె వీరరాజు కొడుగు నంజరాజు కూడ వచన కావ్యములు వ్రాసిన కవి. ఇతని కాలము 1704-24. ఇతని కావ్యములు ౧. హాలాస్య మాహాత్మ్యము ౨. కాశీమహిమార్థ దర్పణము. హాలాస్య మాహాత్మ్యము ప్రధానముగా గ్రాంథికము. కాశీమహిమార్థ దర్పణము ప్రధానముగా వ్యావహారికము. ఉదాహరణ:- “ఒకానొక కాశీపట్టణము భూమియందున్నదైనాగాని అక్కడ వాసం చేసుకొని ఉండేవారికి పునర్భవాదులులేవు గనుక తాను భూమి గదా అయినాగాని స్వర్గమందు ఉండేవారికి పునరావృత్తి గలదు...” ఇట్టివి పూర్వకవుల వ్యావహారిక భాషాకావ్యములు. ఇంతకుముందును ఇట్టివి కలవు. ఈ కాశీమహిమార్థదర్పణము స్కాందపురాణములోని కాశీఖండమునకు వచనరూపానువాదము. తొలుత నిది కర్ణాట భాషలో వ్రాసి తరువాత తెలుగున వ్రాసినట్లు గ్రంథాంత గద్యనుబట్టి తెలియనగును.

ఈ విధముగా ఎడ నెడ ప్రబంధములు, పదములు, యక్షగానములు ఉన్నప్పటికి విజయరంగ చొక్కనాథుని తండ్రియైన ప్రధానముగా వెలసిన ప్రక్రియ వచనకావ్యము. ఆంధ్రసాహిత్యమున అరుదైన వచనకావ్యమును తాను వ్రాసి, వ్రాసినవారిని తాను పోషించి, ఆదరించిన విజయరంగ చొక్కనాథు డెంతయు ప్రశంసాపాత్రుడు.

ముద్దుపళని తరము

ఈమె ప్రసిద్ధురాలు అగుటచే ఈమె పేరున ఈ పేరు. ఈ కాలమున తింజావూరు పాలకుడైన రెండవ ఏకోజీ (1736 - 37) రామాయణ ద్వీపదకావ్యము, విఘ్నేశ్వర యక్షగానము వ్రాసినవాడు. ఏకోజీ తరువాత ఏలిక అయిన జయసింహుని (1737 - 40) ఆస్థానమునగల నెల్లూరి శివరామకవి కామకళానిధి అను కామశాస్త్రమునకు కర్త. జయసింహుని తరువాత అతని సోదరుడు ప్రతాపసింగు మహారాష్ట్ర పాలకుడు. ఇతని కాలము 1740 - 62. ఈ కాలమున ముద్దుపళని కవయిత్రి. ఈమె ప్రసిద్ధయే.

ముద్దుపళని కృతి - రాధికాసాంత్యనము అను ప్రబంధము. ఈమె రాధికాసాంత్యనమునకు సమ్ముఖము వెంకట కృష్ణప్పనాయకుని ఏకాశ్వాస రాధికాసాంత్యనమునకును గల సంబంధము ఇదివరకు చెప్పబడినదే. ముద్దుపళని రాధికాసాంత్యనము లింగనమఖ తిరుకామకవి సత్యభామా సాంత్యనమునకు పైస్థాయి. ఈ ప్రబంధము ఎత్తగడయే ఇశాదేవి సమర్థ! ఇశాదేవిని శ్రీకృష్ణుని కడకు పంపుచు

రాధచేసిన బోధ రాసక్రీడారణరంగము. తదుపరి రాధ విప్రలంభశృంగారము తదతీతము. అనేకములైన అసభ్య శృంగార గ్రంథములను నయమనిపించు అసత్కావ్య రాజమిది. కవుల చరిత్రలో కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగాడు ఇట్లునిరనియే ఈ గ్రంథ పీఠికలో బెంగుళూరి నాగరత్నముగారి సమర్థనము. ఎంత సమర్థించిన అనాచిత్యము అనాచిత్యమే. ముద్దుపళని అల్లీలవర్ణనలు ముద్దు గొలుపువారికి ముందే వందనము. అట్టివర్ణన శ్రీనాథుడు చేయలేదా? అనవచ్చును. శ్రీనాథుడేల? శ్రీహర్షుడే చేసినాడు. అనిచెప్పి నైషధమున అనాచిత్యము లేదని కాదు. బహుగుణ భాసమానమైన నైషధమునకు బహు దోష బంధురమైన రాధికాసాంత్వనమునకు సాపత్యమే సాహసము. ఇతర గ్రంథమైన క్రీడాభిరామమున అట్టి వర్ణనలు పాత్రోచితములు. పాత్రాచిత్యమే పరిత్యాగికషము. రాధికాసాంత్వనమున పాత్రలు పౌరాణికములు. క్రీడాభిరామమున ధూర్తపాత్రలు. ధూర్త శృంగారము వర్ణించుట ఆప్రక్రియ లక్షణము. ఇక ధూర్జటికూడ ఒక అల్లీలవర్ణన చేసినవాడే. అది పాత్రవిరుద్ధముకాదు కాని అనాచిత్యమే. కాని అనేక ఔచిత్యములు కల కావ్యములో అదొక అనాచిత్యము. అనేక అనాచిత్యములే కల కావ్యము రాధికాసాంత్వనము. అయినను కవితాధార అద్భుత మనవచ్చును. కూచిమంచి జగ్గకవి చంద్రరేఖావిలాప మున కవితాధార ఇంకను అద్భుతము. అని చెప్పి అది సత్కావ్యమా? అట్లే రాధికాసాంత్వనము సత్కావ్యమే

అనిన “సాధుస్తస్మైనమః” — సమస్తీవై ముద్దుపళని
 కాధితానాంత్యనము శేషము పేంకటపతే శశాంకపిజయము
 కంటె అసత్కాన్యము. ఇక ముద్దుపళని పాశురములు లేక
 సప్తపమల కత్తి అనుట కల్పన. వాశురములనగా అరవ
 గామలో, ఆముక్తమాల్యదలోని గోదాదేవియే చెప్పిన
 వైష్ణవగీతములు. వాని సంఖ్య 30. అందు పదిమాత్రమే
 అంధ్రానువాదములు ఉపలభ్యములు. అవి ముద్దుపళని కృత
 ములుకావు. శ్రీనివాసదేశిక విరచితములు.

ప్రతాపసింగు తరువాత రెండవ తులజాజీ, అతని
 తరువాత ప్రతాపసింగు కొడుకు అమరసింహుడు తంజావూరు
 పాలకులు. అమరసింహుని కాలమున (1788 - 89) మాతృ
 భూతకవి పారిజాతాపహరణయక్షగాన కర్త. ఇది విలక్షణ
 మైన యక్షగానము. ఇందు మార్గనాటక ప్రభావము,
 ఇతిర దేశీనాటక ప్రభావము, ప్రబంధ ప్రభావము కూడ
 కలదు. అయిదంకములుగా విభజింపబడుట సంస్కృత
 నాటక సంప్రదాయము. భామాకలాపము బాణీ ఇతిర
 దేశీనాటక ప్రభావము. సుదీర్ఘములైన వర్ణనలు, ప్రత్యం
 కాంతగద్యలు ప్రబంధప్రభావము. మరొక విశేషము, తమిళ
 కర్ణాట మహారాష్ట్ర భాషలలో బాహుళ్యములైన సంభాష
 నలు. ఇతివృత్తము ప్రసిద్ధమైన పారిజాతాపహరణప్రబంధము
 నందలిదే. ప్రబంధకర్త ముక్కుతిమ్మన ముద్దుపలుకులును
 ఇందు కలవు. మొత్తముమీద మాతృభూతకవి పారి
 జాతాపహరణ యక్షగానము విలక్షణము.

రఘునాథ తొండమాన్ తరము

తంజావూరు, మధుర, మైసూరులతోపాటు పుదుక్కోట కూడ సాహిత్యరంగమే. పుదుక్కోట పాలకులు నాయకరాజులే. కాని వీరికి “కోటి” ఇంటిపేరు. “తొండమాన్” బిరుదునామము. 1766-89 నడుమ పుదుక్కోట పాలకుడు కోటి రఘునాథ తొండమాన్ “పార్వతీ పరిణయము” అను ప్రబంధమునకు కర్త. ఈ ప్రబంధము కాళిదాసు కుమార సంభవమునకు, నన్నెచోడుని కుమారసంభవమునకు అను కరణములు కల స్వతంత్ర రచన. కాళిదాసు కుమార సంభవము ఉదాత్తరసాన్నితము. నన్నెచోడుని కుమార సంభవము ఉదాత్త, అనుదాత్త లక్షణముల ఆకరము. రఘునాథ తొండమాన్ పార్వతీపరిణయమునందు అనుదాత్త విషయములే అధికము.

కృత్యాది పద్యము తొలి పాదమునందే “శ్రీమత్పర్వత రాజ్య కన్యకు వరించేవేళ” అని వ్యాకరణస్థానిత్యము. మరల వ్యాకరణ విశేషములు కావ్యమున మలచిన కవి ఇతడు. ఇతని హిమాలయ పర్వతమున “జరుగుడు బండలన్నిలిచి జట్టున జాతెడు వేల్పు బోగపుం దరుణులఁజూచి, యజ్వలు, వృథాకృత ఏవ మఖః పురా” అనుకొందురట! అంతే కాదు. హిమవంతుడు “కస్తూరి వీణైలఁగానుకఁగాఁ దెచ్చు కోయకు జీతంబు గొప్పచేయు”నట! ఇందలి సంగీత ప్రేమ ఆ రఘునాథ తొండమాన్దే. కాని సంఘమున కది నైతిక పతనము. సాహిత్యమునకు ఔచిత్యపతనము కూడ. ఇక పార్వతి వర్ణన — ఇందు పార్వతి మేనకాహిమవంతుల కన్న

సంతాపముకాదు. దత్తపుత్రిక - నన్నెచోడుని పార్వతి
వర్ణన వలె పరమానౌచిత్యము. తారకాసురుడు,

“దైరివి విశపింప భాగాయె శంకరా భరణంబటంచును బ్రస్తుతించు
కార్జూల వృత్తంబు చదివిన నిది కందపద్యంబు గణములఁబంచుమనుచు
నలతాళమునఁ బాత్రమాడుచు వచ్చిన ఘాతుకరూప కాంక్షమునై మ
పాడిపియన నుపస్యసించివానిఁ బిచ్చిసి లైంగిక ప్రశ్నమడుగు”

అని ఒక వర్ణన. ప్రతాపరుద్రీయములోని పేరిగాని ప్రభుత్వ
మున కీది పైచేయి. కావ్యమంతట పౌరాణిక ప్రతిపత్తి విరచముః
పార్వతి తపస్సు పరీక్షించుటకు సృష్టవిప్రునిరూపమైన వచ్చిన
పరమేశ్వరుని ఆమె చెలికత్తెలు “నీలకంఠుని యేల నీవు
దూఱితివంచు .... ” , “చెంపఁగొట్టి” నట్లు, “గిండి
దోచి”నట్లు, “నెత్తిగొట్టి”నట్లు కల్పించుటకంటె కావ్యజగ
త్తున మరీ అనౌచిత్యముండబోదు. పార్వతీపరమేశ్వరుల
వివాహ సందర్భమున రంభోర్వశుల రగడ సమకాలిక సంద
ర్భమే. వివాహానంతరము పార్వతీపరమేశ్వరుల శోభనాది
వర్ణనము శ్రుతిమించిన శృంగారమే. సమష్టిపై ఇదికూడ
అనుత్తమ ప్రబంధమే.

రఘునాథ తొండమాన్ ఆస్థానమున నుదురుపాటి
మొకన్న ప్రసిద్ధకవి. ఇతని కవితారచన “పార్వతీకళ్యాణ
మ”ను యక్షగానము. ప్రసిద్ధగ్రంథము “ఆంధ్రభాషార్ణ
వము.” అచ్చికపదముల నిఘంటువిది. రఘునాథీయమను
అలంకార శాస్త్రము, మల్లుపురాణము అని మల్లుర గురించిన
పురాణము ఇతర కృతులు. మల్లుపురాణమువలె నవనప్ప

అను వాని “ఖడ్గలక్ష శిరోమణి” ఖడ్గభేదముల గురించిన గ్రంథము. ఈ రెండును వాఙ్మయేతరములు.

ఈ కాలమున మరొక ప్రసిద్ధకవి కస్తూరి రంగకవి, ఇతడు డూప్లేకడ దుబాసి. “ఆనందరంగరాట్టండము” ఇతని లక్షణ గ్రంథము. ఈ రంగకవి కూడ పదకర్త. “కస్తూరి రంగ రంగా కావేటి రంగ రంగా” అను మకుటము కల పదము లితనివే. పదకర్త పేరు ప్రపంచకర్త పేరు కూడ మకుటమే.

త్యాగరాజు తరము

పదునెనిమిదవ శతాబ్ది పరభాగము, పందొమ్మిదవ శతాబ్ది ప్రథమభాగము, ప్రపంచవాఙ్మయమునకు ప్రాధాన్య వివక్షకలకాలము. ఆ కాలమున 1769 లో జరిగిన ఫ్రెంచి విప్లవము ఫలితముగ పాశ్చాత్యసాహిత్య మొక ప్రత్యేకాధ్యాయము. ఆ సాహిత్యమునకుగల ప్రత్యేకత ఆత్మీయమైన అనుభూతికి రసచిత్రణము. ఆ కాలమునకు సమకాలమున, ఆ సాహిత్యమునకు సమధర్మమున, స్వతంత్రముగ ఆంధ్ర సాహిత్యమున వెలసిన మహాకవి త్యాగరాజు. త్యాగరాజు కీర్తనలన్నియు ఆత్మీయమైన అనుభూతికి రసచిత్రములే. ఆధ్యాత్మిక ప్రతిపత్తి అధిక విశేషము. కీర్తనలతోపాటు యక్షగానములును త్యాగరాజు ప్రత్యేక భావనాఫలములు.

త్యాగరాజు ఇంటిపేరు కాకర్ల. ఊరు తిరువయ్యూరు. కాలము 1756 - 1847 మధ్యకాలము.

త్యాగరాజు కృతులు నిజమైన భక్తికి నీరాజనములు, ప్రతికృతి రసప్రసరము, రాగప్రధానము. రసధునితరంగిణిమైన రామభక్తి త్యాగరాజస్వామి సర్వస్వము, అంతేకాదు. “కామసంబుచేత తత్త్వము పలుకుచు కామదాసులై కరుణ మాలి మదిని, భూమి సంచరించి పొట్టవింపుచును తామే పెద్దలటయ్య!” అని నాటి సంఘదౌర్భాగ్యముచు ఖండించిన యుగపురుషుడు త్యాగరాజు. దక్షిణాంధ్రయుగవాఙ్మయ మును అఘపంకమున త్యాగరాజు కృతులు అనర్హపద్మములు. అవి పదివేలు. మధురభక్తి మాటున తాకిత శృంగారము గాక పరకాష్ఠనందిన పరమార్థనిష్ఠతోడి ఆత్మ పావిత్ర్యమే, త్యాగరాజు తత్త్వప్రతిపాదనము. “సంగీతమునకు సౌందర్య ముతోపాటు సౌశీల్యము నొసగినది త్యాగరాజు” అనుమాట* అర్థవంతము. క్రాంతదర్శనముతోపాటు దివ్యదర్శనమును త్యాగరాజు తపస్సిద్ధి. ధన్యమైనది దక్షిణాంధ్రయుగ వాఙ్మయము, పవిత్రమైనది పదకవిత. కేవల భక్తిమాత్రమే కాదు కల్పనాశక్తి సయితము త్యాగరాజు ప్రత్యేకత. అందుకు యక్షగానముల అన్యథా కల్పనములు నిదర్శనములు.

త్యాగరాజు యక్షగానములు మూడు. ౧. నీతారామ విజయము. ఇది అచ్చయికూడ ఈనాడు దొరకకపోవుట దురదృష్టము. ౨. నౌకావిజయము. ఇతివృత్తము గోపికా వస్త్రాప్రహరణమే కాని, భాగవతమునందలి అనౌచిత్య శంక కలుగకుండ అన్యథా కల్పనము. సహస్రగోపికలు సౌందర్య గర్వితలు, వారికి గర్వభంగము సేయుట శ్రీకృష్ణనియత్నము.

అందుకు నౌకావిహారము. అకస్మాత్తుగ గాలివాన, గాఢాంధకారము. ఆ స్థితిలో నావ అడుగుభాగము చిల్లు పడినది. నీరు లోనికి రాసాగినది. నీరువచ్చెనా నౌకా భంగము! ప్రాణహాని! ఏమిటి కర్తవ్యము? సౌందర్య గర్విత లైన గోపికలు శ్రీకృష్ణుని అడిగిరి. నీరురాకుండ కంచుకములు విప్పి కప్పుడని కృష్ణుని ఆదేశము. అగతికమైన అవస్థ. అట్లు చేసినను అదేస్థితి. కట్టుపుట్టములు కూడ విప్పి కప్పుడని మరల శ్రీకృష్ణుని ఆదేశము. చావుబ్రతుకుల సమస్య. ఒకవంక ప్రాణహాని! మరొకవంక మానభంగము! రెండును ప్రాణాంతకములే! ప్రాణమున్న కదా మానభంగమునకై మథన! కట్టుపుట్టములు విప్పి కప్పకున్న ప్రాణప్రయాణమే. అంతకంతకు నావ అడుగుభాగమునుండి అధికముగా నీరువచ్చి నిండుచున్నది. మరి ఆలస్యము చేసిన మొదటికే మోసము! ఎవ్వరికిని ప్రాణములన్న ఆశయేకదా! ప్రాణరక్షణార్థము పాపము గోపికలు కట్టుబట్టలు విప్పిరి. కప్పిరి. కాని ఇంకను నీరు అట్లే వచ్చుచున్నది. అప్పుడు వారికి అర్థమైనది, అది శ్రీకృష్ణుని మాయ అని. వెంటనే పాదాక్రాంతలయిరి. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుని అభయహస్తము. ప్రమాదము తప్పినది. గోపికల సౌందర్యగర్వ మణగినది. ఇది సహజమైన, సంభవమైన, సంఘటన. ఇటువంటి కల్పన ఇంతకుముందు లేదు. కేవల మిది త్యాగరాజు ఉపజ్ఞాఫలము. కథాకల్పన మిది అనిదంపూర్వమే కాదు అపూర్వము కూడ. 3. ప్రహ్లాద భక్తవిజయము. ఇందును భాగవత కథను మించిన కల్పనలు బహుళము. హిరణ్యకశిపుడు ప్రహ్లాదుని సముద్రములో

పడవేయించగా నముద్రుడు ప్రహ్లాదుని మహాభక్తుడని సేవిం
చుట మొదలైనవి. ప్రహ్లాదుడు నముద్రుని హరిసాక్షాత్కార
మునకు మార్గము అడుగ నముద్రుడొసగిన సందేశము త్యాగ
రాజస్వామి సందేశమే. “ఆత్మార్పణమే షోడశోపచారము
లుగ భావించి భగవతారాధన సేయుటే కర్తవ్యము.” అని
యా సందేశము. ఈ రెండు యక్షగానములును మార్గనాటక
ప్రధానము కలవే. నాందీ ప్రస్తావనలు కలవు. ప్రహ్లాద
విజయము అయిదంకములు. అటు కృతులు, ఇటు యక్షగాన
కృతులు, అపూర్వరచనలైన త్యాగరాజు ఆంధ్రసాహిత్య
మునకే గర్వకారణము.

త్యాగరాజు తరువాత మెలట్టూరి వెంకటరామశాస్త్రి
ప్రసిద్ధుడు. కూచిపూడి భాగవత నాటకములవలె మెలట్టూరు
భాగవత మేళనాటకములు ప్రదర్శన ప్రధానములు. కూచి
పూడి భాగవతులకు సిద్ధేంద్రయోగివలె మెలట్టూరు భాగ
వతులకు ఈ వెంకటరామశాస్త్రి గురుపాదుడు. వెంకటరామ
శాస్త్రి బహు గ్రంథకర్త. ప్రహ్లాదచరిత్ర, దుక్కాంగదచరిత్ర,
మార్కండేయచరిత్ర, ఉషాపరిణయము, హరిశ్చంద్ర, సీతా
కళ్యాణము నేడు లభించునవి. ఇవన్నియు నాటకములనబడిన
యక్షగానములే. ఈ యక్షగానములలో ప్రావేశకీర్తన
పంస్కృత నాటకసంప్రదాయము - క్రొత్త విశేషము. వీరు
దేశమంతట తిరిగి ప్రదర్శించుట ప్రధానవిశేషము.

తదుపరి రెండవ శివాజీ (1831 - 55) ఒక యక్షగాన
కర్త. దానిపేరు అన్నపూర్ణవిజయము. ఇదికూడ మార్గ

నాటక ప్రభావము కలదే. అంకవిభాగముతోనహా ఈ యక్షగానమున తుదినిపాత్రధారులపట్టిక యుండుట విశేషము.

శహజ్జీ మొదలు శివాజీవరకు మహారాష్ట్రులు సంగీత సాహిత్యవేత్తలుగా స్పష్టము. అన్యదేశస్థులకు ఆంధ్రభాష అబ్బునివిద్య, ఆంధ్రకవిత్వము అందనిఫలము కాదుగాని, మహారాష్ట్రుల ఆంధ్రకవనము కొంత అనుమానాస్పదము. కారణములు ౧. మహారాష్ట్రులు సంస్కృతాంధ్ర తమిళ భాషాపోషకులని మాత్రమే తచ్చరిత్రకారుల అభిప్రాయము. ౨. ఆంధ్రకవులని తెలుపు అవతారిక లోకపెద్ద ఆధారము కాదు. శరభోజీ దళవాయి ఆనందరావు పేరనున్న విద్యాపరిణయము అను సంస్కృత నాటకము వేదకవి కృతము. ఆ విద్యాపరిణయమును అనుసరించినట్టిదే తుక్కోజీపేర నున్న రాజరంజన విద్యావిలాసము. ఈ రెండును ప్రబోధ చంద్రోదయమునకు మానసపుత్రికలు. ఆనందరావుకివలె తుక్కోజీకిని నేపథ్య సంగీతము కలదేమో! — శివాజీ అన్నపూర్ణ విజయమున తుది ఆశీర్వాదము అన్యకర్త కము. 3. శహజీ 1693 లో నల్మలైయారుగురు పండితులకు బహుమానమొసగిన శహజీరాజపురము - అసలుపేరు తిరువనన్తూరు - అను విద్యానిలయమున ఆంధ్రపండితుల సంఖ్య అధికము. మహారాష్ట్రుల ఆంధ్రకావ్యములును అధికము. కనుక ఆంధ్రపండితుల కర్తృత్వము అవకాశము. కనీస మా పండితుల సహకారము తప్పనిసరి.

మరికొందరు కవులు

ఇక దక్షిణాంధ్రమున ఇతరత్ర ప్రసిద్ధులైన కవులు.

౧. చల్లా సూరయ్య :- ఇతని కృతి వివేకవిజయ మను యక్షగానము. ప్రబోధచంద్రోదయమున కిదియు మానసపుత్రిక. ఇతనికాలము పదునేడవ శతాబ్దిమొదలుగాని పదునెనిమిదవ శతాబ్ది మొదలుగాని అగును. ౨. ఆలూరి కుప్పన :- ఇతనికి ఆంధ్ర కాళిదాసు అని బిరుదు. ఇతనికృతి జహ్నవిజయము లేక పార్థసారథి విజయము అను యక్షగానము. ౩. సారంగపాణి :- ఇతడు పదకర్త. సారంగ పాణి పదములని న్యవహారము. భర్తృహరి సుభాషితము నందువలె ఈ పదముచ్చయమున శృంగారనాయికా పదములు, సామాన్య శృంగారపదములు, జానపద శృంగార పదములు, భక్తివైరాగ్య పదములు అను వర్గీకరణముండుట విశేషము. పెక్కు పదములు వేణుగోపాలాంకితములు. ౪. ఉత్తిరగోపురవచనము :- ఇది కవి, కాలము తెలియని వచనకావ్యము. ఇందలి వచనము విలక్షణమైనది (భావ వచనము వంటిది). రాముని బలములను సేనాధిపతులను రామలక్ష్మణులను చూడగోరి రావణుడు గోపురమెక్కి శుక్రాచార్యుల నడిగి ఎదిరి బలమును ఎరిగి సాగించిన ఆలోచన ఇందలి వస్తువు. మరొకవచనకావ్యము మధుర మంగపుంశ్చలీవిలాసము. ఇందు అశ్లేలములు అసభ్య విషయములు అత్యధికము. ఈ వచనకావ్యములో నడుమ ఒక పెద్ద రగడయుండుట విశేషము. మధురరాణి మంగమ, ఆనెగొంది చినవెంగరాయలు మొదలగువారితో నడిపిన

రహస్య వర్తనము ఇందలివస్తువు. తంజావూరు విజయరాఘవ నాయకుడు మధురచోక్కనాథనాయకుడు ఇందు ప్రసక్తులు. ఇది వ్యావహారిక వచనము. ౫. రేవణూరి అనంతయ్య :- ఇతని కాలము పదునేడవ శతాబ్ది. గాఢేయోపాఖ్యాన మితని గ్రంథము. అచ్చుపడిన భాగము అసమగ్రము. అది పంచమాశ్వాసమనియే ప్రకాశకులమాట. ఇందలి “అవధ రింపు” వచనమే, ఇది రామాయణమునందలి విశ్వామిత్ర చరిత్రమనుటకు సూచన. వాల్మీకిరామాయణమున బాల కాండమున 51 సర్గ మొదలు 65 సర్గ వరకు విశ్వామిత్ర చరిత్ర. గాఢేయోపాఖ్యానమునందలి పంచమాశ్వాసము 61 సర్గ మొదలు. వాల్మీకిరామాయణమునందలి రచనావైభవము, రసప్రాభవము, అనువాదములకు అందనిఫలములు. అనంతయ్య రచనయు అందుకు లక్ష్యమేకాని దక్షిణాంధ్రయుగ లక్షణములు లేకపోవుట విశేషము. విశ్వామిత్రుని చిత్తజవేదన కొంత ముదిరినను మొత్తముమీద నిది లక్ష్యశుద్ధిగల గ్రంథము. ఇందు “యోగభోగానుకూల వచోగరిమ” కల మేనక వరూధినికంటె వగలాడి.

“ప్రకృతి సీలోనడంచు నభ్యాసివెకద సీకవుంగట నన్నెడలేక తమత
లేకమగఁజేర్చి యద్వైత పాకలక్ష్మి మెండుగ నఖండ సుఖలబ్ధి
నుండవయ్య”

అన్నది మేనక ఆవిశ్వామిత్రుని. అంతేకాదు, మంచిగడసరి.

“ననుగఁజిసి మలిసి విలసిలు మనయము నేనలి పవిత్రనయ్యెద, సీచే
నినుము పరుసంపు సోకన గనకంబగు విధము మాటగ్గాధికుమారా”

ఇటు మేనక వివేకము, అనంతయ్య యుక్తివైపున ప్రశంసా

పాత్రములు. అతిసూక్ష్మములైన అంశములందు సైతము అనంతయ్య రచన మూలమునకు విధేయము. “ఉదర వటపత్రము” వంటి రూపకము, “కన్నుల కర వెల్లడిరగ కనుంగొనె” వంటి జాతీయము, “మృణాల సూత్రాంతర మప్యలభ్యం” అను కాళిదాసు భావమునకు “పద్మనాభ తంతువున కంతరంబీయక” అనెడు అనువాదము అనంతయ్య రచనలోని మచ్చుతునకలు. మోతాదు మించినది “చేమకూర యమకము”. మొత్తముమీద వాల్మీకి కాళిదాసుల కవితా వైభవమును కనులారచూచి, చేమకూర పేంకటకవి చేరువకువచ్చు కవి అనంతయ్య. ఇతని గ్రంథము సరసప్రబంధము.

ఉపసంహారము

ఆంధ్రసాహిత్య చరిత్రలో నిర్దిష్టమైన, నిర్దిష్టమైన యుగ విభజనము కవి పరము. ఇది స్థలపరము. స్థలవిశేష ముతోపాటు సాహిత్య వైలక్షణ్యమును సృష్టము. అది కర్తృ భాషా వస్తుప్రక్రియా తత్త్వాదికముగ బహుముఖము. కవ యిత్రులు కర్తృవిశేషము. వ్యాకరణస్థానిత్యములు, వ్యావహారికచ్ఛాయలు, ప్రధానముగ పాత్రోచితభాషా ప్రాచుర్యము భాషాపరమైన వైలక్షణ్యము. పదకవిత్వము, కేవలవచనము, యక్షగానము మొదలైనవి ప్రక్రియావైవిధ్యము. అభ్యుధికమైనది అసభ్యశృంగారము. అది యుగ ధర్మమనుట పరిపాటి. అలనాటి గాధాసప్తశతి అటుంచి పదునొకండవ శతాబ్ది నన్నెచోడుని కుమార సంభవము, పదునైదవ శతాబ్ది వల్లభామాత్యుని క్రీడాభిరామము, దక్షిణాంధ్ర

యగము నందలి శృంగారమునకు దాయాదములే. అంతే కాదు. సరిగా ఈ యగమునకు సమకాలమున కూచిమంచి తిమ్మకవి రసికజన మనోరంజనము, జగ్గ కవి చంద్రరేఖా విలాసము, అజ్ఞాపపు పేరయ్య లింగము ఒడయనంబి విలాసము మొదలైనవి ఇందుకు మోస్తరులే. స్వేచ్ఛా శృంగారము సంఘదేశమున ఏనాడును కొందరికి నిరాఘాటము. సాహిత్య మునకు మాత్రము బౌచిత్యము జీవగట్టు. “బౌచిత్యం రస సిద్ధస్య స్థిరం కావ్యస్య జీవితం” — అట్టి బౌచిత్యము దక్షిణాంధ్ర యగమున మిక్కిలి అరుదు. సమకాలిక సమాచార మును ఇట్టిదే కాని చారిత్రకముగా మాత్రము మిక్కిలి ఉపయోగకరము. ప్రధానముగ ప్రక్రియావైవిధ్యము, పదకవితా ప్రాధాన్యము, పాత్రోచిత భాషా ప్రాచుర్యము, వచన రచనా వైశిష్ట్యము, ప్రశంసాపాత్రములు. సరస గ్రంథములు సకృతైనను గ్రంథ వైవిధ్యము సమధికమైన దక్షిణాంధ్రయుగ వాఙ్మయమున కిది దిగ్దర్శనము.

Bibliography

౧. దక్షిణాంధ్రయుగవాఙ్మయ చరిత్ర—డాక్టర్ కె. వి. ఆర్. (ముద్రితముచిత్రములు) సరసింహం
౨. దక్షిణ దేశీయాంధ్ర వాఙ్మయము—శ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావు
౩. విజయరాఘవునిమీది పదములు, } — శ్రీ తిమ్మావజ్ఞుల కోదండ
మరొక పదకవి-వంగల సీనయ్య } రామయ్య
౪. ఇందిరామందిర సందర్శనము — శ్రీ కొమ్మనమంచి జోగయ్యశర్మ
౫. యక్షగానములు— డాక్టర్ యస్. వి. జోగారావు
౬. తెలుగు వచనము— శ్రీ కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తి
2. Maratha rule in Carnatic — Sri C. K. Srinivasan.

న వ్య యు గ ము

చారిత్రక నైపథ్యము

ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం 1857 సంవత్సరంలో జరిగింది. ఫలితంగా భారతీయుల సమరసన్నాహశక్తి సన్నగిల్లింది, బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం స్థిరపడింది. స్వాతంత్ర్యోభిలాషులు పరప్రభుత్వాన్ని ప్రతిఘటించడానికి సాధనాంతరాలు అన్వేషించసాగేరు. క్రమంగా స్వాతంత్ర్యోద్యమ వికాసం కొనసాగింది.

ఏమైనా, భారతదేశంలో నూతన సంస్కృతికి పునాదులు వేసినవారు బ్రిటిష్ వారే. 1857 లోనే కలకత్తా, బొంబాయి, మద్రాసు నగరాలలో మూడు విశ్వవిద్యాలయాలు నెలకొల్పారు. ఆ విశ్వవిద్యాలయాలలో చేరిన ఆనాటి యువకులు స్థిరపడిన బ్రిటిష్ పాలనలో అంగ్లనాహిత్య పతనం వల్ల స్వీయసాహిత్యవ్యాసంగానికి ఉద్దీపితులయ్యారు. అదేసమయంలో సర్. విలియమ్ జోన్స్ సంస్కృతగ్రంథ సంశోధనం చేయడం జరిగింది. అందువల్ల విశ్వవిద్యాలయాలలో సంస్కృతం పఠనపాఠనవ్యవహారమయింది. నాటి విద్యార్థులు సంస్కృతాధ్యయనంవల్ల కూడా సమున్నేషమందేరు.

అంగ్ల నవలాకారులయిన స్కాట్, లిటెన్, జేన్ ఆస్టిన్, డికెన్స్, థేకరీ మొదలైనవారి నవలలు చదవడం వల్ల నవచైతన్యం కలిగింది. క్రమంగా కీట్సు, షెల్లీ, బైరన్ మొదలైన అంగ్లకవుల భావకవిత్వం కూడా ప్రాబల్యానికి రాసాగింది.

అటు ఆంగ్లసాహిత్యం, ఇటు సంస్కృత సాహిత్యం - ఈ రెండిటి అధ్యయనంవల్ల భారతీయుల ఆధునిక వాఙ్మయానికి అంకురార్పణ జరిగింది. ఆధునిక వాఙ్మయం వలని ప్రప్రథమ ఫలం గద్యరచన. అంతకు ముందు భారతీయుల సాహిత్యరంగంలో పద్యరచనదే పైచేయి. గద్యరచనకృతే. ఆధునిక వాఙ్మయం ఆరంభంతో గద్యరచనకి ప్రాముఖ్యం వచ్చింది. అసలీ యుగాన్నే గద్యయుగం అనవచ్చు. షేక్స్పియర్, గోల్డ్స్మిత్, పెరిడాన్, మోలియర్ మొదలైన వారి ఆంగ్లనాటకాలతోపాటు, కాళిదాసు, శూద్రకుడు, భవభూతి మొదలైన వారి సంస్కృత నాటకాలవల్ల - సుమారు ఎనిమిదిశతాబ్దాలు సుప్రప్రాయమైన నాటక ప్రక్రియకి నాందీవాచనం జరిగింది. ఆ యీ చైతన్యంవల్ల ఆధునిక వాఙ్మయస్రప్త బంకించంద్ర ఛటర్జీ, ఆయన ప్రభావమే అన్ని ప్రాంతీయ భాషల ఆధునిక వాఙ్మయారంభానికి ఆస్కారం.

సంఘ సంస్కారోద్యమం

భారతదేశం మొత్తంమీద సాంస్కృతిక పరిణామం తెచ్చినది సంఘ సంస్కారోద్యమం. పందొమ్మిదవ శతాబ్దిలోని ప్రథమభాగంలోనే హిందూసమాజంలోని దురాచారాల నిర్మూలనకి సంఘసంస్కరణం ప్రారంభమయింది. 1830 ప్రాంతంలో రాజా రామమోహనరాయలు ఇంగ్లండు వెళ్ళి 'సహగమన' దురాచారనిర్మూలనకి వాదించడం జరిగింది. ఫలితంగా తదువాత బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం సహగమన దురాచారం తొలగించింది. తదుపరి 1865 నుండి

బెంగాల్ లో బ్రహ్మసమాజం శ్రీ కేశవచంద్రసేన్ ఆళ్వార్యం లోను, గుజరాత్ లో ఆర్యసమాజం దయానంద సరస్వతి, మహారాష్ట్ర దేశంలో మహాదేవ గోవిందరెండేల ఆళ్వార్యం లోనూ అభివృద్ధికి రాసాగాయి.

ఆసంఘ సంస్కరణోద్యమాల ప్రభావం ఆంధ్రదేశం లోనూ ఆరంభమైంది. బ్రహ్మస్మి సర్ రఘుపతి వెంకట రత్నం నాయుడుగారి నాయకత్వాన బ్రహ్మసమాజం స్థాపించబడింది. సంఘమరాచార నిర్మూలన కార్యక్రమం కొనసాగింది. బాల్యవివాహ నిరసన, వితంతు పునర్వివాహ ప్రోత్సాహం, అస్పృశ్యతానివారణ, అనాథ శిశు సంరక్షణ, దేవదాసీ విమోచన, వ్యభిచారఖండన మొదలైనవి ఆనాటి సంఘసంస్కారుల ఉన్నతాశయాలు. సర్ రఘుపతి వెంకట రత్నం నాయుడు ఉపన్యసించడం, వ్రాయడం ఇంగ్లీషులో జరిగింది. ఆయన అరబీ పర్షియా భాషల్లో సైతం నిష్ణాత. సర్ రఘుపతి వెంకటరత్నం నాయుడుగారి ప్రభావంలో రావుబహద్దూర్ కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు తెలుగు వాఙ్మయంలో చైతన్యకారకుడు. నాయుడుగారు నాటిన సంస్కార భావాలకు పంతులుగారు సమర్థులైన ప్రచారకులు. ఆభావాలు ఆంధ్ర పండితులైన పంతులుగారు వచనమూ, ప్రహసనము అనే ప్రక్రియలద్వారా సాహిత్యంలో సమర్థంగా ప్రవేశపెట్టి నవ్యసాహిత్యానికి నాంది పలికారు.

మ తో ద్య మం

సంఘ సంస్కారోద్యమంతో పాటు మతోద్యమం కూడా సాగింది. పందొమ్మిదవ శతాబ్దిలోని మతోద్యమం

ప్రధానంగా క్రీరామకృష్ణ పరమహంస ప్రబోధాలే. ఆ మతోద్ద్యమాన్ని తరువాత మరింత ప్రాముఖ్యానికి తెచ్చింది న్యామి వివేకానంద.

రాజకీయోద్యమం

ఇలావుండగా 1885 సంవత్సరంలో కాంగ్రెస్ పుట్టింది. కాంగ్రెస్ చరిత్రలో ప్రధానమైనవి నాలుగై దంతరాలు. 1. 1885-1905. నిర్మాణదశ, సంస్కరణకృషి. 2. 1906-16 స్వయంప్రభుత్వస్థాపన కృషి. 3. 1917 - 20. బాధ్యతాయుత పాలనలో భాగస్వామ్యం. 4. 1921-29 జాతీయోద్యమం - సహాయనిరాకరణోద్యమం. 5. 1929 - 35 సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య సముపార్జనోద్యమం. 1947 సంవత్సరంలో స్వాతంత్ర్య సిద్ధి.

పందొమ్మిదవ శతాబ్దిలోని కాంగ్రెసు లక్ష్యం మంచి ప్రభుత్వం మాత్రమే. బ్రిటిష్ వారికి సహకరించడం కూడా కాంగ్రెస్ ఆశయం. 1905 లో మాత్రం పరిణామం కలిగింది. ఆ సంవత్సరం అంతగా లెక్కకురాని అతిస్వల్ప భూభాగమైన బెంగాల్ ద్వీపప్రజలు, మహా విశాలమైన రష్యా సామ్రాజ్యంమీద విజయభేరి మోగించడంతో భారతీయులకి పరప్రభుత్వాన్ని ఎదుర్కోగలమన్న ధైర్యం కలిగింది. మొదటిప్రపంచ సంగ్రామంతో స్వయంప్రభుత్వ స్థాపనమే సాధ్యంకాగలదన్న కనువిప్పు కలిగింది. ఇదే సమయంలో బెంగాల్ విభజన జరిగింది. ఫలితంగా భాషారాష్ట్ర తత్వం ఏర్పడి ఆంధ్రరాష్ట్రోద్యమం ఆరంభమయింది 1913-14.

ఆచార్య అరవింద ఆధిపత్యాన జాతీయోద్యమం ఆరంభమయింది. బరోడా నుంచి పుదుచ్చేరి వచ్చిన అరవింద ఫోర్స్ ప్రభావం రాజకీయ రంగంలోనేగాక సాంస్కృతిక సాహిత్యరంగాలలో సైతం పర్యాప్తమయింది. 1919 సంవత్సరంలో మహాత్మాగాంధీ నాయకత్వాన జాతీయోద్యమం ఒక సుష్టుర్వరూపంతో శలోన్ముఖానికి వచ్చింది. క్రమంగా సహాయనిరాకరణ విప్లవం సాగింది. భారతదేశంలోని బహువిధ జాతీయ విప్లవతత్త్వాలకు ఒక మహా సమన్వయం మహాత్మాగాంధీ. మహాత్ముని సత్యము—శాంతి—అహింస మహత్తర శక్తులుగా సత్యాగ్రహోద్యమంకూడా సాగింది.

రెండవ ప్రపంచ సంగ్రామం తూర్పు ఆసియా దేశాల ప్రజలకు రాజకీయ స్వాతంత్ర్య కారణమయింది. 1947 లో భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం వచ్చింది. ఆ యీ రాజకీయ పరిణామంతోపాటు ఇంకా ఐక్యరాజ్యసమితి కార్యక్రమాలు, యుద్ధవైముఖ్యం, అణుశక్తి ప్రాభవం మొదలైనవి ఆధునిక వాఙ్మయ వికాసానికి ఆంతరవేదికలే. వంగదేశంలోని బ్రహ్మ సమాజంతోపాటు అభినవ వంగ వాఙ్మయంకూడ ఆంధ్ర దేశంలోని ఆధునిక రచయితలకు ఆదర్శాల్ని అందిచ్చింది. రాజకీయంగా బయలుదేరిన స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ, దేశభక్తి ప్రతిపాదకమైన గద్య పద్యగేయ వాఙ్మయానికి మూలమయింది. సంఘ సంస్కారోద్యమంతోపాటు వాఙ్మయసంస్కారోద్యమం కూడా బయలుదేరి, క్రొత్తదనానికి, స్వాతంత్ర్యానికి అవకాశం కలిగింది. అంతేకాదు. తన పరిసరంలోనే ప్రసరించే రచయితలదృష్టి దిగంతాలను వ్యాపించి క్రొత్త క్రొత్త

ప్రయత్నాలకు పురికొల్పింది. తత్ఫలితంగానే ఆధునిక వాఙ్మయంలో నవ్యసృష్టి, దేశభక్తి, స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ, కల్పనా వైవిధ్యము, ప్రక్రియా వైవిధ్యము, అన్యవాఙ్మయానుకరణ, నియమశృంఖలావిమోచనం మొదలైన అనేక విశేషాలు వెలసి ప్రత్యేకతాముద్ర ప్రస్ఫుటంగా కనబడుతోంది. ఆయావిధమైన ఆధునికాభ్యుదయ వాఙ్మయంలో గద్య, కవితా, నాటకశాఖ వర్గీకరణం ప్రాధాన్య వివక్ష మాత్రమే.

— కూర్మా వేణుగోపాలస్వామి

ఆధునిక గద్యవాఙ్మయము

జీరెడ్డి చెన్నారెడ్డి

ఆధునిక గద్యవాఙ్మయ మన్నంతనే ప్రాచీన గద్య వాఙ్మయ మొకటి యున్నదని తెలియుచున్నది. ఆ రెండింటిని గురించి వ్రాసిననే గద్యవాఙ్మయచరిత్ర మగును. కాని ప్రాచీన చనవాఙ్మయమును గూర్చి పెక్కురు వ్రాసి యుండుటవలన నే సినాటి వచనమును గూర్చియే వ్రాసెదను. ఐనను ప్రాచీనులకు గద్యరచనమునం దాధునికులకున్నంత శ్రీతి యున్నట్లు కన్పట్టదు. వారు చేసిన వచనరచన మంతయు నేటి వచనరచనతో పోల్చినప్పుడు చాలతక్కువ. దానినిగురించి యొక గ్రంథము వ్రాయుటకు దగినంత విషయము లభింపదు. శ్రీ వీరేశలింగం పంతులు ఆ లభించిన కొలదిమంది గద్యరచయితలను చేర్చి కవులపట్టికలోనే ఉదాహరించిరి. అట్లే మరికొందరుకూడ చేసియున్నారు. శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావు ప్రత్యేకముగా ఇరువత్తవ శతాబ్దప్రారంభము వఱకుగల గద్యకవులను గురించి విపులముగా వివరించియున్నారు. ఇక గద్యములో విస్తారమైన వాఙ్మయస్పృష్టి గడచిన యేబదియేండ్ల లోపలనే జరిగినది. దానినిగూర్చి వ్రాయుటయే నా యిప్పటి ప్రయత్నము.

మానవుడు మాటల మూలమున తన భావము తెలుప గలిగిన నాటినుండి వ్యవహారమునకు గద్యమే యాధారము. కాని కేవలము భావప్రకటనమునకై వాడుకచేసిన భాష

సాహిత్యమును పొందుకొనదు. కావుననే సాహిత్యము కా
యాయుక్త్యవస్థనామమామానా సంబంధములైన శాస్త్ర
వాఙ్మయములను లెన్నియేని నేటికిని నిలిచియున్నవి.
కాబట్టి తదితరమైన వాఙ్మయమున సాహిత్యము కానిది
సాధారణముగ చిరకాలము నిలువలేదు. కాబట్టియే
సాహిత్యస్థాయి నందికొన్నరచన ప్రపంచమునం దేమూల
జరిగినను అది మొదట పద్యమునందో పదమునందో వెలువ
డినదని చెప్పవచ్చును. గ్రీకు, లాటిను, సంస్కృతమువంటి
ప్రాచీనభాషలలో ఈ సత్యమును మనము గుర్తింపగలము.
అవెనుక కొన్నివందల సంవత్సరములకుగాని గద్యరచన
లెక్కింపదగిన స్థానము సంపాదించలేదు. మొదట మొదట
'సంజయ ఉవాచ' వంటి చిన్నచిన్న ముక్కలుగనే మహా
భారతాది గ్రంథములలో కానవచ్చుచున్నది. కేవల
గద్యగ్రంథములు ప్రపంచసాహిత్యము లోపలనే
చాల తక్కువ, అట్లే మన దేశీయభాషలందును, ముఖ్య
ముగా తెలుగునందు ప్రేళ్ళపై లెక్కింపదగినన్ని వచన
గ్రంథములే కానవచ్చుచున్నవి. అవియైనను పద్యము
ననుకరించు కృతకగద్యముననేకాని వ్యవహారయోగ్యమైన
సహజగద్యమునగాదు. కాబట్టియే ప్రాచీన వచనవాఙ్మ
యము పండితులకు తప్ప సామాన్యప్రజల కుపయోగపడ
లేదు. నేటి గద్యసాహిత్య మట్లుకాదు. దీనిని ప్రారంభించిన
సహృదయులు సామాన్యప్రజలలో విజ్ఞానము వ్యాపింపజేయ
వలయునను ప్రతిన, పట్టుదల కలవారై అందులకు పూనుకొని
ప్రయత్నించిరి. వారి కోరిక నెరవేరినది. పండిత పామరు

లండను గద్యరచనమును ప్రోత్సహించిరి. గౌరవించిరి. తామరతంపరగ మూడు పూవులు ఆరు కాయలుగ ఆ వాఙ్మయము పెరిగిపోయినది.

కృత్రిమములైన శబ్దార్థాలఃకారములు, ఊక్కునెనగల పోలిన కవిశబ్దములు, గ్రుక్కప్రేషకొనుటకు పేలుగాక, అన్వయకాశిశ్యమునకు గురియైన దీప్తసమాసములు లేక, కేట గద్యరచన శాఖోపశాఖలు విజృంభించినది. ఎరిరి హృదయమునందు సూటిగా హత్తుకొనున ఘోరభావము నందించునది నోట వెలువడినంతనే యర్థమగు సహజ గద్యమేకాని పద్యముకాదు. కావుననే వ్యావహారికము నకు దగ్గరైన వచనరచన నేడన్నిసాహిత్యశాఖలలో గౌరవ స్థానము నందికొన్నది.

ఇట్టి గద్యవాఙ్మయమునుగూర్చి వ్రాయుటయే నా యిప్పటి ప్రయత్నము. ఈ నా రచనలో విషయము ప్రధానమే కాని వ్యక్తి ప్రధానము కాకూడదని నా తలపు. మన మిరదృష్టవశమున సమకాలములో జీవించిన రచయిత లే నాడును పరస్పరము తమలోని యోగ్యతాయోగ్యతలను అంతస్సాక్షి కనుగుణమైన నిష్పక్షపాత పద్ధతిలో నిర్ణయించు కొనుట జరుగలేదు. ఈనాడును మన మా గుణమును పదలుకొనలేకున్నాము. ఒకరు వ్రాసిన గ్రంథమును అతని శిష్యులో, అనుయాయులో చదివి యందలి గుణదోషము లను పరీక్షించి నిర్ణయించుటమాని గ్రుడ్డిగా పుస్తకమును చూడకపూర్వమే భూషించుటో, అట్లే అతనియందేకారణ ముననో అనాదరభావము కలవారు దానిని దూషించుటో

జరుగుచున్నది. ఈ విషయముతో చెద్దలు, విజ్ఞానసంతులు అమనవాదుకూడ తలలు బ్రద్దలుకొట్టుకొనుటకై సంసిద్ధులగుచున్నారు. ఇక సామాన్యులు రచయితయందలి యోగ్యత నెట్లు నిర్ణయింపగలరు? కావుననే ఒక సాహిత్యఖండము యొక్క నిజస్వరూపము లోకమునకు దెలుపు ప్రయత్నమున కాధారము ఆ సాహిత్యఖండముకాక తద్రచయితయందు విమర్శకులకున్న భావమే ప్రధానమగుచున్నది. సద్విమర్శకుడు రచయితను స్మృతిపథములోనికి రానీయక అతని రచనమును మాత్రమే దృష్టియందుంచుకొన్నగాని ఉభయుల నిజస్వరూపము లోకమునకు దెలియదు. చూచువారి హృదయములను ఉవ్వెత్తుగా హరించి శరీరమును పులకరింప జేయు శిల్పవిశేషమును గాంచి దానిని నిర్మించినవాడు శైవుడా, వైష్ణవుడా యని తెలిసికొన్న పిదపగాని అందలి కళను గుర్తింపనొల్లని దార్భాగ్యస్థితికి నేడు మనము దిగజారి పోవుచున్నాము. కాబట్టియే ఈ రచనయందు నేను చేయనది విషయపరిచయమే కాని వ్యక్తి విమర్శముకాదని విజ్ఞులకు తెలుపుకొనుచున్నాను. ఇది వచన వాఙ్మయ చరిత్రమేకాని, వచన రచయితల చరిత్రకాదు. సాహిత్య సహిత్ర అంతకుగాదు. అవసరమునుబట్టి కొందరపేర్లు మాత్రము వాడుకొనక తప్పదు.

ఒకవేళ నేటి గద్యవాఙ్మయమునుగూర్చి సర్వం కవమైన చర్చ చేయదలచినను ఈ చిన్న వ్యాసములో అది పొందుపడదు. దాని కొక ప్రత్యేక ప్రయత్నము, తగినంత వ్యవధి కావలయును. ఆ ప్రయత్నము శ్రీ కొర్ల పాటి

శ్రీరామమూర్తి చేసినట్టు విన్నాను. వారందులో నవ్య గద్య వాఙ్మయమునుగూర్చి నాకంటె విపులముగనే చర్చించి యుందురని విశ్వసించును.

ఆధునిక గద్య మన గడచిన యేబదియేండ్ల నాటినుండి అని మున్నేనుడివియున్నాను. కాని అదియొక మీరరాని ఊధుకాదు. ప్రాచీన పద్ధతులనుండి వేరై యేనాటినుండి గద్యము క్రొత్తదారులంబడి నడచినదో ఆనాటినుండియే నేటి వచనరచన జరిగినదనవచ్చును. ఆంగ్లభాషా సంపర్కముచే దేశీయుల వేషభాష లేకాక అనాదిగా వచ్చుచున్న సాంఘికాచారములు, మతవిషయములైన నిత్యకర్మానుష్ఠానములు పట్టువీడి నడలిపోవుట కారంభించినవి. రజస్వలానంతర వివాహములు, వితంతుదాహములు, స్త్రీ విద్య, సమస్త వర్ణములవారి నడుమ సమానప్రతిపత్తి ప్రోత్సహింపబడినవి. సంఘబలమును క్షీణింపజేయు గ్రుడ్డినమ్మకములు, మతము పేర వ్యాపించి అర్థరహితముగా ననుసరింపబడు సనాతనాచారములు నిర్దాక్షిణ్యముగ బలహీనమైనవి. పై వానిని మొదటినుండి ప్రోత్సహించుచు వచ్చిన, ప్రోత్సహించు నవసరముగల బ్రాహ్మణులే దేశాభివృద్ధిని, సంఘశ్రేయస్సును మదినుంచుకొని వానిని నిరసింపజొచ్చిరి. అట్టి సంస్కార యుతములైన భావములను శీఘ్రముగ వ్యాపింపజేయుటకు పద్యముకన్న గద్యము మిక్కిలి సహాయకారి. కావుననే ఆధునిక యుగపురుషులైన శ్రీ వీరేశలింగం పంతులు, శ్రీ గురుజాడ అప్పారావు నవలలు, ఉపన్యాసములు, ప్రహసనములు, నాటకములు, వ్యాసములు మొదలగునవి సృష్టించి

ప్రజలలో నొక బ్రహ్మాండమైన సంచలనము పుట్టించిరి. వానిలో పంతులుగారి 'రాజశేఖర చరిత్రము', అప్పారావుగారి 'కన్యాశుల్కము' సాటిలేవివి. ఇంకను పంతులుగారి ప్రహసనములు పై రెంటివలెనే సంఘములో వ్యాపించిన దురాచారములను, మూఢవిశ్వాసములను తూర్పారబట్టి వదలినవి, శాలవికేతనపులయు, రజనలలైన కన్యకలయు వివాహములు ప్రజాసమ్మత కార్యములు చేయుటకు, స్త్రీ విద్యా వ్యాప్తికి వారి ఉపన్యాసములు మిక్కిలిగ తోడ్పడినవి. పంతులుగారికి, వారి ననుసరించినవారికి పై భావములు కలుటకు కారణము వా రాంగ్ల భాషయందలి గ్రంథములు చదివి, పాశ్చాత్యుల సాంఘికాచారములు వారి దేశాభివృద్ధికి, సమైక్యమునకు తోడ్పడిన విధము తెలిసికొనుటయే. ఖండాంతరములలో నామ్రాజ్యములు స్థాపింపజాలిన ప్రతిభ, జాత్యభిమానము, దూరదృష్టి, ప్రాభవము వారికి గలుగుటకు కారణమై మన సంఘములో గల కొన్ని మూఢభావములు వారికి లేకుండుటయే.

ఆంగ్లభాషయందలి ప్రబోధసాహిత్య మంతయు పచనముననే జరిగినది. ఉద్రేకము కలిగించు "బర్కు" మొదలగు ప్రసిద్ధ వక్తల యుపన్యాసములు, సంఘసంస్కారప్రియులైన 'అడిసను, స్టీలు' మున్నగు వారి వ్యాసములు, రాజకీయములందు సాహిత్యమునందు సమానప్రతిభగల 'లార్డు మెకాలే' వంటి ప్రభువుల రచనలు, సమకాలికుల తర్జనభర్జనలకు లొంగక సంఘములోని లోపములను బహిరంగముగ నల్లరి పెట్టుటకు మెనుదీయని 'జోనాథన్ స్విఫ్ట్' వంటి సంస్క

ర్రల వ్రాతలు గద్యములోనే సాగి ప్రజలలో క్రొత్త వెలుగును తెచ్చిపెట్టినవి. ఇవన్నియు వేరువేరు కాలములలో వ్రాయబడిన వైనను వానిని జదివిన శ్రీ పంతులవంటి నిస్వార్థ జీవులగు దేశాభిమానులకు, ఇల్లు కాలుచున్నను నిద్రించు సోమదులను అజ్ఞానులను పోలిన ఆంధ్రులను మేల్కొలుపవలెనను బుద్ధిపుట్టుట వింతకాదు. వారి రచనములలో చాల భాగము పందొమ్మిదివందలకు పెక్కింట్లు పూర్వమే జరిగినచు ఆతరువాతగూడ వారదే పనియందు నిమగ్నులై యుండుటచే, పూర్వ మెన్నడు నెఱుగని భిన్నమార్గములలో, భిన్నశాఖలలో గద్యసాహిత్య సృష్టిచేయుటకు ప్రారంభకులు, ప్రవర్తకులు పంతులుగారే యనిన అతిశయోక్తిలేదు. అందువలననే నేటి గద్యవాఙ్మయరచన పంతులుగారితో ప్రారంభించిన దని నా తలపు.

వ్యావహారికభాషావాదము

సంఘసంస్కరణప్రయత్నములో సరిగా శ్రీ పంతుల భావములనే కలిగి వానికే యోగ్యమైన ప్రచారము కల్పించుచు శ్రీ గురుజాడ అప్పారావు శ్రీగిడుగు వేంకటరామమూర్తి పంతులుగారికంటె మరొక్కడుగు ముందుకు వేయుటకు జంకలేదు. అదియే వారిరచనలు పాత్రోచిత భాషలో, వ్యావహారికభాషలో వెలువరించుట. పంతులుగారి గద్యము పూర్వుల గద్యమువలె కృత్రిమమైనది కాకపోయినను, వ్యాకరణనియమములను మాత్రము దాటిపోలేదు. కాని సామాన్యులకు గూడ సులభముగా నర్థమగు సరళశైలిలో రచింపబడినది. ఆంధ్రదేశమునందలి నలుమూలల నున్నవారికి

తెలియనట్లు మిక్కిలి తేలికపదములు కలిగి, శబ్దమునకు వాక్యమునకు ఒక నిశ్చితమైన రూపము, సమత వారి రచన లలో కన్పట్టును. కేవలము ప్రజల నిత్యవ్యవహారములో నున్న శబ్దములనే వారు వాడిరి. కాని వాని రూపములు శబ్దకోశములలో నీయబడినవానితో సమానములే కాని ప్రజల నోళ్ళలో భిన్నభిన్న ప్రాంత్యములలో భిన్నములయిన పలుకుబళ్ళతో నున్నట్లుకాదు. శ్రీ గిడుగువారి, శ్రీ గురజాడ వారి విధము పై వానిలో రెండవపద్ధతి వంటిది. మన యెదుటి వ్యక్తులు సహజముగా మనతో మాటాడునప్పుడు వాడు భాషయే, రచనలలో ఉండదగునని వారిరువురు తమ గ్రంథ ములలో దానినే ప్రయోగించిరి. గట్టుపై నిలుచున్నవానికి ఎదుటనున్న నది మారిపోవుచున్నట్లు కన్పింపకున్నను, తుణము ముందు తానుచూచిన నీరుగాని, కట్టముక్కలు, తెప్పలు మొదలైనవికాని యచ్చట నుండవు. అవియన్నియు ముందుకు సాగిపోయి ఆ స్థానముననే అట్టివే క్రొత్తనీరు, క్రొత్తకట్టలు వచ్చిచేరుచున్నవి. నదిలో మార్పు పైకి కన్పింపకున్నను తప్పనిసరిగా అందు మార్పు లేకపోలేదు. ఉండుట సహజమే కాని, అసంగతముకాదు. అట్లే భాషకూడనని వారివాదము. నిత్యవ్యవహారములోనుండి నిత్యచలనముతో ముందుకుపోవు జీవద్భాషయగు నట్టిది మారకెట్లుండును? ఏనాడో, కొన్ని వందలయేండ్లనాడు కొందరు ప్రత్యేకవ్యక్తు లేర్పరచిన కృతకములైన వ్యాకరణముపేరి కట్టుబాట్లకులొంగి చరించుట నేటి జీవద్భాషలకు చెల్లదు. ఏనాడు, ఏ ప్రాంత మున, ఏ తెగ మనుష్యులు, ఎట్టిభాష మాటాడిన, ఆ నాటి

కాప్రాంతమున, ఆ తెగవారిభాష అది యని నిర్ణయింప
వచ్చును. వారికి తెలియునట్లు చెప్పవలయునన్నను,
వ్రాయవలయు నన్నను దానిని పోలినభాష కావలెనేకాని
కట్టుబాట్లతో ముకుద్రాళ్ళు బిగించిన యాబోతువలె
నెటుపోవుటకు స్వేచ్ఛలేని పరిస్థితులలో దాని నిరికింప
రాదు. ఇది పైయిరువుర వాదమునందలి నారాంశము.
ప్రస్తుతమైనను, అప్రస్తుతమైనను, గద్యవాఙ్మయ చరిత్ర
వ్రాయుచప్పుడును, ఒకవిధమైన సాహితీ విప్లవమును తెచ్చి
పెట్టిన 'కన్యాశుల్కము'ను గూర్చి ప్రసంగింపవలసి వచ్చి
నప్పుడును తప్పనిసరిగా ఈ వ్యావహారిక భాషావాదమును
పురస్కరించుకొని కొంతవ్రాయక తప్పదు.

మనదేశమున ప్రజలలో చదువుకొన్నవారి సంఖ్య
చాల తక్కువ. పండితులువ్రాయు గద్యము విద్యావంతుల
లోనే అందరకు అర్థముకాదు. ఇక నిరక్షరాస్యుల విష
యము వేరే చెప్పనక్కరలేదు. మరియు పండితులలో
కొందరకు కేవల గ్రాంథికభాషయందే మాటాడుటాక
యలవాటు. వేదిక నెక్కి ఉపన్యసించునప్పుడు కూడ కఠిన
పదములు దీర్ఘసమాసములు గల కృతకభాష వాడిననే కాని
విద్వాంసుడుకాడని కొందరతలంపు. వారిభాష వారిని
పోలిన పండితులకేకాని యితరుల కర్థముకాదు. మన తెలుగు
భాషయందున్న విచిత్రమేమన వ్రాయుభాషకు, నిత్యము
వ్యవహారములోనున్న భాషకు ఒక ప్రాంతమువారిది మరొక
ప్రాంతమువారికి గుర్తింపరానంత భేదము కన్పట్టును. కొన్ని
పదముల యగ్గము లొకప్పుడు వాడుకలో నొక విధముగను

శబ్దకోశములలో వేటువిధముగను ఉండును, లేక వేర్వేరు ప్రాంతములలో వేర్వేరు అర్థములు కలవిగనైన నుండును. వీనినే మాండలికములని పిలుచుచున్నాము. ఒక మండలము నందు నివసించువాడు మాటాడు భాషకాని, వ్రాయుభాష కాని ఒకప్పుడు వేరొకమండలమున నివసించు విద్యావంతులకు కూడ పూర్తిగా అర్థముకాకుండును. అంతమాత్రముచే ఒకరు నాగరకము మరొక రనాగరకములని యర్థముకాదు. అల్పులలో అట్టిభాషములు కల్గుటకు వీలులేకపోలేదు.

ఈ విషయములను పురస్కరించుకొనియే శ్రీ గురుజాడ వారు 'కన్యాశుల్క'మను నాటకమును రచించిరి. అందలి విషయము కనీసము ఆప్రాంతమువారికైనను పూర్తిగా అర్థమైననేకాని తన సంస్కారభావములకు వ్యాప్తి యెట్లు పోగును? అందలి భాష వ్యావహారికము. ఆప్రాంతవాసులైన ప్రజలెట్లు మాటాడుదురో అట్లే వారు వ్రాసిరి. పాత్రమును బట్టి భాషయందును సహజమైన మార్పుండును. అగ్నిహోత్రావధానులవంటి ఛాందస బ్రాహ్మణులు, గిరిశంవంటి నవనాగరక యువకులు, బుచ్చమ్మనుపోలిన యమాయికలైన పెద్దలచాటు ముగ్ధ (బాలవితంతువు)లు, మధురవాణి వంటి గడుసువేశ్యలు, ఇంకను పలు తెగలవారైన విటులు మాటాడు భాష, ఆయా వర్గములవారు సంఘములో తమ నిత్యజీవితములో నెట్లు మాటాడుదురో అట్లేయున్నది. శ్రీ బుర్రా శేషగిరిరావు శ్రీ అపసరాల సూర్యారావు ప్రకటించిన శ్రీ గురుజాడవారి డైరీలోని భాగములన్నియు నట్టివే. అనగా

క్రి అప్పారావుగా రెట్లు నూటాడుచుండిరో అట్టి భాషలో వ్రాయబడినవే.

ఏన సలక్షణమైన భాషలో సులభముగా నర్థమగునట్లు వ్రాయగలిగినవారుండ, దారి, డొంక లేని యీ వ్యావహారిక భాషయే కావలెనని ప్రాకలాడు టెందులకని యొక ప్రశ్న రాకపోలేదు. విషయము అతి సులభపద్ధతిలో, అతిశీఘ్రకాలములో ప్రజలకు తెలియజేయవలెనన్న దానిని వ్యావహారిక భాషలో జెప్పటకంటె దగ్గరదారిలేదని తదనుసారులమతము. పాశ్చాత్యుల నాగరకతకు కారణము వారిలో వ్యాపించిన విజ్ఞానమేయని మనవారుగ్రహించిరి. 'ఆలస్యా దమృతం విష' మ్మన్నట్లు ఆ రహస్యము నెఱిగిన మరునిమిషమునుండి అట్టి విజ్ఞానమును మనప్రజలలో వ్యాపింపజేసిన నిచటకూడ శీఘ్రకాలములో నాగరకత వ్యాపించునని శ్రీ పంతులవంటివారు తలంచి యందులకు ప్రయత్నించిరి. ప్రథమ ప్రయత్నముగా వారు సులభతైలిలో, వచనములో ప్రబోధసాహిత్య సృష్టికి ప్రారంభించిరి. ప్రజలలో పాతుకొనిపోయిన దురాచారములను, గ్రుడ్డినమ్మకములను ఖండింపవలయును. దేశభక్తి, జాతీయతాభావము, విజ్ఞానవాంఛ లేకెక్కింపవలయును. మనకు కావలసిన విజ్ఞానమేదో మన పూర్వులు రెండువేల యేండ్లకు పూర్వమే మనకిచ్చిరనియు, మనము పరులనుండి గ్రహింపవలసినదికాని, క్రొత్తగా కష్టపడి కనిపెట్టవలసినదికాని యేమి లేదనియు వాదించు ఛాందసుల ప్రచారము నరికట్టవలయును. ప్రజాభ్యుదయవాదులు షరభాషలు చదివి సంపాదించిన విజ్ఞానము ప్రజలకందీయవలెను. దీనికంతటికి సాధనము.

గద్యరచనమే. పద్యములో నీ భావములకు వ్యాప్తి తొందరలో రాదు. అదియు నెంత సులభముగా అందరకు అర్థమగు నట్లున్న అంతమేలు. కావుననే తొలిమెట్టుగా సలక్షణమైన సరళభాషలో శ్రీ పంతులు. రాజశేఖర చరిత్రము, సత్య రాజాచార్య పూర్వదేశయాత్రలు, ఆడమళయాళము, ప్రహసనములు, ఉపన్యాసములు మొదలగునవి రచించిరి. వీరిది, వ్యవహారమునకు చాల దగ్గరభాష. వారు మరికొన్నెళ్లు జీవించియున్నచో కేవల వ్యావహారిక భాషలో వ్రాసియుండెడి వారే.

శ్రీ వీరేశలింగం పంతులు ఏ లక్ష్యముతో—అనగా శీఘ్రవ్యవధానములో విజ్ఞానవ్యాప్తి లక్ష్యముతో—పైగ్రంథ రచనము గావించిరో సరిగా అదే లక్ష్యముతో శ్రీ గురుజాడ అప్పారావు 'కన్యాశుల్కము' రచించిరి. శ్రీ పంతుల భాష కంటె కన్యాశుల్కము నందలి భాషమూలమున విజ్ఞానవ్యాప్తి అంతకంటె నల్పకాలమున నగునని వారి నమ్మకము. దీని నాధారముగా గొని శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి పంతులు వ్యావహారిక భాషావాదమును బలపరిచిరి. అదివరకే విశాఖ పట్టణమున శ్రీ పి. టి. శ్రీనివాస అయ్యంగారిచే ప్రారంభింప బడిన యీ వాదము గిడుగువారి యాశ్రయమున విజృంభించి నది. జీవద్భాషయన ప్రజల నిత్యవ్యవహారములోనిదే యనియు, అది సహజము కాన వ్రాతకూడ అట్లేయుండిననే వీషయములు వారికి సులభతరముగా అర్థమగుననియు వారి వాదము. విద్వాంసులయు, ప్రాచీనులయు భాష కృతకము. కాని ప్రాచీనుల రచనములలోనే ఆనాటి వ్యవహారములోని

పదములు వాడబడినవని గొప్ప యుపపత్తులతో వారి 'బాల కవి శరణ్యము'న చూపెట్టిరి. జాను దెనుగులో సుస్కృత శబ్దము వాడకుండ కృత్రిమములైన వికృతుల జోలికిపోక 'ప్రాదెనుగుకమ్మ' రచించిరి. అందులోని దేశిపదములు అసహజములై ప్రాకృత వ్యాకరణ సూత్రములచే కల్పింప బడిన తద్భవముల వంటివికావు. శ్రీ గిడుగువారి ప్రచారము సకు వారిది కాకున్నను 'కన్యాశుల్కమే' ఉదాహరణము. ప్రాచీనములైనను, రాయవాచకము, దక్షిణాంధ్ర వాఙ్మయములో చాలభాగము వ్యావహారిక గద్యములోనే వ్రాయ బడినవి.

పై పద్ధతినే పాత్రోచిత భాషయను పేరున శ్రీ వేదం వేంకటరాయశాస్త్రి తన 'ప్రతాపరుద్రీయ' నాటకములో వ్యావహారికమును వాడిరి. అందలి, ఎల్లి, పేరిగాడు, ఖుస్రూ, వలీఖాను ప్రభృతులయు, బొబ్బిలి యుద్ధ నాటకములోని సైనికులయు భాష మిక్కిలి సహజముగా నున్నది. ఈ పద్ధతి రచన సరియైనదా కాదా యని నిర్ణయించు సమస్య నా కక్కరలేదు. శ్రీ గిడుగువారి శిష్యులు శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావు కూడ వ్యావహారిక భాషను విరివిగా ప్రచారములోనికి దెచ్చిరి. వారి అచ్చి, కిత్తడు మాటాడు భాష మిక్కిలి హృద్యము. భిన్నభిన్న మాండలిక భేదములు శ్రీ నారాయణరావుకు దెలిసినంత బాగుగా మరెవ్వరికిని దెలియవన్న సతిశయోక్తికాదు. పడవలు నడపు సరంగుల భాష న్యాయస్థానములలో అభియోగముల సందర్భముల వాడు పారిభాషిక పదములు వారికి యుక్తముగా దెలియును.

వెండ్లియను నాటకమున రాగమ్మ, రంగారావు, అవధానుల నోట పలికించినభాష యెంతసహజమో, పాత్రోచితమో ఆ యా వర్గముల వ్యక్తులను బాగుగా నెరిగినవారు గుర్తింప గలరు. ఈనాడు శ్రీముద్దుకృష్ణ, శ్రీ పి. వి. రాజమన్నులు, శ్రీ నార్ల వేంకటేశ్వరరావు, శ్రీ నరసరాజు, శ్రీ వినిసెట్టి, శ్రీ ఆత్రేయ, శ్రీ ఆరుద్ర, శ్రీ కణ్ణశ్రీ మున్నగువారి గద్య నాటకము లెంతగా ప్రజల నాకర్షించుచున్నవో గమనించిన నీ వ్యావహారికభాషా వ్యామోహములో ప్రజ లెంతవఱకు పడినో తెలిసికొనవచ్చును. వార్ధకదశలో శ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రి సైతము శిష్టవ్యవహారభాషనే ఆశ్రయించిరి. కావుననే నేడు ఆబాలగోపాలము, పండితపామరులు చదువునప్పుడు, వినునప్పుడు నేటి గద్యమును సులభముగా నర్థముచేసికొని యానందింపగలుగుచున్నారు. గద్యములో రచనవలన, వ్యావహారికములో ప్రబోధము ఉద్దేశించినవారి యాశయములు పూర్తిగా ఫలించినవి. వారి ప్రయత్నము సక్రమమైనదేయని ఋజువుచేసికొన్నాడు. గద్యరచనమును కాకున్నను వ్యావహారికభాషా వాదమును వ్యతిరేకించినవారు లేకపోలేదు.)

శ్రీ జయంతికామయ్య పంతులు సాహిత్యపరిషత్తు మూలమున, ప్రభుత్వమువారి, శ్రీ పితాపురము రాజావారి :శహాయబలమున శ్రీ గిడుగువారి ప్రయత్నము నరికట్ట నడుము :కట్టి పనిచేసిరి. తాత్కాలికముగ నతనివాదము పండితుల ప్రోత్సాహముచేతను, పత్రికల సహాయముచేతను బలవత్తరముగ కనిపించినను శ్రీ గిడుగువారు జీవితకాలములోనే

తన వాదమును నెగ్గించుకొనిరి. పాఠ్యగ్రంథముల నిర్ణయించు విషయమున, విద్యార్థులు పరీక్షపత్రములు వ్రాయునప్పుడు వాడు భాష విషయమున, విశ్వవిద్యాలయాధికారులు వ్యావహారిక భాష సంగీకరింపవలెనని శ్రీ గిడుగువారు పట్టుపట్టిరి. దానిని ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము పక్షమున శ్రీ జయంతి రామయ్య పంతులును, మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయపక్షమున శ్రీ కోలాచలము శ్రీనివాసరావును మరికొందరు సాహిత్య పరిషత్సభ్యులును ప్రతిఘటించిరి. కాని మెల్లగా ఆ పట్టునడలి నేడు అన్నివిధములైన రచనలలో—పత్రికలయందుకూడ—ప్రాయశః పద్యకావ్యములతోతప్ప—వ్యావహారిక భాషయే ఉపయోగింపబడుచున్నది.

అనువాదములు

తెలుగు భాషలో రచింపబడిన ఆదిగ్రంథముగు మహాభారతమే సంస్కృతభాషనుండి అనువదింపబడినది. రామాయణ, పురాణాది గ్రంథములన్నియు ననువాదములే. విచిత్రమేమన సంస్కృతమున కేవల గద్యగ్రంథములైన కాదంబరీ, పంచతంత్ర, విక్రమార్క చరిత్రాదులు, చంపూగ్రంథములైన హితోపదేశ, భోజప్రబంధాదులుకూడ తెలుగున పద్య కావ్యములుగనే అవతరించినవి. చెప్పకోదగ్గ గద్యములు ప్రాచీన శిలాశాసనములు, రాయవాచకము, కళులెవారి సభాపర్వము, సముఖమువారి జైమినిభారతము. నేటి రచన శ్రీ చిన్నయసూరి నీతిచంద్రిక, శ్రీ సూరి బాలవ్యాకరణము గద్యరచనను దృష్టిలో నుంచుకొనియే వ్రాసిరి. ఇది శ్రీ పంతులనాటివఱకు జరిగిన గద్యవాఙ్మయ సృష్టి. మొత్తము

పైన స్వతంత్ర గ్రంథమొక్కటియు లేదని తేలినది. శ్రీ వీరేశలింగంపంతు లేడొండ్ల ప్రాయముననున్నప్పుడు శ్రీ సూరి నీతిచంద్రిక రచించిరి. మరల శ్రీ పంతులు పెరిగి ప్రారంభించు దనుక గద్యరచన సాగలేదు. అందువలననే గద్యవాఙ్మయ సృష్టికర్త కేవలము పంతులుగారనవచ్చును. కాని పంతులు గారి రచనయంతయు అనువాదమో, అనుకరణమో ఐనదే కాని కేవల స్వతంత్ర రచనకాదు. ప్రాచీనులు సంస్కృత గ్రంథములను తెలుగు పద్యములలోని కనువదింప శ్రీ పంతులు ఆంగ్లవాఙ్మయ భాగములను సంఘ సంస్కార దృష్టితో తెలుగు గద్యములోని కనువదించిరి. అవి కేవల అనువాదములు కావుగాని అనుకరణము లనక తప్పదు. ఆంగ్లభాష యందలి 'Vicar of Wakefield' నకు ఛాయగా రాజశేఖర చరిత్రమును, 'Gulliver's Travells' కు అనుకరణగా 'సత్య రాజా పూర్వదేశయాత్రలు, ఆడమళయాళము' రచించిరి. 'Shakespeare' నాటకముల నెన్నిటినో కథలుగను, నాటకములుగను, గద్యములోని కనువదించిరి.

పంతులుగారి పై రచనల వెనుక ఆంగ్లవాఙ్మయము నుండి గద్యానువాదములుగా చెప్పుకోదగ్గవి సాక్షివ్యాసములు. ఇవికూడ కేవల అనువాదములుకావు. స్వతంత్రములు కావు. 'Addison and Steel' అను ఆంగ్లరచయిత లప్పుడప్పుడు 'Spectator' అను నాంగ్లపత్రికలో ప్రకటించిన వ్యాసముల నాధారముగా గొని శ్రీ పానుగంటి లక్ష్మీవరసింహారావు తెలుగులో సాక్షివ్యాసములుగా రూపొందించిరి. మొదట నీ రచనలు ఆంగ్లపత్రికలో వప్పుడప్పుడు ప్రకటింపబడి వెనుక

సంపుటములుగా వెలువరింపబడినవి. ఈ నడుమ 'ఆంధ్ర పత్రిక' వారసంచికలలో ప్రఖ్యాతములైన, ఆంగ్ల, ఫ్రెంచి నవలల అనువాదములు క్రమముగా ప్రకటింపబడుచున్నవి. వానిలో ముఖ్యమైనవి 'Count-de-Monte Cristo', Hunchback of the Notterdam, Tale of Two Cities' వంటివి. పడవమునుక, ప్రేమాశ్రమ్, గోదాన్ వంటి బంగాలీ, హిందీనవలలు కూడ అనువదింపబడినవి. ఇక రష్యను భాషనుండి 'Leo Tolstoy, Gorkey' మొదలగువాడు రచించిన నవలలెన్నియో తెలుఁగు లోనికి పరివర్తింపబడుటయేకాక ఈ నడుమ స్థాలినుబహు మానము నందికొన్న నవలలన్నియు రష్యనుభాషనుండి యను వదింపబడినవి. అనువాదకులలో ముఖ్యులు శ్రీ వేంకట పార్వ తీశ్వరకవులు, శ్రీ మాడపాటి హనుమంతరావు, శ్రీ తల్లా వఱ్ఱ శివశంకరశాస్త్రి, శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రి, శ్రీ కాటూరి వేంకటేశ్వరరావు, శ్రీ గుండిమెడ వేంకటసుబ్బా రావు, శ్రీ కొండవటిగంటి కుటుంబరావు, శ్రీ బొందలకుంట శివ రామకృష్ణ, ఇంకను పాలీ అనువాదకులుగా శ్రీ దుగ్గిరాల బల రామకృష్ణయ్య, శ్రీ కిశాంబి రంగాచార్యులు ఎన్నదగినవారు. రష్యను, జపాను అనువాదకులు శ్రీ ప్రయాగ కోదండరామ శాస్త్రి, శ్రీ శ్రీనివాసచక్రవర్తి కలరు. హిందీనుండి నెల్లూరి కేశవస్వామి, శ్రీ అల్లూరి పిచ్చేశ్వరరావు తదితరులు పెక్కు గ్రంథముల ననువదించిరి. కేవల సాహిత్యఖండము లుగా ఆంగ్లభాషయందును వంగభాషయందును ప్రసిద్ధి కెక్కిన భాగమంతయు గద్యమునకు సంబంధించినంతవఱకు తెలుఁగుభాషలోనికి బరివర్తింపబడినదనుటలో సత్యయోక్తి

లేదు. ఆంగ్లములోని అలెగ్జాండరు ద్యూమాస్, చాన్లెస్ డిక్కిన్సు, స్కాటు, థాకరే, స్టీవన్సన్ ప్రభృతుల రచనలన్నియు తెలిగింపబడినవి. వంగభాషలోని శరచ్చంద్ర, బంకించంద్ర, పాంచకడీదేవ, రవీంద్ర, ద్విజేంద్రలాలుల రచనలన్నియు తెలుగువారి కవగతములైనవి. కానన్ డేలు (షెర్లాక్ హోముస్) వంటి సుప్రసిద్ధాపరాధపరిశోధక నవల లాంగ్లసాహిత్యమందున్నను మున్ముందు పాంచకడీదేవుని వంగపరిశోధక నవలలే ఆంధ్రుల నాకర్షించినవి. ఈ యనువాదముల విషయమున శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వర కవులకు మన మెంతయు ఋణపడియున్నాము.

కేవలము సాహిత్యమేకాక తక్కిన ' విషయములెన్నియోపరభాషలనుండి తెలుగులో గద్యముగాననువదింపబడినవి కలవు. ఆధునికయుగమున సాహిత్యమునకున్నంత ప్రాముఖ్యము తక్కిన యన్ని విషయములకును గలదు. ప్రపంచమునందలి ప్రసిద్ధవ్యక్తుల జీవితచరిత్రములను గురించి తెలిసికొనుట మన ముఖ్యధర్మములలో నొకటి. స్వయం కృషిచే రాజకీయములందును, శాస్త్ర విషయములందును అద్వితీయప్రజ్ఞను వెల్లడించిన శ్రీ నెపోలియన్ బోనపార్టీ, మార్కోనీ వంటి చిరంజీవుల చరిత్రములు మనకు చదువదగినవి. అట్టి ప్రసిద్ధ రాజకీయనాయకుల, శాస్త్రజ్ఞుల జీవితచరిత్రములు తెలుగులో బ్రకటింపబడినవి. వానిలో చాలమట్టు కనువాదములే. పరదేశసంస్థల పుట్టుపూర్వోత్తరములు, రాజ్యాంగములుకూడ అనువదింపబడినవి. స్వదేశీయములైన కాంగ్రెసువంటి సంస్థల చరిత్రలు ఆంగ్లమునుండి తెలిగింపబడి

యాంధ్రుల కందరకు దెలియు నవకాశ మేర్పడినది. సుప్రసిద్ధులు రచించిన దేశచరిత్ర భాగములన్నియో చక్కని శైలిలో సామాన్యులకు సులభవబోధకములుగా నుండునట్లు తెలుఁగులోనికి సంతరింపబడినవి. ఇట్టివనికి పూనినవారిలో సుప్రసిద్ధులు శ్రీకొమరాజు వేంకట లక్ష్మణరావు. వాడు విజ్ఞానచంద్రికా గ్రంథమండలి నొకదానిని స్థాపించి దాని మూలమున ప్రసిద్ధ చరిత్రగ్రంథముల, శాస్త్రగ్రంథముల యనువాదము లాంధ్రుల కందించిరి. శ్రీ చిలుకూరు వీరభద్ర రావు, శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి, శ్రీ ఆచంట లక్ష్మీపతి వంటి ప్రసిద్ధ రచయితల సహాయమున స్వతంత్ర గ్రంథముల నెన్నిటినేని ప్రకటించిరి. పదార్థ విజ్ఞానశాస్త్రము, రసాయన శాస్త్రము మొదలైనవాని కనువాదప్రాయములు, క్రోడీకరణములు జరిగినవి. ఈ కాలముననే శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహారావు 'రాజస్థాన కథావళి'ని ప్రకటించిరి. ఇది 'Colonel Tod' గారి 'Annals of Rajasthan' అను గ్రంథమున కనువాదము. అద్భుతమైన జాత్యభిమానము, దేశాభిమానము పుట్టించి వ్యక్తులను సర్వస్వత్యాగమునకు పురికొల్పు వీరగాథలసంపుటి ఈ కథావళి. వెనువెంటనే మహారాష్ట్ర జీవనప్రభాతము వంటి గ్రంథములు బయలుదేరినవి. ఈ సందర్భముననే ఆంగ్లభాషయందు 'Torrense' మహాశయునిచే రచింపబడి తెలుఁగులోనికి శ్రీ మానికొండ సత్యనారాయణ శాస్త్రిచే "ఆంగ్లరాజ్యస్థాపన" అను పేర ననువదింపబడిన గ్రంథమునుగూర్చి చెప్పటవసరము. మనదేశవాసుల పాశ్చాత్యులచే ఎంత నిర్దాక్షిణ్యముగా వందింపబడిరో ఈ

గ్రంథము తెలిపి మనయజ్ఞానమును వ్రేలుపెట్టి చూపించును. ఈ యుగములోనే ఇట్టి గ్రంథముల యవసరము వచ్చినది. అవి బయలుదేరినవి.

ఇక స్వదేశీయ శాస్త్రవిషయములు, ముఖ్యముగా వేదాంతము, ప్రపంచము భౌతికలాలసలోబడి కొట్టుకొని పోవుచున్నను ఆంధ్రులలో నైతికములైన విలువలు క్షీణింప లేదు. మన ప్రాచీనవిజ్ఞానతృష్ట తీరలేదు. ఒకవైపున వానిని గురించి కృషిచేయువారు లేకపోలేదు. శ్రీ తిలకు మహాశయులు రచించిన భగవద్గీతాపరమైన 'కర్మయోగము'న కాంధ్రానువాదము బయలుదేరినది. ఈ నడుమనే శ్రీ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణ పండితులు రచించిన "భారతీయ తత్త్వశాస్త్రము" నకు కాకినాడనుండి యొక యనువాదము వచ్చినది. శ్రీ వివేకానందులయు శ్రీరామకృష్ణ పరమహంసలయు రచనలన్నియు తెలుగులోనికి వచ్చినవి. కేవలమంతేకాదు. వానికి విపుల ప్రచారముకూడ కలుగుచున్నది.

పురోగమన దీక్ష

ఇరువదవ శతాబ్ద ప్రారంభమునుండి పురోగమనదృష్టి ప్రజలలో నన్నివర్గములవారికి అన్నివిషయములలో కన్పించుచున్నది. ఆంధ్రులలో నొకభావము పుట్టరాదుకాని పుట్టినా దానిని పట్ట పగ్గములుండవు. అటు పూర్తిగా నిద్రించుటో, ఇట్లు నిత్యజాగృతితో విజృంభించుటో మన తెలుగువారి కుగ్గుతో వచ్చిన గుణములు. కావుననే రాజకీయముగను, షాంఘికముగను, మతవిషయికముగను మఱలో జాగృతి

చాల తొందరగ కలిగినది. ఇట్టి విషయములలో బెంగాలీలకు తరువాత భారతదేశములో ఆంధ్రులదే ముఖ్యస్థానము. ఆంగ్ల వాఙ్మయ ప్రభావమువలన దేశాభిమానముగల వ్యక్తులు మొదట గుర్తించిన సత్యము ప్రాతపద్ధతులను నిరసించుట క్రొత్తపద్ధతుల నవలంబింప నుత్సహించుట. / మొదటి ఎడ్వర్డు కాలమునుండియు ఆంగ్లేయులలో ప్రజాస్వామ్యముపై ప్రీతి కలుటయు, పార్లమెంటు స్థాపించుకొనుటయు, క్రమముగా ప్రజలు రాజులను నామమాత్రులనుగా నుంచుకొని తమలో తాము ఎన్నుకొన్నవారి వలననే రాజ్యాంగము నడపుటయు మనదేశమున పాలకవర్గముపై ద్వేషము ప్రబలుటకు కారణమయ్యెను. / సంఘములో ప్రభువులు - పాలితులు; ధనికులు - నిర్ధనులు; అధికారులు - వినీతులు; విద్యావంతులు - నిరక్ష రాస్యులు అను పరస్పర విరోధములతో కూడిన వర్గములుండరాదను భావము కల్గినది. / వెంటనే వానిని ప్రబోధించు సాహిత్యము బయలుదేరినది. ఆవేశము కల్పించుటకు కొంత వఱకు గ్రేయము తోడ్పడినను పై భావములు సామాన్య ప్రజల మనస్సుల కెక్కవలెనన్న విరివిగా నా ప్రచారము గద్యములో జరుగవలసివచ్చెను. ఉపన్యాసములకు ప్రాధాన్యముకలిగి వానిని గ్రంథములుగా ప్రచురించుటకూడ పోషాటియైపోయినది. శ్రీ గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావు, శ్రీ పట్టాభిసీతారామయ్య, శ్రీ చెరకువాడ పరసింహంపంతులు, శ్రీ ముత్తుారు కృష్ణారావు, శ్రీ ఆంధ్రరత్న దుగ్గిరాల గోపాల కృష్ణయ్య మొదలైన ప్రముఖవక్తల గంభీరోపన్యాసముల పాఠము ఆంధ్రులందరు సర్వస్వతంత్రులు కావలెనని ప్రబో

ధించుటే. వీరి ఉపన్యాసములకు తోడు కృష్ణాపత్రికవంటి యాయుధము చిల్లరిగె శ్రీనివాసరావు, ముట్నూరి కృష్ణారావువంటి రచయితల కలములకు కావలసినంత పని కల్పించెడిది. ఈ సమయములోనే ఆంధ్రులు స్వతంత్రముగా రాజ్యము లేలిన ధీరులుగాని చేతగానివాడుకారని తెలుపుటకై శ్రీచిలుకూరి వీరభద్రరావు ఆంధ్రులచరిత్ర, జీర్ణకర్ణాట రాజ్యచరిత్రము ప్రకటించిరి. ప్రోత్సాహకులుగా శ్రీకొమర్రాజు వేంకటలక్ష్మణరావు కూడ హిందూమహాయుగము, మహమ్మదీయ మహాయుగము అను గ్రంథములలో భారతదేశీయుల ప్రాచీనసంస్కృతిని సామర్థ్యమును ప్రకటించిరి. ఈ మార్గములోనే చేరిన శ్రీ గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావు దేశభక్తిని, స్వార్థత్యాగమును ప్రకటించుట కుదాహరణములుగా విస్మృతరాజకవి, అబ్రహం లింకను మున్నగు గ్రంథములు వెలువరించిరి. వెనువెంటనే విజ్ఞానచంద్రికావారి యాజమాన్యమున వెడలిన రాయచూరు యుద్ధము, విజయనగర సామ్రాజ్యమువంటి గ్రంథములన్నియు ఆంధ్రులు పదులనియు, నిద్రింపక మేల్మకొని పురోగమింపవలెననియు ఉద్బోధించుటకై ప్రయత్నించినవి. ఈ గ్రంథములకు, ఉపన్యాసములకు, పత్రికలలోని వ్యాసములకు మూలకారణము రాజకీయవాతావరణమే. ఆంధ్రులలో స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ కలిగింపవలెనను కుతూహలమే. శ్రీ భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్యచే అంగ్లమున రచింపబడి తెలుగులోనికి శ్రీ కొడాలి అంజనేయులచే అనువదింపబడిన 'కాంగ్రెసు చరిత్ర' చదివినచో పాలకుల దుర్జయములు, వీడిత ప్రజల

దీనత్వము బాగుగ వెల్లడికాగలదు. స్వదేశీయులైన ధనికులు, విద్యావంతులు పాశ్చాత్యుల ప్రాపున తమ సంపద, ప్రాభవము నిలుపుకొనుటకై తమ తోడిసోదరప్రజలైన అమాయకుల నెట్టి చిత్రహింసలపాలు చేసిరో దానిమూలమున తెలియగలదు.

ఇక సాంఘికస్థితి. రాజకీయములలో ప్రజలస్థితి యట్లుండ సాంఘికముగా వారిపాట్లు మరియు నధ్యాన్నము, మన దేశములో వర్ణ వ్యవస్థ యెంత యనర్థకారియో గ్రహించుటకు మననాయకుల కెంతయోకాలము పట్టలేదు. మహా నాయకు లెందరో దానిని ప్రతిఘటించిరి. పాశ్చాత్యుల ఐక్యభావమునకు వారిలో కులము లను భేదములేకుండుటయే యని మనవారికి నమ్మకముకలెను. పాలకవర్గమువారు ప్రజలను విడదీసి పాలించుట కిదియొక యాయుధమయ్యెను. హరిజనులు మొదలగు కడమవర్ణములవారి కాశలుచూపి మతాంతరులను చేయుట పరిపాటియయ్యెను. సవర్ణహిందువులు సీచముగా జూచువారిని పాశ్చాత్యులు దగ్గరదీసి దువ్వకొనజొచ్చిరి. సవర్ణహిందువులలోనే కాపులు, కమ్మలు మొదలగు తెగలు హోరాహోరిగా దమలోతాము వివాద పడుట తటస్థించుచుండెను. వీనిని శ్రీకట్టమంచి రామలింగా రెడ్డి, శ్రీత్రిపురనేని రామస్వామిచౌదరి, శ్రీదుర్గిరాల కుటుంబమువారు, శ్రీఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ ప్రభృతులు తీవ్రముగా ప్రతిఘటించిరి. అర్థశాస్త్రము, కురుక్షేత్రసంగ్రామము, మూత పురాణము, మాలపల్లి మొదలైన ఉద్ధృంభముల సృష్టిపైవారి భావములు వ్యాపింపజేయుటకై జరిగినదియే. షోడశ

గుక్కరములు సర్వకులములవారు సమానముగ చేసికొన గద్దులనియు, అందుకై ప్రత్యేకము పురోహితవర్గ మొక్కటి యాధిపత్యము వహింపనక్కరలేదనియు కృష్ణా, గుంటూరు మండలములందలి కమ్మకుటుంబములలో పెక్కురు గ్రంథాధారములు చూపిరి. వివాహ, చౌల, ఉపనయనాదిక్రియలు జరుపువిధానమంతయు తెలుంగర్థములతో బ్రకటించిరి. మొన్న మొన్నటివరకు కృష్ణావారేకాక చిత్తూరుమండల వాయల్పాడు నివాసులైన శ్రీచింతల రఘునాథ (రెడ్డి) వర్ణ గారు వందలకొలది వివాహములు తమ యాజమాన్యమున జరిపిరి. ముఖ్యముగా వర్ణాంతర వివాహములు, బాలవింతూ ద్యాహములు, మున్నగు సంస్కరణోద్దేశముతో గూడిన పెళ్ళిళ్ళు వీరి ఆధిపత్యములో జరిగినవి. ఈ తంతుకు దగిన గద్యవాఙ్మయమంతయు ఆంధ్రదేశమున వ్యాపించినది.

ఇట్లు ఆంధ్రదేశములో ధనికులైన భూస్వాముల క్రింద పలిగిన పేదరైతుల పరిస్థితులను, ఉన్నతకులములవారిచే నిరసింపబడిన తక్కువకులములవారి కడగండ్లను, గద్యగ్రంథములుగను, గద్యనాటకములుగను పెక్కురు రచయితలు చిత్రించిరి. సామాన్య స్త్రీపురుషులవలె పరస్పరము ప్రేమించుకొనగలిగియుండి సాంఘికములైన కొన్ని కట్టుబాట్లమూలమున ఆ ప్రేమకు వివాహబంధ మను పవిత్రతను కూర్చలేని దీనులచరిత్రలు కరుణరసపోషకములైన కథలై ప్రజల యభిమానమును సంపాదించినవి. శ్రీ నరసరాజు, శ్రీ రాజమన్నాడు గారి గద్యనాటికలు, శ్రీ చంద్రశేఖర కణ్వశ్రీ గారి ఇదాద్రపంచం, పినిశెట్టివారి అన్నా చెల్లెళ్ళు—పునర్జన్మ,

ఇట్టి ఆదర్శముల నెన్నిటితో హృదయంగమముగా చిత్రింప గలిగినవి. అస్పృశ్యతానివారణము ప్రజలమనస్సు కెక్కు నట్లు చేయుట కొక్క 'మాలపల్లి' చాలును. ఈ నడుమనే ప్రకటింపబడిన శ్రీ గోనుగంటి పున్నయ్య "పరివర్తనము" అను నవల పల్లెలలోని కడు లెంత యనర్థదాయకములో, ఐక్యభావముతో మనలిన ప్రజలు తమగ్రామముల నెట్లు స్వర్గసీమలుగా మార్చుకొనగలరో తెలుపుటకు పరమోదాహరణముగా కాన్పించుచున్నది. 'ప్రజలు—సహకారవిధానము' అను విషయమున శ్రీ పున్నయ్యగారి కృతితో సమానమైనదిలేదని చెప్పవచ్చును. ఇట్టివి వందలు వేలుగా గ్రంథములు బయలుదేరుచున్నవి. పేర్లు చ్రాయుటకైనను ఇచ్చట స్థలము చాలదు.

వీనినన్నిటిని మించినది మనలోగల మతవిషయికమైన దురభిమానము. మన దేశములో విద్యావంతులు పదిమందియైన విద్యావిహీనులు తొంబదిమంది. గొట్టెదాటుగా పదిమంది యేదిచెప్పినను తొంబదిమందియు దానిననుసరించు పరిపాటి మనలో అనాదినుండియు వచ్చుచున్నది. ఆ అవకాశమును స్వార్థపరులు దుర్వినియోగముచేసికొని అమాయిక జనులను వీడించుచున్నారు. దేవుడని, పూజావిధానములని పెద్దపేరు పెట్టి కొందరు దంభాచారముల కలవాటుపడి తక్కినివారిని బానిసలుగా ఉపయోగించుకొనుచుండిరి. ఆ స్థితి కతయందును, దేవుని ఉనికియందును ప్రజలకు నమ్మకము కల్గించుట దోషముకాదు. మూఢభక్తిచేనైన సామాన్యులు దుష్కార్యముల జోలికిపోక దైవమువకు భయపడి పవిత్ర

జీవితము గడుపగలరు. కాని ఆ దైవభక్తి బోధించువారి హృదయములు పవిత్రములైననే ఆ ఫలితము దక్కును. విగ్రహారాధనమని, పూజలని పేరుపెట్టి దక్షిణల రూపమున పేదలనుండి ద్రవ్యము లాగుట తక్కు, పురోహితులకు, పూజారులకు దైవభీతి శూన్యమైనది. వారికి దైవభీతి లేదనుటను తమ జీవితచర్యలలో బహిరంగముగ తెలియజేయుట వారు జేయు పెద్ద తప్పులలో నొకటి. అక్కరలేని మతభేదములతో బాహ్యచిహ్నములకు ప్రాధాన్యము, బాహ్యచారములకు గౌరవము, ఆదర్శ జీవితము వేషమునదక్క చర్యలలో లేకుండుట నేటి సంఘములో నెచ్చటజూచినను ప్రత్యక్షమగు నొక వ్యాధి. కావుననే ఆచారపరులన్నను, మతానుయాయులు, మతగురువులన్నను, పురోహితులన్నను ద్వేషించుట, ఆ ద్వేషమును ప్రచారముచేయుట కొందరు రచయితల కవసరముగా తోచినది. త్రిపురనేనివారి 'ఘాసీ' గోపదేవుగారి "ఆస్తికత" గోపించుదుగారి రచనలు ఇట్టి భావములనే కలిగియున్నవి. మున్నే శ్రీ వీరేశలింగంపంతుల రచనలలో చాలభాగమున నిట్టి భావములు స్పష్టముగానున్నవి. శ్రీ చిలకమర్తి, శ్రీ పానుగంటివారి రచనలలోగూడ వైభావముల నిరసనము తెలియుచున్నది. ఈ విషయములనే మిక్కిలి యసభ్యమైన భాషలోను, వైఖరిలోను రచించినవారు లేక పోలేదు. ఇన్ని విధములైన లోపములకు నిలయమైనందుననే ఈ ధార్మికచర్చ చాలమందికి నచ్చక ప్రజలు నిరీశ్వరవాదులగుచున్నారు. దేవుడున్నాడో లేడో, మనకక్కరలేదు. మనకు కావలసినది సుఖజీవనము—దానిని పొందుమార్గము

నకై మనము పాటుపడక చూడరాని, పొందరాని దేవునకై ప్రాకులాడుట వెజ్జితలంపని యొకవర్గమువాడు తీవ్రముగా ప్రచారము సాగించుచున్నారు. ప్రజలలోనే ఎన్నో దుష్ట శక్తులు వ్యాపించియుండ, వానినుండి తప్పించుటకుండ సమర్థులగు వారమాయితలను అట్టి యిక్కట్టులలో మరింత తగిలింప జూచుట మానవుల దౌష్ట్యమున కుదాహరణమనియు దాని నెదిరించుటకు మనము పూనుకొనవలెననియు ప్రజలను సామ్యవాదులు రెచ్చగొట్టుచున్నారు. తాత్కాలికములైన ఆపదలలోనున్న వారి కాభావములే దుచించును. ఇప్పటి ప్రచారసాహిత్యములో సగపాలువైన నిట్టిదే మనము చూచుచున్నాము. ఆ సాహిత్యమునే నేడు అభ్యుదయ సాహిత్యము అనుపేరుతో మన మెదుర్కొనుచున్నాము. 'ఉమర్ కయ్యాము' దుబాయత్ లకు షేలుగులో వెలువడిన అనువాదముల తీరు గమనించినచో ప్రజలదృష్టి యైహిక విషయముల వై పెంత మొగ్గినదో తెలిసికొనవచ్చును. 'పాన శాల'లోని విషయములనుపోలిన గద్యరచన లన్ని లేవు!

సంఘములో పాతుకొనిపోయిన కొన్ని దోషములను వెల్లడిచేసి వానిని దోషములుగ ద్యోతకములగునట్లు చేయవలెనన్న కొంత హాస్యధోరణి అవసరము. ఉదాహరణమునకు (శ్రీ) మొక్కపాటి నరసింహము 'బారిష్టరు పార్వతీశం' అను గ్రంథమును చూడుడు. మనము పూర్వాచారములను వ్యామోహములోపడి చాదస్తముగా వ్యవహరించుచు నదాచారము నడుపుచున్నామను తృప్తిని పొందినట్లైన వ్యక్తికికాని, బాతికికాని పురోభివృద్ధి లేదను నీతిని (శ్రీ) నరసింహారావు

ఎంత చాకచక్యముగా ఎంత హాస్యప్రియత్వముతో చిత్రించిరో గమనింపుడు. పూర్వాచారములను హాశనచేసినప్పటికిని అది యెంతో సందర్భశుద్ధిగా ఉన్నదికదా! శ్రీ ముని మాణిక్యం 'కాంతం కథలు' వంటి కథలు, శ్రీ భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు గద్యనాటికలు కేవల సంఘసంస్కార దృష్టితో కల్పింపబడి సంఘములోని కుళ్ళును బయటపెట్టుటకే పనికివచ్చుచున్నవి.

సంఘములో పరంపరగా వచ్చుచున్న కొన్ని అభ్యుదయ నిరోధకాచారములను పూర్తిగా తుదముట్టింపవలెనని ప్రయత్నించుట ఒకవిధమైన ప్రచారము, సంస్కారమును. కాని, ఆ యాచారములనే విమర్శదృష్టితో పరిశీలించి మన కనుకూలించు విధమున మార్చుకొన ప్రయత్నించుట వేరొక విధమైన ప్రచారము. మొదటిది సంఘసంస్కర్తలలో అతివాదుల పద్ధతి. రెండవది వారిలో మితవాదుల పద్ధతి. ప్రారంభదశలో శ్రీ వీరేశలింగంపంతులవంటి మితవాదులు పైతము, వివేకవర్ధిని, హాస్యవర్ధిని మున్నగు పత్రికల మూలమున ప్రకటించిన ప్రహసనములు మొదలైనవి పై అతివాదుల ప్రచారము ననుకరించెను. ముఖ్యముగా విగ్రహారాధన విషయమున శ్రీ పంతుల భావములు సామాన్య భావములు గల సంస్కర్తలకు వచ్చలేదు. ప్రాచీనకాలమునుండి వచ్చుచున్న హిందూసంప్రదాయములకు వ్యతిరేకముగా వారు ప్రవేశపెట్టదలచిన "బ్రహ్మసమాజ" లక్ష్యమును చాలమంది ప్రతిఘటించిరి.

మితవాదులలో ప్రముఖులు శ్రీ పానుగంటి లక్ష్మీ నరసింహారావు. వాడును సంఘములో లోపములున్నవని గ్రహించినవారేకాని, యట్టిలోపముల కాశ్రయమిచ్చిన పూర్వార్థములను పూర్తిగా నశింపజేయరాదనియు మర పెద్ద లాయాచారములను, కష్టబాట్లను, ఏ యుద్దేశముతో నేర్పరచిరో తెలిసికొని ఆ సదుద్దేశము నెరవేరునట్లు వానిలో మార్పులు కావించుకొనవలెననియు తమ సాక్షివ్యాసముల మూలమున లోకమునకు వెల్లడిపరచిరి. శ్రీ జంఘాలశాస్త్రి నోట వాడు పలికించిన వన్నియు మనము మన కర్తవ్యమును అర్థమెఱిగి నడుపవలయుననుటయే. వివిధమతానుయాయులు పరస్పరము హోరాహారిగా బోదుట బాహ్యచార పిభేద ములవలననే కాని యంతశ్శుద్ధి విషయమున కాదనుటను ఒక ఉపన్యాసమున వివరించి అట్టి సంకుచితాభిప్రాయములు మన కుండరాదను నీతిని బోధించును. ఇట్లే అన్ని విషయము లందును భాషలోని వారి ధారాశుద్ధి కేవలము వారి సాక్షి వ్యాసములలోనేకాదు, వారి ప్రహసనములందు గూడ చూడవచ్చును. ముఖ్యముగా హాస్యరసము నాశ్రయించియే వారి గద్యరచన సాగినది. శ్రీ ముట్నూరి కృష్ణాకావుగారి వ్యాసములు కృష్ణాపత్రిక మూలమున ప్రకటించిన వన్నియు కూడ బ్రహ్మమత సిద్ధాంతములవ్యాప్తి నరికట్టినవియే.

వచనరచనలో వివిధకాఖలు

గద్యమనగానే ఎవ్వరైన స్వేచ్ఛగా వ్రాయుటకు వీలైనది. ప్రాచీనకాలమున శాస్త్రగ్రంథములు సైతము పద్యములోనే వ్రాయబడెను. సంస్కృతభాషలో మాత్రము

సూత్రరూపమున కొన్ని శాస్త్రములున్నను, ధర్మశాస్త్రాదులన్నియు పద్యములోనే వెలసినవి. జ్యోతిషము, గణితము, వైద్యశాస్త్రము, సంగీతశాస్త్రము, నాట్యశాస్త్రము, శిల్పశాస్త్రము, ఒకటియననేల సర్వశాస్త్రములు పద్యములోనే రచింపబడినవి. అట్లే తెలుగునందును ధర్మశాస్త్రమైన విజ్ఞానేశ్వరీయము, గణితశాస్త్రమైన మల్లన గణితము శకునశాస్త్రమైన శిఖ సరసింహశతకము, కడకు వ్యాకరణచ్చంద్రిలంకారములు పైతము పద్యములో నడచినవి. కాని నేడట్లుకాదు. పద్యమునకంటె గద్యమునకు ప్రచార మెక్కుడైనది. కవి కెంత గౌరవము కలదో సంఘములో గద్యరచయిత కంటే గౌరవము కలదు. ఒక్క సాహిత్యముతక్క తక్కిన యే విషయమైనను పద్యములో చదువుట కెవ్వరును ఉత్సహించుటలేదు. అందరకు అందు బాటులోనుండి విపులవ్యాప్తికి పనికివచ్చునట్లు, సర్వజనులు తమకు తెలిసినవాని నితరులకు తెలియజేయుట కనువగునట్లు ఒక్క గద్యమే ఉపయోగించును. కావుననే గద్యములో వివిధశాఖల విజ్ఞానము వ్యాపించినది. సర్వశాస్త్రములు, ప్రాచీనములు, ఆధునికములు, అలంకార వ్యాకరణ చ్చందములు మతోపనిషద్ధర్మశాస్త్రములు, అన్యమతవిషయికములు, దేశచరిత్రలు, జీవితచరిత్రలు, నిఘంటువులు, విజ్ఞాన సర్వస్వశోకములు, పరిశ్రమల వివరించు గ్రంథములు, పద్య గద్య గ్రంథముల వ్యాఖ్యానములు, ఉపన్యాసములు, ఉద్గ్రంథములకు విపులములగు పీఠికలు, నాటికలు నేడు గద్యములోనే వెలువడుచున్నవి. ఇవన్నియు నొక యెత్తు. సాహిత్యమంతయు

నొకయెత్తు. ఉన్నతమైన సాహిత్యము, స్వతంత్రముగా గద్యములో వ్రాయబడుటయేకాక, గద్య పద్యగ్రంథములపై విపుల సమీక్షలు, సాహిత్య విమర్శలు, చర్చలు, గద్యములో తామరతంపరగ బయలుదేరినవి. ఈ రెండింటినిగూర్చి రెండు ప్రత్యేక గ్రంథములు వ్రాయవచ్చును. ముందటి ప్రకరణము లోని దంతయు ప్రచారసాహిత్యము. అటు కొందరువ్యక్తుల భావముల ప్రభావము పలువురు వ్యక్తులపై ప్రసరింపజేసి సంస్కారమో, వారి పలుకుబడికి ప్రచారమో కలిగించుట దానిలోని ప్రధానోద్దేశము. కాని యీ ప్రకరణమందలి విషయ మట్టిదికాదు. అన్నివర్గముల ప్రజలు సర్వతోముఖముగ సమానముగ ఏకకాలములో అభ్యుదయము నొందుటకు దగిన విజ్ఞానము నీయ బ్రయత్నించుటకై రచయితలు చేసిన కృషి యిటు వివరింపబడుచున్నది. పాశ్చాత్యుల నాగరకతకు, విజ్ఞానవ్యాప్తికి, ఏవిధమైన విషయ సామగ్రి యవసరమైనదో సరిగా నట్టి సామగ్రినే మనవారు సృష్టింప దొడగిరి.

ఇరువదవ శతాబ్దిలో ప్రపంచము ఊహింపరాని మార్పులకు లోనగుచున్నది. రెండు నడుల నడుమ, రెండు పర్వతముల నడుమ నివసించు జనులు తమలో తామే కాని తదితరులతో వ్యవహరింపజాలని కాలముపోయి, సముద్రాంతరములందున్న వ్యక్తులు ఖండాంతరములు కొన్ని గంటలకాలములో పయనించి తిరిగి స్వస్థానమునకు చేరగల కాలము వచ్చినది. ఆ పనిని సాధించు యంత్రములు సృష్టింపబడినవి. వాని నిర్మాణమునకు, పదార్థ విజ్ఞాన

శాస్త్రము, రసాయన శాస్త్రము, గణితశాస్త్రము దేశ భాషలలో వ్రాయవలసివచ్చెను. ఆరోగ్య శాస్త్రమునకై శరీరనిర్మాణ పద్ధతి నెఱుగుటవసరమయ్యెను. శాస్త్రజ్ఞులు ఇట్టి గ్రంథములు రచించుటకు ప్రభుత్వమే ప్రోత్సాహ మొసగెను. తత్ఫలితముగా వందలు వేలుగా శాస్త్రగ్రంథములు బయలుదేరినవి. శ్రీ గోపేటి భోగిరాజు వ్యవసాయ శాస్త్రము, శ్రీ డాక్టరు గుళ్ళపల్లి నారాయణమూర్తి గ్రామారోగ్యరక్షణము, మనశ్శాస్త్రము, శ్రీ ఎన్. ఎం. వేణుగోపాల నాయుడు రమ్యహర్మ్యము, శ్రీహరి ఆదిశేషపు, విద్యుచ్ఛక్తి ఉపయోగములు, వినియుక్త రసాయనశాస్త్రము, శ్రీమతి కోడూరి లీలావతీదేవి గృహనిర్వహణ శాస్త్రము, శ్రీ కె. శేషగిరిరావు ఖగోళశాస్త్రము ప్రభుత్వమువారి బహుమతులను పైతము పొందినవి. వీనికి చాల పూర్వమే శ్రీ కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు ఆధిపత్యమున విజ్ఞాన చంద్రికాగ్రంథమండలి శ్రీ వేమూరి విశ్వనాథశర్మచే రసాయనశాస్త్రమును, శ్రీ మంత్రప్రగడ సాంబశివరావుచే పదార్థ విజ్ఞాన శాస్త్రమును (Physics), శ్రీ డాక్టరు ఆచంట లక్ష్మీపతిచే ఆరోగ్యశాస్త్రగ్రంథములను వ్రాయించి ప్రకటించెను. శ్రీ బోయనపల్లి పద్మరాజు సహకారార్థికవిజ్ఞానము, శ్రీ డాక్టరు ఐ. వేంకటేశ్వరశర్మ వనోపధి విజ్ఞానము ఈ నడుమనే బహుమానము లందుకొన్నవి. శ్రీ ఆత్మకూరి గోవిందాచార్యుల ఆర్థికశాస్త్రము ఈ సందర్భములో చెప్పదగినది. వ్యాకరణాలంకార శాస్త్రములలో శ్రీ వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రి, శ్రీ కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రి, శ్రీ వఙ్మల చిన

సీతారామస్వామి, శ్రీ మల్లాది సూర్య - - - - - ౨,
 శ్రీ చర్ల నారాయణశాస్త్రి, శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావు,
 శ్రీ సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రి, శ్రీ దూసి రామ
 మూర్తి, శ్రీ గంటిజోగి సోమయాజి, శ్రీ కంభంపాటి సుబ్ర
 హ్మణ్యశాస్త్రి, శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్య, శ్రీ జమ్మల
 మడకమాధవరామశర్మ, శ్రీ వేదాల తిరువేంగడాచార్యులు,
 శ్రీ చలమచర్ల రంగాచార్యులు, చేసిన కృషి మరువరానిది.
 భాషాశాస్త్ర విషయమున శ్రీ నారాయణరావు, శ్రీ కోరాడ
 రామకృష్ణయ్య, శ్రీ సోమయాజి, శ్రీ నిడదవోలు వేంకటరావు
 ఎన్నదగియున్నారు. శ్రీ నారాయణరావు, శ్రీ సూర్యనారా
 యణశాస్త్రి, శ్రీ పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రి మత
 గ్రంథములు, ధర్మశాస్త్రములు తెనుగు గద్యమున వ్రాసి
 ప్రకటించిరి. శ్రీ కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి, శ్రీ వావిలికొలను
 సుబ్బారావు, శ్రీ ఆకొండి వ్యాసమూర్తిశాస్త్రి, శ్రీ పురాణపండ
 మల్లయ్యశాస్త్రి ఉపన్యాసములమూలమున, సీతికథలమూల
 మున, మతగ్రంథముల ననువదించుటవలన ధర్మశాస్త్ర
 ములకు ప్రచారము చేకూర్చిరి. శ్రీ కొమర్రాజువారి హిందూ
 మహమ్మదీయ మహాయుగములు, శ్రీ వీరభద్రరావు 'ఆంధ్రుల
 చరిత్ర' శ్రీ చిల్లరిగె శ్రీనివాసరావు హిందూదేశ చరిత్రము,
 శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ ఆంధ్రదేశ చరిత్ర, శ్రీ వేటూరి
 ప్రభాకరశాస్త్రి, శ్రీ కురుగంటి సీతారామభట్టాచార్యుల
 తంజావూరి ఆంధ్రనాయకరాజుల చరిత్రలు శ్రీ కాకర్ల వర
 సింహం దక్షిణాంధ్రవాఙ్మయ చరిత్రము, శ్రీ చిలకమర్తివారి
 రాజస్థాన కథావళి ఆంధ్రులచరిత్ర రచనానైపుణ్యమును

తెలుపుచున్నవి. పెక్కుడు మహాపురుషుల జీవితచరిత్రలు ఈ కాలముననే గద్యములో బయలుదేరినవి.

వివిధ పరిశ్రమలు దెల్పు గ్రంథములు ఈ నడుమనే ప్రకటింపబడుచున్నవి. కాగితపు పరిశ్రమ, చక్కెర పరిశ్రమ, నిప్పుపెట్టెల పరిశ్రమ, చేనేతగుడ్డల పరిశ్రమ, అద్దకపు పరిశ్రమ మొదలైన గృహపరిశ్రమలను గూర్చియు, యంత్రాగారసహాయ పరిశ్రమలనుగూర్చియు ఉద్గ్రంథములు - రూపమున అల్పమైనవైనను - బయలుదేరుచున్నవి.

ఇక నిఘంటువులు, విజ్ఞాన సర్వస్వములు. ఆంగ్లములో జాన్సనుగారి నిఘంటువువలె తెనుగులో మొట్టమొదటగా శ్రీ ప్రానుదొరగా రొక నిఘంటువును నిర్మించిరి. దానిలో పదముల కర్థములు ఆంగ్లభాషలో నీయబడినవి. ఆ వెనుక నిఘంటునిర్మాణమున మాయనికీర్తి శ్రీ బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులవారికి దక్కినది. వారి శబ్దరత్నాకర మీనాడును ఆంధ్రుల కేకైకనిఘంటువు, శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతుల యాధిపత్యమున శ్రీ సాహిత్యపరిషత్తు మూలమున ప్రకటించిన శ్రీ సూర్యారాయాంధ్రనిఘంటువు అసమగ్రమును, అసంపూర్ణమునైనది. అట్లే శ్రీ వావిళ్ళ నిఘంటువుకూడ చాలనిదైనది. మహాకాళి సుబ్బారాయుడు గారి శబ్దార్థచంద్రిక, యొక చిన్న నిఘంటువు. 'ఆంధ్రపద పారిజాతము' అచ్చ తెనుగుపదముల కోశములలో తలమాని కము వంటిది. శ్రీ కొమర్రాజుగారు ప్రారంభించిన ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వము మొదటి రెండుసంపుటములతో ఆగినది. శ్రీ సూర్యారాయ జమిందారు ఏడుభాగములుగా ఒక విజ్ఞాన

సర్వస్వము ప్రకటించిరి కాని, అదియు సమగ్రముకాదు. ఇప్పుడు శ్రీ గిడుగు సీతాపతి, శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ పర్యవేక్షించునట్లు ప్రభుత్వమువారు ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వమును పండ్లెండు సంపుటములకు తక్కువకాకుండునట్లు ప్రకటింపవలెనని సంకల్పించి యున్నారు. ఇప్పటికి మూడవ భాగమువరకు పూర్తియైనది.

కఠినశైలిలో వ్రాయబడిన గద్యపద్య గ్రంథములకు వ్యాఖ్యానములు ఈ యుగముననే బయలుదేరినవి. ద్వ్యర్థి కావ్యములవంటివానికి దక్క తక్కినవానికి ప్రజోపయోగ కరములైన వ్యాఖ్యలులేవు. సర్వాంగపూర్ణమైన వ్యాఖ్యానములుకూడ గద్యరచన యుగములో నొక భాగముగా చెప్పవచ్చును. ఆధునికులలో సుప్రసిద్ధ వ్యాఖ్యాకారులుగా శ్రీ వావిళ్ళ రామస్వామిశాస్త్రి, శ్రీ వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రి, శ్రీ పురాణపండ మల్లయ్య, శ్రీ నాగపూడి కుప్పస్వామయ్య, శ్రీ తంజనగరం తేవప్పెరుమాళ్ళయ్య (దేవరాజసుధి), శ్రీ సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రి, శ్రీ తాతీ ధర్మారావు, శ్రీ దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి, శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్య మున్నగువారిని జేర్చినవచ్చును. వేదమువారి ఆముక్త్యమాల్యదా శృంగారనైషధముల వ్యాఖ్యానములు, నాగపూడివారి పారిజాతాపహరణకావ్య వ్యాఖ్యానము మిక్కిలి ప్రసిద్ధికెక్కినవి.

ఉద్బ్రంధములకు విపులవిషయములతో గూడిన వీతికలు రచించుట యొకకళ. పూర్వగ్రంథములలో కడకు కవికి సంబంధించిన విషయములు చొరకుటయే యరుదు. పోషకుల

చరిత్రమాత్రము అత్యుత్తమోడను, అతిశయోక్తులతోడను కూడి ఉన్నదేదో లేనిదేదో తెలియనంత సందిగ్ధముగా నుండును. కాని నేడట్లుకాదు. కేవలము పీఠిక చదివినంత మాత్రమున గ్రంథమంతయు జదివినప్పుడు కలుగునంతకంటె మిక్కిలిగ నే విషయములు తెలియగలవు. పీఠికాకాదులలో సుప్రసిద్ధులు శ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి మున్నగువారు. వారి ఆముక్తమాల్యదా శృంగారనైషధ పీఠికలు అసమానములైనవి. ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క స్వతంత్ర గ్రంథముగా పరిగణింపబడదగినది. శ్రీ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యుల భాస్కరరామాయణ పీఠిక, శ్రీ నాగపూడి కుప్పస్వామయ్య భాగవతపురాణ పీఠిక. శ్రీ వడ్డుల చినసీతారామస్వామి వసుచరిత్ర, హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యాన పీఠికలు, శ్రీ శేషాద్రి శర్మ హంసమిశ్రత్యాది గ్రంథపీఠికలు, శ్రీ వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రి హరవిలాస, బసవపురాణ సుగ్రీవవిజయ క్రీడాభిరామ పీఠికలు, శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావు పండితారాధ్య చరిత్రపీఠిక, శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్య నన్నెచోడ కుమార సంధవ పీఠిక మిక్కిలి శ్రేష్ఠములైనవి.

నేడు తెలుంగుభాషలో మన దేశచరిత్రము, దేశ నాయకుల చరిత్రము, లేక పరదేశ చరిత్రములు, పరదేశ నాయకుల చరిత్రములు, పరరాజ్యాంగ చరిత్రములు విరివిగా వ్రాయబడుచున్నవి. ప్రపంచములో సభ్యత, ప్రాభవము కల ప్రతిదేశ చరిత్రయు ఇప్పుడు తెలుంగుభాషలో వ్రాయబడినదన్న సతిశయోక్తికాదు. ఇప్పటి పత్రికాసంపాదకులలో చాలమంది పరదేశ వ్యవహారములయందు యున్నమైన

పరిచయము కలవాడున్నాడు. వారిలో శ్రీ నార్ల వేంకటేశ్వర రావు ఒకరు. శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావు, శ్రీ మామిడి పూడి వేంకటరంగయ్య తరువాత పేర్కొనదగినవారు. నార్లవారి 'నేటి రష్యా, పాలస్తీనా' జెక్ రాజ్య విచ్ఛేదం, చిలుకూరివారి, చీనా, జపాను, బర్మాచరిత్రలు ప్రసిద్ధములు. నేటి యువకులైన అభ్యుదయ రచయితలు, శ్రీ గోపీచందు మున్నగువారు, రష్యా, చైనా దేశములకు సంబంధించిన చరిత్ర గ్రంథములు విరివిగా వ్రాసియున్నారు.

గద్యగ్రంథములలో నేశాఖవానిని గురించి వ్రాయ దలచినను, ఏరచయితను గురించి వ్రాసినను, ప్రతిదానికొక ప్రత్యేక గ్రంథమగును. కావుననే సేనీప్రకరణములో కేవలము కొందరపేర్లను, వారిప్రయత్నముల స్థూలరూపములను మాత్రమే పేర్కొని వదలవలసి వచ్చినది. సంఖ్యాధిక్యము గుణాధిక్యముతో పొత్తుపడునది కాదు. ఉత్తమములైన రచనలు చిరస్థాయిగా నిలుచునవి వీనిలో కొన్నిమాత్రమే ఉండవచ్చును.

సాహిత్య విమర్శము

సాహిత్య విమర్శ మొక సున్నితమైనకళ. పాశ్చాత్యులలో "మాత్యూఆర్నాల్డు" "జాన్సన్" వంటి ప్రముఖులు ఉద్ధృంధములు రచించియున్నారు. కవి జీవితములు వేరు, సాహిత్య విమర్శ వేరు. కాని తెలుగుభాషలో ప్రారంభ దశలో శ్రీ గురుజాడ రామమూర్తి పంతులు, శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు కవి జీవితములు రచించుచు, వారి

గ్రంథములపై సాహిత్య విమర్శనైతము తలస్పర్శిగా చేసిరి. శ్రీ వంగూరి సుబ్బారావుకూడ వారినే అనుకరించిరి. కాని ఒక ప్రబంధము నాధారముగా గొనక ప్రత్యేకముగా సాహిత్యవిమర్శ ఉన్నతస్థాయిలో శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతము వ్యాసములతో ప్రారంభించిన దనవచ్చును. భారతి, శారద, త్రిలింగ మున్నగు మాస, వార పత్రికలలో సాహిత్య విమర్శ వ్యాసములెన్నియో ప్రకటింపబడినవి. అవి యన్నియు నేదేనొక గ్రంథము నాధారముగా నుంచుకొని, వానిలోని విషయములను విమర్శించుచు వెలువడినవే. మొదట సభలలో గ్రంథములపై విమర్శరూపములైన ఉపన్యాసము లొసగబడుటయు వెనుకవానికే గ్రంథరూపము కలుగుటయు శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి కవిత్వ తత్త్వ విచారములోని వ్యాసములను జదివిన తెలియగలదు. పింగళి సూరస రచితములైన ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్న, కళాపూర్ణోదయములపై శ్రీ రెడ్డిగారి వ్యాసములు ప్రత్యేక గ్రంథరూపమున బ్రకటింపబడినను అవి పై గ్రంథములకు విపులములైన పీఠికలన్నను దప్పుకాదు. ఆ నాటికి వానితో బోల్పదగిన సాహిత్య విమర్శక వ్యాసములులేవు. అంత స్వతంత్రపద్ధతిలో వ్రాసిన రచనలు అసలేలేవు. అట్టి రచనలు చేయుటకు గొప్ప ధైర్యము కావలయును. గ్రంథములో కవిచూపిన ప్రజ్ఞను ప్రకరణోచిత సందర్భములలో నెంత పొగడినను విమర్శింపదగు పట్టులు నిర్దాక్షిణ్యముగ నిర్భయముగ ఖండించుట వారి రచనలో ముఖ్యముగా గమనింపదగిన గుణము. కల్పనాసామర్థ్యమున పింగళి సూరనాద్యు

నకు వారు ప్రధానస్థానమిచ్చినను ప్రభావతీదేవి అంగ ప్రత్యంగ వర్ణనాదుల సందర్భములు శృంగార వర్ణనఘట్టములు మిక్కిలి తుచ్చములని నిరసించినారు. మహాభారతమును గూర్చి తిక్కనాదుల రచనలయెడ వారుచూపిన గౌరవ మద్వితీయము. ఆంగ్లేయుల సరణిలో కళా ప్రధానదృష్టితో కొన్ని గ్రంథముల నాదర్శముగాగొని విమర్శ ప్రాసినవారిలో ప్రథములు, శ్రేష్ఠులు శ్రీ రామలింగారెడ్డియే. తరువాత సామాన్యముగా సాహిత్యవిమర్శ 'మాత్యూ ఆర్నాల్డు' గారి ననుసరించి చేసినవారిలో శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతమే ప్రథములు, శ్రేష్ఠులును. ఇప్పుడు సాహిత్యవిమర్శకు దొరకొనని రచయిత లేడన్న నాశ్చర్యములేదు. ఒక్కొక్కఁడు కొద్దియో గొప్పయో చేసినవారే. చారిత్రక విషయములతోగూడి సమకాలిక పరిస్థితులతో సమన్వయపరచుచు గ్రంథస్థవిషయముల మంచిచెడ్డలను విమర్శించుట యొకపద్ధతి. / గ్రంథము నందలి శైలి, రసము, ఔచిత్య, భావము మొదలగువానిని పీర్చి దిద్దుటలనుగూర్చి విమర్శించుట యొకపద్ధతి. మొదటిపద్ధతికి జెందిన రచయితలలో శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగంపంతులు, శ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి, శ్రీ నాగపూడి కుప్పస్వామయ్య, శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి ప్రభృతులు ప్రధానులు. శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావు శ్రీ కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు తమ ఆంధ్రులచరిత్ర, లక్ష్మణరాయవ్యాసావళి మున్నగు గ్రంథములలో నట్టి విషయములనే చర్చించియున్నారు. శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రి శృంగారశ్రీనాథము, తంజాపురాంధ్ర వాయకరాజులచరిత్రయు నట్టివే. శ్రీ కురుగంటి వీతారావ

భట్టాచార్యులవారి తంజాపురాంధ్ర నాయకరాజుల చరిత్రమున గూడ శ్రీ రామభద్రాంబాదుల గ్రంథములను గూర్చిన విపులచర్చయే విశేషముగా గలదు. వీని యన్నిటియందున సాహిత్యదృష్టికంటె కవుల చారిత్రకవిషయజ్ఞానమునందలి నిశ్చితానిశ్చితదృష్టి ప్రధానము. వారి చరిత్రజ్ఞానము నిజమైనదా, అతిశయోక్తులతోడను, అసత్యవిషయములతోడను గూడినదా యనుట ప్రధానము. శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రి శ్రీ వేదమువారు, శ్రీ కుప్పస్వామయ్య మాత్రము కవితాశిల్పము, కవిప్రతిభనుగూర్చియు వారి వారి విమర్శలలో పొందుపఱచియున్నారు. తక్కినవారికి కవుల భావనాశక్తి యందుకంటె వస్తువునందెక్కువ శ్రద్ధ.

నేటి యవకులుచేయు సాహిత్యవిమర్శ కేవలము వైయక్తికమేమో అనిపించును. సమకాలికుల రచనలు తీసికొని వానియందలి కవితాశిల్పదృష్టి మాత్రమే ప్రధానముగా పరిగణించుట పరిపాటియైనది. శ్రీ రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ, శ్రీ పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులు రచించిన సారస్వతోపన్యాసములు, ప్రబంధనాయకలు తిలకించినపుడు వానియందలి తీక్షణత, నిశితత్వము తక్కినవారి రచనలలో కాన్పింపవు. ప్రాచీన కావ్యములలోని పాత్రములనే తీసికొని వానిని తీర్చిదిద్దిన రచయితల సామర్థ్యమును పై యిరువురవలె హృదయాహ్లాదకరముగా రచన సాగించినవారు చాల తక్కువగనే దొరకుదురు. శ్రీ పిల్లలమఱ్ఱి హనుమంతరావు వారితరువార నెన్నదగినవారు. వారి సాహిత్యసంపదలో ప్రాచీనుల, వస్తుల రచనల విమర్శ మంచిస్థాయిలో సాగివది.

అట్లే వారి సాహిత్య సమీక్ష, సాహిత్య సమాలోచనము, మాధురీమహిమ మున్నగు గ్రంథములును. పరిమాణములో శ్రీ హనుమంతరావు చేసిష్టంతో సాహిత్యవిమర్శ మరెవ్వరును చేయలేదనవచ్చును. తెలంగాణాలో సాహితీసమితి మూల మైన ప్రకటితములైన గ్రంథములకు పీఠికారూపమున శ్రీ రాయప్రోలువాడు ప్రకటించిన సమీక్ష మిక్కిలి శ్రేష్ఠ మైనది. శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్య సారస్వత వ్యాసములు, శ్రీ దువ్వూరి రామిరెడ్డి సారస్వత వ్యాసములు, శ్రీ రాళ్ళపల్లి వారి నాటక సాహిత్యోపన్యాసములు, శ్రీ పింగళి లక్ష్మీ కాంతము గౌతమ వ్యాసములు విమర్శ గ్రంథములుగా శాశ్వతముగా నిలువగలవి. శ్రీ కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్య శాస్త్రి సాహిత్యవిషయక వ్యాసములు లెక్కకు మిక్కిలి యున్నవి. శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతుల ఆంధ్రవాఙ్మయ వికాసవైఖరి, సారస్వత పరిషత్పత్రికలోని వ్యాసములు, శ్రీ రామలింగారెడ్డి వ్యాసమంజరిలోని వ్యాసములు, శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి తెలుగు మెఱుగులు, మీగడ తఱకలు, శ్రీ సురవరము ప్రతాపరెడ్డి రామాయణ విశేషములు, శ్రీ జనమంచి శేషాద్రిశర్మ మనుచరిత్ర హృదయావిష్కరణము, శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ వ్యాసములు, శ్రీమతులు ఇల్లిందుల సరస్వతీదేవి, నందగిరి ఇందిరాదేవి, కొటికలపూడి సీతమ్మ, పులుగుర్తి లక్ష్మీ సరసమాంబ, బాలాంత్రపు శేవమ్మ మున్నగు స్త్రీల రచనలు, శ్రీమతి డొంటుకూరి లక్ష్మీకాంతమ్మ, 'ఆంధ్ర కవయిత్రులు' శ్రీ ముట్నూరి సంగమేశము తెలుగు హాస్యము, శ్రీహరి ఆది

శేషువు 'జానపదగేయ విమర్శ' ప్రత్యేక గ్రంథములు. శ్రీ కోరాడ వారి ఆంధ్రభారత కవితావిమర్శనము, శ్రీ భూపతి లక్ష్మీనారాయణరావు, 'మహాభారతము-తిక్కన రచన, ఉత్తమములైన రచనలు. శ్రీ తిమ్మావఱ్ఱుల కోదండరామయ్య పాలవెల్లి, శ్రీ తిరుమల రామచంద్ర, శ్రీ విద్వాన్ విశ్వం సమీక్షలు, చక్కని సాహిత్య విమర్శక వ్యాసములు. శ్రీ లక్ష్మీనారాయణరావు 'కిన్నెర' పత్రికలో ప్రకటించిన నాటకకళ పై వ్యాసములు, శ్రీ సి. నారాయణరెడ్డి, శ్రీ దాశరథి సమీక్షలు, శ్రీ శ్రీనివాస చక్రవర్తి- 'నాట్యశాల-నటన' మంచి వ్యాసములు. శ్రీ ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనం ఆంధ్రుల సాహిత్యచరిత్ర, శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచార్యుని రచనలు, నేటి సాహిత్య విమర్శగ్రంథములుగా నెన్నవచ్చును. పై విమర్శగ్రంథముల తారతమ్య పరీక్ష కిచ్చట తావులేదు. ఉన్నవని వ్రాయుటకేకాని, ఇట్లున్నవని నిరూపించుటకు ప్రత్యేక గ్రంథము కావలసివచ్చును.

(కొన్ని సాహిత్య విమర్శక వ్యాసములు భారతి, ఆంధ్రప్రభ, ఆంధ్రపత్రికల భానువార సంచికలు మున్నగు వానిలో వెలువడుచున్నవి. ఇప్పు డెక్కువగా వచ్చు విమర్శలు కేవలము కొంద రాధునిక రచయితల గ్రంథములను గూర్చియే యెయ్యవచ్చును. విమర్శకు ప్రతివిమర్శలు కూడ వచ్చి వాదములోనికి దిగు సన్నివేశములు లేకపోలేదు. కేవల ప్రాచీనుల రచనలను గూర్చిన భావములు ప్రకటించి వపుడే వాదోపవాదములున్నపుడు ఆధునికులను గూర్చి లేక పోవుట యెట్లు పొసగును? శ్రీ పెండ్యాల వేంకటసుబ్ర

కృణ్యశాస్త్ర మహాభారత చరిత్రము, ఉత్తర భారతము, ఎన్ని విమర్శలకు గురికాలేదు? వారికి ప్రతివిమర్శగా శ్రీ సూర్యనారాయణశాస్త్ర బ్రహ్మాండమైన గ్రంథము నొక దానిని వెలువరించిరి. నాచన సోమనాథునిగూర్చి శ్రీ రాళ్ళ పల్లివారి యుపన్యాసముపై శ్రీ నడకుడుటి వీర రాజ పంతులు చేసిన కల్లోలము పెద్ద గ్రంథమైనది. అట్లే శ్రీ తిరుపతి కవుల, శ్రీ శ్రీపాదవారి వాదోపవాదములు గ్రంథములైనవి.

ఆధునికులలో కొందరు రచయితలనుగూర్చి ఈ నడుమ శ్రీ కాటూరి వేంకటేశ్వరరావు, శ్రీ దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్ర వ్రాసిన వ్యాసములు ముఖ్యముగా చదువదగినవి. మొదటిది కేవలము నేడు భావకవులని పిలువబడు యువకవుల రచనల గూర్చి. రెండవది నేటి యిరువదైదుగురు జీవత్కవుల రచనలను గూర్చి. శ్రీ కాటూరివారి వ్యాసములో ముఖ్యముగా శ్రీ దేవులపల్లివారి కృష్ణపక్షముతో ప్రారంభించి భావ కవులువ్రాయు వ్యక్తి ప్రధాన (Subjective) కవితను గూర్చిన చర్చకలదు. భావకవుల ఆశయములన్నియు నా వ్యాసములో చూడనగును.

వ్యా స ము

పై ప్రకరణము లన్నింటిలో సందర్భానుసారముగ వ్యాసమును గూర్చినచర్చ వచ్చినది. శ్రీ వీరేశలింగం పంతులుగారితో ప్రారంభించి వ్యాసములు మిక్కిలి విరివిగా ప్రచారములోనికి వచ్చిపవి. ఆంగ్లభాషలో ఉపన్యాసము లతో ప్రారంభించి వానినే లిఖిత మొనర్చినప్పుడు వ్యాసము

లనుట పరిపాటి. తెలుగు నందును శ్రీ వీరేశలింగంపంతుల యపన్యాసములు ప్రచారమునకై యీయబడినవి. అట్లే కాని కొద్దిమాధులతోగాని వివేకవర్ధిన్యాదిపత్రికలలో వ్యాసములుగా ప్రకటింపబడుచువచ్చెను. కొన్ని దిన, వార, పక్ష, మాస పత్రికలలో కేవల సాహిత్యముపైననే కాక సమస్తవిషయములపై వ్యాసములు ప్రకటింపబడెను. అవి శాస్త్రవిషయములగూర్చి కావచ్చును, ఆధునికావిష్కరణముల పరిశ్రమలగూర్చి, సహకారాది ఉద్యమములను వివిధ దేశములందలి జనుల యాచార వ్యవహారములం గూర్చి కావచ్చును. ఒకటి యననేల సమస్తవిషయములనుగూర్చి నేడు వ్యాసములు పత్రికలలోను, కళాశాలాది విద్యాలయముల ద్వారమున ప్రకటింపబడు 'మాగజిన్' అను వార్షికపత్రికలందును వ్యాసములు ప్రకటింపబడుచున్నవి. సాహిత్య వ్యాసములు, సారస్వతవ్యాసములు, చారిత్రక వ్యాసములు మున్నగు పేర్లతో వ్యాససంపుటములు లెక్కకు మిక్కిలిగా బయలుదేరినవి. వీనిలో పెక్కింటిని గూర్చి వానివానికర్తలంగూర్చి యిదివరకే చర్చించి యున్నాను.

నవలలు — కథానికలు

కథాసాహిత్యము తెలుగుభాషలో చిరకాలమునుండి వ్యాప్తిలో నున్నది. హిందీ, బెంగాలీ, కన్నడ భాషలలో మరియు పూర్వమునుండియు కలదు. పెద్ద కథలు చిన్న కథలు అని కథాసాహిత్యము రెండువిధములు. వానిలో

ప్రాచీనపద్ధతితోకూడి అనువాదప్రాయములైనవి కొన్ని. కథాసరిత్సాగరము, విక్రమార్కుని కథలు, భోజుని కథలు, దశకుమారుల కథలు మున్నగునవి కేవలము అనువాదప్రాయములు. మదనకామరాజు కథలు, మర్యాదరామన్న కథలు, తాతాచార్యుల కథలు, శుకసప్తతికథలు చిరకాలమునుండి స్వతంత్రరచనలుగా వ్యాప్తిలో నున్నవి. తెలుగు భాషలో అనుకరణమను లోపమునకు గురికాకుండా పెరిగిన కథాసాహిత్యము శ్రీమధిర సుబ్బన్న దీక్షితుల 'కాశీమజి' కథలతో ప్రారంభించిన దనవచ్చును. ఆ వెనుకనే నవలలు, చిన్నకథలు (కథానికలు) బయలుదేరినవి. శ్రీవీరేశలింగం పంతులు ఆంగ్లేయుల ననుకరించి రాజశేఖర చరిత్రము వ్రాసిరి. పేక్స్లీయరు నాటక కథలనే తెలుగువచనములో కథలుగా వ్రాసిరి. ఆ వెనుక సంస్కృత నాటక కథలు మున్నగునవి శ్రీఅక్కిరాజు ఉమాకాంతం ప్రభృతులు వ్రాసి ప్రచారమునకు దెచ్చిరి. కాని పైకథాసాహిత్యమంతయు ఆదర్శ వాఙ్మయము - లేక అత్యుక్తులతో, అపురూపపు కల్పనలతోగూడిన వాఙ్మయము - అగునేకాని నిత్యజీవిత వృత్తమునకు ప్రతికృతిగా నుండదు. ఇరువదియేండ్ల ముందు వరకు బయలుదేరిన నవలా సాహిత్యమంతయు నట్టిదే. శ్రీచిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము కర్పూరమంజరి, సౌందర్యతిలక, అహల్యబాయి, హేమలత మున్నగునవన్నియు నట్టివే. వారి రామచంద్ర విజయము మాత్రమే వాస్తవికము (Realistic). బంగళీభాషానువాదమైన సుధాశరచ్చంద్రము మిక్కిలి యద్భుత రచనాకౌశలముగల వాస్తవేతివృత్తము.

శ్రీ కేతవరపు వేంకటశాస్త్రి రాయచూరు యుద్ధము, రాజ్యలక్ష్మీ, పూర్ణానందము మున్నగునవన్నియు శ్రేష్ఠమైన కల్పనాచార్యము గలవి. అన్నివిధములైన పోకడలు కల నవలలు శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వర కవులవి. వారి వసుమతీ వసంతము, ప్రమదావనము, తిరుగుడుపెళ్ళి సర్వస్వతంత్రములు. పెక్కు నవలలు బంగాలీ, కన్నడ, ఆంగ్లభాషలనుండి అనువదింపబడినవి. శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ నవలలు సర్వతోముఖప్రజ్ఞ కనపరచునవి. పైనవలలన్నియు ఆదర్శ జీవితము కొఱకే కాని సంస్కరణోద్దేశముతో రచింపబడినవికావు. శ్రీ ఉన్నవవారి మాలపల్లి, శ్రీ అడివి బాపిరాజు గారి నారాయణరావు, సంఘములోని లోపములను సరి చేయుటకై ఒక ఉద్దేశముతో రచింపబడినవి. కేవలము చదివి యతాకితమైన రసానుభూతినందుట వాని లక్ష్యము కాదు. వానిని చదివి మన నిత్యజీవిత విధానము మార్పు కొని బాగుపడుటకై యుపయోగించుట లక్ష్యము.

కథానికలనుపేర విరివిగా చిన్నచిన్నకథలు నేడు బయలుదేరుచున్నవి. జనుల నిత్యజీవితములోని యొకానొక సన్నివేశమును గ్రహించి మనకశ్యేదుట జరుగుచునట్లు సృష్టించి పాఠకుల నానందపరచుటయే యీకథల లక్ష్యము. ప్రతివ్యక్తి తనజీవితములోని యనుభవములను కొన్నింటినైన 'అట్టికథలలో చూడగలడు. అప్పుడే ఆ రచయితల ప్రయత్నములకు చరితార్థత. అట్టికథలిప్పుడు వేనవేలు బయలుదేరినవి. శ్రీ కవిగోండల వేంకటరావు, శ్రీ వేలూరి శివరామ శాస్త్రి, శ్రీ తల్లావఘ్నల శివశంకర శాస్త్రి, శ్రీ విశ్వనాథ సత్య

నారాయణ, శ్రీ కొడవటిగంటి కుటుంబరావు, శ్రీ చింతా
దీక్షితులు, శ్రీ కిళాంబి రంగాచార్యులు. శ్రీ గుడిపాటి వేంకట
చలం, శ్రీ పాలగుమ్మి పద్మరాజు, శ్రీ ఆచార్య ఆత్రేయ,
శ్రీ నెట్టి ఈశ్వరరావు, శ్రీ ప్రయాగ కోదండరామశాస్త్రి,
శ్రీ మాదవపెద్ది గోపాలకృష్ణ, శ్రీ మాచిరాజు దేవీప్రసాద్,
శ్రీ మునిమాణిక్యం నరసింహారావు, శ్రీ మొక్కపాటి
నరసింహశాస్త్రి, శ్రీ బొడ్డు బాపిరాజు, శ్రీ మల్లాది రామ
కృష్ణశాస్త్రి, శ్రీ విద్యాన్ విశ్వం, శ్రీ శివరాజు వేంకటసుబ్బ
రావు (బుచ్చిబాబు), శ్రీ భాగవతుల శంకరశాస్త్రి, శ్రీ శ్రీపాద
సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, శ్రీ అవసరాల సూర్యారావు, శ్రీ ఇంద్ర
కంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి, శ్రీ శారద, శ్రీ మధురాంతకం
రాజారాం, మున్నగువారు కథానికా రచయితలలో ప్రసి
ద్ధులు. ఆంగ్లవాఙ్మయ ప్రభావమున అపరాధ పరిశోధకధలు,
నవలలు వందలు వేలుగా నేడు వ్యాప్తిలో నున్నవి. వీనిని
రచించువారిలో ముఖ్యులు శ్రీ కొమ్మూరి సాంబశివరావు,
శ్రీ కనకమేడల, శ్రీ తెంపోరావు, శ్రీ జోన్నలగడ్డ రాధాకృ
ష్ణయ్య, శ్రీ విశ్వప్రసాద్ మున్నగువారు.

(కథానికలనుగూర్చి విపులముగా చర్చించుటసాధ్యము
కాదు. ఇప్పటి కథలన్నియు వాస్తవికత * నాధారముగా
పెట్టుకొని వ్రాయబడినవే. వీనిలో ఆదర్శము ప్రధానము
కాదు. ఇతివృత్తము, నాయికానాయకుల విషయమున, ఆధి
కారికము, కులీనత మొదలగు శాస్త్ర నియమములు పాటించ
సక్కరలేదు. సంఘములో మనకళ్ళయెదుట జరుగుచున్న,

జరిగిన, జరుగబోవు సంఘటనలను యథాతథముగా వర్ణించుటయే సామాన్యముగ నన్ని కథలలో పాటించబడు నియమము. సత్యముగా జరిగినవిషయము కాకున్నను, జరిగియుండునని నమ్ముటలో నెట్టి విప్రతిపత్తియు నుండకూడని విధమున వస్తువువర్ణింపబడుట ముఖ్యము. అది ప్రేమగాధకానిండు, కరుణగాధకానిండు, మనస్తత్త్వ సంబంధమైనది కానిండు నమ్మదగినట్లుండునేకాని అభూతకల్పనలతో, అతాకిక వర్ణనములతో గూడియుండదు. కొన్ని కథలలో సాంఘికములైన జటిల సమస్యల పరిష్కారమో, తత్ప్రయత్నమో గోచరించును. శ్రీ కొడవటిగంటి కుటుంబరావు కథలలో మనస్తత్త్వ సంబంధములైనవి, కుటుంబగతములైనవి పెక్కు సమస్యలతోగూడిన సన్నివేశములుండును. కులంలేనిమనిషి, మొండివాడు మున్నగు కథలట్టివి. శ్రీ గుడిపాటి వేంకటచలం రచనలు కేవల స్త్రీ విషయకములు.

శ్రీ చలం కథలలో నొక ప్రత్యేకత యున్నది. స్త్రీ సంఘములో బానిసకాదని, కేవల విలాసవస్తువుకాదని, పురుషుల కెట్టిస్థానముకలదో వారికి నట్టిస్థానమే కలదని యతని కథలలో ప్రతిపాద్యవస్తువు. వారు కల్పించు సన్నివేశములు ప్రాచీనకాలమునుండి స్త్రీలయెడ మనకుగల భావములలో నొక గొప్ప విప్లవాత్మకమైన మార్పుతే బ్రయత్నించునవి. కాని సంఘము అంతతోందరగా వారి నర్థముచేసికొనలేదు. ఐనను వారి ప్రయత్నము విఘ్నభీతిలేక సాగినది. వారి “స్త్రీ” అను గ్రంథము, ‘బ్రాహ్మణీకము’ మొదలైన కథలు, శశిరేఖ, మైదానము వంటి నవలలు చదివినప్పుడు

మన హృదయములలో నొక విపరీత సంచలనము బయలు దేరును. పురుషునకు కామసంబంధమైన కోరికలు తీర్చుకొను హక్కును సంఘము గుర్తించినప్పుడు స్త్రీల విషయమున నెందుకు గుర్తింపరాదనియు, అన్ని విషయములలో మగవారి వలె వారికి స్వేచ్ఛ యెందు కుండకూడదనియు భావించి, తదనుగుణమైన సన్నివేశములనే వారు స్త్రీలకు తన కథలలో కల్పించిరి. లోకము వారి ధైర్యమును మెచ్చుకొన్నంతగా వారి రచనలను మెచ్చుకొనుటకు కొంత కాలము కావలెను. ఏనాటికైనను వారి భావములను ప్రజలంగీకరింపక తప్పని దినములు రాగలవని యాశింప వచ్చును. వారి రచనలతో బోల్పదగిన విశిష్టరచన మరి యెవ్వరిది కన్పించుటలేదు.

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ కథలు, నవలలు కేవల విజ్ఞాన సర్వస్వముతో సమానములైనవి. వారి వేయిపడగలు అను గ్రంథమున సర్వవిషయములు చూడవచ్చును. “జేబు దొంగల”లో బాల్యములో వచ్చిన గుణములు మరణాంతము వీడవను సత్యమును నిరూపించిరి. వారి చెలియలికట్ట, ఏకవీర, వీరవల్లడు, బద్దన్న సేనాని, మా బాబు ఏదేనొక ఆదర్శమును మనమున నుంచుకొని వ్రాసిన నవలలే. వీనిలో వివిధ మానవుల మనఃప్రవృత్తులు బాగుగ విశదీకరింపబడినవి.

శ్రీ చింతాదీక్షితుల కథలు చిన్నపిల్లల మనస్తత్త్వమును వెల్లడించునవి. సూరి, సీత, శంపాలత, లీలాసుందరి మొదలైన కథలు కేవలము పిల్లలకొకటే వ్రాయబడినవి. వీరి కథలు హిందీ, ఇంగ్లీషు భాషలలోనికికూడ కొన్ని అను

వదింపబడినవి. వీరికి సున్నితమైన హాస్యమునందు శ్రీ మెండు. వీరివలెనే శ్రీ గిడుగు సీతాపతి చిన్నపిల్లల కొరకే కథలు వ్రాసినవారు. వీరి “బాలానందము” ప్రభుత్వము వారి బహుమానముపైత మందుకొన్నది. శ్రీ పూతలపట్టు శ్రీరాములురెడ్డి సుజ్ఞానబోధినిలోని కథలు నిట్టివే.

శ్రీ శివరాజు వేంకటసుబ్బారావు “బుచ్చిబాబు” అను సంక్షిప్తనామముతో ‘బుచ్చిబాబు కథలు,’ మేడమెట్టు, ‘అడవి కాచిన వెన్నెల’ మున్నగు కథలు, “చివరకు మిగిలేది” అను ప్రసిద్ధమైన నవల రచించిరి. వారి నవల చిరస్థాయిగా నిలుచు రచనయని చెప్పవచ్చును.

హాస్యరసముతోకూడిన కథలు వ్రాయటలో అందె వేసిన చేతులు శ్రీ మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రి, శ్రీ ముని మాణిక్యం నరసింహారావు. శ్రీ మాచిరాజు దేవీప్రసాదు, శ్రీ నరసింహశాస్త్రి ‘బాణ్ణుడు పార్వతీశం’ చదువని ఆంధ్రుడుండడని నా నమ్మకము. ఈ నవలలో వారి హాస్యరసము పరాకాష్ఠ నందుకొన్నది. అట్లే వారి “కన్నవీ-విన్నవీ” అన్న హాస్యకథలు, శ్రీ నరసింహారావు ‘కాంతం కథలు,’ ‘నేనూ-మీ కాంతం’ హాస్య కథలు, ‘కాంతం కాపురం’ అన్నియును హాస్యరసము పోషించు కథలే. గొప్ప గొప్ప జీవిత సమస్యలకు సంబంధించిన కథలుకూడ చక్కని హాస్య ధోరణిలో నడపుసామర్థ్యము వారికి కలదు. ‘హాస్యము’ అను శీర్షికతో వారురచించిన వ్యాసము చదివిన హాస్య రసముపై వారికెంత యధికారము కలదో తెలియగలదు. శ్రీ దేవీప్రసాదు ‘తాతవిరహం’ ‘కాగితాల పొదుపు,’ ‘పండుగ బహుమతులు’ కూడ హాస్యరసపోషకములే.

‘శారద’ అను మారుపేరుతో శ్రీ ‘నల్లరాజన్’ వ్రాసిన ఏదినత్యం, రక్తజ్వాల, మంచి చెడూ మున్నగు నవలలు, కొన్ని కథలు, వారికి చిరంజీవిత్వము నిచ్చినవి. వారు ఆల్పాయుష్కులైనను వారి రచనలు చిరకాలముండునవి యని చెప్పవచ్చును. ‘ఏది సత్యం’ ఒక దీనురాలి హృదయవిదారక సత్యగాథ. ‘మంచి-చెడూ’ ఒకానొక ఆదర్శముతో వ్రాసినను, అందరకు అంగీకారయోగ్యమైన ఆదర్శమందులో కాన్పింపదని నా తలపు.

శ్రీ పాలగుమ్మి పద్మరాజు “గాలివాస” ఈ నడుమనే బహుమతి నందుకొన్నది. శ్రీ కవికొండల వెంకటరావు కథానికలుకూడ శాశ్వతమైన యశస్సును సంపాదించినవి.

ఇప్పుడు “డిటెక్టివు” కథాసాహిత్యము ఆంధ్రదేశములో నలుమూలల నీటిలో తైలమువలె వ్యాపించినది. ఆబాలగోపాలము, పండితపామరలందరు రేయుంబవళ్ళ వివక్ష లేక యీ కథానికలే చదువుచున్నారు. ఆ లేచినయల యెప్పు డడగునో చెప్పలేము.

ఉ ప స ం హా ర ము

గద్యసాహిత్యశాఖలోచేరిన రచనలు మతియు పెక్కులు కలవు. గద్యనాటికలన్నియు నట్టివే. ప్రజాసాహిత్యమనుపేర కర్నకులకు, కార్మికులకు ప్రబోధము కల్పించుటకు నేడు ప్రత్యేక పద్ధతిలో గద్యరచన జరుగుచున్నది. ప్రాతకాలములోవలె నేడు సంగీతమున్న నే నాటక మను భావము పోయినది. శ్రీ బళ్ళారి రామకృష్ణమాచార్యులవారితో

ప్రారంభించిన యా భావము మొన్న మొన్నటిదనుక నాటక రంగము నాక్రమించియుండెను. నాలుగు పద్యములు, పాటలు శ్రావ్యముగా వల్లింపగలవాడున్న నాట్యమండలికి గౌరవము, అభినయమునకంటె, పాత్రోచిత భావప్రకటన మునకంటె గానము ముఖ్యమయ్యెను. శ్రీ బళ్ళారి రాఘవాచార్యులవారి ప్రభావమువలన నాట్యరంగములో నొక విప్లవాత్మకమైన మార్పువచ్చి అభినయమునకే ప్రాధాన్యము వచ్చినది. దానిననుసరించియే గద్యనాటకములు విరివిగా ప్రచారములోనికి వచ్చినవి. కాబట్టియే నా వ్యాసమున వానిని నే నచ్చటచ్చట ఉదాహరించితిని. ఇప్పుడు వ్రాయబడు నాటికలు విధిగా గద్యములోనే ఉన్నవి. వానిని గురించి వ్రాయుట కొక ప్రత్యేకగ్రంథమే అవసరము. ఆ ప్రయత్నము ఇతరులకు వదలుచున్నాను. గద్యరచన నేను పైనవర్ణించిన శాఖలతో ఆగునని చెప్పుటకు వీలులేదు. ఇరువదియవ శతాబ్ద ప్రారంభమునుండి సర్వతోముఖముగా వ్యాపించిన గద్యము ఇంకెన్ని నూత్న శాఖలు సృష్టింపవలసియున్నదో మనము కనిపెట్టి చూడవలసినదేకాని యూహింపలేము.

ఏ శాఖనుగూర్చికూడ నేను విపులముగా చర్చింపలే నందుకు నన్ను పాఠకులు క్షమింతురుగాక. ఒక గ్రంథకర్త పెక్కు గ్రంథములు వ్రాసియున్నప్పుడు కేవలము గ్రంథకర్తలపేర్లుమాత్రమే ఇచ్చి తృప్తిపడవలసివచ్చినది. పుస్తకముల సంఖ్య పరిమితమైనప్పుడు వాని పట్టికయే సూచించి యున్నాను. ఇంతకంటె ఎక్కువ ప్రయత్నము చేయుటకు నాకు వీలుపడలేదు.

న వ్య క వి త్వం

విద్వాన్ విశ్వం

ప్రస్తావన

మానవుడు చిరంతనుడూ, చిరంజీవీ; అలాగే సమాజమూ చిరంతనమూ, చిరంజీవమూ; అట్లే కవిత్వమూ.

అయినప్పటికీ ఆదికాలంలోని మానవు డలాగే ఉండిపోలేదు. సమాజం ఆదిరూపంలోనే నిలిచిపోలేదు. కవిత్వం తొలిరితినే ప్రవర్తిల్లేదు.

కొన్ని మూలధర్మాలు శాశ్వతంగా ఉండిపోయినా కొన్ని విభిన్నతలూ, విశిష్టతలూ ఎప్పటి కప్పుడు ఏర్పడుతూనే ఉన్నవి. ఆ విశిష్టతలను పురస్కరించుకొని మానవ ప్రగతినీ, సమాజగతినీ, కవిత్వపరిణతినీ కొన్ని దశలుగా, విదశలుగా విభజించుకొని వివరించుకొనడం మామూలు.

ఈ దశలలో ఒకదాని విశిష్టతలతోపాటు మరొకదాని విభిన్నతలూ కొన్ని తలసూపవచ్చును. ఒకదశలో ఆదశకు చెందిన విభిన్నతలు మాత్రమే ఎల్లెడలా కానరాక పోవచ్చును.

జీవన స్రవంతివలెనే కవితావాహినీ ఒకేరీతిగా ప్రవహిస్తూఉన్నా కొంతపాతనీరు పోవడం, కొత్తనీరు రావడం వీనిద్వారా నిశితంగా పరిశీలిస్తే విపరీతమైన మాధులకు

తావలమవుతున్నదని తెలుసుకోవచ్చును. కానీ ఎన్ని మార్పులూ, చేర్పులూ, తీర్పులూ జరుగుతున్నా కవితా నామాన్యధర్మాలు అందులో అనుస్మృతములై ఉన్నందు వల్ల నిరంతర పరిణాతి ప్రభావితమైన కవితాగతి అఖండంగా కానవస్తుంది.

తెనుగునాట ఏ వెద్యేండ్లనాడో సమగ్ర సంపూర్ణ రూపంతో విరిసి, నేటికీ నేవళం తేలుతున్న కవిత్వంలో ఆధునికయుగ పరిణీలనే అయినా, అల్పాల్పపరిధిలో అంత సుసాధ్యంకాదు. అందుకే కేవల స్థూలరేఖా చిత్రణకే ఈ అధ్యాయం పరిమితంకాక తప్పదు. కవులనూ, కావ్యాలనూ విశిష్టంగా వివరించడంకాక కవిత్వ పరిణాతినీ, ప్రగతినీ విశదీకరిస్తూ అందు కవసరమైన కొన్ని ఉదాహరణలతోనే సరిపెట్టుకోనక తప్పదు.

నవ్యకవిత్వ ప్రాదుర్భావం

ఏజాతి చరిత్రలోనూ ఏటేటా వసంతం విరియదు. ఒక్కొక్క శకంలో అఖండప్రతిభా సమున్మేషం జాతి జాతినీ సమగ్రంగా, సర్వతోముఖంగా సముత్తేజితంచేసి, నవయుగానికి చాందీవాచక మవుతుంది.

అలాంటి తరుణాన్నే మనం స్వర్ణయుగమనీ, నవయుగమనీ భావిస్తాము. ఎందులోనో ఒకందులో, ఏ కొంతో మార్పువచ్చినప్పుడెల్లా నవశకోదయం అనుకోము. ఏ ఒక

కొత్త ఉద్యమమో ఆరంభమైనప్పుడెల్లా దానిని నవయుగ ప్రాదుర్భావ మని తలంచము.

ఆ మార్చేదో అంతదాకా నక్షస్తున్న జీవనగతిని కొత్తదాడులలోనికి గణాలున కొంపోయినప్పుడూ, ఆ మార్పు ఏదో ఒకరంగానికి పరిమితం కాక సర్వతోముఖమయినప్పుడూ, ఆ పరిణతి ప్రభావం ఆ నాటికే పర్యాప్తం కాక కొన్నేండ్ల దాకా జాతిప్రగతి పక్షప్రయాణానికి పాశ్చాత్య మివ్వగలిగినప్పుడూ అదే నవయుగంగా, నవశకంగా సంభావిస్తాము.

తెనుగుజాతి మనుగడనే మాన్యం చేసిన మహోత్తమ కాలంకనుకనే, ఇరవయ్యో శతాబ్ది ఆరంభకాలంలో అటూ ఇటూ ఉన్న సమయాన్ని మనమెంతో అపురూపంగా అంగీకరిస్తున్నాము.

ఆ సమయంలోని సాంస్కృతిక వికాసానికేగాక, సాహిత్యవిస్తృతికీ సంకేతంగా నిలచినవాడు కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు (1848-1919).

ఆయననాటికే ఆంధ్ర సాహిత్యంలో కొంత నూతన పునరుజ్జీవనానికి ప్రాతిపదిక ఏర్పడినది. అప్పటికే సర్ సి. పి. బ్రౌనుదొర చక్కని నిఘంటువును తయారుచేసి (1852) ప్రచురించినాడు. అనేక పండితుల సాయంతో ప్రాచీనకావ్యాలను సంపాదించి, పరిష్కరించి టీకలూ, టిప్పణులూ తయారు చేయించినాడు. బహుజనవల్లి సీతారామాచార్యుల వారి (1828-1891) శబ్దరత్నాకరం వెలువడింది.

అప్పటికే పూండ్ల రామకృష్ణయ్య (1860-1904) 1885 జూన్ లో అముద్రితగ్రంథ చింతామణి ఆరంభించినాడు. వావిళ్ళ రామస్వామిశాస్త్రిలు 1812 లోనే ఆది శరస్వతీ నిలయ ముద్రాక్షరశాలను స్థాపించి ప్రాచీన కృతి ప్రచురణకు పూనుకున్నారు.

చిన్నయసూరి బహుముఖ కృషిచేశాడు; వేదం వేంకట రాయశాస్త్రి, ధర్మవరం రామకృష్ణమాచార్యులు, కోలాచలం శ్రీనివాసరావు మొదలగు వారు నాటకాలనూ, కావ్యాలనూ చకచకా వ్రాసి ప్రచురించ సాగినారు. చిలకమర్రి నాటకరంగం మఱింత వ్యాపింపజేయ పూనుకున్నారు.

ఇలా విరియసాగిన పురాతన ధోరణులనుండి పూర్తిగా విడివడని కావ్యశాఖ తొలిరోజులలో ముమ్మరంగా విరియ సాగినది. శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి, వడ్డేది సుబ్బారాయుడు, వాలికోలను సుబ్బారావువంటి ఉద్దండులు తరువాత చాలకాలందాకా అనేకంగా పూర్వ రీతులలో ఉత్తమ కావ్యాలను ప్రపంచించసాగినారు.

ఈ పూర్వరీతులు నాటినుండి నేటిదాకా అనంతంగా కొనసాగినవి; కొనసాగుతున్నవి. ఇలా పూర్వరీతి ప్రధాన వాహిక అయిన కవితను వివరంగా ఇవ్వడంకాక, నవ్యకవితా పరిణామాల విశదంగా వివరించడం ఈ అధ్యాయం ముఖ్యోద్దేశం గనుక, వీరేశలింగంనుండి అలా అలా ఈ దారిని చాలమంది నడుస్తున్నారనిమాత్రం చెప్పి వినివుంటాను.

మఱి ఇలాపూర్వరీతిని మఱాక క్రొత్తవారిని నడపి కవిత్వం పండితుల ప్రక్కనుండి జనమధ్యంలోనికి లాగుకొని వచ్చిన మహామహులు తిరుపతి వెంకటేశ్వరకవులు.

వేయూరు సంస్థానాలలో తిరిగి అనేక అవధానాలను చేయడం మాత్రమేకాక, అపూర్వ ప్రతిభాభాసితములైన మహాత్మయ కావ్యాలను వీరు రచించినారు. వచనంలో సంభాషణలో ఉన్న కావ్యపును, సుషీక్సరాన్ని, తెనుగు సాబగునూ అతినమర్థంగా, అతినిశితంగా, సులభంగా తీవ్రసాగించిన సాభాగ్యం వీరి కవిత్వంలో తావల మేర్పడుచుకొన్నది.

తిక్కన తెనుగుతనం వీరిలో వెల్లువలై పారినది. నన్నయ ప్రసన్నధార వీరి కవిత్వంలో జల్లుకుటిసినది, శ్రీనాథుని ధాటి వీరి కవిత్వం సుసంపన్నం చేసినది.

తెనుగు కవిత్వంలోని వడుపునూ, వాగ్వైచిత్రీని కోకొండని కొల్లగా అందించిన దండిచేయి వీరిది. బుద్ధచరిత్రమైనా, శ్రవణానందమైనా, అవధాన పద్యాలైనా, ఆవేశంలో ఎదిరి నెదిర్చి కోబలియని దూకుడుగా కత్తిదూసిన వాదవివాద సంవాదరూపాల వెలసిన పద్యజాతమయినా, ఏదైనా తెనుగు వీరిచేతిలో మైసంముద్దలా వేయిరూపుల మలుచుకొనుటకు వీలుకల్పించినది.

నవ్యకవిత్వ వికసనకు వీరు వేసిన ప్రాతపదికను, వీరందుకై కల్పించిన సున్నితమైన వాతావరణాన్ని మన మెంతైనా కొనియాడవచ్చును.

వీరివలెనే తర్వాత తర్వాత వెలసిన జంటకవులెందఱో ఈదారిన నడచినారు. ముఖ్యంగా వెంకట పార్వతీశ్వర కవుల ఏకాంతశేష ఆనాటి నూతనభావోద్వేగ పరిబృంహితమై ఒకానొక ధోరణిని వికసింపజేసినది.

ఇలా వీరేశలింగం, తిరుపతి వెంకటకవులు, వెంకట పార్వతీశ్వర కవులు మన నవ్యకవితాలత కొక ప్రచ్ఛాయ శీతల కాయమానప్రాయమైన ఆశ్రయంకల్పించిన అనేకల ని అరుణోదయ ప్రారంభంలోనే కేల్పొగిచి సంస్కరించి, పూర్తిగా విభిన్నమూ, విశిష్టమూ అయిన నవ్యకవిత్వవివృతికి ఆరంభిస్తాను. స్థూలరేఖా ప్రాయమూ, సుపరిమితమూ అయిన ఈ తెలివిడిలో అందటి పేళ్ళకూ, అందటి కావ్యాలకూ ఇకమీదనైనా తావులేదేలని నాకూబాధగానే ఉన్నా, సంక్షిప్త వివృతిలో అత్యవసరమైన కవితా ప్రగతి పథ పరిణామచిత్రణకే దీనిని పరిమితంచేసుకుంటున్నాను.

అలా అవంతంగా వెలసిన ఆనాటి సమగ్ర సర్వతో ముఖ మహావికాసయుగం వేయిరేకుల విప్పరుతుండగానే నవ్యకవిత నాలుగంచులూరీటి నిలిచినది.

1910 లో గురజాడ అప్పారావుగారి ముత్యాల సరాలు ప్రచురితమైనవి. ఆయన నవ్యకవితా వైతాళికుడైనాడు.

మొన్న - 1910-1935

(క) జాతీయ కవిత

భారత సంస్కృతి, విభిన్నమైన పాశ్చాత్య సంస్కృతితో సమ్మిళితమై, ఒక విశిష్టనూత్న చైతన్యం వెలువడిన ఆనాడు, ఒకానొక విశిష్టశాఖలో కాక యావజ్జన జీవన హృదయ వికాసంలోనే నవసంచలనం రేకెత్తిన ఆనాడు - ఆ ఉద్యమ మహోదధిలో పూసిన వెన్నెలపూవు గురజాడ అప్పారావు.

నాదేశం, నాజాతి, నాభాష, నాసంఘం అన్న భావం తదుచ్చైస్థితికి దోహదకారి అయినప్పు డది మహోత్తమం అవుతుంది. అదేభావం పరభావోన్నతిని చీదరించుకొని, స్వోత్కర్షకూ, పరాపకర్షకూ ప్రాతిపదిక అయినప్పుడు జాతీయ దురహంకారంగా పరిణమిస్తుంది.

ఆభావం ఉత్తమరూపంలో మొలకెత్తిన రోజు లవి. కనుకనే తమ స్వాతీయ వికాసనైభవ ప్రాభవాలకు లోకం లోని గొప్పలన్నీ తమలో ఇముడ్చుకొని, తాము విశ్వరూపులు కావాలన్న ఉత్కంఠ, ఆనాటి వారిలో తీవరించినది.

సంఘంలోని కలమత వివక్షలు, కుళ్ళిన కంకాళాలై జాతిని రోగపూరితం చేస్తున్నవని, తదనారోగ్య పరిసర సంతృప్తనంకోసం నడుంకట్టిన పెద్దల కానాడు కొదువలేదు.

విజ్ఞాన విస్తృతి కొక పరిధిలేదని గ్రహించి, చుట్టూరా సాగిపోతున్న పరిశోధనల పాటవాన్ని పాటించి, తత్సార

సమాధానకోసం శతవిధాలా శ్రమించిన పండితకోటి కానాడు లోటులేదు.

కాబట్టి ఆనాటి ఆంధ్రజాతీయ వికాసమహోద్యమం సర్వాంగ సంపూర్ణమూ, సమగ్ర సుందరమూ.

ఆ నాటి సమున్నతి చిహ్నాలన్నీ గురజాడలో మనకు కానవస్తాయి. ఆ నాటి సంస్కారంలోని వైశాల్య విస్తృతులన్నీ వారిలో సాక్షాత్కరిస్తాయి. ఆయన సహృదయుడు; బహుభాషాకోవిదుడు. విభిన్నభాషా సమధ్యయనం ఆయన సంస్కరానికొక గభీరతను ప్రసాదించినది.

నాటిసమాజంలోని వైపరీత్యాలు పరిశీలించగా ఆయన హృదయం జిప్సజిప్సమన్నది; అంతతో ఆగక, తన టపటపతో పదివేలగుండెలను పలుకరించి రసాన్ని చిలుకరించుకున్నది.

సాహిత్యరూపాలను పరశ్శతంగా పరిశీలించిన ఆయన, తన తెనుగులో సరికొత్త రూపాలకోసం పరితపించినాడు. నచ్చిన క్రొత్తరూపులను దిద్దుకొన్నాడు.

తాను వ్రాయదలచుకొన్న భావాలకు తగిన ఛందస్సును ఎన్నుకొనుటలో ఆయన చాల స్వతంత్రపథాన్ని త్రొక్కినాడు.

కన్నడంలోని ఛందఃపరిణామం తనకు తెలుసు; బెంగాలీ బాణీలను తా నెఱుగు. అంతేకాదు తన దేశంలో తల్లులమొదలు పిల్లలదాకా స్పాడుకుంటున్న పాటలలోని పట్టువిడుపులు తనకు సుపరిచితములు.

భామినీ పట్నచిరఘంకారం ఆయన తలలో ఓ కొత్త
మెట్టను గీసిపోయి ఉండవచ్చును.

“మేలుకొను నవనీతచోరక

మేఘసుందర నీతిమేచక

మేలుకొనవయ్యా

కృష్ణ

మేలుకొనవే.”

వంటి మేలుకొల్పులు తనగుండెలలో ఒక కొత్తరీతిని
మేల్కొల్పి ఉండవచ్చును.

తత్ఫలితంగా ముత్యాలసరం ముప్పేటతో ముడుపు
సూపినది.

అంతదాకా వస్తున్న ప్రబంధభోరణిలో కాక, ముక్త
కాలూ నీతిశతకాలూ వలెకాక తననాటి జనం ఒక గుక్కలో
పాడగా విని ఆనందించాలి; తద్వారా ఆ భావం వారి
మనసును కదిపి ఒకానొక ఆర్ద్రతను ఉద్బుద్ధం చేయాలి-
అన్నదే ఆయన ఆశయం కావచ్చును.

ఆనాటి అవసరం-జాతిలో ఆత్మవిశ్వాసకల్పన; పరస్పర
ప్రేమప్రతిపాదన. ఆ ప్రేమ కేవలం ప్రియురాలికి పరిమితం
కాని విశ్వజనీనం కావాలి.

ఈ విశ్వమానవప్రేమ విడుగుతూ, విప్పదుతూ జన
తను కార్యప్రవణం చేయునదిగా కవితను ప్రేరేచినది.
ఈ ప్రేమే తర్వాత చాలకాలందాకా అనేకరీతులలో
సాహిత్యాన్ని ఉద్దీప్తం చేసినది.

ఆయన వ్రాసిన ఖండికలలో దేశమును ప్రేమించు మన్నా అని ఆరంభమైన గీతం, నాడు దేశంలో రావలసిన మార్పులనూ, పూర్పులనూ వదునబెట్టి చెప్పినది.

“దేశమును ప్రేమించుమన్నా
మంచి అన్నది పెంచుమన్నా
వొట్టిమాటలు కట్టిపెట్టోయ్
గట్టిమేల్ తలపెట్టవోయ్.
పూడిపంటలు పొంగిపొర్లే
దారిలో నువు పాటుపడవోయ్
తిండికలిగితే కండగలిదోయ్
కండగలివాడేను మనిషోయ్.

యీసుగోమని మనుషులుంటే
దేశమేగతి బాగుపడునోయ్
జల్లుకొని కళ్ళల్లెల్ల నేర్చుకు
దేశిసరుకులు నించవోయ్.

... ..

వెనుకచూసిన కార్యమేమోయ్
మంచిగతమున కొంచెమేనోయ్
మందగించక ముందుకడుగేయ్
వెనుకపడితే వెనుకనోయ్,

పూను స్ఫుర్తను విద్యలందే
వైతములు వాణిజ్యమందే
వ్యర్థకలహం పెంచబోకోయ్
కత్తివైరం కాల్చునోయ్.

దేశాభ్యమానం నాపకద్దరి
వొట్టిగొప్పలు చెప్పజోకోయ్
ఘానియేదైనాను వొకమేల్
కూర్చి జనులకు చూపవోయ్.

... ..

స్వంతలాభం కొంతమానుష
పొరుగువారికి తోడుపడవోయ్
దేశమంటే మట్టికాదోయ్
దేశమంటే మనుషులోయ్.

... ..

మతం వేరైతేను యేమోయ్
మనసులొకటై మనుషులుంటే
జాతమన్నది లేచి పెరిగి
లోకమున రాజించునోయ్.

దేశమనియెడి దొడ్డవృక్షం
ప్రేమలను పూలెత్తవలెనోయ్
సరులను చమటను తడిసి మూలం
ధనం పంటలు పండవలెనోయ్.

అకులందున అణగి మణగీ
కవిత్వోయిత పజాకవలెనోయ్
పలుకులను విని దేశమం దభి
మానములు మొలకెత్తవలెనోయ్."

ఇందులోని దేశాన్ని ప్రేమించాలి, ఆదేశం మట్టి
దు మనుషులనీ, మతకులద్వేషాలు తగ్గవని, ఏకీభావం

జాతిని అభివృద్ధిపరుస్తుందనీ, కవితతో దేశాభిమానం మొలకెత్తవలెననీ ఉన్నభావాలన్నీ, పూర్తిగా ఈ యుగపద్ధతిని వేరుపరుస్తూ ఉన్నవి.

ఇట ప్రేమ కేవలం పాతలర్థంలోనేకాక మఱింత ఉదాత్తమూ, ఉన్నతమూ, గభీరమూ, గహనమూ అయిన అర్థంలో ఉపయుక్తమైనది. ఈ విషయంలో గురజాడ భావాన్ని వ్యక్తీకరించే ఆయన లేఖాభాగం చూడండి :

“...మనం మూర్తీభవింపచేయవలసిన ప్రేమ విశ్వమానవప్రేమ. సాటి మానవుణ్ణి, తోటిమానవుణ్ణి హృదయమిచ్చిప్రేమించు, నిజమైన ఆరాధించ తగిన ప్రేమయేది? తన యుగంలోవున్న అవధులలోనేపోనీ క్రీస్తుయేది బోధించాడనుకున్నామో, దేన్ని కలావీలాసమని, దేన్ని కవితాసత్యమని పెళ్లి ప్రవచించాడో - ఇదఉత్తమమైన రాజమార్గమని, ఆశయమని, ఆదర్శమని దేన్ని బుద్ధుడు మనకు ఉపదేశించాడో అదేనిజమైన ఉన్నతమైనప్రేమ ఒకమానవునిమీద యింకొక మానవునకు వుండవలసినప్రేమ! మానవజాతిపై మనకుగలప్రేమ”

(వొంగోలు ముని సుబ్రహ్మణ్యంగారికి గురజాడ ఉదక
సుండలంనుంచి 21-5-1909 లో వ్రాసిన లేఖాభాగం.)

“మానవుని ప్రేమించడమనేది అతిసాధారణమైన
మామూలు జీవితసూత్రం.”

(వారికే గురజాడ 2-6-1909 న వ్రాసిన లేఖలోని భాగం)

ఈ ప్రేమే ఆయన కవిత్వ సూతనతా ప్రవృత్తికి
మూలం. ఈ ప్రేమే ఆయన మిగత ఖండికలలో అనేక
రూపాలతో కానవస్తుంది.

“...ప్రేమ పెంచక పెరుగునే.
ప్రేమ పెన్నిధిగాని యింటను
నేర్పరీ కళ ఒజ్జలెవ్వరు
...నేను నేర్చితి భాగ్యవశమన
కవుల కృపగని...”

“మలిన వృత్తులు మాలవారని
కులము వేర్చిన బలియురొక దే
శమున కొందరి వెలికిద్రోసిరి
మలినమే మాల.

... ..

మలినదేహుల మాలలనుచును,
మలినచిత్తుల కధిక కులముల
నెలవొసంగిన వర్ణధర్మ ము
ధర్మ ధర్మంచే”

(అవధారాజు కల)

‘కన్యక’లోనూ ఈ మానసప్రేమే దోబూచులాడుతుంది. ‘పూర్ణిమ’లోనూ.

“మేలిమి బంగరు మెలతల్లారా

కలువలకన్నుల కన్నెల్లారా

తల్లులగన్నా పిల్లల్లారా

విన్నారమ్మా యీ కథను”

అంటూ కాసులకులోనై తలదండ్రులు పూర్ణమృదు ముదుసలికి ముడివేసిరని వివరించే ఈ కథ కరుణాస్రవంతి.

ఇలా కొనసాగిన ఈ కవితాభాగంలో అనున్యాయంగా ఉన్న లక్షణాలివి: 1. చిన్న చిన్న వృత్తములే కాని పెద్ద కథలు తీసుకొనక ఖండికలుగా వ్రాయుట. 2. ముందున్న వృత్తాలేకాక, జాతులనూ వదలి అంతవఱకు ఉన్న జానపద గీత చ్ఛాయలో కన్నడంలోని పట్పది, ‘పార్వీలోని ఒకవిధమైన గజల్’ కలయికతో ఒక నిరాడంబరమైన రీతిని స్వీకరించుట. 3. వస్తువు నాటి సమస్యలే అగుట. 4. పదాల జగీ బిగీ కాక, శయ్యలోని నగిషీ కాక, సౌలభ్య సాకల్యాలకు తావిచ్చుట. 5. అన్నిటా జాతీయతాభావం ముమ్మరంగా ఉండుట.

ఈ లక్షణాలలో చాలా, జాతీయ వైతాళికుల లందఱిలోనూ తర్వాత తర్వాత ఎంతో కొంత కానవస్తాయి.

ఆనాడు 1913 నుండి తీవ్రతర మవుతువచ్చిన రాష్ట్రోద్యమం, జాతీయకవితా పరస్పరపరిబృంహితాలై చాల

కాలం నెగడినది. భారతజాతికాక ఆంధ్రజాతిగా మేలు
కొలుపులు పాడిన కవులు మనలో ఎక్కువగుట ఒక విశేషం.

కవిత్వ విభాగం దృష్ట్యా సులభమని ఇక్కడే
రాయప్రోలు మొదలగువాడు వ్రాసిన ఈ కవితా విభాగాన్ని
ఇక్కడే పరిశీలించాము.

రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు ఆ సమయంలోనే అవే
మహాన్నత భావాలతోనే ఆంధ్రగానూ సంచలితులైనవారే.
ఆ నిర్మమ నిరామయ విశ్వజలిన ప్రేమే వారిని పలికించినది.
కానీ దారి వేయి.

నాడు నాడునా మాత్రోగిన వారి జాతీయగీతం ఆత్మ
విశ్వాసాన్నియిలా ప్రబోధించినది.

“ఏదేకమేగినా ఎందుకాలిడిన
ఏపీతమెక్కినా ఎవరెదురయిన
పొగడరా నీతల్లి భూమి భారతినీ
నిలుపరా నీజాతి నిందుగర్వమ్ము.
లేదురా యిటువంటి భూదేవి యెందు
లేదురా మనవంటి ధిరులింకెందు ?
అనమానమేలరా అనుమానమేల
భరతపుత్రుడ నంచు భక్తితో బలుక.”

ఆంధ్రజాతి చిరప్రతిష్ఠను పునఃప్రతిష్ఠించవలెనన్న
ఉద్దేశ్యం ఆయనను పలికించినతీరు అదొక మోస్తరు :

“కృష్ణాతరంగపంక్తిన్ ద్రోక్కి క్రుద్ధింత
నాంధ్రనౌకలు నాట్యమాడునాడు;
ఇంటింట దేశసాహిత్య దీపమంతో
నాంధ్రలేబున్న రాపాడునాడు;

సుఖమార శిల్పవస్తు ప్రపంచమునందు
 నాంధ్రనైపుణి పంథమాడునాడు;
 సమరసేనాపూహ జయపతాకలక్రింద
 నాంధ్రపౌరుషము చెండాడునాడు-

చూచి, సంతోషమున తలలూచి, గర్వ
 మాచి, ఆంధ్రపుత్రీపుత్రు అందగలరు
 కాంతి; అందాకలేడ్డు విశ్రాంతి మనకు
 కంకణ విసర్జనల కిది కాలమగునె. ”

పూర్వాన్నత్యం వివరించేతీరులో ఈయన క.
 కొత్త సోయగాలను కూడగట్టుకున్నది.

“గడ్డపాటలు గోగుకాడలవలె ముళ్ళు
 వేసినారట కొండపీటిరెడ్లు;
 తెలికన్నరాసుల తీరున నల్లకొం
 డలు చీల్చినారు పల్నాటిగండ్లు;
 శివుడు గంగనుబోలె చెరువుగండి ప్రవాహ
 మాపినా రద్దంకి కాపుమగలు;
 వాటెదేసి శిలాకవాటముల్ గ్రుద్దుల
 గదపినారట తెలంగాణభటులు

అట్టి బలభద్రు లీభూమి పుట్టినారు
 విజయకన్యక పీఠగోరజము బూయ
 పులికడుపు చలిచీమల పుట్టయయ్యె
 చూడవోయి ప్రాల్మాలికల్ వీడి ఆంధ్ర!”

అయిన మతాకవద్యం అంతరప్రేరణను వెల్లడిస్తుంది :

“పరిణతవాక్కు అగ్ని దన
వద్యకళా కవితాపితామహుల్
స్థిరముగ నిచ్చి రీతెనుగు
దీయనిమాన్యము; నిందునున్న వ
ల్లరులును, కొత్తయంటును ఫ
ల ద్రుమజాతుల నాటి పెంతు, సం
బరముననే; వనప్రియలు
మంచెలపై నెలుగెత్తి పాడగా.”

అట్లే అబ్బూరి రామకృష్ణరావుగారు

“పారెడు కాల్యాలచెంత వీచెడుగాడ్పులు వినుచు
నీయుదాత్త అలాటరేఖ పులకలునూప కన్గొనుచు
త్వత్కాయ మానమ్మలై
శ్యామాయ మానమ్మలై
దవ్వులనున్న వెదుళ్ళుకలిసి కంఠమలైత్తి పాడె
తల్లి, నీ యొడిలోన నడగి యల్లరిలేక విన్నాడ
ధవళ యశోవతీ
స్నిగ్ధ తేజోవతీ.”

అని పృథ్వీవ్రశంస చేసినారు.

“అజ్ఞానునోహరి లావణ్యమూర్తి
తేజోరుజాక్షి సుందీప్త పాంచాలి
కనుత క్రొమ్మెఱుపులు
కనుబొమ విఱుపులు.”

తిక్కన పల్కులలో కలవని జాతీయకవితను మలుచు
కొన్నారు.

గబగబా తీవ్రసాగిన ఈ కవితాశాఖ అనంతంగా కొనసాగినది. విశ్వనాథ వారి కవిత పూచిన జాతీయ కను మాలు చాలా :

“ఇమ్ముగ గావళమ్మ మొద
 లీవఱుకం గల యాంధ్ర పూర్వ రా
 జ్యమ్ముల పేరుకెప్పిన హృ
 దంతర మేలొచ్చిందిపోవు, నా
 ర్ద్రమ్ముగు చిత్తవృత్తుల పు
 రాభవ నిర్ణయ మెన్ని యెన్ని జ
 న్నమ్ములుగాగ నీ తమవు
 నన్ బ్రవహించునో యాంధ్రరక్తముల్.”

“అస్మదజ్ఞాత పూర్వ దివ్యత్వ మొప్పు
 నీ పునీతావసీఖండ, మిచట నిలిచి
 యస్వతంత్రత దొరలు నాయాంధ్రశక్తి
 నన్న గంపింపజేయుచున్నది భృశమ్ము”

అన్న ఆయన ఉద్వేగం, ఆనాడు తెనుగునేల నాలుగుచేటగు
 లనూ కంపింపజేసినది.

“ప్రాద్దుపాడుపున నీ పాదపూజకొఱుక
 కవిని తెచ్చితి దోసిట గన్నెపాలు;
 బలివిత్తరిక నిరంతంబు వెలుగునటుల
 హృదయపు సుగంధదీప మర్పింతు గొనుము.”

అన్న దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారిభావం నాడు తెనుగుకవుల
 గుండెలమ గుత్తగొన్నది.

“మును గంగాలహరీ తరంగవితతుల్

భోకొట్టు స్వాతంత్ర్య గా

న నినాదమ్ములు నేడు, త్వత్ప్రియ సుతా

నందాత్మ వీణారవ

మృగ సమ్మేళనమంది, నాగరకతా

పూర్ణత్వ సంధాన మా

త్ర నినాదంబయి మిన్ను మట్టై జనవీ

తల్పంబు వేడిగవే”

అని ఆయన చిన్ననాట (1916-18) నే మాతృ ప్రబోధం చేశారు.

మహోద్దండ కవితా విమర్శకులుగానూ, ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సంస్కృతీ పండితులుగానూ తెనుగు బండ గుండెలు కొన్నిట నిండురాసికన్యం నిలువులకెత్తించగల్గిన అఖండులు అయిన శ్రీకృష్ణమంచి రామలింగారెడ్డిగారి ముసలమ్మమరణ మనే ఖండకావ్యం దేశంకోసం, సీ తోడి వారికోసం నిర్మమంగా, నిరాడంబరంగా అసువుల నొడ్డగల ఉదాత్త జానపద మధురహృదయం పైనున్న మబ్బు తెఱను తొలగించి, జాతీయతాభావ ప్రేరకమై, సహృదయులను సంత్పత్తి పఱచినది. వారినిశితవిమర్శల గభీరతా గౌరవం ముమ్మరమై వారిని ప్రముఖ విమర్శకునిగా ప్రచురపఱచినది. అందుతో వారి కవిత కంత ప్రాచుర్యం రాలేదు. అంతేకాని, రసధుని వారి కవిత అని అందఱూ ఎఱుగుదురు.

అట్లే నేటికీ వేళ్ళపై లెక్కింపదగిన తెనుగు విమర్శకు లలో తొలితల నిల్చిఉన్న రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు

పెనుకొండ నొక జాతీయభావాలూచే పెనుగొండగా తీర్చి
పాడినపాట ఈ జాతీయకవిత్వలో మొఱుగులు చిమ్మునది.

“చనిన నాకుల తెనుగుకత్తుల

సానబట్టిన బండ మా

పెనుకొండ కొండ”

...

...

...

...

...

వెటవెఱుంగని బిరుదు నడకల

విజయనగరపు రాచకొడుకులు

ఒలకబోయగ కఱుడుగట్టిన

పచ్చినెత్తురుకండ మా

పెనుకొండ కొండ”

“నిరుపమ ద్రాక్షారసంబులు, నిండి తొలకెడుకుండ” ఆ పెను
కొండ కొండలోని గభీరతాముద్ర ఇందులో సుస్పృగమై
మెఱసిపోతున్నది కదా!

శర్మగారి రసఘటికలవంటి ప్రాకృతగాథల అనువా
దాలు పేరునకే అనూక్తులుకాని ఎంతోమౌలిక మహోన్నతి
ఉన్నవే. అవి మెఱసిపోవుటలో జాతీయగీతాలు నీడచాటున
కేగినవి.

అలాఅలా అల్లుకొనిపోతూ వచ్చిన ఈ జాతీయకవిత్వ,
ఆనాడు మననాట చేయితిరిగిన కవి నెల్లా పలికించినది. వచ్చిన
కావ్యలత నెల్లా కులికించినది.

“సీచపు దాస్యవృత్తి మన

వేరవికారత మాతృదేశ నే

వాచరణమృతం దశువు
 లర్పణసేసినవారి పార్థివ
 శ్రీ శైలువారుచోట, తద
 సృగ్రుచులన్ వికసించి, వాసనలో
 పీచుచు రాలిపోవగ న
 లెన్ తదుదాత్త సమాధి మృత్తికన్.”

అని ఆక్రోశించిన వేమల సత్యనారాయణశాస్త్రి హృదయం లోనూ ఈ భావమే అటు పొరలినది.

ఈ సుధాస్రవంతి అనంతంగా అన్ని వేళలా, అన్ని రీతులా జనమనోభూములను ఆర్ద్రంచేసినదీ, చేస్తున్నదీ గనుక, ఒక్కొక్కరినీ, ఒక్కొక్క మలుపునూ తెలివికి చేయడం ప్రస్తుతపరిమితికి మించినపని.

తర్వాతివారిలో ఉత్తంగ సింహావీరిపై ఈ భావాన్ని పట్టాభిషిక్తం చేసినవారు తుమ్మల నీతారామమూర్తిచౌదరి, గుజ్జం జాషువా మొదలైన గొప్ప కవులెందరో ఉన్నారు. మఱి మఱి నేటి దాశరథిదాకా ఈ భావంలో ప్రభావితులై పలికిన వారెందరో ఉన్నారు. ఆ ముచ్చటలు మఱిఒక చోట.

ఈ భావమంత ఉరవడితో పొరలిపాటుటకు కారణం మఱొకటికూడా: మూడుముక్కలై ఉన్న ఆంధ్రభూమి ఏకంకావాలన్న జనవాంఛ 1913 న ఆరంభమైనా మొన మొన్నటిదాకా తీరలేదు. ఆంధ్రులెంత భారతీయ స్వతంత్రాప్తికై పోరినా, అందులోనే కూడుకొనిపోయినా తమ ఆంధ్రజాత్యభ్యుదయాకాంక్షనూ, తత్సంకేతప్రాయమైన విశాలాంధ్ర వాంఛనూ ఎన్నెన్నడూ మఱచిపోలేదు. అందుకే

జాతీయకవిత నేటిదాకా రాష్ట్రగానంచేసినది, చేస్తున్నది. ఎన్ని మార్పులూ, చేర్పులూ కొనసాగినా ఈ శాఖలోని ముఖ్యలక్షణాలలాగా అనుస్వృతములయ్యే ఉన్నవి.

గురజాడదారి వెనువెంటనే చీలినది. రాయప్రోలు ఛందోరీతులలో అటూ ఇటూ మార్చినా యతిప్రాసలు పాటించడం, గ్రాంథికరూపాలనే గౌరవించడం, నిరాడంబర తకుకాక సరళతకుమాత్రమే ప్రయత్నించడం ప్రధానంగా పెట్టుకొన్నాడు. ఆయనచేసిన మార్పులూ అవీ భావకవిత్వ ఘట్టంలో చూతామని ఇట ఈ శాఖవఱకే ఆపినాను.

ఈశాఖ తర్వాత అనంతంగా ప్రవర్తిల్లినా, వర్తమాన సాంఘిక దుర్లయప్రతీకారంగా పలుకుట తగ్గించుకొన్నది. ప్రాచీన ప్రభవ ప్రాభవ వర్ణనా ప్రవణతా, మఱీ తర్వాత నినాద మేదురతా పెల్లుబుకగా ఈ దారి కృతకప్రాయ మయ్యేనా అన్నంతదాకా వచ్చినది. తొలిపాలు విశాల విస్తృతార్థంలో దేశమానవప్రేమతో పులకితంకాగా, క్రమ క్రమేణా కొన్నితావుల, వెనుకటిదెల్లా వెన్నముద్ద అన్నట్లు వెనుదిరిగి చూచుకొన సాగినది.

ఈ విశాల ప్రేమభావమే మఱొకచుట్టు తిరిగి మధురాతి మధురభావ శబలితమై మఱొక శాఖగా ననవేసినది. ఆ అంకురం భావకవిత్వమై విరగాసినది.

భావకవిత్వం

ఒకే సమయంలోనే వెలువడినా, ఒక్కొక్క ధోరణి ఒక్కొక్కరకంగా మాతృతను సాధించుకుంటుంది. పరిపరజీవవ

ప్రభావ ప్రభావితమైన హృదయం ఒక్కొక్క లక్ష్యం. ఒక్కొక్కదారిని తనప్రగతిని కొనసాగించుకుంటుంది.

గురజాడమార్గ మలా ఒకతీరున దారితీయగా, అదే సమయంలోనే రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు మఱొక్క దారిని సరిజేసుకున్నారు.

అంతదాకా ఉన్న పచ్చిసింగారపు పోకడలూ, అచ్చొత్తినట్లున్న ఒకే వర్ణనలూ, ఒకే విరహం, ఒకే ముగింపు ఇలానడుస్తూపచ్చిన ప్రబంధాల పిదపకాలం లోని కుక్కమూతి పిందెలపై తిరుగుబాటుగానే ఈయనా గొంతు విచ్చినాడు.

పాశ్చాత్య సాహిత్య పరిచయ పాండిత్యాలూ, వంగ కవితా భంగిమలూ, మననాల ముమ్మరంగా అలముకొన్న రాష్ట్రాభిమానమూ, వర్తమాన సాంఘిక సమస్యలూ ఇవే రాయప్రోలునూ కదిపినవి. గురజాడ వారిమానవప్రేమనూ, తోడివారిని బాగుపఱచవలెనన్న మహద్యత్నాన్నీ మనసున ఉంచుకొని, తన కవితను కేవల ప్రాచీనపద్ధతికి భిన్నంగా, జానపదకవిత అంత నిరాడంబరం, నిర్మలంకాకున్నా అంత సులభసుందరమైన పద్ధతిని మలుచుకున్నాడు. ప్రబంధ శిల్పాన్నీ వస్తువునూ కాదన్నా, భాషాచ్ఛందోరీతులలో పూర్వమర్యాదలను మన్నించినాడు. ప్రేమను తన మూసలో పోసుకొని, నిష్కామ ప్రేమ రూపులైన పాత్రలను పోతపోసుకొని, ఆనాటి స్త్రీ దుస్థితిని-మఱొకతీరున ఆమెను దివ్యనుగా చూపుటద్వారా-తీర్చుటకై యత్నించినాడు.

“మనసుచే, వాక్కుచేత, కర్మంబుచేత
కలుషితములు కా దగని వీ వలపు అవని
తపసుచే, తాత్పర్యచే, ధ్యానధారచేత
లీనమై ఐక్యమియజాలినదె ప్రేమ.”

... ..

పరమ ధర్మార్థమయిన దాంపత్యభక్తి
స్తన్యమోహనమయిన వాత్సల్యభక్తి
సాక్షిమాత్ర సుందరమైన శిష్యభక్తి
పాండు నాదిమమగు ప్రేమయందెముక్తి.”

ఇలా ప్రేమతత్వాన్ని వివరించే ‘తృణకంకణం,’ వస్తు
కవితగానే ఆరంభమైనది. పదచిత్రాలూ, బావసాగ్ధిక
సంకేతాలూ, శిల్పమూ దీనిని భావకవితకు చిహ్నంచేసినవి.

“కులశుభాంగీ పయోధర కుసుమమందు

మోహమధుర గవేషించె మున్ను మకవి. ....”

అని గట్టిగానే చెప్పి, మోహభిన్నమూ, ఆర్ద్రభావప్రపూర్ణమూ
అయిన ప్రేమను ధ్యేయంగా భావించినా డీ భావకవి.

“నా విరహగంధగీతి కన్యయను చెప్ప

శిరసులెత్తుచునున్నవి చిన్నపాదలు;

నవ్వుచున్నది కడలి నందంపుసందె

కావిరంగుల రంగైన మోవి విఱచి.”

అన్న పిలుపులో కవి ఆత్మాశ్రయమైన భావశబలతను కొత్త
మేళవింపుతో నింపుకొన్నాడు. శిల్పంలో వస్తున్న విభిన్నత
ఎప్పుడో మొగ్గుతోడుగుతున్నవని తెలుస్తూనే ఉన్నదికదా !

ఈ కవిత కొన్నేళ్ళలో ఒకస్థితి నిశ్చితరూపంతో తెనుగున నిలువర మేర్పడుచుకొన్నది. వెనువెంటనే మఱి కొన్ని గొంతుకలు మఱిత విస్పష్ట విశిష్టతలను కల్పిస్తూ ఖంగున మ్రోగినవి.

నాయని సుబ్బారావు 'సౌభామిని వ్రణయయాత్ర'లో కొన్ని కొత్త రేఖలు తీరినవి.

“ఎచటనుడియొ ఆమని నేగువెంచి
మావిడిగురులతో బాటు భావకీల
మలను రాగిల్ల గీతమ్ములొలుకు చికము
కోర్కె యేడుండు ప్రకృతిపై కూర్చికాక ”

“చిత్తమోహనమైన నీచెలువ మరసి
విరళవార్ధికి వం తెనవేయు నాన
తరువు తరువున గనులుంచి తిరిగి తిరిగి
మరచితినిగదె ఋతువుల మందలింపు ”

క్రమంగా వస్తున్న మార్పు పసికట్టవచ్చును. హృదయ వీణ, జ్యోత్స్నాలతలూ, హృదయంపు మొగ్గలో భావి సుమంపుటాకృతులూ మెల్లగా మెఱుస్తున్నవి. “నీ నీడగలసి వెడలి ఆ యనంత దిగంతమ్ము లావరింతు” ననగలిగినాడు కవి. నవాషాధజలదమాలలూ, మంచువిరియించు మనః కటాక్షంచలాలూ మినుకుమినుకుమన్నవి. ప్రేమ కరుణ మూర్తిని గండరించుకొన్నది - ఆయన మాతృగీతాలలో

“ఎవ్వడా క్రూరకర్మకు, డెవడు నీల
జలదనియ్య క్త శైరశస్వరీ ప్ర
కాంత సులవాటుపడిన నికాంతమందు
అకట నట్టింటిదీపమ్ము నార్పినాడు !!

అట్లే ఆ బుద్ధుని రామకృష్ణకాపులో భావనాబలమూ, నిరాడం
 ౨ రతాకూడా ననుపాలున కలిసి బలిసి 'ఊహాగానం' వెలసినది.

“రాతిపడియున్న దానిమ్మతూలజేత
 లాలయుచోటుల సాంధ్యవాయువులలోన
 కనబడని భావముల సువాసనలకొఱవ
 విషయమున బాల్యదృష్టినిల్పితి నొకింత
 ప్రణయవతి ప్రేమమునకు పారమ్మలేదు.”

అతేసున్నితమైన నిట్టూర్పులూ, అందమైన సుగంధమూరు
 తంలా ఆలా తేలిపోయే గతులెన్నో యీయన వెలయించి
 నాడు.

“వలపు నిండార విరసిన పారిజాత
 వసుమతులు నేలరాలు వేకువలయందు,
 ప్రసవశయ్యా పథముల నీపాదయుగళి
 కదలెనో, నాదుహృదయమే కలతవడెనో ?
 కాని, పలుమారు నా కండరాని వస్తు
 వేదియో దూరముననుండి యెలుగులెత్తు
 పరిమళపరీతమైన నీ ప్రణయవార్త
 భూనభోంతరాళమ్ములు పులకరింప.”

ఈయనా ఒకవిధమైన నిర్మలప్రేమను నెమ్మదిగా క్రమ్మ
 రించినాడు.

“మోమున మోముజేర్చి నిను
 ముద్దిడు కోరికలేదు, నీదు వ
 కోస్తుదుశయ్యైని శిరసున్
 గడవాలిచివ్రేలు మల్లికా

దామ సువాసనా మధురతః

పరికింపగ గాంక్షలేదు, నా

ప్రేమకు దారిజూపగ వ

రించితి నా యురించు నెచ్చెల్లె."

ఇలా వృత్త, జాతి బద్ధరీతిని భావకవిత వగలుపోతుండి గనే, గురజాడ ఆదిని నెలకొల్పిన నిరాడంబర గేయరీతిలో మహోత్తమ గీతాలు నండురి సుబ్బారావు, బసవరాజు అప్పారావు గుండెలలో ఊటలూరినవి. వీనిలో గ్రాంథికం కాక, మామూలు తెనుగుజనం మాటలు, అందులోనూ మతీ పల్లెమాటల పొందికలు వెల్లివిడిసినవి. భాషా, భావమూ ఏకాండమైపోయి, భావమే ఏ వాహికాకాలేనంత సూటిగా మన గుండెలలో దూరునంత సున్నితమైనవి. పదాలబదురు కాకా, ఊహల కటువు లేకా సరసత ఒలికించిన వీ పాటలు.

అందుకనే 'యొకి వాటలు' రాగనే రేగిన గాలి దుమారం నింగినీ నేలనూ క్రమ్మివేసినది.

నండురి అనంతభావుకుడు; అనన్య సామాన్య మృదు హృదయుడు; బలమైన ఆవేగోద్యేగాలు ఆయన కైవసము లైనవి.

“పూజాసలు తెలుసు

యొంకికీ మల్లె

పూల మనసులు తెలుసు

యొంకికీ ॥

పూల మొక్కల నీటి

జాలుగని నిలుసుండి

పూలన్న సీపాటె

ఆటించె వంటాది ॥

పూలంటు కాలంటి

పున్నెముం దంటాది

వగలమారీ పడుసు

నగ దొడిగె నంటాది ॥

తెరలెత్తి పూపడవ

పరుగెత్తుతా వుంటె

దారెంటు పూలొంగి

దణ్ణమిడె నంటాది ॥

పూలతో వియ్యాలలు

పూలతో కయ్యాలలు

మానలై నన్నుంచి

తానె పూ వానేమొ !”

తాను మానుగాడంటూ తనయెంకి పూ వవుతుందంటూ
మన గుండెలను పువ్వుల్లా వికసింపజేసిన దిట్ట యీయన.

“ఎన్నెలంతా మేసి ఏరు నెమరేస్తోంది” అనీ, “ఏటి
కడుపునదాగి తోట నిదరోయింది” అనీ ‘గుండె గొంతుక
లోన కొట్లాడుతుందనీ అనగలిగిన కవి హృదయం మనలను
కరగి నీరై పోజేస్తుంది. మననాటి పెద్ద ముత్తైదువలలో
ఒకటైపోయినది యెంకి.

బసవరాజులో ఇంత సమ్మోహనశక్తి లేకున్నా,
నిర్మల నిరాడంబరతలతో ఆయన కవిత నిష్పలా నిగ నిగ
లాడుతుంది.

“కోయిలూ కోయిలూ

కూయబోకే

గుండెలూ బద్దలూ

చేయబోకే

తీయసీ రాగాలు

తీయబోకే

తీపితో నామనసు

కోయబోకే.”

అని ఆయన కవితను మనమూ నిలదీసి అడగవచ్చును.

వీరిద్దరి పాటల మెలకువలూ, మెఱుగులూ బాగా
ఆంగ్ల కవితావాసనా వాసితాలై, అనవసర ప్రాబంధిక ధోరణిని
ఎంత కొత్త సీసాలలోనైనా సరే స్వీకరించక, గురజాడ
దారిలోనిదే శిల్పమైనా, భావాలలో పూర్తిగా భావకవితా
శాఖకు చెందినవే.

ఈ నిరాడంబరతా, ఇలా సూటిగా గుండెతో తాకే
ధోరణి తిరిగి బాపిరాజు కలంలో కానవస్తుంది. ఆయన
గేయాలలో శిల్పదృష్టికంటే, శబ్దచిత్రామల పొంకంకంటే
ఆవేశం, ఉద్వేగం ఎక్కువగా కానవస్తాయి.

“ఉప్పొంగిపోయింది గోదావరి

తాను - తెప్పన్న ఎగిసింది గోదావరి

కొండల్లా ఉరికింది కోనల్లా తిరిగింది
ఆకాశగంగతో హస్తాలు కలిపింది”

“ఓ పఠనాటీ యెలమందా
కలవరిస్తావా జైలుకొట్టలో”

వగైరా లెన్నైనా ఉదహరించవచ్చును. ప్రేమలోనూ ఈయన
వ్రాసినవన్నీ ఇంత నిరాడంబరంగానూ ఉన్నవే. తర్వాత
తర్వాత యీయన “ద్వేషమేనా ముక్తిమార్గం...” లాంటి
మాననప్రేమగానూ మార్చి అనేకం వ్రాసినాడు.

*

*

*

మఱి దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి అపూర్వ మధురరక్తిని
స్ఫురింపజేస్తూ అవ్యక్తమనోజ్ఞ భావగీతాలను గానంచేసినాడు.

“ఆమె కన్నులలో ననంతాంబరంపు
నీలిసేదలుకలవు, వినర్మలాంబు
పూర గంభీర శాంత కాసార చిత్ర
హృదయములలోని గాటంపునిదురచాయ
లందు నెడనెడ గ్రమ్ము; సంధ్యావసాన
సమయమున నీపపాదపశాభికాగ్ర
పత్ర కుటిలమార్గములలోపల వసించు
నిరుల గుసగుసలో వానిలో నిపుడునపుడు
వినబడుచునుండు; మఱికొన్ని వేళలందు
వాన కారుమబ్బులమెయి వన్నె వెలుక
దాగుబాష్పము లామె నేత్రములలోన
బొంచుచుండును”

బలీయమైన భావోద్వేగమూ, విశిష్టపదచిత్ర ప్రదర్శనమూ, కొంగ్రొత్తరీతులలో కట్టుకునే సామ్యాల సాంఘికాయనతో భావకవిత్వము నాలుగంచులూ తీర్చించినవి.

“నా నివాసమ్మ తొలుత గంధర్వలోక
మధురసుషమా సుధాగాన మంజువాటి;
ఏనొక వియోగగీతిక, నేను నిరుర
వెన్నెలలదారి నొకరేయి వెడలిపోతి.

నొక విపంచీ విరహకంత మొరసి యొగనె;
ఏనొక వియోగశాలి నీ హృదయరాగ
నేదనారేఖ; నాకలివేగు నామె
యంగులీ కిసలయచంచలంచముల
విడివడి యనంత విశ్వానబడితి నాడు.

అదియొ మొదలేను సకల దిశాంతరాళ
మెల్లెడల నెందుకో పర్వలెత్తిపోవ
ఆ సమయమాదిగా నప్పరోంగనాను
రాగవీధుల, కిన్నరీ రమ్య కంత
సీమలో, శ్రావణాంబు దాణ్ణేషపాలి
తారకాలోక పంక్తుల, మారుతోరు
పక్షముల తిరుగాడుదు రేయిపవలు,
కన్న మోడుపుమెయి నాల్పుగాని లేక.

ఇది ముగియబోని యే యర్థమెఱుగరాని
వేసలేలేని క్షణి యస్వేషణమ్మ;
ఈ ప్రవాసయాత్రారతి నిటులె నేను
కదలిపోవుదు నాకావకాళములవ-

ఒక్క నిట్టూర్పు పోలిక, ఒక్క మాన
బాష్పకణమటు, ఒక గాఢ వాంఛపగిది...”

ఈరూపుతో విస్తరిస్తూ, వికసిస్తూ వస్తున్న కవితకు
వేమల సత్యనారాయణశాస్త్రి రంగులుపూసి సొగసులు
పొంగులు వాఱించినాడు.

ప్రేమ పావిత్ర్యం, నిర్మమ నిర్మోహశీలిత్వంతో తృప్తి
వడక, ప్రేమభంగం చెనువెతకాగా ఆక్రోశించే ఆనాటి
సాంఘికవ్యవస్థలోని వేర్పాటులతో నలిగిన గుండె ఈయన
గీతాలలో తేటపడినది.

“మొక్కిన కొలంది కాలితో దొక్కుచున్న
యీ కఠినలోకమెల్ల బహిష్కృతమ్ము”

“నేనె మిగిలితి నీ గౌతమీనదీ ప
విత్ర గర్భంబులో మోతవెట్టుచున్న
యుగయుగాంతర విశ్వమహోగ్రదుఃఖ
జీవగీతాల కావృత్తి చెప్పుకొనక”

అని నిట్టూర్చినది యీయన కవిత.

“ఏ కడను మినుమును చుక్కయేని లేని
యీ నభము క్రంగి కుమిలిపోయెడి విధాన
కారుమబ్బులెకాదు, చీకటులెకాదు
క్రమ్మకొననిమ్ము కరుడులు గట్టనిమ్ము.
వలపుతీపి యెఱుంగని వట్టి తాతి
గుండె లోకమ్ము నిప్పులు గుఱియనిమ్ము;
హృదయ మున్నంతవఱకు నా ప్రేమకాంత
బ్రతిక్కియున్నంతవఱ కేడ్చి బ్రతుకుచుందు”

ఈయన కవితాఖండాలలో - “మాలిక గ్రుచ్చ నెంచు
ప్రేమాలసు లీవనిన్ జొట సనర్హలు...” లాంటి వానిలో
రవీంద్రుని భావచిత్ర ప్రతిధ్వనులు బాహుటంగా ప్రవేశించినవి.
అంగ్ల వంగ కవితారీతులను భావకవిత కొల్లగా వైకొన్నది.

ఇదిలా ఉండగా అటు దువ్వూరి రామిరెడ్డి కొంత
ప్రాచీనపద్ధతివేపు మొగ్గుతూ, వస్తుభావనలలో నూతనతవేపు
భారలు చాచుతూ వ్రాయసాగినాడు. కేవలం ప్రేమా,
ప్రియురాలూ, తత్ప్రాప్తి రాహిత్యం ప్రేరేచిన వేదనాకాక,
‘ప్రకృతీ’ ‘సమాజం’ ‘కృషీవలుడూ’ తన్ను మ్రోయింపగా
ఆయన కొన్ని మధురగీతాలను ఆలపించినాడు.

“అకలిచిచ్చుబాధ సగ

మైన యొడఘ్నను, నంటుడొక్కలుం

జీకటి చూపులున్, మొలవ

జేసెడు పేలికగల్గి, జీవితం

బే కడగండ్లుగా బరిగ

యేరెడు బీదల వెళ్ళగొట్టి, చీ

కాకొనరించబోవు, వెలి

గా దల యాకటిమంట నీకునున్”

అని కృషీవలునికి నీతి గాటవినాడు.

“శ్రమలులేకయె ఫలములు దుముకబోవు

సిండికొలదియె గొట్టె, యోపినవిధాన

గవ్వపడుము కృషీవలా కలుగునుఖము

ఉత్త యాసలకన్న మేలుద్యమంబు”

ఈ ధోరణి ఒకవేపు తీవ్ర సాగుతుండగా ప్రేమనే, మఱింత ప్రాథంగా పలుకుతూ శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ ఆ రోజులలో గిరికుమారుని ప్రేమగీతాల నాలపించినాడు.

“ ఈ శరత్సృష్టిమా చంద్రికాసుధా మ
రీచిలోనున్న నేను, స్ఫూర్తిభవ న్ను
వీన శంపాలతాకృతి పూనియుంటి
ఈ సగము నాకు నాకె కన్పించబోదు.”

“ ఈ ప్రణయ భావగీతము లివియు నీకృ
పాతిశయమున బూవులేనట్టిచోట
దావియును క్రొమ్మొగిలులేని తావునందు
శైశవ పృవత్పరంపర సంతరించు ”

ఈయన యీ ప్రణయగీతాలతోనే తృప్తిపడక, అనేక ప్రాచీన సంప్రదాయజ్ఞతా స్ఫీరకములైన నవీన ధోరణులను నెమక సాగినాడు. ‘శృంగార వీధు’లను సృష్టించుకొన్నాడు. వస్తుపూర్ణత భావగీతి కొక వింత సాబగును గూర్చునన్న ఆసగలవాడు.

“ బామలకదలికతారకా భ్రమణరేఖ
అధరసంచాలనమ్ము, నేత్రార్థమీల
నమ్ము వీనిలో నేను లైస్యమ్మునొంది
నిన్ను సుందరమూర్తిగా నెన్నుకొంటి ”

ఆత్మాశ్రయ కవితను ఆధునికులవోలే కాక, అంతకు ముందటివారివోలే పలికించి‘మా స్వామి’ని మాట్లాడించినాడు. తెనుగుజాతిని మేలుకొలిపిన గీతాలలాగే తెనుగు బిందువుల పోయగాన్ని కీర్తించినాడు.

ఈయన గేయ కవిత్వం కోకిలమ్మ పెండ్లి, కిన్నెరసాని పాటలలో రాటుదేలి పోటు హెచ్చించుకున్నది.

“పువుకన్నెలా జగా
రవ నవ్వులా, కిన్నె
రటు లూగి యిటు లూగి
చిటులు కెరటాతతో
పెటిలు కెరటాతతో

జవ్వుజవ్వున నూగనే తెలిమల్లె
పువ్వురువ్వులు పోయె నే”

“ఋతువుఋతువున మారు
రుచులలో కిన్నెరా
కారుకారున మారు
కాంతిలో కిన్నెరా
తెలుగు సత్కవికాజు
పలు కందుకోలేని
చవులూరి చవులూరి
జలముల్ల ప్రోవులై
కదిలేను కిన్నెరా
సాగేను కిన్నెరా”

ఈ కిన్నెర సాగుతుండగా, కోకిలమ్మ పాడుతుండగా చింతా దీక్షితులు మొదలగు అనేకు లీ గేయభావ కవిత్వను ఊటలూరించి తేటలుతేర్చినారు. ఇదొక బలపడిన శాఖగా క్రమంగా నెలకొన్నది. వీనికొక గభీరతనూ పవిత్రతనూ కూర్చి శ్రీకృష్ణశాస్త్రి మహతిలోనూ, తర్వాతి గేయనాటికల లోని పాటలలోనూ పస దేరినది.

ఇక ఈ భావకవితకు ప్రాపుగా నిల్చి ఈ రోజులెల్లా పనిచేసిన సాహితీసమితి సభాపతి తల్లావర్ధుల శివశంకర శాస్త్రి. సాహితీ, సఖి, జ్వాలవంటి పత్రికలూ మహాత్తమమైన సాహితీసేవ నొనర్చినవి.

శివశంకరశాస్త్రి (స్వామి) బహుభాషలలో పండితులు; ఏమంచి నైనా ఆస్వాదించగల రసహృదయంకలవారు. చక్కని విమర్శకులు. అనంతంగా వ్రాసినవారు. ముఖ్యంగా పద్య గేయ నాటికలను రచించినవారు.

వీరి ఆసరా భావకవిత్వానికీ, సాహితీ సమితికీ చాల సాయపడినవి. సమితిలో ఆనాడున్న కవులందఱూ ఎందఱో కొందఱు విడిపోయినా కవిత్వాన్ని ఉద్యమంగా భావించి అందుకై అనవరతశ్రమ చేసినవారు. అలాగే పైన పేర్కొన్న పత్రికలూ ఈ నవ్యకవిత్వ ప్రాచుర్యానికి అనంతంగా తోడ్పడినవి.

వీరి హృదయేశ్వరిలో నవ్వుల భావోద్వేగ ప్రభల కన్నా సాతకట్టడాలకు కొత్తగచ్చులూ, మచ్చులూ వేయుటకే ప్రయత్నం జరిగింది. ఖండికలలోకన్నా నాటికలలో వీరి ప్రాచీ ప్రతీచీ సాహిత్య పరినిష్ఠాత్మత్వం ఎక్కువగా కానవస్తుంది. అవియిక్కడ ప్రస్తుతం కావు. వీరి రచనారీతికి మచ్చు.

“ఆమె నవనీతహృదయ, నా యంతరంగ
కాంతిదేవత, ఆకాపథాంతరాళ
పారిజాతమ్ము, ప్రేమజీవన విభాత
కైకగీతి, నా తపః కల్పవల్లి.

అమె జగదీశ మకుటాగ్రసీమనుండి
 యుర్విపై జారిన సుధామయూఖరేఖ
 అమె మూడులోకాల కల్యాణమునకు
 అవతరించిన యొక పవిత్రానుభావ
 మామె నా జన్మజన్మపుణ్యములు పండి
 ప్రాప్తమైన కేళీపరిత్యాగశీల
 అమె పదసన్నిధాన, దివ్యస్థలాన
 భక్తి నమ్రుడనై నిలంబడిన యపుడు
 తలపునకువచ్చు, నా పేదతనము నాకు”

మతాకవేపు పూర్వపద్ధతి పదిపాళ్ళెక్కువకాగా,
 తత్కాలీన సాంఘిక దృక్పథం కొంతవాలు కలిసిన ఒక కవి
 ద్వితీయ కంఠం ఇంతలో వినవచ్చినది - పింగళి, కాటూరి
 కవుల కంఠం. 1928 లోనే రచితిమై “ఈ కృతు లనేకములు
 భావగీతములని. యిప్పుడు ప్రచారమునకు వచ్చిన కొత్త
 కవితా ప్రపంచమునకు జేరినవి” అని కట్టమంచి రామలింగా
 రెడ్డివంటి విమర్శకాగ్రసరుని మన్ననలందుకొన్న వీరి
 ‘తొలకరి’ ఒక కొత్త గొంతుకను వినిపించినది.

అనాటి బలమైన ప్రధానభావమే తీసుకున్నవట్టుల
 లోనూ వీరి బాటవేరు, వీరి పాటవేరు.

“నాటి నిశేధమందు, ములు

నాటిన పూవుపెదందలోన, న

య్యేటి కరంగటన్ బాదల

యారమి గారు మొగుళ్ళజీకటుల్

గాటముగాగ నొంటి నటు

కన్నుల నీరిడువేళ మింటిపై

దాటి తగుక్కునన్ మెరసి

తారితీ వెవ్వరు నీవు చెప్పమా ”

రక్తతిలకంలో అప్పుడే దేశభక్తి ప్రభావం ప్రకెగసి, వట్టి ప్రేమను ప్రక్కకు నెట్టినది.

✓ వీరు తర్వాత తర్వాత ప్రకటించిన “సౌందరనందం” లో వస్తువూ, కథా కవి తార్థయుక్తి ఆనాటి గాంధేయ ప్రభావ చిహ్నంగా, అనేకులవలె బౌద్ధయుగ వివరణ సేకరణా దులతో మేళవించి పలికిన కొత్త కావ్యం. భావకవిత్వం చాలకా, అంతకంటే బలమైన మతాక పద్ధతికై బారలుచాస్తూ, ప్రాచీనతను త్రోసిపుచ్చజాలని బలవత్కవితాకాంక్ష ఇందులో క్రేళ్ళుటికినది.

“మిత్రి మొగమ్ము సొచ్చియును

మికయి వెన్నుకు నేగుదెంచి, యీ

యుత్తము రాలొసంగె దన

యన్, దనయన్; మఱి కైకొనుఁ దిదే

మిత్రిప్రసాద మీ మిసిమి

మిగడలన్ దొలినాటి హర్మిరే

కెత్తి యనాథ వత్సలత

కిమ్మెయి చూలయి పండు గావుతన్”

అన్న ఆశంసలో ఆనాటి ప్రేమను, కవిత మతాకతీరున తీర్చుటకై పడుతున్న వెత ధ్వనిస్తుంది.

ఈ భాగం తుదికి సాగినట్లెల్లా అనంతంగా ఎందఱెందఱో మొత్తంమీద భావగీతాలు ఆలపిస్తుండగనే, కొందఱు పూర్వ, నవ్య సమన్వయేచ్ఛతో అదోమాదిరిగా వస్తు భావాదులలోమటుకు కొత్తా, శిల్పంలో పాతా జోడించి కవిశకట్టసాగినాడు.

గుఱ్ఱం జాషువా ఈ తరహాలో మంచి మంచి కండా, చేవా ఉన్న కృతులల్లినాడు. ఫిరదౌసీ, గబ్బిలంవంటివి బహు ప్రకారాలా ప్రచారంలోకి వచ్చినవి. ఖండికలలోని వీ తెగకు మచ్చులు.

“అమవసనిశీఢినీ సహస్రముల గూలి
పాదుషా పాడినాడు దుర్భరవియోగ
భావగీతాలు, ఆం దచ్చువడియేనేమొ
దేవి ముంతాజమహలు నిద్రించుకోరి.”

మఱి ఆ తుదిదశకే కొంత వెగటు జనించినదన్న సూచనగా భావకవిత్వంపై కొందఱి భావన లీయన పద్యా లలో వినవచ్చినవి. “ముగ్ధమో ప్రణయమో యని యుమ్మలికించెదవు నీదియున్ గవనంబా?”

ఇక భావకపులలోచేరి వందలాదులు వచ్చినారు. కానీ హరిలో ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి, పిలకా గణపతిశాస్త్రి వంటివారి కొక స్థానంఉన్నది. వీరిలో ప్రాచీనతా సంస్కారం బలంగా కానవస్తూ, కొత్త పదచిత్రాలూ అవీ తక్కువైనా అందంగా వ్రాయడం అదొక స్థితికి గొంపోబడినది.

ఇలా నడచిన ఈ భావగీతాలగాలి పడమటివే పంతగా వీవలేదు. రాళ్ళపల్లి పెనుకొండకొండ తర్వాత పుట్టపర్తి

నారాయణాచార్యుల పెనుగొండలక్ష్మి గొంతువిప్పినది. “ఉలిచే రాలకు చక్కిలింత లిడి యాయుఃప్రాణముల్ వోయు శిల్పుల” గొప్పదనం ఊటలూరినది. అట్లే ఉమామహేశ్వరుడు, మూర్తి, ఆచార్యవ్రాసిన తొలకరి, క్రొక్కాఱు మెఱుగులు ప్రాతక్రొత్తలకు లంకెవేయ జూచినవి.

జాతీయభావ ప్రేరేతమై హంపీక్షేత్రంపై వచ్చిన కావ్యం చక్కని ఆవేగంతో సహృదయుల తలలూపించినది.

మొత్తం భావకవిత్వలో ప్రేమకు పట్టంకట్టార్డు. అందు కప్పటి అన్నిజాతులూ అన్యోన్యంగా ఆడామగా చదువు కొనుటా అవీ ప్రేమను స్వేచ్ఛా వరణీయంగా చేసినా, సంఘం అనుమతించని దొక కారణం కావచ్చును.

పెల్లీ, బైరన్ టాగూరు వగైరాల ప్రభావం ముకు బంటిగా ఉన్నది. అయితే అందలి తీవ్రత కార్యదీక్షకు కాక నైరాశ్య స్ఫూర్తికి తావలమైనది. ఖండికలు పెరిగినవి. ఆత్మ శ్రయ కవిత్వం ముందుకు వచ్చినది. శిల్పంలో, పదాలలో ఒక నిశ్చితముద్ర తయారయినది.

ఏటన్నింటివల్లా, ఆరోజులలో మిగత శిల్పప్రభేదాలెన్ని వచ్చినా భావకవిత్వం, ప్రధానశాఖగా నిల్చినది. కవితా శిల్పం పెరిగినది. పువ్వులు నవ్వడం, మూగగుండెలు గొంతు కలో కొట్లాడడం, గాలి బాలిగా ఊగడం, చిమ్మటలూ చీకటులూ కప్పివేయడం ఇలా కొంగ్రొత్త భావాలకు కొత్త కొత్తపదచిత్రా లేర్పడినవి.

ఒక వేపు వృత్తాలూ సీసాదులూ ఉన్నా, మామూలు. గీతాలకు, దేశీచ్ఛందస్సులకు, రకరకాల పాటలకు ఆదరువు చిక్కినది. పాటలైనా రాగతాళయుతములైన వానికంటె స్వేచ్ఛాగాన ఝడలే ఎక్కువైనవి.

కాని సంఘంప్రేమను భంగపరిస్తే తానూ ప్రేమనూ, ప్రేయసినీ అంత పరమారాధ్యంగా భావిస్తే, ఆ సంఘాన్ని మార్చుకుందామనిగాని దాన్ని ఎదిరింతామనిగాని కాక, తోడి వారి హృదయ విహీనతను తిట్టుకొనడమో, నా శోకం నాకు చాలుననుకొని క్రిందపడినా పైచేయి తనదనుకొనడమో ప్రధానమై, వీరి నొకవిధంగా - వీరినందరినీ కాకున్న చాల మందిని - కళ కళకొనమే అనే వాదంవేపు నడిపించినవి.

కవిత తనకు, జనానికి మధ్య భావవాహికగా కాక అది తన హృదయాన్ని తనకే వినిపించే జిహ్వకగా చేసుకున్న ఈరకం కవి, తనలో తాను కూడుకొనిపోయి జనభావాలకు దూరమైనాడు.

ఇక రాను రానూ ప్రతికవీ నా హృదయవీణె తీగెలు తెగిపోయినవని అపశ్రుతులే ఆలపించసాగగా, అందులోనే తిరుగుబాటు ఎదురైంది. ఆ తిరుగుబాటు కొత్తకై నమకక పాతవేపు తిరిగి మఱింత శిల్పభావవిస్తృతులను చేరదీసుకొని మంచి కావ్యాలు కొన్నింటిని పాడినది.

ఈ స్థితిలోనే మఱొకమార్పు కవితాలోకంలో రూపందినది.

నిన్న : 1935 - 1952

(క) అభ్యుదయకవిత్వం - అధివాస్తవికత

ప్రపంచం ఆధునిక వైజ్ఞానిక పురోగమనంవల్ల చిన్నది కాజొచ్చినది. ఏమూల కామూల చతుస్సముద్ర ముద్రిత భూమండల మనుకునే తత్త్వం గతించి, విశ్వకుటుంబం వేరుపడ సాగినది.

ధనస్వామ్యం కేవలసామ్రాజ్య రక్షణతో ఆగక నియంతృత్వ స్థాపనకు దారితీసినది. 1929 లో ఆరంభమైన ఆర్థికసంక్షోభం మెల్లగా భారతభూమికి దిగుమతి అయినది. అటు జర్మనీలో ఫాసిజం తలయెత్తినది. ప్రపంచ పురోగామిశక్తులు స్పెయిన్ లో నియంతృత్వ శక్తులకు మారొడ్డి నిలువ సంకల్పించినవి. ఐరోపా సాహిత్యరంగంలో చిత్ర విచిత్రములైన మార్పులు రా సాగినవి.

భారత జాతీయోద్యమం 1930 - 32 లో ఉద్వేగపూరితమై, తాత్కాలికంగా తలవాల్చినది. సోవియట్ యూనియన్ పురోగమనం విశ్వహృదయంలో ఏవో ఆశాంకురాలను రేపినవి; సామ్యవాద భావాలూ కార్మికులలో అశాంతి, రైతుల నీరసస్థితి - ఇవన్నీ కళవశపఱచినవి.

ఈ సమయంలో భారతజాతీయోద్యమంలో నిలిచి పోరాడిన యోధులలో కవులున్నా, వారూ జైలులో చందమామనుగూర్చి కలలుగన్నారు. ఉద్యమసమయంలో

ఉడుకెత్తించిన “మాకొద్దీ తెల్లదొరతమూ...” వంటి గేయాలను రచించిన గరిమెళ్ళ సత్యనారాయణవంటివారి గొంతుక కవితాసామ్రాజ్యంలో చొరబడిపోయినది.

అయినా జీవితదుస్థితి జనాన్ని కలచగా, వారిలో భాగమైన కవులలోనూ కదలిక కల్గినది. విప్లవభావాలు విశ్వాంతరాళంలో తేలిపోతూ నలుమూలలా రాలిపడినవి.

ఆ సమయానికి తెనుగు భావకవిత దాదాపు నీరస స్థితిలో, కేవలం గతానుగతికరీతిలో కూలబడిపోతున్నది. 1948 నుండి అంతదాకా వెలుగులుచిమ్మిన సాహితీసమితి వంటి సంస్థలూ, సాహితీ, సభివంటి పత్రికలూ ఈడిగల బడినవి.

అప్పుడే హరీంద్రుని “షురూ హువా హై జంగ్ హమారా షురూహువా హై జంగ్” వంటి గీతాలూ, నజ్రుల్ ఇస్లాం విప్లవగీతాలూ, అంతర్జాతీయ కార్మికగీతం - ఇవన్నీ చెవులలో హోరెత్తించగా, తనచుట్టూఉన్న పరిస్థితులు కలతవెట్టగా నాటిదాకాతానూ ఒక భావకవిగానో, తత్తుల్యుడుగానో ఉంటూ అప్పటికే చేయిదిరిగిఉన్న శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు-శ్రీ శ్రీ-కొత్తగొంతుకతో కేకవేసినాడు.

“మరోప్రపంచం మరోప్రపంచం

మరోప్రపంచం పిలిచింది

పదండి ముందుకు పదండి ముందుకు

పోదాం పోదాం పైపైకి.”

ఈ గీతం 1934 లో వ్రాసినా, ఈ కొత్తతీరు 1935 నుండి

మనం లెక్కించవచ్చు. తర్వాత ఆ కంఠం ఎన్నేని గీతాలో
ఆలపించినది.

“ఏ దేశచరిత్ర చూచినా
ఏమన్నది గర్వకారణం
నరజాతిచరిత్ర సమస్తం
పరపీడన పరాయణత్వం”

ఇది పాక్షికసత్యమే అయినా, అంతదాకా ఉన్న ధోరణికి
తిరుగుబాటుగా వచ్చినది గనుక ఆ దూకుడు తప్పదేమో.

“దేశమంటే మట్టికాదోయ్ దేశమంటే మనుషు
లోయ్” అన్న తొలి భావం మనకబారి, కేవల ప్రాచీనతా
వైభావాలకు నివాళిపట్టే జాతీయకవిత చాలకపోగా, తిరిగి ఒక
విధమైన ప్రబోధ కవిత అవసరమైనది.

“నాలో కదలే నవ్యకవిత్వం కార్మికలోకపు కల్యాణానికీ” అనుకొని శ్రీ శ్రీ వ్రాయసాగినాడు.

నేటి బాధలలోని వేదనలేకాదు, ఈ బాధల వధిగ
మించి పురోగమించమనే లక్ష్యశుద్ధిని ప్రేరేచే కవితకావాలి.
అదే అసలు కవిత్వ ప్రప్రథమరూపమని ఋక్కులనుచూచి
మనం పోల్చుకొనవచ్చును. ఆ శిల్పం సమష్టి గాన భావనా
రీతిని గోల్పోయి, సభామంటపాలలో, పురాణవేదికలలో
నిల్చి చదివే వృత్తాదులరూపంలో పరిభ్రమించి, తర్వాత
ఎవరికివారే చదువుకోగల ధనస్వామ్య యుగపు కవితగా
మారి, కొనుక్కు తిరిగి సమష్టి గానాని కనువైన ఛందస్సును
ఆలవదుచుకొన సాగినది.

ఒకానొక తూగూ, ఊగు, ఉప్పెనలాంటి ఆవేగోద్యే
గాలూ వెనవేసుకున్న కవితలు వెలికివచ్చినవి. తొలి ఆత్మ
విశ్వాసం ఇంకొంత, ఉద్బుద్ధమైనది. ఉపమానాలూ అవే
మారినవి.

“ నేను సైతం ప్రపంచాబ్జపు
తెల్లరేకై పల్లవిస్తాను
నేను సైతం విశ్వవీణకు
తంప్రినై మూర్ఛనలు పోతాను

... ..

నేను సైతం భువనభువనపు
బావుటానై పైకి లేస్తాను.”

కాని “బ్రదుకు ఛాయ చదువుమాయ కవిత కర
క్కాయ సుమా” అని నిట్టూర్చిన తావులా రంగువేడు,
దుచివేడు అయినది.

శ్రీ శ్రీ కవితలో పరిణతకీ, పరివక్వతకూ నిదర్శనం
“ఓ కవితా”. నాగీతం గుండెలలో ఘర్జిల్లగ నాజాతిజనులు
పాడుకునే మంత్రంగా మ్రోగించాలని నిజంగా మ్రోగించి
నాడు. వస్తువుకు తగిన పదభావ చిత్రాలూ, ఛందస్సూ
నెమకి నెమకి దొరక బుచ్చుకున్నాడు. శబ్దశక్తి నెటిగిన
అత్యల్పసంఖ్యాకులైన తెనుగు కవులు కొందరిలో ఈయన
తొలివరుసలోనివాడు.

శ్రీ శ్రీ గర్జనలు ఒక్క ఉదుటున కవితాలోకంలో
కొత్తవెల్లువను కొనివచ్చినవి. కాని ఈ సూతనతాకాంక్ష

చాలకాలం ఆయనకు, మరికొందఱకు మాత్రమే పరిమితమై పోయినది. ఇదొక ప్రయోగశాలగనే ఉండిపోయినది.

ఆయన అంతతో ఆగక తనకలాన్ని కొత్త గిరికీలు కొట్టించినాడు. సర్వసమతా వాచ, మార్క్సిస్టు భావధోరణి ఇవేకాక, ఆయనలో యూరోపులో ముమ్మరంగా తొలికి వెలసిన అధవాస్తవిక ధోరణి ములుసూపినది.

ఇలా వినూత్న సిద్ధాంతాలు కవితలో కదలడం, వ్యావహారికవాదం / డుగువారు దాదాపు సర్వసమ్మతం చేయగలగడం, ఇవన్నిటితో కలిసికట్టుగా అన్నిరకాలవారూ ఒక పరిషత్తు ఏర్పాటుచుకొనవలసినన్న ఆకాంక్ష వెల్లార్చినాడు. సాహితీసమితి చల్లారిపోయెను గదా.

1934 నకే అభినవకవి పండితపరిషత్తుగాపుట్టి తదుపరి నవ్యసాహిత్య పరిషత్తుగా ఒక సాహిత్యసంస్థ రూపొందినది. ఈ సంస్థ నూతనతావబోధితులైన కవులందఱకూ, కథకులందఱకూ ఏకైకసంస్థ అయ్యేటట్టే కానవచ్చినది. అలా కొంత వఱకూ నడిచినది.

కొంపెల్ల జనార్దనరావు-గొప్ప భావుకుడూ, ఏ కొత్త అయినా అందలి గొప్పను అర్థంచేసుకొని ఆస్వాదించగలవాడూ, కవీ అయిన ఈయన - ఆరంభించిన 'ఉదయిని', వారి హతాస్మరణంతో ఆగిపోయినది.

నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు ఆరంభించిన 'ప్రతిభ' కొంత కాలం చక్కని సాహిత్యపత్రికగా వెలసినది. గిడుగు సప్తతితమ జన్మదినోత్సవాల సందర్భంలో వెలువరించిన వ్యాసా

వఘులూ, గిడుగు రచనలూ మరికొన్ని ప్రచురణలూ ఈ పరిషత్తు, అందఱిని ఏకసూత్రంతో కట్టగల దనిపించినది.

కాని అలా ఎంతకాలమో సాగలేదు.

ఆకొత్త తిరిగి 'అధివాస్తవిక' ప్రక్రియగా మారిన తొలిరూపులూ శ్రీశ్రీలో కానవస్తాయి. అజ్ఞాత చైతన్యం లోని పదచిత్రాలూ, స్మృత్యవశేషాలూ నిలీనమై ఉండగా, వాని నలా ఏవో అవబోధనలతో, జ్ఞానభూమిలోనికికొనివచ్చే ఈ పద్ధతిని, యథారీతిగాకాక కొన్ని తెనుగు మర్యాదలకు లోబడే ఈయన స్వీకరించినాడు.

“ఎఱ్ఱకాల్వ కప్పకొని మా
ఇంటి కొచ్చిం దొక రివాల్వరు
బాధలో బెంజెన్ సీసా
ప్రేమలో దైమాన్ రాణి”

“హష్ హూష్ హూష్ హాష్
అని కేకలువేసి
కావ్ కావ్ మావ్ మావ్
అందాం గమ్మత్తుగా”

ఇలా వెలువడినది ఈ ధోరణి ప్రాసక్రీడలూ అవీ కేవలం వినోదప్రాయములుగానో, కొత్త ప్రయోగ మాత్రాలుగానో సాగినవి.

ఇలా ఈయన సవ్యసాచిత్వం తర్వాతి యువ, బాల కవులలో ప్రతిధ్వనించినది.

నారాయణబాబు వెనువెంటనే పలికినాడు - ఆ ధోరణులు రెండూ.

“ముష్కరులెవరో
తక్కరించిరి
మండ్రగులాబీ
పూల నన్నిటిని
మాయంచేసిన వారిని
గాయంచేసే
రక్తశిక్త గా
త్రాత్రాతామే
తోడమంది
గాలిచెవుల
పోయమంది”

నారాయణబాబులో అంత భావనా, శిల్పం ఉన్నా ఆ పదాలమీది అధికారమూ, ఆ శబ్దశక్తి వేత్పత్వమూ అంతగా లేకపోయినది. శిష్టా అందుకముందే ‘రామనవమి చిలుక’వంటి వానిలో కొత్తతీరులు పోవాలని చూచినా, అవి ఆ యెత్తునకు ఎక్కలేకపోయినవి.

కానీ “గోడవతల చీకటి నవ్వింది. కిటికీలో దీపం కంపించె. ఊపెత్తిన వెట్టిపీరులా ఊగి, ఊగి సాగి, సాగి తెగి పోయిన రబ్బరుముక్కై తెగటారెను” — వలె నారాయణ బాబు కొత్త పదభావ చిత్రాలను ప్రచురంచేశాడు.

ఈ ధోరణిలో తిరుగుబాటుగా ఎన్నో కంఠాలు
ఏవేవో పాడినవి. వానిలో గ్రంథంగా వచ్చిన సరికొత్త పూవు
వంటిది పతాభి “ఫడేలు రాగాల డజన్”

“క్రాస్వర్డు పజిల్సులాగున్న
నీకన్నులను సాల్పుచేసే
మహాభాగ్యం ఏ మానవునిదోకదా”

“ఓ బోగముచానా
సంఘానికి నీవో
వేస్తుపేపరు బాస్కుటువా”

ఇలా చందోబందోబస్తులన్నీ పర్ పర్ మని త్రేంపి
ఈయన అదొక నేపు లాగుకొనిపోయినాడు, పాలగుమ్మి
పద్మరాజు, జలసూత్రం రుక్మిణీనాథశాస్త్రి ఇలాఎందరో
ఈ ఛాయలో ఏవో కొన్ని వ్రాసినవారే.

జలసూత్రం వెక్కిరింత పద్యాలు - పారడీలు-చాలా
వ్రాసి, ఆ శాఖలో తా నొక్కడే మొదలూ కొనగా నిలిచి
పోయినాడు. ఒక్కొక్కవిసీ అంతరబాహ్య లక్షణాలన్నిటా
ఆకళించుకోగల నిశితప్రతిభ, సరీగ్గా అలా వెక్కిరించి విపరీ
తార్థం తేగల పదభావవివేచనా ఉంటేగానీ, ఈతకం రచన
అసాధ్యం. అలా చక్కగా వ్రాసి ‘పారడీకవి’ అయినా
డాయన.

ఆ దారి అలాఉండగానే 1944 కు నయాగరా అన్న
ముగ్గురి కవితాసంపుటి, తిరిగీ కేవలం శ్రీశ్రీలోని తొలి అభ్యు
దయ ధోరణిని అంటిపెట్టుకొనే, సవ్యప్రయోగాలతో వెలువ

డిన శబ్ద భావచిత్రాల నిర్మాణంలోని స్వాతంత్ర్యాన్ని
ఉపయోగించుకొని వెలుపడినది.

“మానవ మేధస్సుకు
సంకెళ్ళను తగిలించిన
గత సాంఘిక శిలాశాసనం
పడగొట్టను
పగిలిన నా నిష్పలకంతం”

అని రామదాసంజే,

“బంధీకృత ధనికశక్తి
పొగగొట్టపు భుగభుగలో
తెలతెలలై వెలవెలలై
పోతున్నది, వస్తున్నది
మహాశక్తి ప్రజాశక్తి”

అని ఏలూరి అంజే,

“పదిమంది స్వార్థవృత్తులు
పాలిస్తున్నారు మనల్ని;
ఓటులేడుగాని మనం
నూటికి తొంభైమందిమి;
వారిచేత కాకుంజే మనమే
ప్రభుత్వాన్ని 'నడుపుకుండాం”

అన్నాడు కుందుర్తి.

ఆ తర్వాత శ్రీ శ్రీ అభ్యుదయ కవిగా మాత్రమే
ఆదర్శప్రాయుడై, అనేకు లాయనను, అనుకరించండలో,

అభ్యుదయ రచయితలసంఘం ఏర్పడడంతో ఈ శాఖ బలమైనదిగా తేలినది. నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు జడమై అందులోని వారెందఱో ఇందులో - కనీసం సానుభూతితో - చేరినారు. సాక్షిభూతులుగా చేరిన పెద్దకవు లెక్కువమంది అయినారు.

ఈ సమయంలో అనిసెట్టి, తిలక్, సోమసుందరం, రమణారెడ్డి, గంగినేని వగైరాలు చాలా చాలా వ్రాశారు. వీరిలో అక్కడక్కడా బలమైన భావనాశిల్ప సౌందర్యం కానవచ్చినా అభ్యుదయాకాంతో, జనక్షేమచింతా కానవచ్చినంతగా కవిత్వ స్ఫూర్తి, వీక్షి కనిపించదు.

అంతేగాక వరుసగా కవిత్వ సంప్రదాయజ్ఞతా, ప్రాచీనార్వాచీన కావ్యపరిచయమూ, భాషాపాండిత్యమూ ఇలాటి వానిలో రాటుదేరినరకం తగ్గి, కేవలం శ్రీ శ్రీ ప్రతిధ్వనులుగా మాత్రం నిల్చి, జనప్రేమ ముమ్మరంగా హృదిలో పొరలగా చనపడ్యలేకదా అని అనేకంగా వ్రాయడం ఆరంభించడంతో, పొల్లెక్కువై నెల్లు తక్కువై పోయినది.

ఉద్యమంగా వెలువడిన అతినూత్నసాహిత్య సంచలనం ఇటీవల అభ్యుదయసంఘమంటే తదనుయాయీవర్గాలూ, తత్సహాయబృందమే అయినది. వస్తువునకిచ్చినంత ప్రాముఖ్యం శిల్ప భాషాదుల కివ్వనందువల్లా, పాండిత్యం, ప్రాచీనార్వాచీన కావ్యప్రపంచంతో అనుదిన శ్రవణమననాది సంపర్కం - వీనికి ఏమాత్రం యివ్వవలసినంత ప్రాముఖ్యం ఇవ్వనందువల్లా ఈ ఉద్యమం, కేవలంవీరేశలింగం మొదలు తర్వాత తర్వాత

వచ్చినవారి మహోజ్వల యుగంలోని మెఱుగులను వెలిచూపి అటువేపు దృష్టి మఱలించుటకు, భావకవిత్వ అంతిమదశలోని అవ్యక్తప్రేమ విధురగీతికలతో పల్చనైన కవిత్వంకంటే, బలమైన సూత్నాతిసూత్న కవిత్వం అవసరమని నొక్కి చెప్పటకు మాత్రమే పనికివచ్చినది. మఱి ఆ ప్రయోజనం సిద్ధించకముందే, రాజకీయ సంక్షోభం కారణంగా ఆ సంఘ కార్యకలాపాలు కంటితమై, వారిలోపాలు సరిదిద్దుకొనుటకు కూడా తగినవ్యవధి లేకపోవడంతో కూడా, అదలా ఆగి పోయి, కేవలం వ్యక్తిగతంగా అక్కడక్కడా ఒకే ధోరణిలో అతిపేలవంగా ప్రతిధ్వనించే తీరుతప్పితే, బలమైన వెల్లువగా నిలువలేక, ఈ తుది రోజులనాటికల్లా దాదాపు చల్లారి పోయినది.

అయితే ఈ అభ్యుదయ సంఘద్వప్తితో, జనాన్ని విప్లవపథంవేపు నడిపించాలని గట్టిగా చెప్పడమే కవిత్వమన్న అపోహలేని కొందఱు, చక్కని సరికొత్తదారిలో అటు అభ్యుదయ వాంఛనూ ఇటు సవ్యకవిత్వ ధోరణులనూ తీసుకొని, మఱొక బాటవేసుకొన్నారు. అందులో ఆరుద్ర వ్రాసిన 'త్వమేవాహం' బైరాగి, 'నూతిలోని గొంతుకలు' మొదలైనవానిని పరిగ్రహించవచ్చును.

ఆరుద్ర అతివాస్తవికతపై మమతకలవాడు; అట్లే అభ్యుదయాశాంక్షి. అయినా, అలా వల్లించడంకాక కావ్యం వస్తుమాత్రంతో నిర్మితంకాదనీ, పదబద్ధమైన కవిత ఊరికే ఊడిపడదనీ నమ్మినవాడు.

ఇతను శ్రీశ్రీలోని రెండు ధోరణులనూ వంటబట్టించుకొన్నాడు. ఒకప్పుడు అధివాస్తవికత ఎక్కువై అయోమయంలో పడినట్లు కానవచ్చినా తెప్పరిల్లుకోగలసత్తా ఉన్నదని నిరూపించుకొన్నాడు.

తనకు తెలియని శ్రామికుల మానసిక వేదనలుకాక, మధ్యతరగతివారి బాధలను వస్తువుగా స్వీకరించి చక్కని కవిత లల్లుకొన్నాడు.

కానీ మొదటి తెగవారికన్న శిల్పదృష్టి రాహిత్యం వలననే, ఇటు శిల్పదృష్టి ప్రాబల్యం ఎక్కువై కొన్ని అర్థం కానీ, అవసరంలేనీ, అనేక స్వయంవేద్య స్వచైతన్యాగాధ నిశీప్త భావపద చిత్రప్రకటనల మరులుతో, కొన్ని పట్టుల కవితకు ప్రప్రధాన ప్రయోజనాన్నే వ్యాఘాతపఱచుకున్నాడు.

“ నిర్దేశించిన భావాలను
వాక్యాలు బట్వాడా చెయ్యవు
పదేపదే వాగిన గ్రామఫోను రికార్డులుమాదిరి
మాటలు అర్థప్రేరణ చెయ్యవు
వికాశలోకం సర్కుసులోపతి
విద్య ప్రభుత్వోద్యోగాల త్రాటిమీద
పిల్లిమొగ్గులు పెయ్యదు
అధికారపు అయస్కాంత క్షేత్రంలో
విజ్ఞానం గడియారంలా తిరగదు
గణితం అధికాహోత్పత్తి చెయ్యదు
ఎఱ్ఱపేపుల చవిటిసేలలో

స్వాశంత్ర్యం మొలకెత్తదు
 కోర్పువేళకు పుడరుగుమాస్తా ఇంట్లో
 కోట్లో పచ్చడి నలగదు
 కిరాణాకోట్లో మువ్వకారు ఆరువియ్యడు
 చిరంజీవి మానవుడా
 ఇది విష్కంభం"

ఇలాంటివానిలో కనిపించే మహత్తర ప్రతిభ

“చెట్లు చిట్టెలుకలు
 కాకిమెడ నుసిరంగు
 స్నే తెలుపు ద్యూ తెలుపు
 చెట్లు చిట్టెలుకలు
 చిన్న చిన్న చీమలు"

వంటి వానిలో కాస్త నంగీ న తీవచ్చి తటపటాయిస్తుంది.

ఇదే సమయంలో ఈ రీతిలో బైరాగి (పుస్తక
 రూపంలో తర్వాత వచ్చినా) కొన్ని ఇతర ప్రభావాలతోనూ
 ప్రభావితమై వ్రాసిన ‘నూతిలో గొంతుకలు’, ఇలియట్
 మొదలైన వారిని అనుకరిస్తూ వినిపిస్తాయి.

“విస్మృతి వననిర్జీవన సీమాక్రాంతం
 నిద్రిత చైతన్య మిచట నిశికాపరి
 పొంచివున్న వన్యమృగం కానివ్వదు కథ సొంతం
 గుర్ర గుర్ర మంటున్నది
 పెనుచీకటి పొద కాదది
 చెమటలు పోస్తాయి, చల్లబడుతవి
 చేతులూ కాళ్ళూ

గుండెలపై దెయ్యంకూచున్న బరువు
 దొల్లబిందెలో పలుకులు
 నగురు బెదురులేని దేవుళ్ళు
 పీడకలూ తొండంచాచి
 ఏనుగుల కడుపు కరువు.”

... ..
 “అనంత సాగరంలో విలయంబుండు
 చిల్లిపడవ

కాశరాత్రి జీవితయాత్ర
 ప్రాచు పాడవగు కూచునేందుకు పలులేరు
 ఒంటరిగా ఒంటిరిగా మంటల్లో మంటల్లో
 పయనిస్తున్నాడు నరుడు
 తానెరుగని దిక్కుకేసి”

ఈయనలో భావన సాగినంతబాగా శబ్దసంచయ
 ప్రోతస్వీని సాగదు. చిత్రవిచిత్ర పదసంచయ సంబద్ధత ఏదో
 కొత్త జీరతో విన్పిస్తుంది. మానవ భవిష్యత్తుపై మహాకొత్తమ
 విశ్వాసంకాక, నేటి ఖాటు చాటు మాటలలో కాటువడిన
 జీవితం చూచి నిస్పృహతో, నిరీహతో గాలికి వదలిన గాలి
 పడగ బతుకనుకునే ధోరణి కవితను నిద్రపుచ్చుతుంది. పాఠ
 కులను ఇబ్బంది పెడుతుంది.

ఇదే ధోరణిలోకాక, ఆరుద్రకు చేరువగా కొత్తగాంతు
 వించినాడు అడ్రాతా.

“ఆకాశం కనబడనిచోట
 చీకటి ఉరికంబంలా నిలుచుని

కాలం శవంలాగ వేలాడినచోట
 నిశ్శబ్దమిద నిశ్శబ్దంగా కూచొని
 గాలిలో దీపాలమిద నాగీతం రచిస్తాను.
 నాకు నిలయం లేదు
 నాకు విలయం లేదు
 నారూపం నా గీతం
 నా లోకం నా సంగీతం”

ఇలా ఇటు నడుస్తున్న అభ్యుదయ, అధివాస్తవిక
 ధోరణులకు దూరం కాకుండా అటు, తెలంగాణాలో జాతీయ,
 స్వతంత్ర, సమతా మహోద్యమాలతో పాటుగా కొన్ని
 కైతలు జోతలెత్తినవి.

దాశరథి, కాళోజీ ఈ కోవలో తొలిసారిగా అక్కడ
 ఈ ధోరణికి నివాళిపట్టినారు. దాశరథిలో కొత్తదనంకన్నా
 పాతదనం తర్వాత తర్వాత బలపడుతూ వచ్చినా (ఆ సరద
 ర్థంలో అది వివరిస్తాను) ఇప్పటి కాయన “అగ్నిధారను”
 ప్రచురించారు.

ప్రాచీన వృత్తాలూ, పద్యాలూ ఎక్కువగా ఉన్నా,
 అప్పటి జాతీయ ప్రబోధం అవీ ఇవీ చాలాచాలా కనిపించినా,
 కవి శిల్పంలో పాతదారే తోచినా వీనిలోని విశేషం, ఆనాటి
 తెలంగాణాలో ప్రజ్వరిల్లిన జనోద్యమ చైతన్యం ప్రతి
 ఫలించుటే.

“ఇదేమాట ఇదేమాట
 పదేపదే అనేస్తాను

ఖదంతోక్తి పదంపాడి
ఇదేమాట అనేస్తాను.

...

...

“జగత్తంత రగుల్కొన్న
క్షుధాజ్వాల వృథాపోదు
కోటిన్నర నోటివెంట
పాటలుగా మాటలుగా
దిగిపోమ్మని దిగిపోమ్మని
ఇదేమాట అనేస్తాను
వద్దంటే గద్దెవిక్కి
పెద్దరికం చేస్తావా

...

...

నీకు నిలుచు మాక్కులేదు
నీకింకా దిక్కులేదు

...

...

దిగిపోమ్మని జగత్తంత
నగారాలు కొడుతున్నది
దిగిపోవోయ్ తెగిపోవోయ్
తెగిపోవోయ్ దిగిపోవోయ్
ఇదేమాట ఇదేమాట
పడేపడే అనేస్తాను”

అంటూ ఈయన తెలంగాణ ప్రజానీకం ప్రతినిధిగా
కంతమెత్తినాడు. ఏమైనా ఈయన వచన పద్యాలకన్నా
పద్యాలే నగారాల్లా మ్రోగుతాయి.

“నా గీతావళి ఎంతదూరము
 ప్రయాణంబానో; అందాక ఈ
 భూగోళమున కగ్ని వెట్టెదను,
 నిప్పులోవోసి హేమంత భా
 మా గాంధర్వ వివాహమాదెదను...”

ఇక ఈ కాలము దాని లా గచ్చిన అనేక గకాల
 వివరాలలోనికి పోవడం ఈ పరిమితిలో సాధ్యంకాదు. ప్రధాన
 ధోరణులివే, వానిని పరిశీలించుకొనుటే మన పరిమితి.

(ఖ) పూర్వీకులు

మఱి ఇలా ఈ ధోరణులు నడుస్తుండగా ప్రాచీన
 రీతులు మాసిపోలేదు.

శ్రీ గజియారం కేష నాస్త్రి ‘శివభారతం’ శివాభీక్షణను
 భారతంలా మలిచి మేలిమిశుభ్రులగు విలుచుకొన్న గొప్ప
 కావ్యం. అంతకు మునుపే రాణా ప్రతాపసింహ చరిత్రను
 శ్రీ రాజశేఖర శతావధాని విరచించారు.

మఱి ఇంకా ముందే అభినవ తిక్కన శ్రీ తుమ్మల సీతా
 రామమూర్తి చౌదరి, గాంధీ ఆత్మకథను పద్యాలలో పాదివి
 ఈ విధమైన దేశభక్తి ప్రజ్వలన ప్రబోధక కావ్యరీతిని
 ఆరంభించినాడు. శ్రీ వటుకూరి నరసయ్య అలుగు రాజాదులూ
 ఈ కోవకు చెందినవారే.

శ్రీ జాషువా తన సహజ శయ్యాసౌభాగ్యంతో ఈ విధ
 మైన ఖండవస్తు కావ్యాలను విరివిగా వ్రాస్తూనేవచ్చినారు.

‘కరుణశ్రీ’ బౌద్ధధర్మ ప్రవచనమిషతో నాటి దేశభక్తిమానవ కరుణాపునరుజ్జీవనం ఇలా కొన్ని లక్ష్యాలతో పాతధోరణి లోనే అనేక ఖండికలనూ వస్తుకృతులనూ విరచించినాడు.

ఈ శాఖ వినరాలలో కొన్ని ప్రధాన లక్షణాలలో జాతీయ కవితారీతులకే మీదుకట్టబడి, ప్రత్యేకించి శిల్ప విశిష్టతలూ, భావనావదచిత్రాదులతో కొత్తరీతులూ గాక భావాన్ని సులువుగా, సుబోధకంగా, సుఖంగా వినిపించే పద్ధతిలోనే సాగినవి. వీని సంఖ్య చాలా చాలా ఎక్కువ.

ఆంధ్రరాష్ట్రం వచ్చుట కింత ఆలస్యంకారణంగా, స్వరాజ్యంవచ్చినా తత్ఫలితాల భోగానుభవం దూరదూరమై పోవుటవల్లా, జాతీయ కవితాశాఖ పూర్తిగా ఈదశ ఆఖరు దాకానేకాదు, తర్వాతా కొంత విరిసినదంటే చాలును.

ఈ సమయంలో ఈ ప్రాచీనపద్ధతిలో కేవలం పైరీతి కన్నా ఉదాత్తమైన, ఉన్నతమైన లక్ష్యంతో శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ అనేకం వ్రాశాడు.

తమ శక్తియుక్తులన్నిటికీ సేవధిగా ‘రామాయణ కల్పవృక్షం’ ఆదంభించి చాలవరకు ముగింపునకు తేగలుగుతూ ప్రచురిస్తూ వచ్చినాడు.

ఈ విశిష్టరీతి ఎందఱినో నూతనులను ఆకర్షించినది ఎందఱో వ్రాయనూ వ్రాస్తూవచ్చినాడు.

అటు భావకవిత్వమూ మానక, పిలకా గణపతిశాస్త్రి, మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావు వంటివారు ఏకొందఱో రచనలు సాగించారు.

ఇలా ఈ దశ ముగియనప్పటికీ అటోఇటో అన్న ఒక ప్రధాన శిల్పక్రియకు పట్టకట్టే పద్ధతి పునాదులు కదలి పోయినవి.

నేడు (1953 - 1957)

సందిదశలో కవిత్వం

నలభైవళ్ళ ఆరాటం పోరాటం తర్వాత ఆంధ్రరాష్ట్రం ఏర్పడింది. స్వతంత్రదేశంకంటే స్వరాష్ట్రం తెచ్చుకోవడం తెలుగులకు బ్రహ్మాండమయింది. ఒక త్యాగి ఆత్మబలిదానం కూడా అవసరమయింది.

కానీ అదే లక్ష్యంకాక, సమగ్రాంధ్రంకోసం ప్రజలలో అలజడి బయలుదేరింది. అదీ సాధించుకున్నారు.

స్వరాజ్యంవచ్చి చాలాకాలమైనా తగిన ఉపాధి దొరకనివారూ, తిండి బట్టా, గూడూ తోడూ లేనివారూ కటకట పడుతూనే ఉన్నారు.

కానీ ఏదో ఒకానొక సువర్ణయుగం రానున్నదన్న ఆశాప్రతిధ్యానాలు అంతటా వినిపించసాగినవి.

ఒకవేపు తిరిగి హైందవ సంస్కృతిని, ఆర్యధర్మాన్ని ప్రతిష్ఠాపనం చేయవలెనన్న గతకాలావశేషాలు తల సూపినవి.

మఱొకప్రక్క జీవితాన్ని నవ్యంగా, భవ్యంగా, దివ్యంగా చేసుకొని తోడి ప్రపంచంతో ముందుకు సాగవలెనన్న భావం పొడసూపినది.

ప్రభుత్వం తన లక్ష్యం సామ్యవాద సమాజ స్థాపన మన్నది. పునర్నిర్మాణోద్యమం ముమ్మరమైనది.

ప్రపంచంలో యుద్ధ దవానలం ఏ నిమిషంలో చెలరేగు తుందోనన్న భయం విస్తరించింది. ఆశియా నిలువెత్తున నిలుచుని శాంతి నాశించింది. సోవియట్ వైజ్ఞానిక రంగంలో అద్భుతంగా ముందుకు సాగినది. ఈ లోకంకాదు, ఏడేడు పథాలుగు లోకాలూ మానవుని గమ నాగమనాలకు లక్ష్యాలు కాగలవన్న ఆశ తొలకరించింది. యుద్ధోన్మాద మంత హెచ్చుగానే, శాంతిప్రియత ఎలుగెత్తి పంచళిల ప్రబోధించింది.

ఈ స్థితిలో సాహిత్యరంగంలోనూ సంచలనం కొంత హెచ్చుగానే తొలకరించింది. వివిధ శాఖలలో విరివి నెందాలన్న ఆకాంక్ష పాదుకొన్నది.

సహజంగా కవిత్వంలోనూ ఈ బహు భావశబలత పలుభంగులుగా పాదం మోపినది.

ఒక్క శిల్పప్రక్రియకానీ, ఒక్క వస్తునియతికానీ, ఒక్క ఉద్యమధోరణి అన్నదికానీ లేక, ఏదోఒక సంధిదశలో పడిపోయిన కవిత, దొరికిన కొమ్మ నెల్లా పట్టుకొని, అందిన రెమ్మనెల్లా ఆసరా చేసుకొని పైకెగబ్రాకవలె నని అక్రలు చాచినది.

నవ్య కవిత్వంలో మనం ఇంతదాకా చూచిన అన్ని రకాల ధోరణులూ అగుపించ సాగినవి; అన్నివిధాల శిల్పాలు ఆవులించి నిలుచున్నవి. అన్ని తరగతుల

కావ్యాలూ అంగలు వేసుకొంటూ నడిచి పంచకూళ్ళు కషాయంలా కుండలో కుతకుత మంటున్నవి; జీవితవైవిధ్య వేదన కవితను కలతపఱచినది.

ఈ పెనుసంతలో కనబడే వన్నీ పరికించడం గందర గోళంగా కానవస్తుంది. ఈ ఔద్ధ పరషలో అటూ ఇటూ వెదుతున్న కైతకన్నెలు లంబాడీలంగాల మొదలు, ఎత్తుమడ మల పాదరక్షలదాకా అలంకరించుకొన్నారు.

ఏ ఒక్కటి 'ఇదీ ప్రధానమైన లక్షణం ఈ నాటిది' అని చెప్పలేనంతగా మారిపోయిన కవితను, ఏది ఇందులో కాస్త అడుగుమోపి నిలవదొక్కుకొన గలదో చెప్పగలంత దూరంలో కాక మఱీదగ్గరలో ఉన్న కవితను, ఏ ఒక్క మహాధ్వనో వినరాగా దాని ప్రతిధ్వనులే వినవచ్చే స్థితిలో లేని ఈ కవితను — నేటి కవితను, అందులోనే ఉండి ఏదో ఒక కోవకు మొనుంపట్టవలసిన - పడుతున్న నావంటివాడే కాదు, ఏవంటివాడైనా నిర్మలంగా, నిరామయంగా, తూచి విలువకట్టడం సాధ్యంకాదేమో!

అయినా ఈ నాటి రకరకాల వైఖరులలోనూ కాన వచ్చే ప్రధాన శిఖరాలను చూచి, కొన్ని ముఖ్యధోరణులివీ అని మనం కూడబలుక్కొనవలసిన అవసరం ఎంతైనా ఉన్నది. అలాంటి దెటూ తప్పదు.

తొట్టతొలిరోజులలో విరగాసిన దేశభక్తి, దేశా రాధన, ప్రాగైతిహాసిక పురుషుల సంకీర్తనం, జనప్రబోధం,

ఇవి తిరిగి - వరుసగా కొంత కొంతగా నయినా - ముక్త కంఠంతో పలుకుతున్నవి.

ఆంధ్రరాష్ట్రం రావడంతో విశాలాంధ్ర కావాలన్న ఆకాంక్ష మఱింత ప్రజ్వలితం, ఉద్దీప్తం కావడంతో ఆ ఆకాంక్షకూ కవిత్వరూపమందినది. ఈ శాఖ తెలుగునాడున అంతటా పొటమరిల్లినా, తెలంగాణంలో కొంత బలమైన మొక్కలనే మొలిపించినది.

తొలినుంచీ 'నా తెలంగాణ కోటిరత్నాలవీణ' అను కొనే దాశరథి 'ముక్కోటి ఆంధ్రులనూ ఒక్క ముడి బిగించ మని' కోరసాగినాడు.

“నా తల్లి కృష్ణవేణమ్మ కన్నీరొత్తి
కొనుచు నాపై ప్రేమ మినుమడించె;
గోదావరమ్మ సమ్మోదమ్మతో నాకు
ముఖమార్జనకు జలమ్ముల నొసంగె;
తుంగమ్మ తన పైట కొంగుతో నామోము
తుడిచి నిద్దర చిన్నెలడిచి వేసె;
పెన్నమ్మ తన పయః పీయూషము నొసంగి
ఆకలిమంట చల్లారగొట్టె;
మాడు చెరగుల నేలల మాడుకోట్లు
ముడివడిన యట్లు కన్నుల మందుతోచె;
అందలము నెక్కి యావ జ్ఞనాళి మెచ్చ
సుందరోషస్సు వచ్చె వసుంధరకును”

...

...

...

“కోటితమ్ముల కడ రెండుకోట్ల తెల్లు
టన్నలను గూర్చి వృత్తాంత మందజేసి
మాడుకోటుల నొక్కటే ముడిబిగించి
పాడినాడ మహాంధ్ర సాభాగ్యగీతి”

అన్నాడతను. దాశరథి మహాంధ్రోదయంలో మిగతాఖండి కలూ ఉన్నా అన్నిటా ఈ దేశభక్తి ప్రబోధం, జాతీయతా కాంక్షా క్రేళ్లుదుకుతూ కానవస్తుంది.

శిల్పిని పేర్కొన్నా, కావయసేనానిని తలచుకొన్నా, మంగళగీతి పాడుకొన్నా, నటస్వామిని తుదకు తలచుకొన్నా, అన్నిటా తననాడూ, తననాటి కోసం వెతపడే తన గుండే కానవస్తాయి.

అట్లే తొలినుంచీ ఆంధ్రవైతాళికులై గానంచేస్తున్న కవులందఱూ ఈ ధోరణి కావ్యాలు ఎన్నోకొన్ని ప్రచురించి నారు. తుమ్మల, జాషువాలేకాదు రాయప్రోలు, విశ్వనాథ వంటివారూ కొన్ని విసురులు విసరినారు.

ఇదే జాతీయశక్తి పునర్వికాసాన్ని సూచించేకావ్యం పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులు మేఘదూతమనేపేర ప్రచురించినాడు. ఇందులో ఆంధ్రదేశ ప్రభావాన్ని వర్ణిస్తూ మేఘాన్నిమటుకే కాళిదాసునుండి తీసుకొని మిగత తన నేలగా మార్చుకొన్నాడు. కేవలం ఖండికలలోగాక, ఒక వజ్రైక్యం కలకావ్యంగా మలుచుకొన్నాడు,

అలాంటిదే మధుసూపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రి గారి ‘ఆంధ్రపురాణం’. ఇత్యాదుల నాటినుండి తెలుగునేల

నేలిన దొరతనాలనూ, అనుషంగికంగా ఆయా రోజుల స్థితి గతులనూ వివరిస్తూ కాకతీయపర్వం వఱకూ రచించిన కవి ఒక గొప్ప కావ్యాన్ని సృష్టించగలిగినాడు.

ఇది పూర్తిగా చరిత్రనే అనుసరించినా, పదబంధ రచనాధారేయంతో పలికించిన పలుకుల మలుపులలోని వలపులతో కావ్యత్వం సాధించుకొన్నది.

“ అవి యేనాటిపునాదులో నిలిచె
సంఘరామముల్ చెక్కు మా
యపు పెక్కబ్బము లిట్లు దాటినను, స
ప్రాణంబు లొనాటి కి
ల్ప విలాసోదయ కల్పనంబులను, మ్మా
పవ్రాత మీనాడు క
నగవన్ విందులు చూడజూపు బహి
రంత ర్మాధురీ ధుర్యమై”

సి. నారాయణరెడ్డి నాగాద్దునసాగరం ఈ కోవకు చెందినదే. ఇది చరిత్ర నలాగే తీసుకొనలేదు. కాని ఆంధ్రుల పూర్వాన్నత్యాన్ని చాటే నాగాద్దునుడూ, ఆయన నివసించి, తొలిచి, మలిచి ఆంధ్రసంస్కృతీ దర్పణంగా నిలపిన శ్రీ పర్వతప్రాంతం, ఆ స్తూపాలూ, అక్కడి జీవనం ఆధారంగా చేసుకొన్న రచనయిది.

ఛందస్సుమాత్రం మార్చినాడు. కేవలం వృత్త జాతులను వ్రాసే పద్ధతినికాక, ఇందులో పూర్తిగా మాత్రా వియతిని పాటించి, నీసం, లయగ్రాహి, ద్విపదా ఎలాపడితే

అలా కొన్ని మాత్ర లటూ ఇటూ మార్చి తీర్చుకొనే వీలున్న సరణిని చేపట్టి, కొలదిమార్పులతో గేయకావ్యంగా వ్రాసు కొన్న కావ్యమిది.

ఇందులో జాతీయకవితా లక్షణాలే ముమ్మరంగా ఉన్నా, మఱి ఈ కవిలో సహజంగా అంతరానుస్యూతమై ఉన్న భావకవితాభిమానం, ప్రేమకథను కట్టుకొని ఆరోజు లలో జాగ్రత్తభిక్షువుల ప్రణయగాథలలాంటివి వచ్చినవే వానిని తలపిస్తూ ఇది మొలిచినది.

ఈ శ్రేణిలోనిదే ఇంకొక పెద్ద కావ్యం 'కృష్ణకథా విపంచి.' కృష్ణదేవరాయల కాలానికి చెందిన ఒక ఘట్టంతీసు కొని ఇందులో బాణాల రామకవి, విపంచి అన్న పేరునకు తగినట్లు ఆశ్వాసాలకు రాగాలపేర్లు పెడుతూ రచించిన కావ్యమిది. ఇది పూర్తిగా వృత్తజాతిబద్ధమే.

వీనిలోకెల్లా ఆంధ్రపురాణం విశిష్టమనవచ్చును. భావ భాషాప్రాధిమ్య, పరిపక్వతా, గభీరతా అందున చెంబులతో కాదు, బుంగలతో నించుకొనవచ్చును. నాగార్జునసాగరంలో సరళగమన శీలత చవులూరిస్తుంది.

ఇక ఈ చారిత్రక వృత్తాలమీదనే ఆధారపడకున్నా మహావాది వెంకటరత్నం విశ్వభారతిలాంటివి చాలావచ్చి నవి. అవన్నీ జాతీయభావ బంధురములే. మఱి ఏదోఒక కథను అడ్డుపెట్టుకొన్నా నేటి సమస్యలనూ, దేశాన్నీ, సమాజాన్నీ మనసున ఉంచుకొని అందు కనుగుణంగా తమ జనాతాధనాపరతను చాటుతూ వ్రాసిన 'శబరి,' - భోగరాజు

చిట్టెమ్మ - వంటివీ అనేకంవస్తున్నవి. అహల్యా గౌతమం, అదంధతీ వసిష్ఠం ఇలాంటివే.

వస్తుకావ్యాలని వీనిని పిలిస్తే— ఈకోవలో ఈ నడుమ చాలా కదలిక కానవస్తున్నది.

అయితే పాతకథలను తీసుకొన్నా, కొత్తకథలను తీసుకున్నా కథా కథనమూ, కావ్యత్వమూ సమఉజ్జీలుగా నడవగల చాతుర్యం చాలవాటిలో కొరతవడిపోతున్నది.

ఇక విశ్వనాథ తొలినుంచీ వలేనే ఈనాటికీ అనేక వస్తుకావ్యాలనేకాక మహాకావ్యంగా రామాయణ కల్పవృక్షం రచిస్తూనే ఉన్నాడు కదా! ప్రౌఢిమూ, ఉదాత్తతా, ఉద్ధతీకూడాకల ఆయన కవనంపై తిరిగి చెప్పవలసిన దేమున్నది ?

మఱి ఇలాకాక కొంతదాకా వాస్తవసమాజాన్ని చిత్రిస్తూ, బోయి భీమన్నరచించిన 'దీపసభ' కూడా జాతీయతా స్ఫూరకమేకానీ, అంతకంటే కొంతలోతునకు వెళ్ళి జన దైన్యావస్థను చిత్రించే కావ్యమిది. ఒక్కొక్క దీపం మట్టినుానె బుడ్డి మొదలు, విద్యుద్దీపందాకా, తమకథలు చెప్పేసాకున తమపరిసరాల జనజీవితాన్ని చేప్పే ఈ పద్ధతిలో నవ్యత చాలాఉన్నది. అయితే ఛందస్సులో, కథనంలో ఆ నవ్యతను సాధించలేదు. పద్యాలలో నద్యస్ఫూరికీ, సరళతకూ ఇచ్చిన ప్రాముఖ్యం ప్రౌఢిమకూ, పరిపక్వతకూ, కాకువునకూ ఇవ్వలేదు.

ఇదే సమయంలోనే చాలా కాలంనుండి ముక్తకంఠంతో కావ్యగానం చేస్తున్న జాషువా 'కొత్తలోకం' వచ్చినది. ఇందులో కవి తన ఆత్మవలోకనం చేసుకొంటూ ఎదుట కాన వస్తున్న జనగణ చింతనలకు అంగలారుస్తూ, అవేవీలేని ఏదో ఒక విశుద్ధ సమాజస్థితిని కలలుగన్నాడు. పల్లా దుర్గయ్య "గంగిరెడ్డు" ఒక చక్కని సాంఘిక కావ్యం.

నళినీకుమార్ అన్న నవకవి మాత్రాచ్ఛందంలో రచించిన "పణవిపణి" కవి ఆత్మకథా ప్రాయమై, ఆత్మపరిశోధనా ప్రాయమై అందాలుచిందుతూ అదో కొత్తదనంతో, కొత్తరకపు కథనపద్ధతిలో పోయిన ఆత్మశ్రయ కవితకొక నూత్నాకృతీస్తూ వెలువడినది.

అట్లే ఈ దశలో ఖండకావ్యాలూ, ఖండకావ్య సంపుటలూ చాలావస్తున్నవి.

వీనిలో ఒక విమూర్షదృష్టి, విశిష్ట భావనా, విస్తృత పరిధీకల సంపుటి నార్ల వేంకటేశ్వరరావుగారి 'జగన్నాటకం' సున్నితమైన సంస్కారం, ఉన్నతమైన అనుభూతి, ఉదాత్తమైన లక్ష్యశుద్ధి, ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సాహిత్య వ్యాసంగ పరిబృంహితమైన వ్యుత్పత్తి ఈ కవి కవితలో గుబాళించినది.

ఈ సంపుటిలో భావగీతాలుకాని భావగీతాలూ, అభ్యుదయ కవిత్వంకాని అభ్యుదయ కవిత్వమూ, నవ్యంకాని నవ్యాతినవ్య భావ పద చిత్రాలూ కానవస్తాయి. ఇదేం వక్రోక్తికేకాదు, కేవలం ఆయా శిల్పవస్తు ప్రక్రియలకు అంకితుడైపోనికవి స్వేచ్ఛగా తన ఊహకుతని ఊహ వేసినా ఉన్న భావం స్ఫురింపజేయాలనే ఈ మాటన్నాను.

“నింగి పందిరిపైవలె
 నీగుండెలో
 బొందుముల్లులు పండించడానికి
 కాటుక చీకటిలో
 కోటిరమణి దీపాలాక
 కోటి వెలిగించడానికి
 పువ్వుమో పునర్వసో
 పూర్వాభాద్రో
 నామధేయ మేదైనా
 నక్షత్రాలే అన్నీ”

... ..

“గొట్టెక కాళ్ళుంటే
 పట్టెడు మెతుకులకై
 అల్లాడే దీనుల
 ఇల్లు చేరునేమా”

... ..

“విభావరీ ప్రభాతాల
 ప్రత్యహ పరివర్తనలే
 కీలకమా కాలోదధి
 కావల నే మున్నదో”

ఇలాంటివి కావ్యసంపుటిలోని వైవిధ్యవిశిష్టతలకు తార్కాణాలు. మన పరిమితిలో ఎన్ని చెప్పగలం? ఇట్లే వీరి సుభాషితరత్న భాండాగారంవంటి ‘నార్లవారి మాట’ ఈనాటి దృష్టితో అనేక పద్యాలను వేమనవంటి నిరాడంబర సహజ సుందరరీతిలో వినిపిస్తుంది.

మఱి 'నారాయణరెడ్డి గేయాలు', 'స్వప్నభంగం' వీనిలో నారాయణరెడ్డి క్రమక్రమంగా కాల्పవిక కవిత్వంవేపు జరుగుతున్నాడా అనిపించినవి. "పరులబాధ తన బాధగ, పంచుకున్నవాడే కవి, పరులసుఖంలో శిరస్సు పైకెత్తినవాడే కవి" అన్న ఉదాత్తత కలవాడు. కానీ పదాలూ, భావ చిత్రాలూ భావకవితను వదలగొట్టుకొనలేకపోగా, నిష్ఫల కంఠాలమీదా, చీకటి ఉరిత్రాళ్ళమీదా మోజు కావలసినంత ఉడుటవల్లా, పాతే గొప్ప అనుకోని కొత్తీరువల్లా ఈయన రానురానూ ప్రయోజన పరమలక్ష్య ప్రేరితమైన కవితనల్లే ఆశలున్నవి. (వీరి కొత్తకావ్యం కర్పూర వసంతరాయలు నాదాకా ఇప్పటికి-డిసెంబర్ 1957-రాతేదు)

దాశరథి 'పునర్నవం'లో ఆ ఆశ ఆశగాకాదు, అవతారంతాల్సిన మూర్తిగా కానవస్తుంది.

“కాలం నా కంఠమాల
నాపేరు ప్రజాకోటి
నాడేరు ప్రజానాటి”

అంటూ

“జలప్రపాతంలో వినబడు
విద్యుత్తు గుసగుసవలె
నా మనస్సులో ఏవో
భవిష్యత్తు మాటలు”

అనుకొంటూ

“ఇదే నా సిగరైన విషన్
ఇది కామ్రాడ్లని న్యూక్లియర్ ఫిషన్

కనిపించే దదే యుగాంతరం
సామ్యవాదపు మాగ్నకార్వామిద
చేవ్రాలు చేకాడు నిరుపేద"

అనిపిస్తాడు.

ఈయనలో ఇంకాకొంత అనుకరణ ప్రియత కాకున్నా, అన్నిటిని వాడుకోవాలన్న ఆత్రం కానవచ్చినా, సుష్టుగా అన్నిటా ఒక హృదయం, కవిహృదయం కానవస్తుంది.

పల్లా దుర్గయ్య 'పాలవెల్లి' దండికండగలది.

ఇక కాళోజీ, పొట్లపల్లి రామారావు వంటి కవుల ఖండికలు నిర్మల అమాయకజన హృదయదర్పణాలవలె పరిశుద్ధ మూర్తులై ప్రౌఢిమా, వచోవాచస్పూర్తికాక, గుండెను వాయి విడిచి చెప్పేపద్ధతికి చెందినవి-చాలావచ్చినవి.

అభ్యుదయకవుల ధోరణేకాక, ఉద్యమ భాగాలుగా ఉన్న ఒకరిద్దరుకవుల సంపుటులలో సోమసుందర్ తొలిదాని కంటే ములిదైనకాహళి పేలవమైనది. ఇంకా పత్రికలలో వస్తున్న సోమరసం సుందర కాండలో కవి కాస్త తేడుకుంటున్నట్లు కానవస్తాడు. రెంటాలకవిత్వంలో ఒకటి రెండు గేయాలు తప్పా మిగతవి పై అంతస్తు నందుకోలేదు. రమణారెడ్డి భువనఘోషతో ఏదీ నిశ్చయించుకోని ఒకానొక శిల్పవస్తు విస్ఫూర్తి ప్రక్రియ ఊగిసలాడుతూ ఉంటుంది. తర్వాత తప్పాలె మృనుకున్నట్లు వ్యాసాలు తెలివినా, అందలి ఆంధ్ర వాఙ్మయచరిత్ర అన్న రచన మొత్తం సంపుటిని తక్కువ పఱచినది.

ఈ ధోరణిలోనే అనుకున్నా తర్వాతి అధివాస్తవిక ప్రభావంతోనూ మారి తీరిన ఒకందు ర్తి అంజనేయులు, సరికొత్త కావ్యం “తెలగాణా” పచన పద్యరీతిలో వెలసి, ఇంకా ఈ పద్ధతిలో వాడుకొనవలసిన విలువ ఎంతైనా ఉన్నదనీ, ఇంకా అభ్యుదయ కవితలన్నా అనుకున్నా వాస్తవతా ముద్రతో, జనక్షేమ చింతతో దమనకాండను అదమాయించే చక్కని కవితా రావచ్చుననీ ఈ కావ్యం భరవసా ఇస్తున్నది.

ఆరుద్ర తిరిగి అప్పుడప్పుడూ ప్రచురించే క్లర్కు సూర్యారావు జీవితంలోని ఘట్టాలలో పాఠ్యకొచ్చినఘట్టం, ఆరుద్రీకరించిన ఆంధ్ర గుమాస్తా జీవిత కావ్యంగా ఉన్నది.

(ఇలా గబగబా వస్తున్న వానిని మనం పైపైకి కనిపించే ఉన్నత శిఖరాలనే చూస్తున్నా ఈ నాటి కవితలోని వైవిధ్యం, వినిర్దిష్టతాఖలో దేనిలోనూ ఇమడకపోవడం, ఏదో ఒక ప్రధాన శిల్పవస్తుయంగం రాజ్యంచేయకపోవడం గమనించ వచ్చును.

అంతేకాదు ఏ శిల్పమూ కొత్తగా లేకున్నా, తొలి నుండి గురజాడ దారివేసిన నాటినుండి, నేటిదాకా వచ్చిన నవ్యకవిత్వ దశలన్నిటా వచ్చిన మాధులూ, చేద్దులూ, శిల్ప విశిష్టతలూ ఈనాటి కవితను మొత్తం మీద ప్రోది చేసినవనీ మనకు స్ఫురిస్తుంది.

(నవ్యకవిత్వం నేడు భావకవిత్వం కాకున్నా అందలి పదచిత్రాలను వదులుకోలేదు. అభ్యుదయ కవిత్వంకాకున్నా

అందలి జనక్షేమ చింతకు దూరంకాలేదు. అధివాస్తవికత కాకున్నా అందలి భావప్రకటనా పటిష్ఠ లాక్షణిక పదస్ఫూర్తి సంయుతిని బహిష్కరించుకోలేదు. అన్నిటిని జీర్ణించుకొని బలిసిన కొత్త కవితా వనీ కమనీయలత నేటి కవిత.

ఒకానొక సమన్వయశక్తి ఏదో తనలో అంతర్గర్భితమై అంతర్వత్నిగా ఉన్న నేటి కవిత ఏదోఒక అపూర్వ సృష్టికై వేవిల్లుపడుతున్నదని భావిస్తున్నాను.

ఉ ప స ం హా రం

న్య కవిత్వాన్ని మనమొకసారి సింహావలోకనం చేసుకొన్నట్లయితే అంత దిగాలుపడిపోవలసిన అవసరం లేదని అనిపిస్తున్నది. కానీ అట్లని ఒకేరీతిగా ప్రగతి సాగు తూనే ఉన్నదనీ సంతృప్తి చెందలేము.

తొలి రోజులలో మహోత్తమ లక్ష్యంతో వెల్లువగా వెల్లుబికిన వికాసోద్యమం, వెనువెంటనే ప్రథమ సంగ్రామా నంతరం శిల్పంలో, వస్తువులో మిక్కిలిగా విరిసి, విరియబారి నప్పటికీ ఆతర్వాత ద్వితీయ సంగ్రామం ముందూ వెనుకా కొంత కొత్త కండపుష్టిని, కొత్త రక్తాన్ని నింపుకున్నా స్వరాజ్యానంతరం కొంత నిస్తబ్ధత పొడసూపడం చిత్రంగానే కానవస్తుంది. అయితే తిరిగి ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణానంతరం కొంత కదలిక కానవస్తున్నది; కొంత వైవిధ్యం, విస్తృతీ రూపొందుతున్నది.

తొలి రోజులలో వస్తువిషయంలో పూర్వమునకూ అప్పటికీ ఖచ్చితంగా భిన్నమైన మార్పువచ్చినది. రాజకుమారుడూ కుమార్తె కలుసుకోవడం, వలచుకోవడం, విడిపోవడం, వేదనపడడం వెంటనే కలుసుకొని జంటపడడం అన్న తుదికాలపు ప్రబంధధోరణి పరాస్తమై పోయినది. వర్తమాన సాంఘిక దుస్థితిని రూపుమాపుటకై అందుకు తగిన కథలను, గాథలను కొత్తపోహభింపుతో కూర్చిన రోజులవి. పెద్ద కావ్యాలుకాక చిరుకబ్బాలు వెలసిన దినాలవి. పాశ్చాత్య సంస్కార సంపర్కంతో మంచిని పంచుకొన్న కాల మది.

తర్వాతనూ సాంఘిక సంక్షేమాకాంక్ష, జాతీయభావ ప్రబుద్ధి వస్తువైనా, కేవలం అందులో ఒకనొక అర్ధభావం ప్రేమగా నెలకొన్నా, రానురాను యువతీయువ ప్రేమగా మాటి, ఆ ప్రేమభంగ జనిత వేదన పుంజుకొని చెప్పరాని నైరాశ్యం తొణికిసలాడినది.

ఆ దశ పోగానే మహాద్ధతితో జనబాధాగాఢాలహరిని ఆలపిస్తూ, అంతలో ఆగక అదోముందున్నది స్వర్గం వదపదమని ప్రోత్సహిస్తూ, రేపుమీది రేపుమీది రెక్కలు ముడువకుడని జనాన్ని ఊటటచెందిస్తూ కవిత, పంచమస్వరంలో పలికినది.

కానీ ఈ దశాంతంలో ధ్వని మఱి బలమైపోగా, మిగతవన్నీ ప్రతిధ్వనులుగా బయలుదేరడంతో వైయక్తిక విశిష్టత తక్కువై, అచ్చుపోసిన ప్రబోధగేయాల సంతతి ముమ్మరంగానే వచ్చినా కవిత పుష్టిచెందలేకపోయినది.

తిరిగి ఒకానొక సమన్వయ సాధనాదృష్టి, సంక్షేమ చింతాదృష్టి బలిసి ఒక సంచలనం, ఒక చైతన్యం ఇప్పుడిప్పుడే తలఎత్తుతున్న సూచనలు బలంగా కానవస్తున్నవి.

ఇలా మనం విభజించుకొన్నప్పుడు ఒక దశలో ముతూకదశకు చెందిన పోకడలు తేవనికాదు. ఉండుటేకాదు బలమైన పాతపోకడలో వచ్చిన కావ్యమే మిగతవానికన్న మురుపు సూపనూవచ్చును. అయినా కవితా రంగస్థలంలోని ప్రధానపాత్రగా ఒకొకసమయంలో ఒకరీతి ప్రచురమవు తుంది. అందుకనే అలా విభజించుకొంటాము. నేడు మాత్రమే అలా ఇదిఫలానారీతికి అంకితమైనదశ అని చెప్పలేనంత వైవిధ్యం, విస్తృతీ కానవస్తున్నది.

అంతేకాక ఒకరీతి ముతూకరీతిలో ఏ మాత్రం కాన రాదనీకాదు. ప్రవాహ సత్యం కవితా ప్రగతి. అందులో ఎప్పటికప్పుడు కొత్త కొట్టువచ్చినట్లు కానవచ్చినా పాత కలగలసి పారుతూనే ఉంటుంది.

అందువల్లనే నవ్యకవిత్వం తొలినుండి నేటిదాకా వచ్చిన విశిష్టతలన్నింటినీ ఎంతోకొంత జీర్ణించుకొంటూ, ఒకే రీతికి చెందనివానిలో కూడ కొంత మార్పును తెస్తూ మొత్తం కవిత్వపద్ధతిలో ఒక నిరంతరాయ ప్రగతిసూత్రాన్ని అనుసూయతంగా కనిపింపజేస్తూ ఉంటుంది.

అందుకనే నేడే వచ్చిన ప్రాచీన ప్రబంధ ఘక్తిలోని కావ్యంలోనైనా, మీరు సూరేశ్వ ముందునాటి కవితాన్ని గాక, తదనంతర సమాగతనైకరీతి విశేషలక్షణాలూ కొన్నింటిని

చూస్తారు. కొన్ని కొన్ని అలా కనిపించే విడి లక్షణాలే కాక పదప్రయోగవిశిష్టతలో ఒక క్రొత్తదనం ఒక వేర్పాటు గమనిస్తారు.

కవితన ఆవేగోద్యేగాలనంత విస్తృతినీ, గభీరతను చాటగల వాటమైన భాషకోసం, అనాదినుంచీ కృషిచేస్తున్నాడు; ఎంతోకొంత విజయాన్ని సాధిస్తూనూఉన్నాడు. [కళవళపడుతున్నానని సూచించుటకు కడుపులో ఆవాలు పోసుకొన్నట్లున్నదనీ, గుండెల్లో కుంపటులు రగులుతున్నవనీ అనుకునే జనభాషలోని సాకుమార్య సౌకర్యాలనుగమనించి, కొన్ని విచిత్ర పదబంధాలతో ఆ పదాల విడి టికనుకాక, ఒకానొక విలక్షణ భావస్ఫూర్తిని ధ్వనింపజేసుకొంటూ కవినవ్యకవితను నాలుగంచులూ తీరుస్తున్నాడు]

నేడు జాలిగాలులే కాదు, పువ్వులు నవ్వులేకాదు, నిప్పులకంతాలూ, అగ్నివీణలేకాదు, టూవే స్విచ్చులూ, వేస్టుపేపర్ బాస్కెట్లూ, విద్యుత్తరంగాలూ అన్నీ ఉపయోగించుకొని తనభావాన్ని చెపున్నాడు కవి.

నత్తిమాట లుండవచ్చునని శ్రీశ్రీ వినోదానికనలేదు. నిజంగానే ఏ కవీ తన మనసులోనున్న భావన నంతటిసీ పదాలలో వెలనాడలేడు. అందుకని ఆ భావచ్ఛాయనే సుష్ఠుగా, కొందఱు పూర్తిగా, దానిని వెలనాడవలెనని ఒకోసారి అస్పష్టతకూ అయోమయతకూ ఆస్కారమిస్తారు. అందువల్లనే అధివాస్తవిక పద్ధతిలోని కొన్ని మంచిలక్షణాలు మనకు నిల్చినా, పూర్తిగా ఆ అజ్ఞాతచైతన్య ప్రవృత్తిని కాగితంపై పెడదామన్నరీతి ఆనాడే నశించిపోయినది.